

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

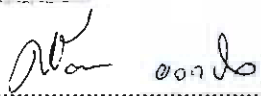
ศรีพัชร์ ปิ่นน้อย

คู่มือวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษและการพัฒนาสังคม
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สิงหาคม 2558
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

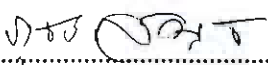
คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิบัณฑิตและคณะกรรมการสอบคุณวุฒิบัณฑิต ได้พิจารณา
คุณวุฒิบัณฑิตของ ศรีพัทตร์ ปั้นน้อย ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

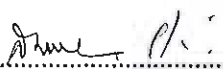
คณะกรรมการควบคุมคุณวุฒิบัณฑิต

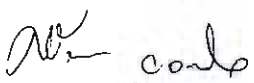

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

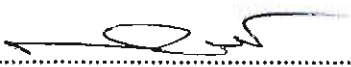

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ยอดนิต)

คณะกรรมการสอบคุณวุฒิบัณฑิต

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งศักดิ์ เสนานุช)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ยอดนิต)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมโภชน์ อเนกสุข)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณวุฒิบัณฑิตฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

วันที่...15...เดือน...พฤษภาคม.....พ.ศ. 2558

กิตติกรรมประกาศ

คุณฐิติพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีจากความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง และรองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ ขอดนิต ที่กรุณา
ให้คำปรึกษา แนะนำแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ และสนับสนุนพร้อมทั้งให้กำลังใจเป็นอย่างดีตลอดมา
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูงศ์ เสนานุช
ดร.โกมล จันทร์ทงษ์ และนายมนัส รัชมิทัต ที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนให้
ข้อเสนอแนะในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

การวิจัยครั้งนี้จะไม่สำเร็จล่วงไปด้วยดี หากปราศจากความร่วมมือจากคณะกรรมการ
เครือข่ายบางกะเจ้า ประชาชนที่เป็นตัวแทนทั้ง 6 ตำบล และคุณสุธาสิณี ชัยเชื่อนจันทร์ ที่ให้
ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล และขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการศึกษา
และการพัฒนาสังคม และเพื่อนร่วมรุ่นนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม
ที่ให้คำแนะนำคุณฐิติพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ถูกต้องและเป็นกำลังใจให้อย่างเสมอมา

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ที่เป็นที่พึ่งของลูก พี่น้อง กัลยาณมิตรทุกท่าน ที่คอยให้
กำลังใจ สนับสนุนเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของคุณฐิติพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูคุณเวทิตาแค่ บุพการี
บูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีต ปัจจุบันที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและประสบ
ความสำเร็จ มาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ศรีพัชร์ ปิ่นน้อย

50820262: สาขาวิชา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม; ปร.ค. (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงทางสังคม/ พื้นที่สีเขียว

ศรีพัชร์ ปั่นน้อย: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (SOCIAL CHANGES OF GREEN AREA COMMUNITY IN PHRAPRADAENG DISTRICT, SAMUTPRAKAN PROVINCE, THAILAND) คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์: สมหมาย แจ่มกระจ่าง, Ph.D., ศรีวรรณ ยอดคณิต, Ph.D. 261 หน้า ปี พ.ศ. 2558

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบ และการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว รวมถึงการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการชุมชนพื้นที่สีเขียวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557 ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2558 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ ราษฎ์ชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาชน และคณะกรรมการคุ้มครองผู้สูงอายุ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิถีชีวิตช่วงการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-6 เปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท อาชีพเกษตรกรรมลดลงเปลี่ยนแปลงเป็นอาชีพรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม ประชาชนบางส่วนไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรมีเพียงที่ดินเพื่ออยู่อาศัย ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว มีการย้ายถิ่นและแยกครอบครัวไปที่อื่น การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงจากอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นอยู่ริมถนน การสัญจรทางน้ำเปลี่ยนเป็นการสัญจรทางบก สัมพันธภาพของครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน สัมพันธภาพของคนในชุมชนต่างคนต่างอยู่ ไม่สนิทสนมกัน ประชาชนมีโอกาสทางการศึกษา ศูนย์กลางทางการศึกษาเปลี่ยนจากวัดเป็น โรงเรียน ด้านประเพณีและวัฒนธรรมยังคงสืบต่อมาภายหลังเกิดโครงการสวนกลางมหานคร วิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชน

2. ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวผลกระทบเชิงบวก คือ 1) ด้านสุขภาพ ได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้สุขภาพดี มีพื้นที่ออกกำลังกาย มีแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ 2) ด้านเศรษฐกิจมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว มีวิสาหกิจชุมชน 3) ด้านสังคม เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนทั้งด้านการพัฒนากลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพ และกลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว 4) ด้านวัฒนธรรม มีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่สืบต่อกันมา ผลกระทบเชิงลบ คือ 1) มีกฎหมายห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร และการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 พื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 25 2) ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษ น้ำเสีย และ 3) กระแสทุนนิยมทำให้ที่ดินถูกขายให้กับนายทุนเป็นจำนวนมาก

3. การปรับตัวด้านร่างกาย ประชาชน มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ด้านอัตมโนทัศน์ประชาชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านบทบาทหน้าที่ เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และด้านการพึ่งพา มีการพึ่งพาตนเองมากกว่าการพึ่งพาจากผู้อื่น

4. แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว ประกอบด้วย 1) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว 4) การพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรม 5) การพัฒนาการศึกษา 6) การพัฒนาพื้นที่สีเขียว และ 7) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

50820262: MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; Ph.D. (EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT)

KEYWORDS: SOCIAL CHANGE/ GREEN SPACE

SIPAK PANNOI: SOCIAL CHANGES OF GREEN AREA COMMUNITY IN PHRAPRADAENG DISTRICT, SAMUTPRAKARN PROVINCE. DISSERTATION ADVISOR: SOMMAI JAMKRAJANG, Ph.D., SRIWAN YODNIL, Ph.D., 261 P. 2015.

This research aimed to study social change, impacts, adaptation of the green area community, including management guideline for green area community, Prapadaeng Samutprakarn Province. The data were collected between October, B.E. 2557-May, B.E. 2558 by in-depth interviews and focus group discussion among local leaders, conservation officers, local wisdoms, village health volunteers, people and board of group Rak Kung Bangkachao. Data were analyzed using content analysis. The results showed that:

1. The social change during the National Economic and Social Development Plan (B.E. 2504-2534): lifestyles were changing from a rural society into a urban society, changed from agriculture to industrial sector. Some people had no land for agriculture only for housing, changed from extended to single family, migrated to other places. The settlement along the river changed to beside the street, from waterway to land transportation, the family and community relationship changed from closed to distantly, people had educational opportunities, educational center changed from temples to schools. The tradition and culture was transmitted. After the implementation of The Green Area Community Project (B.E. 2534), the people in Kung Bangkachao were participated and getting better lifestyle in social, economic, cultural and environmental aspects.

2. The impact of social change of community green area, the positive impact: 1) health aspect; get better health, environment, atmosphere, and recreation area 2) economic aspect; career for extra income for the family and community enterprises 3) social aspect; integration of the people in the community to develop farmer groups, conservative groups and professional groups. 4) cultural aspect; local culture preservation. The negative impact: 1) law aspect; the prohibit of building construction not more than a height of 12 meters and land devised into 75 percent of agriculture and 25 percent of residential areas 2) environmental aspect; the waste problem, waste water, and 3) capitalism aspect; the land was sold to a number of capitalists.

3. The adaptation: physiological mode; people had a way of living with nature, the self-concept mode; people accepted the social changes, the role function mode; cooperative network for the conservation of green area and interdependent mode; self-reliance rather than help from others.

4. The management guideline for community green area consists of 1) the strengthening of economic and social 2) the infrastructure development 3) the strengthening of the family institution 4) the development of tradition and culture 5) the education development 6) the development of green areas and 7) management of natural resources and environmental sustainability.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
คำถามในการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.....	10
ทฤษฎีการปรับตัว.....	27
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	36
ข้อมูลอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	49
เขตพื้นที่สีเขียวโครงการสวนกลางมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ.....	58
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	74
พื้นที่ศึกษา.....	74
ผู้ให้ข้อมูล.....	75
วิธีดำเนินการศึกษา.....	76
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	76
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	77

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล.....	79
การพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย.....	79
4 ผลการวิจัย.....	81
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	81
ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	172
การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	198
แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ..	204
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	213
สรุปผลการวิจัย.....	213
อภิปรายผล.....	225
ข้อเสนอแนะ.....	229
บรรณานุกรม.....	231
ภาคผนวก.....	240
ภาคผนวก ก.....	241
ภาคผนวก ข.....	245
ภาคผนวก ค.....	256
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	261

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนประชากร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	53
2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มี โครงการสวนกลาง มหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน).....	135
3 การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มี โครงการสวนกลาง มหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน).....	157
4 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มี โครงการสวนกลาง มหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน).....	165
5 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มี โครงการ สวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน).....	171
6 สรุปผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	197

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 ระบบการปรับตัวของบุคคล (The Roy adaptation model).....	33
3 แผนที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	50
4 ที่ตั้งตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	83
5 ที่ตั้งตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	85
6 ที่ตั้งตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	87
7 ที่ตั้งตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	89
8 ที่ตั้งตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	91
9 ที่ตั้งตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	93
10 พื้นที่กระเพาะหมู.....	95
11 คลาดน้ำบางน้ำผึ้ง.....	98
12 โรงเรียนบางน้ำผึ้งใน และโรงเรียนบางน้ำผึ้งนอก.....	102
13 สวนป่าคดนมเกลือตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.....	104
14 ประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์.....	105
15 โรงเรียนอาษาวิทยา (เอกชน).....	110
16 บริษัทมหาโกโร จำกัด และศูนย์เครือข่ายร้านค้าเบทาโกร.....	112
17 การบวชมอญ.....	138
18 การนับถือผีของชาวมอญ.....	139
19 การเล่นสะบ้า.....	144
20 ขบวนแห่นางสงกรานต์.....	144
21 ประเพณีสงกรานต์พระประแดง และสังข์ข้าวสงกรานต์.....	145
22 สรงน้ำพระ และประเพณีแห่ก-แห่ปลา.....	145
23 ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง.....	146
24 พิธีแห่หงส์ธงตะขาบ.....	148
25 ประเพณีใส่ลากัด.....	150
26 บ้านมอญ.....	151
27 วัดคันลัดและหลวงพ่อกินอ่อน (มันทะเล).....	152

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
28 ศาลากลางเบ็ญญเดิม และศาลาการเบ็ญญใหม่ วัดคันลัด.....	153
29 การแต่งกายของคนมอญ.....	154
30 สวนมะพร้าวและน้ำตลมะพร้าว.....	160
31 ตลค่น้ำบางน้ำฝ้ง.....	160
32 หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเท็ยบ้านบางน้ำฝ้ง.....	160
33 ภูมิทัศน์ภายในสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติสวนศรีนครเข็อนขันธุ์.....	163
34 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลบางน้ำฝ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	175
35 การแทงหยวกกล้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	177
36 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	180
37 ป้ายประกาศขายที่ดิน.....	181
38 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	184
39 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลบางกระสอบ อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	187
40 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	190
41 แผนภูมิผลกระทบการเปล็ยนเปลงทางสังคมของตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	193
42 น้ำเน่าเส็ย รีมฝ้งแม่น้ำเจ้าพระยามีขะลอมมาจำนวนมาก.....	196
43 สวนป่าลำพูบางกระสอบ.....	200
44 สวนป่าทรงคนอง.....	201
45 แผนภูมิการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สี่เจ็ยว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปรการ.....	203
46 แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สี่เจ็ยว อำเภอพระประแดง จังหวัด สมุทรปรการ.....	211
47 สนนากลุ่ม.....	212

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศที่พัฒนาและกำลังพัฒนา ส่วนใหญ่เกิดจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายในการเปลี่ยนแปลงโดยกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาประเทศไทยนั้นป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ในสมัยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นมีแนวคิดในการลงทุนแบบเสรี เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน และสังคมอย่างเป็นทางการอย่างเป็นแบบแผน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาประเทศไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม ให้มีการผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้า เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศ และส่งเสริมการลงทุนของเอกชน โดยรัฐไม่เข้าไปแข่งขัน ผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับนี้ ทำให้เกิดโรงงานและอุตสาหกรรมต่าง ๆ จำนวนมากในพื้นที่จังหวัดปริมณฑลโดยเฉพาะจังหวัดสมุทรปราการ เป็นแหล่งรองรับการกระจายตัวด้านอุตสาหกรรมเกือบทุกประเภทจากกรุงเทพมหานคร (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2555, หน้า 2) ต่อมาหลังจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-3 ได้ 15 ปี ทำให้เกิดปัญหาความเจริญ การรวมศูนย์ที่ส่วนกลางชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ชุมชนที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการประกอบอาชีพอย่างเด่นชัด ประชากรหนาแน่น เกิดชุมชนแออัดแหล่งเสื่อมโทรมขึ้นในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (รวีพรรณ สาสีผล, 2555, หน้า 89) ทำให้รัฐบาลกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-5 เน้นการกระจายรายได้ให้ออกสู่ชนบท มีการขยายอุตสาหกรรม และโครงการใหญ่ ๆ สู่ภูมิภาค ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่ละฉบับเป็นเสมือนกระจกสะท้อนถึงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในแต่ละสมัย สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ซึ่งกำหนดให้มีการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ประกอบด้วย จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา รวมทั้งสมุทรปราการเป็นแหล่งอุตสาหกรรมหลักของประเทศในอนาคต ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 6-7 นั้นส่วนใหญ่ยังคงเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมให้กระจายในภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน สังคม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างผิดวิธี ส่งผลต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมตามมา

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ พื้นที่ที่เกิดปัญหาด้านมลภาวะได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในบริเวณใกล้เคียงเขตนิคมอุตสาหกรรมของจังหวัดสมุทรปราการ (ลดาวัลย์ คำภา, 2555, หน้า 1-10)

จังหวัดสมุทรปราการหรือที่รู้จักกันว่าเมืองปากแม่น้ำเจ้าพระยาอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เพียง 29 กิโลเมตร เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองจำนวนมากทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และถูกขุดขึ้นมาในยุคสมัยต่าง ๆ คลองแต่ละสายเชื่อมต่อกันและใช้เป็นเส้นทางในการสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด เกิดเป็นชุมชนที่หนาแน่นตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาโดยวิถีชีวิตเดิมของชุมชนเป็นชุมชนเกษตรกรรมเนื่องจากสภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตร แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นเมืองอุตสาหกรรม โดยจังหวัดมีการสนองนโยบายการลงทุนในเขตนิคมอุตสาหกรรมมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ เนื่องจากมีฐานการผลิตในเชิงอุตสาหกรรมมานานแล้ว (กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด, 2556, หน้า 1-2) อีกทั้งยังเป็นจังหวัดที่เต็มไปด้วยศักยภาพเพียบพร้อมทุกด้าน เป็นศูนย์กลางการผลิตและศูนย์กลางโลจิสติกส์เพื่อการส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย เป็นภาคที่สร้างรายได้สูงสุดให้กับจังหวัด มีผลผลิตสูงถึงกว่า 400,000 ล้านบาท (อุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ, 2554) โดยภาคอุตสาหกรรมของจังหวัดสมุทรปราการ เดือนสิงหาคม 2555 มีการขยายตัวเมื่อเทียบกับเดือนเดียวกันของปีก่อน โดยพิจารณาจำนวนทุนขออกทะเบียน 322,461 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.62 จำนวนโรงงานในภาคอุตสาหกรรม มีจำนวน 6,807 โรงงาน เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.73 จำนวนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม มีจำนวน 492,245 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.62 (องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ, 2557, หน้า 2-13)

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ หรือเมืองนครเขื่อนขันธ์ หรือที่ชาวมอญเรียกว่า เมืองปากลัด เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประเพณีและศิลปวัฒนธรรมสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ มีอาณาเขตที่ติดกับกรุงเทพมหานคร อำเภอพระประแดงจึงมีความเจริญไม่ด้อยไปกว่ากรุงเทพมหานคร มีแหล่งท่องเที่ยวและมีการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ รวมไปถึงความเป็นมาของเมืองโดยวิถีชีวิตของชุมชนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวิถีชีวิตชาวมอญ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานาน ในบริเวณรอบพื้นที่คลองลัดโพธิ์ โดยคลองลัดโพธิ์หรือคลองลัดด่านโพธิ์เป็นที่มาของชื่อ “เมืองปากลัด” (สม โขติ อ่องสกุล, 2548, หน้า 16-17)

อำเภอพระประแดงจังหวัดสมุทรปราการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ 1 อยู่ในฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาหรือที่รู้จักกันว่าพื้นที่กระเพาะหมู ประกอบด้วย 6 ตำบลคือ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้าและตำบลบางกอบัว พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่ถูกจำกัดทางกฎหมายไม่ให้มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมและการสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อสำหรับอยู่อาศัยห้ามสร้างเกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ครอบครองและห้ามสร้างที่อยู่อาศัยสูงเกิน 12 เมตร หรือเกิน 3 ชั้น ซึ่งเป็นผล

ทำให้พื้นที่ของอำเภอพระประแดงในส่วนนี้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพน้อย โดยเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่ออนุรักษ์เป็นปอดของคนกรุงเทพมหานคร ลักษณะของชุมชนมีการอาศัยอยู่อย่างไม่หนาแน่น พื้นที่ส่วนใหญ่จากเดิมในอดีตเป็นป่าจาก แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมีการทำสวนผลไม้และการพัฒนาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียง เช่น ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และมีสวนสาธารณะขนาดใหญ่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการของประชากรในชุมชน คือ “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่มีชาวไทยเชื้อสายมอญอาศัยอยู่บริเวณตำบลทรงคนอง และตำบลตลาด ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

พื้นที่ส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่ที่อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย 4 ตำบล คือ ตำบลตลาด ตำบลบางพิง ตำบลบางครุ และตำบลบางจาก เป็นพื้นที่ที่ติดกับเขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร เป็นเขตพื้นที่ที่มีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น พื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีความเจริญติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มีโรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้าและมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ป้อมเพลงไฟฟ้าเดิมเป็นป้อมปราการแห่งหนึ่งของฐานทัพเมืองนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งปัจจุบันได้ทำการบูรณะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน สำหรับพื้นที่บริเวณตำบลตลาดเป็นที่ตั้งของอำเภอพระประแดง และเป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่มีชาวมอญอาศัยอยู่ และมีงานประเพณีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศคือ “สงกรานต์ปากกลัด” รวมทั้งยังมีการก่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงระหว่างอำเภอพระประแดงและเขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดความเจริญขึ้นในชุมชน

พื้นที่ส่วนที่ 3 อยู่ด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วย 5 ตำบล คือ ตำบลบางหญ้าแพรก ตำบลบางหัวเสือ ตำบลสำโรง ตำบลสำโรงกลาง และตำบลสำโรงใต้ เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงมาจากถนนสุขุมวิท ลักษณะพื้นที่มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก ทำให้สภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนบริเวณนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และมีประชากรแฝงจำนวนมาก ประกอบกับพื้นที่บริเวณนี้มีถนนเศรษฐกิจสำคัญคือ ถนนสุขุมวิท และถนนปู่เจ้าสมิงพรายตัดผ่านทำให้น้ำความเจริญทางด้านเศรษฐกิจมาสู่พื้นที่อย่างมาก (กลุ่มงานบริหารงานปกครอง, 2556, หน้า 1-14)

ในส่วนของเขตพื้นที่สีเขียว หรือ “กระเพาะหมู” มีรูปร่างคล้ายบ่วง หรือกระเพาะหมู ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ส่วนที่ 1 นั้น เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่เกิดจากการสะสมของดินตะกอนแม่น้ำ เป็นระบบนิเวศที่มีโครงสร้างของสังคมพืชและสัตว์ที่มีความหลากหลาย ประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว ล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นระยะทาง 15 กิโลเมตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริถึงพื้นที่แห่งนี้ว่าเป็นผืนป่ากลางกรุงที่ต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นเสมือนปอดของคนกรุงเทพมหานคร และสมุทรปราการ เพราะจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิต ตลอดจนสภาพจิตใจ และสุขภาพกายที่สมบูรณ์ ท่ามกลางความเจริญเติบโตของเมืองได้ ด้วยความตระหนักในความสำคัญของการรักษา “ปอดกลางกรุง” แห่งนี้ไว้อย่างยั่งยืน จึงมีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 กันยายน

พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวบริเวณบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และมีมติคณะรัฐมนตรีอนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 โดยกำหนดเวนคืนที่ดินเพื่อดำเนินการจัดทำเป็นพื้นที่สีเขียว โดยความสมัครใจของประชาชน ก่อสร้างเป็นสวนสาธารณะ และสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และอยู่ในความดูแลของศูนย์การจัดการพื้นที่สีเขียว เขิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, ม.ป.ป., หน้า 20-21)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบ และการปรับตัวของคนในชุมชนแห่งนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการ และสารสนเทศ สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเขิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวให้ดียิ่งขึ้นเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
4. เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

คำถามในการวิจัย

1. ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างไร
2. ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างไร

3. ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อย่างไร

4. แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ควรเป็นอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการนี้ มีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1. ขอบเขตพื้นที่

ดำเนินการศึกษาเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ชุมชนใน 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว

2. ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล เลือกอย่างเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6 ตำบล ตำบลละ 3 คน จำนวน 18 คน และเป็นผู้สมัครใจให้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ได้ มีดังนี้

2.1 ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ รองนายกบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน

2.2 ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน

2.3 ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์หรือสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ ได้แก่ ประธานเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว 1 คน ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน 1 คน ผู้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 1 คน รองประธานกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 1 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน และรองเลขานุการกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน

2.4 ผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจ ผู้นำกลุ่มพัฒนาชุมชน และผู้นำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คน นายกสมาคมพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ 1 คน และคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน

2.5 ประชาชนชาวบ้าน ได้แก่ ประชาชนจังหวัดสมุทรปราการ ด้านไม้ดอกไม้ประดับ 1 คน ประชาชนชาวบ้านด้านสวนเกษตรผสมผสาน 1 คน และหมอดินอาสา 1 คน

2.6 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 1 คน

การสนทนากลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเลือกอย่างเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6 ตำบล จำนวน 16 คน และเป็นผู้สมัครใจให้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ได้ มีดังนี้

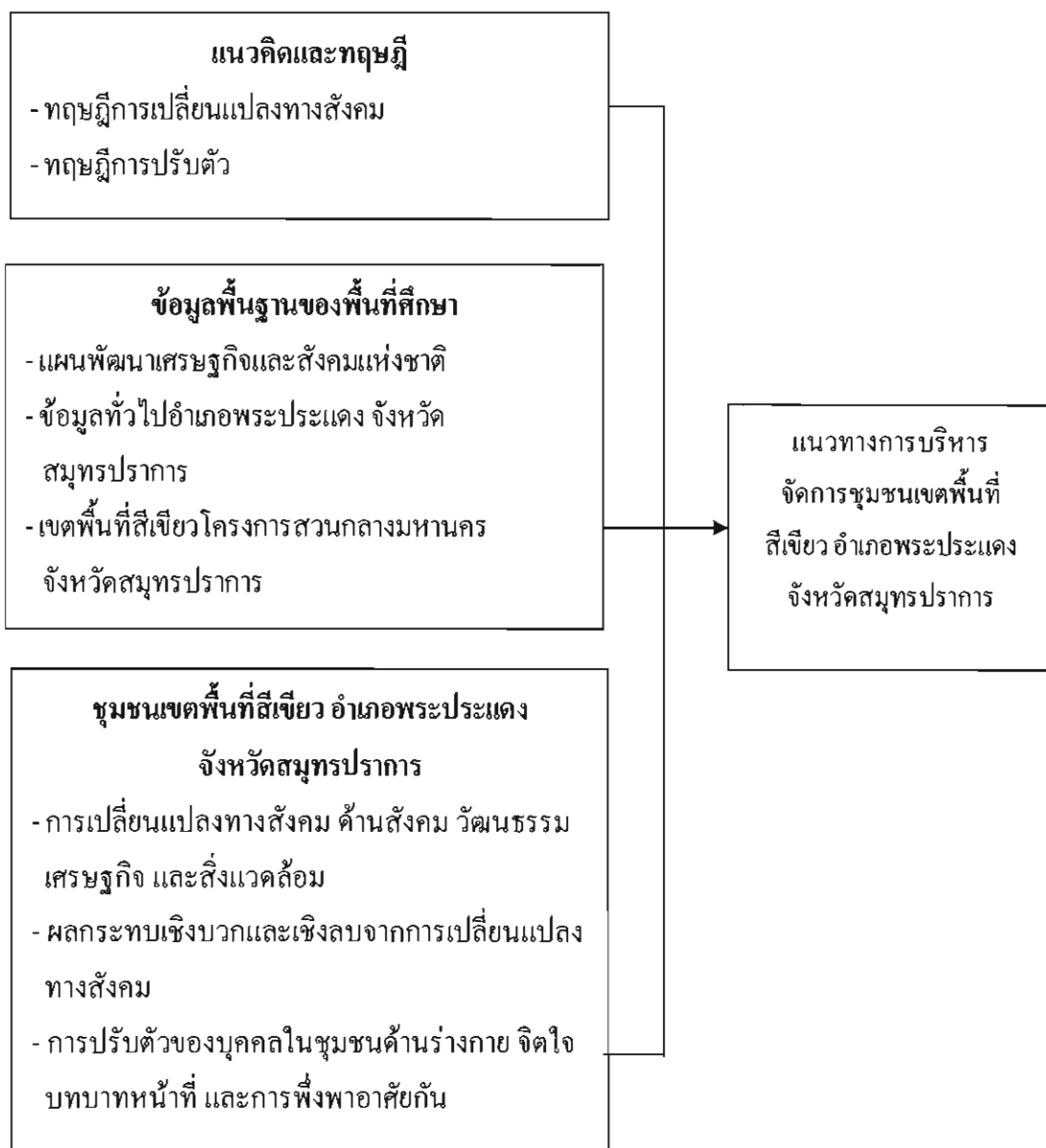
1. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานคณะกรรมการชุมชนบางกะเจ้า 1 คน และรองประธานโครงการรักษ์บางกะเจ้า 1 คน
2. ผู้แทนชุมชน ทั้ง 6 ตำบล ได้แก่ ตัวแทนชุมชน 6 คน ตำบลละ 1 คน ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว
3. ผู้ประสานงานระหว่างตำบล 6 ตำบล ได้แก่ ผู้ประสานงานระหว่างตำบล 2 คน
4. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ ผู้แทนบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) 1 คน ผู้แทนองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 1 คน ผู้แทนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 1 คน ผู้แทนมูลนิธิพลังที่ยั่งยืนและสถาบันลูกโลกสีเขียว 1 คน ผู้แทนกลุ่มบิกทรี 1 คน และนายกสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย 1 คน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 3.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
 - 3.2 ศึกษาผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 - 3.3 ศึกษาการปรับตัวของบุคคลในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ด้านร่างกาย จิตใจ บทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาอาศัยกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการนี้

- 1.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้าน (Folk) เปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบเมือง (Urban) โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้กฎเกณฑ์และปทัสถานทางสังคมมีความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น
- 1.2 ทฤษฎีการปรับตัวของ รอย (Roy, 1999) โดยมีพฤติกรรมการปรับตัวแต่ละด้านประกอบด้วย 1) การปรับตัวด้านร่างกาย (Physiological mode) 2) การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept mode) 3) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function mode) และ 4) การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Interdependent mode)
- 1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11
- 1.4 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
- 1.5 ข้อมูลโครงการสวนกลางมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ

แต่นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปรับตัวของบุคคลในชุมชนด้านร่างกาย จิตใจ บทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อกำหนด แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เป็นข้อมูลให้องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่สีเขียว โครงการสวนกลางมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้ ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนา แก้ปัญหา ปรับปรุง ส่งเสริม และสนับสนุน เพื่อให้ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวมีความเจริญก้าวหน้าทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนแห่งนี้
2. เป็นข้อมูลวิชาการและสารสนเทศให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจศึกษา เป็นกรณี เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง ระบบสังคมและกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใน โครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมทางสังคม ลักษณะทางสังคมในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
 - 1.1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง สภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ วิถีชีวิต การตั้งถิ่นฐาน ระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน และการศึกษาของบุคคลในชุมชน
 - 1.2 การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน 1) คติธรรม คือ หลักในการดำเนินชีวิตเรื่องของจิตใจและหลักธรรมทางศาสนา 2) เณติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมายและจารีตประเพณีต่าง ๆ 3) วัตถุธรรม วิธีการ กระบวนการในการประดิษฐ์ ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน วัด และ 4) สหธรรม คือ หลักปฏิบัติทางสังคม ได้แก่ การแต่งกาย อาหารการกิน เป็นต้น
 - 1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอาชีพ รายได้ของบุคคลในชุมชน
 - 1.4 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่มีการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ สภาพอากาศ สภาพน้ำ เสียง ขยะและสิ่งปฏิกูล สิ่งก่อสร้าง และสาธารณูปโภค
2. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง หมายถึง สิ่งที่เกิดกับชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวเชิงบวก และเชิงลบอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม
3. การปรับตัว หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลเพื่อรักษาสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคม ประกอบด้วย การปรับตัวด้านร่างกาย การปรับตัวด้านจิตใจ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น

3.1 การปรับตัวด้านร่างกาย หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรับตัว เพื่อรักษาความมั่นคงด้านร่างกาย

3.2 การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ หมายถึง พฤติกรรมเกี่ยวกับภาวะสุขภาพจิต ความมั่นคงในตนเอง ด้านอุดมคติ และด้านศีลธรรมจรรยา

3.3 การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ หมายถึง พฤติกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงหรือ การยอมรับในสังคม เป็นการกระทำหน้าที่ตามความคาดหวังของสังคมเกี่ยวกับบทบาทตำแหน่ง หน้าที่ของบุคคลภายในครอบครัว ชุมชนและสังคม และความขัดแย้งในบทบาท

3.4 การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้สึก ความผูกพัน สัมพันธภาพ และการช่วยเหลือกันของส่วนบุคคลกับบุคคลอื่นในครอบครัว ชุมชน และสังคม

4. ชุมชน หมายถึง ชุมชนในตำบลที่อยู่ในเขตพื้นที่สี่เขี้ยว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว

5. เขตพื้นที่สี่เขี้ยว หมายถึง เขตพื้นที่สี่เขี้ยวโครงการสวนกลางมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งอยู่ในความดูแลของศูนย์จัดการพื้นที่สี่เขี้ยวเชิงนิเวศ นครเขื่อนขันธ์ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้

6. แนวทางการบริหารจัดการพื้นที่สี่เขี้ยว หมายถึง แผนงานซึ่งสามารถกำหนดทิศทาง ที่ชัดเจนในอนาคตของพื้นที่สี่เขี้ยว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

1. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
2. ทฤษฎีการปรับตัว
3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
4. ข้อมูลทั่วไปอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
5. เขตพื้นที่สีเขียวโครงการสวนกลางมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) ไว้หลายท่านและคล้ายคลึงกัน ดังนี้

Davis (1949, p. 622) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างหน้าที่ของสังคม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมทุกสาขา ได้แก่ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปรัชญา ฯลฯ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและกฎเกณฑ์ของการจัดระเบียบทางสังคม

Wiese (1956, p. 7) ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ แต่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของหรือเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลผลิตของกิจกรรมระหว่างมนุษย์กับสิ่งของหรือเรื่องราวต่าง ๆ ส่วนสังคมเป็นเรื่องของผู้กระทำสิ่งนั้น ๆ

Moore (1968, p. 366) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงแบบแผน การกระทำทางสังคม และการกระทำระหว่างกันในสังคม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นและการแสดงออกของ โครงสร้างสังคมนั้น ๆ ที่เกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม ค่านิยม ผลผลิต และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Rogers (1969, p. 3) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ “กระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใน โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม” การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องเปรียบเทียบความแตกต่างจากระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะเวลาหนึ่ง ฉะนั้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือ การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม ถ้าความสัมพันธ์ทางสังคมไม่เปลี่ยนก็ไม่ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงบางส่วนในสังคม เช่น พฤติกรรมด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานเปลี่ยนแปลงไปในบางครัวเรือน ในหมู่บ้าน นอกจากนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมซึ่งไม่มีความจำเป็นว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย เนื้อหา แต่ความสัมพันธ์ทางสังคมยังคงเดิม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะมีลักษณะที่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ระบบสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้กระบวนการของความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันเปลี่ยนไป

Boudon (1986) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทางวัฒนธรรม โครงสร้าง ประชากร หรือลักษณะทางนิเวศวิทยาของระบบของสังคม รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปกติวิสัยของงานทุกด้านของทางสังคมวิทยา เพราะว่าระบบสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ โครงสร้างของสังคมจะมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่เพิ่มขึ้นหรือลดลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับทุกสังคมในปัจจุบัน เป็นเหตุการณ์ปกติที่มักเกิดขึ้นอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของแต่ละสังคม ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมักนำไปสู่ชีวิตที่ก้าวไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้นหรือแย่ลงก็ได้ จึงทำให้คนในสังคมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางสังคมวิทยา ได้แก่ โครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม

เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะกรรมการบริหารวิชาบูรณาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2548, หน้า 239) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นผลิตเพื่อขาย การเปลี่ยนพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรจากแบบบังคับเป็นแบบให้อิสระเสรี และยังรวมถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณของพฤติกรรม เช่น อัตราการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน อัตราการย้ายถิ่น เป็นต้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้ ภาษา

งานงค์ อคิวัฒนสิทธิ, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประไพร์ วิริยะสมบุรณ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, สุดา ภิมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชรภาภา (2548, หน้า 169-170) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคมและวัฒนธรรมว่า เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง 4 ประการ คือ 1) การเปลี่ยนแปลงในคุณสมบัติของคนในชุมชนหรือสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงอาชีพ รายได้ และลักษณะทางประชากรด้านอื่น ๆ ของคนในชุมชนหรือสังคม 2) การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมบางอย่างของคนในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและปริมาณของการก่ออาชญากรรม การหย่าร้าง การย้ายถิ่น การประท้วง การฆ่าตัวตาย พฤติกรรมบริโภคนิยม เป็นต้น 3) การเปลี่ยนแปลงแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม เช่น การเปลี่ยนแปลงในอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองจากคนกลุ่มใดหรือไม่ แบบแผนความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ศาสนา และสถาบันอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างไร และ 4) การเปลี่ยนแปลงในแบบแผนทางวัฒนธรรม เช่น การเปลี่ยนแปลงในความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของคนในสังคม

งามพิศ สัตย์สงวน (2548, หน้า 24) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นมี 2 ประเภท คือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change) คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าสัมพันธ์กัน ความแตกต่างในบทบาทของผู้เข้าสัมพันธ์ และความแตกต่างในเป้าหมายหรือการทำหน้าที่ของสถาบันสังคม 2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture change) หมายถึง ความแตกต่างในระบบวัฒนธรรมหรือเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรม เช่น ความแตกต่างในด้านค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรม สัญลักษณ์ และโลกทัศน์ รวมทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุด้วย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับในเวลาที่แตกต่างกันไป เช่น 10 ปี 20 ปี หรือ 50 ปี

นิเทศ ดินณะกุล (2551, หน้า 9) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือรูปแบบของความสัมพันธ์และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบแบบแผนค่านิยม และวัฒนธรรม

ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2554, หน้า 21) สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม ซึ่งโครงสร้างสังคมนั้น ประกอบด้วย กลุ่มคน ความสัมพันธ์ และสถาบัน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของสังคม เพราะกลุ่มคนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อสังคมเสมอ นอกจากนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิมาเป็นแบบทุติยภูมิกันมากขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงในสถาบันก็ได้แก่ การที่เกิดขึ้นมีสถาบันต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงภายในแต่ละสถาบัน ทั้งสามส่วนที่กล่าวนี้เป็นสิ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น เช่นเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในความเชื่อ

การเปลี่ยนแปลงค่านิยม เช่น ในเรื่องระบอบการปกครองไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในบรรทัดฐาน

Fairchild (1955) ให้คำจำกัดความการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการ แบบแผนหรือรูปแบบสังคม ซึ่งมีการผันแปรไปหรือมีการเปลี่ยนแปลงไป เป็นคำศัพท์รวมหมายถึงผลการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ อย่างของกระบวนการทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนการไว้หรือเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีแผนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง อาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของระบบสังคม และกระบวนการทางสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใน โครงสร้างทางสังคมและพฤติกรรมทางสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลง 2 ประเภท คือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน และ 2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นความแตกต่างในระบอบวัฒนธรรมหรือเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ อุดมการณ์ ประเพณี เป็นต้น

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน เขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary theory)

Spencer (1981, p. 390) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป สะสมขึ้นเรื่อย ๆ ตามระยะเวลา โดยมีแนวโน้มเข้าสู่ภาวะซับซ้อน และสามารถปรับตัวในสภาพแวดล้อมได้ดี อีกทั้งมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยไม่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า Spencer มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับระบบครอบครัว การเมือง ศาสนา การควบคุมทางสังคม อุตสาหกรรม องค์กร ชุมชน การแบ่งงาน การแบ่งช่วงชั้นทางสังคม สังคมวิทยาทางปัญญา และวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ยังสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสังคมและอิทธิพลที่สถาบันต่าง ๆ มีต่อกันและต่อสังคม โครงสร้าง หน้าที่หรือประโยชน์ของสังคม โดยมีแนวคิดที่ว่าสถาบันทางสังคมมีอยู่ 6 สถาบัน คือ สถาบันวัฒนธรรม สถาบันประเพณี สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันอาชีพ และสถาบันอุตสาหกรรม และประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการมาใช้ อธิบายกลไกและปรากฏการณ์ทางสังคม โดยเสนอว่าปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสังคม และสังคมมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีการแข่งขันต่อสู้กันระหว่างกลุ่มและบุคคล ซึ่งผู้แข็งแกร่งที่สุดเท่านั้นที่จะมีชีวิตรอดได้ ตามกฎการเลือกสรรทางธรรมชาติ

โดยสิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวได้ดีที่สุดและแข็งแรงที่สุดจะดำรงอยู่ สัมกับสิ่งมีชีวิตมีพัฒนาการในทิศทางเดียวกัน คือ จากความซับซ้อนน้อยไปสู่ความสลับซับซ้อนมากขึ้น (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 175-176)

Redfield (1965) มีความคิดเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมจะเริ่มจากสภาพของสังคมชาวบ้าน และเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมแบบเมือง โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้กฎเกณฑ์และปะเทศทางสังคมมีความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เช่น ความสามัคคีเริ่มขาดหายไป ทางเลือกทางวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนไป และการขึ้นตรงต่อกันและกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชนเริ่มลดน้อยลงลงไป กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเริ่มห่างไกลจากความเชื่อทางศาสนามากยิ่งขึ้น พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในชุมชนอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์และความรู้สึก และบุคคลมีความเป็นปัจเจกชนนิยมมากขึ้น กล่าวคือ สามารถตัดสินใจกระทำด้วยตนเองมากกว่าเดิม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะต่อเนื่องและเติบโตอย่างเป็นกระบวนการ โดยเปรียบเทียบพัฒนาการของสังคมกับพัฒนาการของสิ่งมีชีวิต และมีความคิดว่าสังคมเริ่มจากสภาพที่ซับซ้อนน้อยไปสู่สภาพที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และสังคมยังมีขนาดใหญ่จะยิ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น

2. ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory)

Marx (1961) เห็นว่า ความขัดแย้งเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งความขัดแย้งหลักในสังคม ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น โดยเฉพาะระหว่างชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือชนชั้นที่เอาเปรียบกับชนชั้นที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือชนชั้นที่ถูกเอาเปรียบ Marx ได้แบ่งโครงสร้างสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ โครงสร้างพื้นฐานของสังคมประกอบด้วย กำลังในการผลิต เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ในการผลิต กับ โครงสร้างส่วนบน หมายถึง ความคิดและสำนึกของมนุษย์ ได้แก่ ประเพณี กฎหมาย ศิลธรรม ดนตรี การเมือง และระบบปรัชญาต่าง ๆ ซึ่งถูกกำหนดด้วยโครงสร้างส่วนล่าง เช่น ระบบทุนนิยม รูปแบบ ประเภท และลักษณะของดนตรีหรือศิลปะล้วนถูกกำหนดและออกกฎเกณฑ์โดยชนชั้นนายทุน เพื่อตอบสนองความต้องการและเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นตนเอง (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556, หน้า 200-201) ความขัดแย้งทางชนชั้นนี้ดำรงอยู่ตลอด และเป็นพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่วนนักทฤษฎีความขัดแย้งรุ่นหลังเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นผลของการขัดแย้งทางชนชั้นเท่านั้น ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในลักษณะนี้สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ โดยความขัดแย้งอาจปรากฏ

ในรูปแบบของการเคลื่อนไหว เป็นขบวนการทางสังคมต่าง ๆ เช่น ขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิของกลุ่มต่าง ๆ

Coser (1977) เห็นว่า ความขัดแย้งก่อให้เกิดผลทั้งในด้านบวกและลบ ซึ่งความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ไม่มีกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความสมานสามัคคีอย่างสมบูรณ์ เพราะความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของสถานะหนึ่งของมนุษย์ ทั้งในความเกลียดและความรัก ต่างก็มีความขัดแย้งทั้งสิ้น ความขัดแย้งสามารถแก้ปัญหา ความแตกแยกและทำให้เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มได้ ทั้งนี้เพราะภายในกลุ่มมีทั้งความเป็นมิตรและความเป็นศัตรูอยู่ด้วยกัน และ Coser ยังมีความเห็นอีกว่า ความขัดแย้งเป็นตัวสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถทำให้สังคมเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่จากด้านหนึ่ง ไปสู่อีกด้านหนึ่งได้ หากสมาชิกในสังคมเกิดความไม่พึงพอใจต่อสังคมที่เขาอยู่ก็จะพยายามทำการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้น ๆ โดย Coser เสนอแนะว่าความขัดแย้งยังสามารถทำให้เกิดการแบ่งกลุ่ม ลดความเป็นปรีภักษ์ พัฒนาความซับซ้อนของโครงสร้างกลุ่มในด้านความขัดแย้งและความร่วมมือ และสร้างความแปลกแยกกับกลุ่มต่าง ๆ ทฤษฎีความขัดแย้งมีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ ไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงทุกแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในบางส่วนของสังคมที่เกิดขึ้นทีละเล็กละน้อย เป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของครอบครัวจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว

Dahrendorf (1990, pp. 5-7) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ปฏิเสธแนวความคิดของมาร์กซ์ที่ว่า ชนชั้นในสังคมเกิดจากปัจจัยการผลิต และเห็นว่าความไม่เท่าเทียมกันในสังคมนั้นเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของสิทธิอำนาจ กลุ่มที่เกิดขึ้นภายในสังคมสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ กลุ่มที่มีสิทธิอำนาจ กับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอำนาจ สังคมจึงเกิดกลุ่มแบบไม่สมบูรณ์ของทั้งสองฝ่ายที่ต่างก็มีผลประโยชน์แอบแฝง ดังนั้นแต่ละฝ่ายจึงต้องพยายามรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตนเองไว้ โดยมีผู้นำทำหน้าที่ในการเจรจาเพื่อปรองดองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ระดับของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจะรุนแรงมากหรือรุนแรงน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการและการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มที่ครอบงำ อีกทั้ง Dahrendorf มีความคิดว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมเป็นผลมาจากความกดดันจากภายนอกโดยสังคมอื่น ๆ และความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสามารถควบคุมได้ด้วยการประนีประนอม ความขัดแย้งสามารถทำให้โครงสร้างมีการเปลี่ยนแปลงได้ ประเภทของการเปลี่ยนแปลง ความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลง และขนาดของการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลง เช่น อำนาจของกลุ่ม ความกดดันของกลุ่ม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีความขัดแย้งดังกล่าวสามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะที่ว่า ความขัดแย้งหลักในสังคม คือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น โดยเฉพาะชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือชนชั้นที่เอาเปรียบกับชนชั้นที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือชนชั้น

ที่ถูกเอาเปรียบ หรือกลุ่มที่มีสิทธิอำนาจ กับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิอำนาจ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ความขัดแย้งทางชนชั้นนี้ดำรงอยู่ตลอดมาและเป็นพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมต่าง ๆ ซึ่งนอกจากความขัดแย้งทางชนชั้น ยังมีความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเหล่านี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory)

Parson (1965) ซึ่งเห็นว่า สังคมส่วนรวมเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย ส่วนหรือระบบต่าง ๆ ที่ยึดเหนี่ยว และมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นหรือเริ่มต้นได้ในทุกส่วน และส่งผลกระทบต่ออื่น ๆ ซึ่งต้องถูกกระทบกระเทือนไปด้วย ซึ่งทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ที่เป็นระบบหนึ่ง ระบบนี้จำเป็นต้องดำรงอยู่ตลอดไป แม้ว่าบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงเสมอเนื่องจากกฎธรรมชาติ เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย การที่สังคมดำรงอยู่ได้นั้นสังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในสังคม และทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตาม มีการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคม โดยปกติแล้วสังคมจะอยู่ในสภาพที่สมดุล กล่าวคือ ทุกส่วนหรือทุกสถาบันจะปรับตัวเข้าหากันตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่ละสถาบันก็จะทำหน้าที่ของตัวเอง ยกตัวอย่างการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเมืองกับการวางแผนของชุมชนเมือง เป็นส่วนหนึ่งของระบบโครงสร้าง หน้าที่ ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากระบบหรือชุมชนขนาดเล็กที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนของโครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการแยกย่อยของ โครงสร้าง หน้าที่ และการผสมผสาน จึงเป็นลักษณะของ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนเมืองในฐานะที่เป็นระบบสังคม เนื่องจากชุมชนไม่ว่าจะมีขนาดใดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นระบบสังคม ๆ หนึ่ง การศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคมของชุมชนเมืองแต่ละแห่งทำให้ทราบถึงระดับของความซับซ้อนของเมืองในฐานะที่เป็นระบบสังคม สำหรับการศึกษาโครงสร้างและหน้าที่ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับบุคคลนั้น ได้แก่ การศึกษาลักษณะทางสังคมของประชากรในเมือง หรือศึกษาความแตกต่างของประชากร เนื่องจากเมืองเป็นที่รวมกลุ่มของคนจำนวนมาก ยิ่งเมืองมีขนาดใหญ่เท่าใด โดยวัดจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ความแตกต่างทางด้าน โครงสร้างและหน้าที่ของประชากรในสังคมน่าจะมีมากขึ้นด้วย เช่น ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ระดับการศึกษา อายุ ระดับรายได้ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมพื้นฐานของบุคคลในการดำรงชีวิตและครอบครัว จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น การกิน การนอน การทำงาน การเลี้ยงดูบุตร การทำงานบ้าน ฯลฯ การถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรม เช่น การอบรม สั่งสอน การให้การศึกษาแก่บุตรหลาน การรับประทานอาหาร การประกอบกิจกรรมทางศาสนา

การคบค้าสมาคมกับผู้อื่น การหาสถานที่บันเทิงพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ไปสวนสาธารณะ เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ต้องการพื้นที่เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย เพื่อใช้สำหรับสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ และเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่ต้องใช้สำหรับ สถาบันทางเศรษฐกิจ บริษัท ห้างร้าน โรงงาน สถานประกอบการอื่น ๆ เพราะสถานที่เหล่านี้เป็นที่มาของรายได้ ซึ่งบุคคลจะนำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของตน ถึงแม้ว่ากิจกรรม พื้นฐานของบุคคลจะเหมือนกัน ความแตกต่างของประชากรซึ่งส่งผลไปยังเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม ระเบียบ แบบแผน ประเพณีต่าง ๆ อาจทำให้ความต้องการและรูปแบบของการใช้พื้นที่ ในเมืองแตกต่างกัน การศึกษาโครงสร้าง และหน้าที่ของสังคมเมืองในระดับนี้ ทำให้เข้าใจ สภาพทางสังคมและความต้องการของคนในเมือง และที่สำคัญ คือ ผลหรือข้อมูลของการศึกษา สามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับการสร้างเมืองหรือวางระบบผังเมืองได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามกระบวนการเป็นเมือง (Urbanized process) นับได้ว่าเป็นตัวกระตุ้นให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมประการหนึ่ง โดยพิจารณาว่ากระบวนการ เป็นเมืองเป็นการเติบโตของระบบสังคมจากขนาดเล็กไปสู่ขนาดใหญ่ และในกรณีนี้กระบวนการ เป็นเมืองเกิดขึ้นเมื่อมีการแยกย่อย และผสมผสานของโครงสร้างและหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ที่ ประกอบกันเป็นเมือง ดังนั้น การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่จึงเป็นประเด็น ที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน ตลอดจนชุมชนต่าง ๆ ที่อพยพ เข้ามาอย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดการขยายตัวในชุมชนนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการให้บริการต่าง ๆ การติดต่อสื่อสาร การทำกิจกรรมร่วมกัน การผสมผสาน วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ให้กับการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมล้วนมีความสัมพันธ์กัน

Merton (1968) ได้วิพากษ์วิจารณ์แนวคิด โครงสร้างหน้าที่ว่า มีสมมติฐานซึ่งเป็นปัญหา อยู่ 3 ประการ คือ 1) เอกภาพของหน้าที่ กล่าวคือ ความเชื่อและการปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นหน้าที่ น่าจะเป็นข้อสมมุติที่เหมาะสมกับสังคมขนาดเล็กหรือสังคมดั้งเดิม แต่ไม่เหมาะที่จะใช้ กับสังคมใหญ่ที่มีความซับซ้อน 2) ลักษณะสากลของทฤษฎีหน้าที่ ไม่น่าจะใช้อธิบายทุกโครงสร้าง ของสังคมได้ โดยเฉพาะในสังคมที่แสดงหน้าที่เชิงลบ เช่น กลุ่มผู้ก่อการร้าย ลัทธิชาตินิยม 3) ความไม่จำเป็นของระบบสังคมบางระบบ Merton ได้เสนอประเด็นว่า ในการวิเคราะห์สังคม ควรเน้นที่ระเบียบวิธีแบบจิตพิสัย โดยเน้นที่กลุ่ม องค์กร สังคมและวัฒนธรรม บทบาททางสังคม แบบแผนของสถาบัน กระบวนการทางสังคม รูปแบบทางวัฒนธรรม บรรทัดฐานทางสังคม การจัด กลุ่ม โครงสร้างสังคมและเครื่องมือในการควบคุมทางสังคม ดังนั้น หน้าที่ในทัศนคติของ Merton จึงอาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อสังคม โดยจำแนกหน้าที่ 2 ประเภท คือ หน้าที่ ซึ่งปรากฏ เช่น การแบ่งหน้าที่กันทำ และหน้าที่แอบแฝง เช่น การกดขี่ทางชนชั้น ซึ่งหน้าที่

ทั้ง 2 ประเภท ก่อให้เกิดผลใน 2 ลักษณะ คือ ผลที่ตั้งใจไว้และผลที่ไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้นแม้ว่าหน้าที่บางประการจะก่อให้เกิดผลลบต่อบางส่วนของสังคม เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเหยียดเชื้อชาติ แต่หน้าที่นั้น ๆ ก็ดำรงอยู่ได้ เพราะยังให้ประโยชน์กับบางส่วนของสังคม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในลักษณะที่ว่า สังคมเป็นระบบหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วย ระบบต่าง ๆ ซึ่งมีโครงสร้างและหน้าที่ที่แตกต่างกัน แต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกส่วนและส่งผลกระทบต่อระบบต่าง ๆ ได้เช่นกัน บุคคล ชุมชน สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกฎธรรมชาติ แต่การที่สังคมดำรงอยู่ได้ สังคมจะต้องมีโครงสร้างทำหน้าที่ ทุกสังคมจะต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กำหนดสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้ปฏิบัติตาม มีการช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำให้เกิดความสมดุลและเหมาะสมในสังคม โดยโครงสร้างหน้าที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางบวกและลบต่อสังคมได้ ดังนั้นแม้ว่าโครงสร้างหน้าที่บางประการจะก่อให้เกิดผลลบแต่โครงสร้างหน้าที่ดังกล่าวยังคงอยู่ได้เพราะเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ของคนในสังคม

4. ทฤษฎีจิตวิทยา-สังคม (Social-psychological theory)

Weber (1947) เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่ใช้หลักจิตวิทยาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในผลงานที่ชื่อ *The protestant ethic and the spirit of capitalism* โดยให้ความคิดเห็นว่า การพัฒนาในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามลัทธิทุนนิยม มีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านจิตวิทยา ที่เกิดขึ้นหลังสมัยศตวรรษที่ 16 เมื่อในยุโรปตะวันตกมีการแพร่กระจายคำสอนของศาสนาคริสต์ ลัทธิโปรเตสแตนต์ (Protestant ethic) ที่สอนให้ศาสนิกชนเกิดจิตวิญญาณแบบทุนนิยม (Spirit of capitalism) เป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่ มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับทำงานหนักเพื่อสะสมความร่ำรวย เก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุน สร้างกำไรอย่างค่อเนื่อง อีกทั้ง Weber ยังเห็นว่า การพัฒนาของจิตวิญญาณแบบทุนนิยมทำให้เกิดลัทธิความมีเหตุผล (Rationalism) ซึ่งภายใต้สังคมที่ใช้ความมีเหตุผลจะทำให้บุคคลมีความน่าเชื่อถือ ชื่อสัตย์ สุจริต ยอมรับสิ่งใหม่และสามารถเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ Weber เชื่อว่า อิทธิพลของความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพของคนในสังคมภายใต้สภาวะดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการเริ่มต้นมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และเสนอว่าการเปลี่ยนจากสังคมดั้งเดิม (Traditional) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern) จะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของบุคคล (Personality) โดยเสนอว่าบุคลิกภาพของคนในสังคมดั้งเดิมมีลักษณะตายตัวที่ถูกกำหนดโดยกลุ่มสังคม เป็นบุคลิกของคนที่ต้องมีการสั่งการด้วยการบังคับบัญชา ไม่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และไม่มีการประดิษฐ์คิดค้น

เพราะคนเหล่านั้นมองโลกตามยถากรรมมากกว่าที่จะมองโลกแบบวิเคราะห์ และต้องการควบคุมให้เป็นไปตามที่คิด ซึ่งเป็นผลทำให้สังคมแบบดั้งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

Hagen (1999) เสนอว่า บุคลิกภาพของคนที่มีความสร้างสรรค์ อยากรู้อยากเห็นและเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ มองโลกที่อยู่รอบตัวเขาอย่างมีเหตุมีผล บุคลิกภาพของคนในสังคมสมัยใหม่ จึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างไรก็ตาม Hagen ยังมีความเห็นว่า บุคลิกของคนในสังคมดั้งเดิมสามารถที่จะเปลี่ยนไปสู่บุคลิกของคนในสังคมสมัยใหม่ได้โดยใช้วิธีการถดถอยสถานภาพ (Status withdrawal) ด้วยการนำเอาปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจจากสังคมสมัยใหม่เข้าไปแทรก หรือแทนที่ในสังคมดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงของสังคมอาจทำได้จากเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของคนในสังคม โดยเริ่มจากการพัฒนาบุคลิกภาพตั้งแต่วัยเด็ก

McClelland (1961) มีแนวความคิดเหมือนกับ Hagen ที่เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่แนวความคิดของ McClelland เน้นศึกษาที่ตัวแปรด้านแรงจูงใจในความสำเร็จ ซึ่งหมายถึง ความสำเร็จทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล และเสนอแนวความคิดว่า ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสังคมในอดีตและปัจจุบันเป็นผลมาจากแรงจูงใจในความสำเร็จของบุคคล หากคนในสังคมมีแรงจูงใจในความสำเร็จมาก การพัฒนาทางเศรษฐกิจก็จะมีความสำเร็จก้าวหน้าตามไปด้วย และแนะนำวิธีการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดความสำเร็จด้วยการเรียนรู้ โดยสร้างแรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก ดังนั้นในการจัดการศึกษา และการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งสังคมควรมีการปูพื้นฐานเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในความสำเร็จของบุคคล ด้วยการใช้อย่างต่าง ๆ ได้แก่ แบบอย่างของความสำเร็จจากผู้ปกครอง การสร้างความอบอุ่น การให้กำลังใจ และแรงเสริม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีจิตวิทยา-สังคม สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในลักษณะที่ว่า อิทธิพลของความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพของคนในสังคมมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาลักษณะเฉพาะของบุคคล ทั้งบุคลิกภาพ การเรียนรู้ แรงจูงใจ ความคิด ความเชื่อ ฯลฯ โดยเฉพาะในโลกไร้พรหมแดนที่มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย อันเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

5. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization theory)

จันงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2548, หน้า 173-174) ทฤษฎีความทันสมัยนี้เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศด้อยพัฒนาถูกมองว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย คำว่าทันสมัย (Modernization) มักจะใช้กันในความหมายที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคม ประเพณีดั้งเดิมไปสู่สังคมสมัยใหม่ที่มี

ลักษณะตามอย่างสังคมที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมตะวันตก ทฤษฎีความทันสมัยมีพื้นฐานความคิดที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพที่ล้าหลังไปสู่สภาพที่ก้าวหน้าขึ้น โดยมีสังคมยุโรปและอเมริกาเป็นแบบอย่างของสังคมก้าวหน้า ลักษณะสำคัญของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ไปสู่ความทันสมัย ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตจากแบบง่ายที่เคยมีมาตามแบบประเพณีนิยมไปสู่วิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนวิธีการทำไร่นาแบบเก่าที่เคยทำมาตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย มาเป็นเกษตรแผนใหม่
2. การผลิตทางการเกษตรกรรมเปลี่ยนจากผลิตเพื่อกินเองในที่ดินแปลงเล็กเป็นการผลิตเพื่อขายโดยทำเป็นไร่นาขนาดใหญ่ ชาวไร่ชาวนาที่เคยทำสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเองเปลี่ยนเป็นซื้อจากตลาด และมีการจ้างแรงงานทำไร่แทนที่จะใช้เฉพาะแรงงานในครอบครัว
3. ในการผลิตทางอุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนจากการใช้แรงคนมาเป็นการใช้เครื่องจักรมากขึ้น
4. คนเปลี่ยนวิถีชีวิตมาอยู่ในเมืองมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทที่คนส่วนใหญ่อยู่ในไร่นาและหมู่บ้านมาเป็นสังคมเมือง นอกจากนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการขยายตัวของเมืองแล้ว สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ไปสู่ความทันสมัยมักมีการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ เกิดขึ้นด้วย เช่น การขยายตัวทางการศึกษา การสื่อสารมวลชน การคมนาคม มีการเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองและการบริหารราชการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อค่านิยมของคน

สำหรับอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่ความทันสมัย ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของสังคม อีกทั้งทฤษฎีนี้ได้รับคำพากษ์วิจารณ์ว่า มีอคติว่าสังคมทั้งหลายจะเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมตะวันตก และเห็นว่าลักษณะของสังคมแบบเก่ากับสังคมสมัยใหม่เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันไม่ได้ กล่าวคือ ถ้าสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมสมัยใหม่แล้ว ลักษณะสังคมแบบเก่าจะต้องหมดไป แต่บางสังคมได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าลักษณะแบบเก่ากับแบบใหม่นั้นสามารถผสมกลมกลืนได้เป็นอย่างดี เช่น กรณีของสังคมญี่ปุ่น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีความทันสมัยดังกล่าว สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะที่ว่า สังคมทั้งหลายย่อมพัฒนาจากสภาพที่ล้าหลัง ไปสู่สภาพสังคมที่ทันสมัยตามอิทธิพลทางตะวันตก มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแบบประเพณีเดิมมาเป็นวิถีชีวิตที่อาศัยความรู้และวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีวิถีชีวิตจากอดีตที่เป็นสังคมชนบทกลายเป็นสังคมเมือง

ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2557, หน้า 217-220) ได้กล่าวถึงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปไว้ ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) สภาพแวดล้อมทางกายภาพโดยปกติไม่ค่อยเกิดการเปลี่ยนแปลงได้เท่าใดนัก แต่หากเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเมื่อใดก็ย่อมมีผลกระทบมากมาย เช่น ดินแดนที่เคยเป็นทะเลสาบเปลี่ยนเป็นทะเลทราย น้ำไม่ค่อยมี ทำให้สภาพวิถีชีวิตเปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ แทบจะสังเกตเห็นได้ยาก หากพิจารณาข้อเท็จจริงบางอย่าง บางครั้งพบว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไป เพราะเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น สภาพความแห้งแล้งที่เกิดขึ้น สภาพน้ำท่วม เป็นต้น

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population change) ขนาดของประชากร การกระจายตัวของประชากร ล้วนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การเพิ่มจำนวนประชากร ย่อมทำให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรตามไปด้วย เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นต้น การอพยพของประชากรที่อยู่ในชนบทเข้ามาอยู่ในเมือง ทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัด หรือสลัม ปัญหาการปรับตัว เป็นต้น

3. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and contact) สังคมใดที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ค่อยติดต่อกับสังคมอื่น (สังคมปิด) สังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลงน้อยหรือช้า ส่วนสังคมที่มีการติดต่อกับสังคมอื่นอยู่เสมอหรือตลอดเวลา (สังคมเปิด) สังคมนั้นย่อมมีโอกาสในการเปลี่ยนแปลงได้มาก

4. โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม (Structure of society and culture) โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่มาก เช่น สังคมที่มีลักษณะความเป็นอยู่เป็นเนื้อเดียวกัน และมีความผูกพันกันสูง อย่างเช่น สังคมประเพณีหรือสังคมชนบท สังคมประเภทนี้มักจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ช้าหรือค่อนข้างจะคงที่ ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงอะไรง่าย ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะที่สังคมเมืองซึ่งมีผู้คนมากมาย คนเหล่านี้มีความหลากหลายอาชีพต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน ชั้นต่างกัน มีลักษณะความเป็นอยู่ที่ไม่อยู่ในเนื้อเดียวกัน ไม่ค่อยมีความผูกพัน สังคมประเภทนี้มักจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและเร็ว เพราะสังคมมีความหลากหลาย

5. ทักษะคติและค่านิยม (Attitudes and values) ในแต่ละสังคมจะมีทัศนคติค่านิยมต่อการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน บางสังคมเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติธรรมดายอมรับได้ เช่น อเมริกาหรือสังคมตะวันตกตลอดจนประเทศต่าง ๆ ที่เจริญแล้ว ส่วนบางสังคมไม่มีความคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเลย แม้แต่ในภาษาของเขาก็ไม่มีคำนี้ เพราะพวกนี้จะยึดมั่นกับอดีต ยึดมั่นกับขนบธรรมเนียมประเพณี จึงเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ยากและช้า เช่น พวกชาวเกาะบางเผ่าจากชายฝั่งนิวกีนิ

6. การเล็งเห็นถึงความจำเป็น (Perceive needs) อัตราและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นอยู่กับความจำเป็น ซึ่งคนในสังคมมองเห็นหรือเล็งเห็นการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะนำไปสู่ความจำเป็นจริง ๆ คนก็จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง เช่น การขยายเมือง ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการสาธารณสุข การคมนาคมที่สะดวก ระบบสาธารณสุขปกคอย่างดี และทั่วถึง เป็นต้น การเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนครอบครัว การคุมกำเนิด เป็นต้น การมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย ก็จำเป็นต้องมีกฎหมายควบคุมดูแล

7. พื้นฐานทางวัฒนธรรม (Cultural base) พื้นฐานทางวัฒนธรรมมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากพื้นฐานทางวัฒนธรรมเจริญขึ้น ก็จะทำให้การเพิ่มจำนวนของสิ่งประดิษฐ์ และการค้นพบเป็นไปได้มากขึ้น Leonardo da Vinci เคยสเก็ตภาพเครื่องจักรเครื่องยนต์หลายชนิด แต่สมัยนั้นเทคโนโลยีไม่เจริญพอ จึงประดิษฐ์เครื่องจักรเครื่องยนต์ไม่สำเร็จ แต่ต่อมานักประดิษฐ์รุ่นหลังคิดประดิษฐ์ได้สำเร็จ ทั้งนี้เพราะความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้นนั่นเอง

ปัจจัยในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนอกจากพิจารณาจาก 7 ข้อที่กล่าวมาแล้ว บางครั้งอาจพิจารณาจากปัจจัยภายในสังคม และปัจจัยภายนอกสังคม (ยูทธรพงศ์ จันทรวรินทร์, 2550, หน้า 39-42) มีดังนี้

1. ปัจจัยภายในสังคม หมายความว่า เป็นปัจจัยที่มนุษย์เราสามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นอีก 4 ปัจจัยย่อย ดังนี้

1.1 การประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี (Innovation) เทคโนโลยีถือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป สังคมมนุษย์เปลี่ยนจากสังคมดั้งเดิมมาเป็นสังคมเกษตรกรรม เพราะมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือทำการเกษตรจากเดิมที่เคยใช้ไม้มาเป็นโลหะ ทำให้มนุษย์มีศักยภาพในการผลิตสูงขึ้น และเมื่อมนุษย์มีการประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 ก็ยิ่งส่งผลให้เพิ่มขีดความสามารถในการผลิตเป็นทวีคูณ การเกิดขึ้นของสังคมสารสนเทศในศตวรรษที่ 19 ด้วยการประดิษฐ์คิดค้น โทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้โลกมีขนาดเล็กลง ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์รู้จักแปลงองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ให้มาเป็นเทคโนโลยี แปลงเทคโนโลยีให้มาเป็นนวัตกรรมและแปลงนวัตกรรมให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ในที่สุดปัจจุบันเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมอย่างไม่หยุดยั้ง

1.2 วัฒนธรรมใหม่ (New culture) ความคิด ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ของคนในสังคมเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมความคิดหนึ่ง

ที่มีอิทธิพลต่อโลกในทศวรรษนี้ คือ ทฤษฎีสังคม คาร์วิน เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ เป็นผู้ประยุกต์ ทฤษฎีเพื่ออธิบายมนุษย์กับสังคม โดยกล่าวว่า มนุษย์อยู่ภายใต้สังคมสิ่งแวดล้อมที่ต้องมีการแข่งขัน ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้อยู่รอดได้ในสังคม มนุษย์ผู้มีศักยภาพและความมานะบากบั่นจึงมีโอกาสประสบความสำเร็จของการแข่งขันในสังคม แต่มนุษย์ผู้มีลักษณะด้อยกว่าก็เพราะขาดความสามารถในการแข่งขัน ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมจึงเป็นลักษณะตามธรรมชาติและมีความยุติธรรมในตัวเอง ปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนจากสังคมที่คนคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นสังคมของการแข่งขัน ตัวใครตัวมันมากขึ้น เพราะรับอิทธิพลเรื่องสังคมคาร์วิน จนกระทั่งวัฒนธรรมการแข่งขันได้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยด้วย

1.3 ความขัดแย้ง (Conflict) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในสังคมก็สามารถนำสังคม ไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ บทเรียนในประวัติศาสตร์บางเรื่องบรรยายถึงสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง แบบถอนรากถอนโคน เช่น การปฏิวัติฝรั่งเศส รัสเซีย จีน เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น ซึ่งมีสาเหตุมา จากการที่ผู้ปกครองเอาโรคเอาเปรียบ ชูตรีศ และไม่ใส่ใจชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สังคมเกิด สภาพความไม่เป็นธรรมเกินกว่าผู้คนทั่วไปจะยอมรับได้ จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.4 ประชากร (Population) จำนวนประชากรมากหรือน้อย อัตราการเกิดและการตาย สูงหรือต่ำ โครงสร้างของประชากรไม่ว่าจะเป็นเพศ อายุ วัย และรูปแบบการกระจายตัวของ ประชากร เช่น การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน สังคมเมือง หรือสังคมชนบท ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ย่อม ส่งผลเชื่อมโยงไปถึงสถาบันทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ครอบครัว การศึกษา คมนาคม เศรษฐกิจ สาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น รัฐบาลต้องวางนโยบายและมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้ สังคมมีทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาประชากรเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายต่อการจัดการ คงปฏิเสธได้ยากกว่าเฉพาะเรื่องจำนวนประชากรเพียงเรื่องเดียวก็เป็นสาเหตุหลักของการเผาผลาญ ทรัพยากรและการทำลายธรรมชาติแวดล้อม ตลอดจนปัญหาสังคมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว เช่น ความขัดแย้งด้านเชื้อชาติ อาชญากรรมในสังคมเมือง ปัญหามลภาวะ เป็นต้น

2. ปัจจัยภายนอกสังคม หมายความว่า เป็นปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย คือ

2.1 การแพร่กระจาย (Diffusion) การแพร่กระจาย หมายถึง การที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น นวัตกรรม ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของสังคมหนึ่งกระจายไปสู่อีกสังคมหนึ่ง โดยกระทำ ผ่านตัวแทนต่าง ๆ อาจจะเป็นผู้นำ สื่อมวลชน หรือในรูปแบบที่มีการแลกเปลี่ยนค้าขาย วัฒนธรรม หรือการทำสงครามต่อกัน การที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วไม่จำเป็นที่ต้องมีมูลเหตุ มาจากการประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีของคนภายในสังคมเอง แต่เพราะสังคมได้มีเทคโนโลยี

ตลอดจนวัฒนธรรมต่าง ๆ จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง ตัวอย่างการแพร่กระจายที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโลกอย่างมาก คือ การประดิษฐ์คิดค้นโทรศัพท์ขึ้นในปี ค.ศ. 1931 ในประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันโทรศัพท์กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันของคนเกือบทั่วโลก เพราะเป็นแหล่งของความบันเทิงและข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้การเกิดขึ้นของอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นเทคโนโลยีของศตวรรษที่ 20 มีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าหรืออาจจะมากกว่าโทรศัพท์ก็เป็นไปได้ เพราะความรวดเร็วด้านการติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการสื่อสารแบบสองทางซึ่งโทรศัพท์ยังไม่สามารถทำได้ อย่างไรก็ตามการแพร่กระจายจะเกิดขึ้นได้ในสังคมใดสังคมหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ แต่ทั่วไปแล้วคนจะยอมรับเอาสิ่งใหม่จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมก็ต่อเมื่อนวัตกรรม เทคโนโลยี ความเชื่อ หรือวัฒนธรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิม จึงทำให้กระบวนการแพร่กระจายเกิดขึ้นได้ สังคมไทยก็เป็นตัวอย่างในเรื่องของการรับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก

2.2 สภาพแวดล้อมธรรมชาติ (Physical environment) ธรรมชาติแวดล้อมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ เช่น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นที่ราบลุ่มหรือที่ราบสูง ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่า ภูเขา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเพื่อการดำรงชีพ ขณะเดียวกันปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติก็ส่งผลให้มนุษย์พัฒนาความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นเพื่อตอบสนองและสอดคล้องต่อวิถีชีวิต สภาพสังคมในแต่ละท้องถิ่นจึงมีลักษณะแตกต่างกันไป เช่น ภาคเหนือของประเทศไทยมีลักษณะทางธรรมชาติ ประกอบด้วย เทือกเขาซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร มีพืชพรรณและแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มนุษย์จึงพัฒนาระบบเหมืองฝายเพื่อกักเก็บน้ำไว้สำหรับทำเกษตร มีกฎหมายน้ำที่เกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์การใช้น้ำและบทลงโทษ มีภาษาเขียน ตลอดจนประเพณีที่แตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ชัดเจน สังคมล้านนาจึงมีลักษณะเฉพาะในด้านการพัฒนาและไม่เหมือนกับสังคมในที่อื่น ๆ

สรุปได้ว่า ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว สามารถนำมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะที่ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมนั้น มีทั้งปัจจัยภายในสังคม เช่น การประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยี วัฒนธรรมใหม่ ความขัดแย้งและจำนวนประชากร และปัจจัยภายนอกสังคม เช่น การแพร่กระจายและสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีทัศนคติ ค่านิยม โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม พื้นฐานทางวัฒนธรรมและลักษณะการอยู่โดดเดี่ยวการติดต่อกัน เป็นส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สนธยา พลศรี (2545, หน้า 215) ได้กล่าวถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปได้ ดังนี้

1. ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายในด้านต่าง ๆ เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาแทนการใช้แรงงานมนุษย์ เป็นต้น
 2. ทำให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตสินค้าและสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น สินค้าอุปโภคและบริโภคจึงเพียงพอแก่สมาชิกในสังคม
 3. ทำให้เกิดการวางแผนพัฒนาสังคม เพื่อความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้นของมนุษย์
 4. ทำให้มนุษย์ในแต่ละสังคมเกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมมากขึ้น และมีผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม
 5. ทำให้เกิดความสับสนทางวัฒนธรรม ได้หากอัตรการเปลี่ยนแปลงระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุกับไม่ใช่วัตถุเกิดขึ้นไม่เท่ากัน เช่น มีถนน มีรถยนต์ที่ทันสมัย แต่ละสังคมไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร เป็นต้น
 6. ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้แต่บางส่วนไม่สามารถปรับตัวได้ จึงนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดความขัดแย้ง และนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบของสังคม
 7. ทำให้เกิดปัญหาสังคม หากการเปลี่ยนแปลงนั้นทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น มลพิษ อาชญากรรม ยาเสพติด เป็นต้น
 8. ทำให้สังคมที่มีวัฒนธรรมเหนือกว่าได้เปรียบสังคมที่มีวัฒนธรรมด้อยกว่า หรือเกิดการด้อยพัฒนาและการพึ่งพา ซึ่งทำให้สังคมในโลกขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรม
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์ (2554, หน้า 32-33) ได้กล่าวถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปได้ ดังนี้

1. ผลของการค้นพบและการประดิษฐ์ต่อสังคม William F. Ogburn ได้จำแนกผลของการประดิษฐ์ต่อสังคม ข้อแรก ได้แก่ การประดิษฐ์สิ่งหนึ่งมีผลต่อ ไปถึงสิ่งอื่นด้วย เช่น การประดิษฐ์วิทยุหรือรถยนต์ทำให้ระยะเวลาการติดต่อรวดเร็วขึ้น การขนย้ายสินค้าและการให้บริการเร็วขึ้น จะมีผลทำให้เกิดการสร้างถนนและยังก่อให้เกิดผลต่อสังคมในด้านอื่น ๆ ข้อต่อไป คือ พิจารณาในแง่ความสำเร็จ การประดิษฐ์มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงจะมีผลต่อไปอีก เช่น เครื่องปั้นฟ้ายซึ่งใช้แยกเมล็ดฝ้ายออกมา ผลต่อไปทำให้มีการปลูกฝ้ายเพิ่มมากขึ้นซึ่งในสมัยนั้นยังใช้ทางอยู่ ฉะนั้นจึงต้องการทาสเพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดสังคมกลางเมืองและมีการขยาย

อุตสาหกรรมโรงงานและธุรกิจอื่น ๆ เกิดความต้องการของสหพันธกรรมกร และต่อไปเรื่อย ๆ ข้อสุดท้าย ได้แก่ การที่เกิดสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เมื่อรวมกันจะเกิดผล เช่น รถยนต์ ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และอื่น ๆ ทำให้เกิดการขยายเมือง

2. อัตราการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปโดยไม่เท่ากัน (Unequal rate of change) เนื่องจากวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน เมื่อส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแปรไป ก็จะมีผลถึงวัฒนธรรมส่วนอื่นด้วย โดยทั่วไปก็จะมีการปรับปรุงให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงแต่บางครั้งการปรับปรุงหรือรับเอาวัฒนธรรมมาไม่เป็นผลทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (Culture lag)

3. การเปลี่ยนแปลงและปัญหาสังคม ปัญหาสังคมเกิดขึ้นจากเงื่อนไขที่ว่ามนุษย์ไม่สามารถปรับตัวและได้สิ่งที่ต้องการอย่างถูกต้อง สังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะสถาบันและพฤติกรรมของสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยอมรับในคุณค่าของสังคม สังคมที่เปลี่ยนแปลงย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นปัญหาต่าง ๆ ซึ่งทุกสังคมกำลังประสบอยู่

4. ความไม่เป็นระเบียบของสังคมและบุคคล เมื่อวัฒนธรรมเกิดความไม่เป็นระเบียบ ความรู้สึกของคนในสังคมเกี่ยวกับความมั่นคง ศีลธรรมจรรยา เป้าหมายในชีวิตจะถูกทำลายลง เมื่อคนเกิดความสับสนไม่แน่นอน พฤติกรรมของเขาจะไม่มั่นคง เกิดลังเล ถ้าเป็นมากขึ้นอาจเรียกได้ว่าจิตเสื่อม ในสังคมปัจจุบันภาวะเช่นนี้เกิดขึ้นง่าย ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงในสังคมมีหลายด้านด้วยกัน ถ้าสมาชิกของสังคมนั้นไม่รู้จักหรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากันได้ก็จะเกิดความสับสนขึ้น

5. วัฏจักรแห่งความเป็นระเบียบและไม่เป็นระเบียบของสังคม หมายความว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม สังคมก็จะพยายามจัดระเบียบสังคม วัฒนธรรมให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ เพื่อจะไม่เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการวางแผน ได้แก่ การที่สมาชิกมีโครงสร้างปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมให้ดีขึ้น เจริญขึ้น นั่นคือการก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ฉะนั้นผลของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนให้ สมาชิกยอมจะคาดการณ์ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และยอมรับแก่สังคม

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2554, หน้า 332) ได้กล่าวถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสรุปได้ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดประโยชน์ ผลของการค้นพบการประดิษฐ์คิดค้นมีผลต่อสังคมในแง่ ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เกิดความสะดวกสบายแก่คนในสังคม การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีผลตามมามาก เช่น การประดิษฐ์รถยนต์ โทรศัพท์ วิทยุ ทำให้ระยะเวลาการติดต่อรวดเร็วขึ้น การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น การคิดค้นยาชนิดใหม่ ๆ มีผลทำให้ชีวิตมนุษย์ยืนยาวกว่าสมัยก่อน

2. เป็นปัญหาในสังคมได้ ผลจากมีการประดิษฐ์คิดค้นมาก เมื่อเกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น แต่เป็นไปในอัตราไม่เท่ากัน จะทำให้เกิดความล้ำทางวัฒนธรรมขึ้น จึงเป็นปัญหาขึ้นมาได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจเป็นปัญหาเฉพาะตัวบุคคล เช่น ภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้บุคคลปรับตัวไม่ทัน อาจเกิดเป็นโรคจิต โรคประสาทขึ้นได้ หรือเกิดภาวะความไม่เป็นระเบียบของสังคม เมื่อวัฒนธรรมเกิดความไม่เป็นระเบียบความรู้สึกของคนในสังคมเกี่ยวกับความมั่นคง ศีลธรรมจรรยา เป้าหมายในชีวิตจะถูกทำลายเมื่อเกิดความสับสนไม่แน่นอน

สรุปได้ว่า ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ทำให้มนุษย์เกิดความสะดวกสบายขึ้น มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็ทำให้เกิดโทษเกิดปัญหาในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้ไม่สามารถปรับตัวได้ทัน ทำให้คนมีศีลธรรมจรรยาลดลงในสังคมมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น

ทฤษฎีการปรับตัว

ความหมายของการปรับตัว

การปรับตัวของมนุษย์ล้วนเกี่ยวเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปหรือเกิดอย่างรวดเร็วก็ตาม การที่เราจะมีความสุขและดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข และใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมเหมือนกับคนอื่น จำเป็นต้องมีการปรับตัวซึ่งการปรับตัวจะมีความแตกต่างกันออกไป เช่น การปรับตัวทางสังคม การปรับตัวจากความเครียด การปรับตัวจากการเรียน และการปรับตัวจากภัยพิบัติต่าง ๆ จึงทำให้ความหมายของการปรับตัวแตกต่างกันไปตามที่ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Bernard (1970) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า หมายถึง การประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยที่แต่ละบุคคลพยายามที่จะไปถึงเป้าหมายและบรรลุความต้องการของตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลต้องอยู่ภายใต้ความกดดันจากสภาพแวดล้อม เพื่อให้การปรับตัวที่ถูกต้องมีพฤติกรรมนำไปสู่การทำงานที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของบุคคลและสิ่งแวดล้อม

Gilmer (1975) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า คือ กระบวนการพยายามกระทำเพื่อให้เกิดความสมดุลของความต้องการ สิ่งเร้า และโอกาสที่สิ่งแวดล้อมนั้นเสนอให้จึงเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยพยายามที่จะตอบสนองความต้องการเพื่อทำให้เกิดความพึงพอใจ โดยวิธีการพยายามเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก โดยการพยายามทำตัวให้สอดคล้องกลมกลืนกับสถานการณ์รอบข้าง

Hurlock (1978) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า เป็นความสำเร็จของบุคคลในการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มต่าง ๆ ได้ คนที่ปรับตัวได้ดีจะมีลักษณะการยอมรับสภาพตนเอง มีความเชื่อมั่นตนเองว่าสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ทั้งในกลุ่มเพื่อนและคนแปลกหน้า มีความสนใจคนอื่น ปฏิบัติความต้องการของกลุ่ม ซึ่งสามารถทำให้สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นเป็น ไปอย่างสอดคล้องกลมกลืน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

Coleman (1981) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า หมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่

Roy (1999) ให้ความหมายของการปรับตัวว่า เป็นปัจจัยนำเข้าสู่ระบบการปรับตัวของบุคคลอีกตัวหนึ่ง ระดับการปรับตัว ก็คือ ระดับหรือขอบเขตที่แสดงถึงความสามารถของบุคคลในการตอบสนองทางบวกต่อสถานการณ์หนึ่ง หรือเป็นผลจากการที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นเอง

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับตนเองและสิ่งแวดล้อม และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยการพยายามทำตัวให้สอดคล้องกลมกลืนกับสถานการณ์รอบตัว สามารถสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีการปรับตัว

Thorpe (1955) ได้เสนอแนวคิดว่าการปรับตัวมีลักษณะเป็นความคิด ความรู้สึก หรือพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลอื่น ซึ่งความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวมีกำเนิดมาจากนักชีววิทยา ชื่อ Darwin ที่เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “การปรับตัว (Adaptation)” ในทฤษฎีวิวัฒนาการที่เป็นการปรับตัวไปตามสภาพของร่างกาย ส่วนการปรับตัวตามสภาพความต้องการของจิตใจ หรือในทางจิตวิทยาใช้คำว่า “การปรับตัว (Adjustment)” ซึ่ง Thorpe ได้แบ่งการปรับตัวออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปรับตนเอง (Self adjustment) ได้แก่ การปรับสภาพทางจิตวิทยาด้วยตนเองเพื่อให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และการที่บุคคลจะปรับตัวได้ดี ต้องมีลักษณะ ดังนี้
 - 1.1 ความเป็นตัวของตัวเอง หมายถึง การที่บุคคลจะทำอะไรด้วยตนเองไม่พึ่งคนอื่น เป็นอิสระจากผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง
 - 1.2 การมองเห็นคุณค่าของตน หมายถึง การที่บุคคลเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้อื่นเชื่อถือในความสามารถ มีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความพอใจ เชื่อมั่นในความสามารถ และมีเหตุผล

1.3 ความรู้สึกเป็นอิสระของตนเอง หมายถึง การที่บุคคลพอใจในอิสรภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ตัดสินใจในการกระทำ และวางแผนชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีเสรีภาพในการคบเพื่อนและการใช้จ่าย

1.4 ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลได้รับความอบอุ่นในครอบครัว ในหมู่เพื่อนฝูง จึงทำให้มีความภาคภูมิใจในบ้านและโรงเรียน เป็นต้น

1.5 ความรู้สึกไม่มีแนวโน้มถอยหนี

1.6 ความรู้สึกไม่มีอาการทางประสาท

2. การปรับตัวทางสังคม (Social adjustment) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับปทัสถานของสังคมและการที่บุคคลจะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

2.1 ปทัสถานทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้จะเข้าใจในความถูกต้องของสังคม

2.2 ทักษะทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับเพื่อนหรือคนแปลกหน้า เป็นที่ชื่นชอบของผู้อื่น มีความสนใจกับปัญหา และสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 แนวโน้มทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

2.4 ความสัมพันธ์ในครอบครัว หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้รับความรัก การดูแลอย่างดีจากครอบครัว มีความอบอุ่นปลอดภัย มีความมั่นใจตนเอง และมีสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลภายในครอบครัว

2.5 ความสัมพันธ์ในโรงเรียน หมายถึง การที่บุคคลได้รับความรักจากครู มีความสุขในการอยู่ร่วมกับเพื่อน นักเรียนรู้สึกว่าการมีความเหมาะสมกับความสนใจและวุฒิภาวะของตน

2.6 ความสัมพันธ์กับชุมชน หมายถึง การที่บุคคลเข้ากับเพื่อนร่วมบ้านได้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการปรับปรุงชุมชนของตนเอง เข้าสมาคมกับคนแปลกหน้าได้ มีความพอใจในกฎเกณฑ์และสวัสดิภาพของชุมชน

Lazarus (1963) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการหรือวิธีการทั้งหลายทางจิต ซึ่งมนุษย์ใช้ในการเผชิญข้อเรียกร้อง หรือแรงผลักดันภายนอกและภายใน และได้กล่าวถึงลักษณะที่แสดงว่าบุคคลปรับตัวได้ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความคิดเชิงวิเคราะห์ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสุขในการแก้ปัญหาโดยที่จะวางแผนอย่างระมัดระวัง

2. ความสามารถทางสังคม กล่าวคือ เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับบุคคลอื่นได้ง่าย เป็นบุคคลที่มีชีวิตชีวา เพลิดเพลินในการเข้าสังคม

3. ความเชื่อมั่น กล่าวคือ เป็นบุคคลที่เห็นคุณค่าในการตัดสินใจของตนเองปรับตัวได้อย่างง่ายในสถานการณ์ใหม่หรือยากลำบาก พร้อมทั้งจะเผชิญปัจจุบันและอนาคตด้วยดีไม่รู้สึกด้อยค่าและพอใจในรูปร่างของตน

4. ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความอดทน ไม่โกรธบ่อย มองโลกในแง่ดี ไม่วิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น

5. ความพึงพอใจในบ้าน กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี พึงพอใจในสภาพของบ้าน ได้รับการยกย่องและเข้าใจจากทางบ้าน

Arkoff (1968) ได้เสนอกลยุทธ์ของการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคือ 4 แบบ ดังนี้

1. การยอมแพ้ (Tactical passivity) หมายถึง การพยายามแก้ไขปัญหาคือ ด้วยการยอมแพ้ เป็นวิธีแก้ไขปัญหาที่คนอ่อนแอและมีขีดความสามารถต่ำใช้เสมอ

2. การปฏิเสธ (Tactical denial) หมายถึง การพยายามแก้ไขปัญหาคือ ด้วยการปฏิเสธปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเกิดจากการเสแสร้ง การอดกลั้น หรือการไตร่ตรองแล้วอย่างรอบคอบของบุคคล

3. การจัดการกับปัญหาโดยตรง (Direct and active tactics) หมายถึง การพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคือที่เกิดขึ้นนั้น โดยตรง ทำให้ปัญหานั้นลดลงหรือหมดไป เพื่อรักษาประโยชน์ของตนเองทุกวิถีทาง เช่น การก้าวร้าว การตำหนิ เป็นต้น

4. การจัดการกับปัญหาโดยทางอ้อม (Indirect tactics) หมายถึง การพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคือ โดยปรับเปลี่ยนความคิด หรือพฤติกรรมของตนเองเสียใหม่ เพื่อให้ตัวเองสบายใจ ลดความทุกข์หรือไม่สบายใจ โดยไม่ได้แก้ไขที่สาเหตุของปัญหา

Lazarus (1969) ได้จำแนกรูปแบบของการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคือเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การโน้มเอียงที่แสดงการกระทำโดยตรง (Direct-action tendencies) เป็นความพยายามปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคือหรือความยุ่งยากที่บุคคลประสบอยู่โดยตรง เพื่อเป็นการกำจัด หรือลดเงื่อนไขของปัญหาหรือความยุ่งยาก ซึ่งอาจแสดงออกโดยการลงมือจัดการกับปัญหานั้นปรับเปลี่ยนสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการยับยั้งหรือสะกดกั้นการแสดงพฤติกรรมเพื่อกำจัดหรือลดปัญหาคือแสดงพฤติกรรมดังกล่าวจะทำให้เหตุการณ์ลุกลามขึ้น แต่บุคคลอาจแก้ไขหรือลดความยุ่งยากด้วยการหลบหลีก หรือหนีจากสถานการณ์นั้น หรืออาจไม่แสดงพฤติกรรมใด ๆ โดยการอยู่เฉย ๆ เพื่อให้ปัญหาหรือความยุ่งยากนั้นหมดไปเองซึ่งการปรับตัวเพื่อการแก้ปัญหาคือที่มีความโน้มเอียงจะแสดงการกระทำโดยตรงแบ่งได้ 4 ด้าน ได้แก่

1.1 การเตรียมความพร้อมต่อการเกิดภัยอันตราย เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคือความยุ่งยาก โดยการปรับปรุงพัฒนาตนเองให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาความยุ่งยากหรือภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น ทั้งทางด้านอารมณ์ ความคิด และการแสดงพฤติกรรม

1.2 การสู้กับเหตุที่ทำให้เกิดภัยอันตราย เป็นการปรับตัวเพื่อการแก้ไขปัญหา ความยุ่งยากหรือป้องกันตนเองโดยการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อทำลาย ทำร้าย ถดถอย ลดหรือ กำจัดปัญหา ความยุ่งยากหรือภัยอันตราย ซึ่งอาจเป็นการแสดงพฤติกรรมการต่อสู้ ด้วยความโกรธ หรือความไม่โกรธ

1.3 การหลีกเลี่ยงจากภัยอันตราย เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคความยุ่งยาก โดยการหลีกเลี่ยงปัญหานั้นอาจเกิดจากความกลัว หรือการไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วว่าไม่มี วิธีการใดที่จำกัดปัญหาหรือความยุ่งยากนั้นได้ จึงปรับตัวโดยการหลีกเลี่ยง หรือการหลบหนี จากปัญหาแทนที่จะแก้ไขปัญหา

1.4 การรู้สึกหมดหวังจากการเกิดภัยอันตราย เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาคความยุ่งยาก โดยการอยู่เฉย ๆ หรือไม่ใส่ใจ ไม่คิดจะต่อสู้หรือหลบหลีกเลี่ยง เมื่อเห็นว่าหมดหวัง หรือหมดหนทางที่จะเอาชนะปัญหาคความยุ่งยากนั้น หรือไม่มีทางเลือกอื่นใดอีกแล้ว

2. การใช้กลไกป้องกันทางจิต (Defensive adjustment) เป็นการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหา โดยการปรับความรู้สึกหรือความคิดของตนเอง เพื่อลดความวิตกกังวลที่เกิดจากปัญหานั้น และเพื่อรักษาสมดุลทางด้านจิตใจโดยใช้วิธีการปฏิเสธ การเก็บกด การกล่าวโทษ เป็นต้น ซึ่งเป็นการหลอกลวงตนเองหรือเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัวและเป็นการปรับตัวที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยตรง

Burton, Kates and White (1978) ได้เสนอพฤติกรรมปรับตัวหลังการเกิดภัยพิบัติ จากอุทกภัย สามารถกระทำได้โดย

1. การยอมรับความสูญเสีย (Accept losses) เป็นวิธีการที่ประชาชนหรือผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติเป็นประจํายอมรับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยอาจมีสาเหตุมาจากความจําเป็นทางด้าน เศรษฐกิจหรือข้อจํากัดทางด้านพื้นที่หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้ต้องอยู่ในพื้นที่ภัยพิบัติ

2. การลดความสูญเสีย (Reduce losses) เป็นการป้องกันก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติซึ่งมี การปฏิบัติ เช่น การเตือนภัย การก่อสร้างเขื่อน การออกแบบ สิ่งก่อสร้างให้เหมาะสมกับสภาพ พื้นที่ที่เกิดภัยพิบัติ และการใช้ที่ดินที่เหมาะสมต่อสภาพพื้นที่

3. การแสวงหาทางเลือกใหม่ (Choose change) โดยการหาทางเลือกใหม่เพื่อป้องกัน หรือลดความสูญเสียที่เกิดขึ้นสามารถจําแนกได้เป็นการเปลี่ยนการใช้ (Change in use) เช่น การเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมไปสู่เกษตรแบบชลประทาน เป็นต้น และการเปลี่ยนสถานที่ (Change in location) โดยจะอยู่ในรูปของการอพยพเคลื่อนย้ายอย่างถาวร ไปยังสถานที่แห่งใหม่

Aguilera and Mesick (1982) มีความเชื่อว่า ปกติมนุษย์จะพยายามปรับตัวเองให้อยู่ใน สภาพสมดุลแต่สภาพแวดล้อมที่แวดล้อมอยู่ทำให้มนุษย์ประสบกับเหตุการณ์บางอย่าง ซึ่งก่อให้เกิด

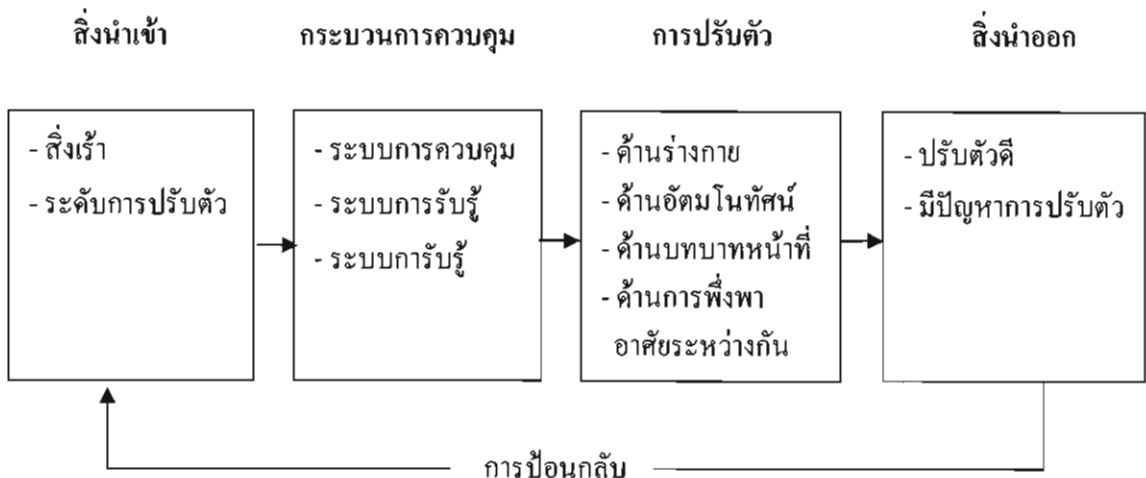
เกิดความเครียดเป็นเหตุให้เกิดความไม่สมดุลในร่างกายหรือจิตใจ มนุษย์จะพยายามปรับตัวแก้ไข ปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ตนเองอยู่ในสภาพสมดุลเช่นเดิมนี้ขึ้นอยู่กับมนุษย์มีปัจจัย ก่อให้เกิดความสมดุลเพียงพอหรือไม่

Roy (1999) กล่าวว่า พื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งทำงานผสมผสานกันเพื่อคงภาวะปกติสุขหรือภาวะสุขภาพดี ความเจ็บป่วยหรือ สิ่งกระตุ้นอื่น ๆ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกหรือภายในบุคคลที่เข้าสู่ระบบชีวิต ก่อให้เกิด ความกระทบกระเทือนต่อบุคคลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ดังนั้นบุคคลยังต้องมีการปรับตัว เพื่อรักษาสมดุลของร่างกาย จิตใจ และสังคมของบุคคล บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัว จะมีความมั่นคงในชีวิต ส่วนผู้ที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการปรับตัวก่อให้เกิดด้านสุขภาพ ไม่ยอมรับความเป็นจริง มีความซึมเศร้า เป็นต้น

จันทรเพ็ญ สันตวาจา (2548, หน้า 82-89) กล่าวถึง ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (The Roy adaptation model) รอยมีความเชื่อว่าเมื่อบุคคลเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตจะมีการปรับตัว ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของสิ่งที่มากระทบ และความสามารถของบุคคลในการปรับตัว โดยมีโมทัศน์หลัก 4 ประการ เป็นแบบจำลองการปรับตัวของรอย ประกอบด้วย บุคคล (Person) สิ่งแวดล้อม (Environment) สุขภาพ (Health) และการพยาบาล (Nursing) ซึ่งรอยอธิบายแนวคิด ของมโนทัศน์หลักต่าง ๆ ดังนี้

1. บุคคล (Person) บุคคลเป็นระบบการปรับตัวแบบองค์รวม ซึ่งเป็นระบบเปิด ประกอบด้วย ส่วนต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว การปรับตัวของบุคคลมีจุดมุ่งหมายเพื่อ การมีชีวิตอยู่รอด การเจริญเติบโต การสืบทอดเผ่าพันธุ์ และการชนะอุปสรรคต่าง ๆ ระบบของ บุคคลมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และระบบของบุคคลนี้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย ระบบการปรับตัวของบุคคล ประกอบด้วย สิ่งนำเข้า สิ่งนำออก กระบวนการควบคุม การปรับตัว และกระบวนการป้อนกลับ ซึ่งแต่ละส่วนนี้ ทำงานสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว สิ่งนำเข้าระบบที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในตนเองนั้น รอยเรียกว่าสิ่งเร้า สิ่งเร้านี้นำไปสู่การสร้างระดับการปรับตัว ซึ่งเป็นขอบเขตที่บุคคลจะสามารถ ปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงบุคคลจะปรับตัวโดยใช้กลไกการเผชิญ ปัญหา ที่ประกอบด้วยกลไกการควบคุม และกลไกการรับรู้ ผลจากการทำงานของทั้งสองกลไกจะ ทำให้เกิดสิ่งนำออกซึ่งเป็นพฤติกรรมปรับตัวของบุคคล 4 ด้าน ได้แก่ การปรับตัวด้านร่างกาย (Physiological mode) ด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept mode) ด้านบทบาทหน้าที่ (Role function mode) และด้านพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence mode) พฤติกรรมปรับตัวนี้อาจเป็น

พฤติกรรมที่แสดงถึงการปรับตัวได้ หรือพฤติกรรมการปรับตัวที่ไม่มีประสิทธิภาพ พฤติกรรมดังกล่าวจะย้อนกลับไปเป็นสิ่งที่นำเข้าสู่ระบบเพื่อการปรับตัวที่เหมาะสมต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระบบการปรับตัวของบุคคล (The Roy adaptation model)

ที่มา: จันทร์เพ็ญ สันตวงจา, 2548, หน้า 83

2. สิ่งแวดล้อม (Environment) รอยให้คำนิยามสิ่งแวดล้อมว่าเป็นทุกสภาวะการณ์ทุกเหตุการณ์ และปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ล้อมรอบบุคคลและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการและพฤติกรรมของบุคคล ปัจจัยที่มีอิทธิพลเหล่านี้ คือ สิ่งเร้าตรง สิ่งเร้าร่วม และสิ่งเร้าแฝง ซึ่งสิ่งเร้านั้นมาจากสิ่งแวดล้อมภายใน และภายนอกร่างกาย

3. สุขภาพ (Health) สุขภาพของบุคคลสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัว ความสำเร็จในการปรับตัวจะส่งเสริมให้บุคคลมีความมั่นคงในชีวิตที่บ่งบอกถึงสภาวะที่ไม่มีความบกพร่องนำไปสู่ความสมบูรณ์เป็นหนึ่งเดียว หมายถึง การมีชีวิตอยู่รอด การเจริญเติบโต การสืบทอดเผ่าพันธุ์ และการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต รอยยังกล่าวถึงสุขภาพในแง่ของเป้าหมายของบุคคลและความมุ่งหมายของชีวิตที่มีอยู่ว่าสุขภาพเป็นการปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของชีวิตซึ่งสะท้อนถึงการกลับมาเป็นบุคคล ที่มีความสมบูรณ์ผสมผสานกันเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นสุขภาพจึงเป็นภาวะและกระบวนการของการเป็นบุคคลและการเปลี่ยนแปลงกลับไปเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์มีการผสมผสานกันเป็นหนึ่งเดียว

4. การพยาบาล (Nursing) การพยาบาลเป็นศาสตร์ที่เกิดจากการพัฒนาองค์ความรู้ที่นำไปสู่การให้บริการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพของบุคคล เป้าหมายของการพยาบาล คือ การส่งเสริมการปรับตัวทั้ง 4 ด้านของบุคคล ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของ

บุคคล การส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพดี คือ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขนั้นย่อมเป็นไปได้สำหรับบุคคลทุกคน ดังนั้นพยาบาลจึงมีบทบาทในการส่งเสริมการปรับตัวทั้งในสถานการณ์ปกติและเจ็บป่วย โดยส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและสิ่งแวดล้อม การปรับตัว มี 4 ส่วน คือ การปรับตัวด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านการพึ่งพาซึ่งกันและกัน แต่ละส่วนแสดงถึงกลุ่มพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลบรรลุเป้าหมายการปรับตัว โดยมีแนวคิดในแต่ละด้าน ดังนี้

1. การปรับตัวด้านร่างกาย (Physiological mode) การปรับตัวด้านร่างกายเป็นการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงด้านร่างกาย หมายถึง ความสำเร็จในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในความต้องการด้านเสรีภาพ พฤติกรรมการปรับตัวด้านนี้จะสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐานของบุคคล คือ การมีกิจกรรมและการพักผ่อน ภาวะโภชนาการ การขับถ่าย น้ำและเกลือแร่ ออกซิเจน การควบคุม เช่น อุณหภูมิ การรับรู้ความรู้สึก และความสมบูรณ์ของผิวหนัง

2. การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept mode) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงด้านจิตใจซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง อัตมโนทัศน์หมายถึง ความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองทั้งด้านรูปร่างหน้าตา ความสามารถ เจตคติ ความรู้สึก และภูมิหลังต่าง ๆ การรับรู้เกี่ยวกับตนเองนี้มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ พฤติกรรม และการแสดงออกของบุคคลโดยตรง ทฤษฎีการปรับตัวของรอยแบง์อัตมโนทัศน์เป็น 2 ส่วน คือ

2.1 อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสภาพร่างกายตนเอง ได้แก่ ขนาด รูปร่าง หน้าตา ความสวยงาม ภาวะสุขภาพ เป็นต้น

2.2 อัตมโนทัศน์ด้านส่วนตัว หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดทุกอย่างที่ประกอบกันเป็นบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งแบ่งเป็นส่วนย่อยดังนี้

2.2.1 ความสม่ำเสมอแห่งตน บุคคลจะแสดงพฤติกรรมปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ตามที่ตนเองคิดไว้ แต่เมื่อเกิดการคุกคามต่อความรู้สึก เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัย ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวขึ้น ทำให้บุคคลมีการสูญเสียความสม่ำเสมอแห่งตน

2.2.2 ปณิธานแห่งตน ปณิธาน หมายถึง สิ่งที่บุคคลมุ่งหวังบุคคลใดที่ไม่ประสบผลสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวังไว้ และไม่สามารถปรับตัวจะก่อให้เกิดปัญหา คือ ความรู้สึกสูญเสียอำนาจ ซึ่งเป็นภาวะที่บุคคลรู้สึกว่าสูญเสียความสามารถในการควบคุมชะตาชีวิตของตนเองซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง และเบื่อหน่ายชีวิต

2.2.3 คุณธรรม-จรรยาแห่งตน เป็นการรู้ผิด-ชอบ ชั่ว-ดี ตัดสินว่าถูกผิด ยุติธรรม-อยุติธรรม ถ้าเมื่อใดบุคคลไม่สามารถปรับตัวได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกผิด เป็นบาปดำเนินตนเอง

2.2.4 ความมีคุณค่าในตน บุคคลที่มีการพัฒนาอัตมโนทัศน์ทั้ง 3 ด้านข้างต้นจะมีการรับรู้คุณค่าของตนเองที่ดี บุคคลที่รู้สึกสูญเสีย หรือเกิดความรู้สึกผิด หรือสูญเสียอำนาจมักส่งผลให้บุคคลนั้นรับรู้คุณค่าต่อตนเองต่ำด้วย

3. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function mode) เป็นการตอบสนองความต้องการและคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม การแสดงบทบาทใด ๆ เป็นการทำหน้าที่ของบุคคลในสังคม บทบาทจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

3.1 บทบาทปฐมภูมิ เป็นบทบาทในแต่ละช่วงวัย เช่น เด็กหญิงวัย 2 เดือน ชายวัย 21 ปี หญิงชราวัย 75 ปี

3.2 บทบาททุติยภูมิ เป็นบทบาทที่สัมพันธ์กับบทบาทปฐมภูมิ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตและพฤติกรรมในสังคม แต่ละบุคคลจะมีได้หลายบทบาท และมักเป็นบทบาทถาวร เช่น บทบาทการเป็นแม่ ภรรยา บทบาทตามหน้าที่การงาน เป็นต้น

3.3 บทบาทตติยภูมิ เป็นบทบาทชั่วคราวซึ่งบุคคลอาจเลือกสรรตามความสนใจ เพื่อเสริมบทบาทปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น การเป็นสมาชิกองค์กรต่าง ๆ ถ้าไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้ก็จะเกิดปัญหาการปรับตัว ถ้าปรับตัวไม่ได้จะก่อให้เกิดปัญหาในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

3.3.1 การที่ไม่สามารถดำรงบทบาทใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกและเจตคติที่ดีต่อบทบาทนั้น แต่ไม่สามารถมีพฤติกรรมตามบทบาทได้อย่างสมบูรณ์ เช่น สตรีที่มีบุตรคนแรก มีความลำบากใจในการเลี้ยงดูบุตร เนื่องจากไม่มีความรู้เพียงพอ เป็นต้น

3.3.2 การแสดงบทบาทไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริง หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกได้อย่างเหมาะสมทั้งพฤติกรรม การแสดงออกและแสดงถึงการมีเจตคติที่ดี แต่การแสดงออกนั้นขัดกับความรู้สึกที่แท้จริงของตน เช่น ผู้ป่วยที่จะเข้ารับการผ่าตัด แสดงออกถึงความสนใจในการปฏิบัติตนทั้งก่อนและหลังผ่าตัด สนใจซักถามและปฏิบัติตามคำแนะนำที่ได้รับ มีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใส เมื่อถึงวันที่ผ่าตัดจริงผู้ป่วยมีไข้โดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อผ่าตัดอาการไข้ก็นหายไป สาเหตุเนื่องจากผู้ป่วยไม่ยอมเข้าดำรงบทบาทของการเป็นผู้ป่วยหลังผ่าตัด แต่พยายามปกปิดไว้ เป็นต้น

3.3.3 ความขัดแย้งในบทบาท การที่บุคคลไม่สามารถแสดงบทบาทหลาย ๆ บทบาทได้สมบูรณ์ ในขณะที่เดียวกันจะเกิดความรู้สึกขัดแย้งภายในจิตใจ

3.3.4 ความล้มเหลวในบทบาท เป็นภาวะที่บุคคลไม่สามารถดำรงบทบาทนั้นได้

4. การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น (Interdependence mode) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคม ตามปกติเมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันต้องมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยการให้ความรัก ความเคารพยกย่อง และให้เกียรติซึ่งกันและกัน ทั้ง 2 ฝ่ายต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ปัญหาการปรับตัวด้านนี้มี 2 แบบด้วยกัน คือ

4.1 ความวิตกกังวลที่เกิดจากการถูกพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก เป็นความรู้สึกปวดร้าวและขมขื่นที่ต้องถูกพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งอาจจะมีพฤติกรรม ดังนี้

4.1.1 การประท้วง เป็นการแสดงออกเพื่อเรียกร้องไม่ให้เกิดการพลัดพราก

4.1.2 ความท้อแท้

4.1.3 การปฏิเสธ ภายใต้นี้จะไม่ยอมรับการที่ต้องพลัดพราก แต่จะเก็บความรู้สึกไว้ จะแสดงออกโดยไม่สนใจสิ่งแวดล้อม ในผู้ใหญ่อาจเกิดความรู้สึกนี้ได้ เช่น สามเณรที่ต้อแยกจากกันชั่วคราว อาจมีความรู้สึกท้อแท้ไม่มีสมาธิที่จะทำอะไร ไม่สนใจสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4.2 ความว้าวุ่น ความรู้สึกนี้ไม่จำเป็นต้องเกิดเมื่ออยู่คนเดียว ถึงแม้จะอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ แต่อาจมีความรู้สึกนี้ได้ เนื่องจากไม่มีความผูกพันต่อกัน หรือความผูกพันที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ยังอาจเกิดจากการปฏิเสธความรักหรือการยอมรับจากผู้อื่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกด้อยคุณค่า ซึมเศร้าและแยกตัวเอง เช่น ผู้ป่วยโรคติดเชื้อบางชนิดที่ต้องอยู่ห้องแยก เป็นต้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการปรับตัวได้กล่าวถึงการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดในแต่ละช่วงวัยมีการเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ทำให้เกิดประสบการณ์หรือได้เรียนรู้สิ่งที่ก่อให้เกิดการรับรู้และการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ ดังนั้นการปรับตัวจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ของสิ่งมีชีวิต ถ้าสิ่งมีชีวิตไม่สามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมได้ก็จะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ การสูญหายหรือการตายของสิ่งมีชีวิตจะถูกแทนไปด้วยสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่มีความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ดังนั้นการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและหน้าที่ที่เกิดขึ้นภายในระบบสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับกลุ่ม สถาบันทางสังคม ชุมชน และประเทศ ซึ่งนำไปสู่การปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์หรือปัญหาได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ดี และยังสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ โดยมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ เขาวนปัญญา สังคม และสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประเทศไทยมีการจัดทำแผนพัฒนา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการพัฒนา ประเทศให้เกิดการเร่งรัดพัฒนาสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในแต่ละแผนมากกว่า

4 ทศวรรษโดยมีการริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 และในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับแรกขึ้น หลังจากนั้นการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปัจจุบันประเทศไทยอยู่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นทั้งเครื่องมือในการลงทุนหรือการใช้ทรัพยากรของสังคม และเป็นทิศทางหรือแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การจัดทำแผนฯ ของชาติได้มีวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดทั้งในเรื่องของปรัชญาและแนวคิด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นแผนฯ ฉบับเดียวที่มีระยะเวลาครบคลุมรวม 6 ปี ในช่วงของการจัดทำแผนฯ ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศยากจน ต้องพึ่งภาคเกษตรเป็นหลัก ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่ำ ขาดแคลนการบริการพื้นฐาน โดยเฉพาะด้านชลประทาน พลังงาน และคมนาคม แผนฯ 1 จึงได้กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศโดยเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ มีการลงทุนในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเป็นอันมากถนนมีการก่อสร้างและบูรณะทางหลวงแผ่นดิน พัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งทางรถไฟ ท่าเรือ โรงไฟฟ้า โครงการชลประทานและโครงการพลังงานไฟฟ้า มีการสร้างเขื่อนภูมิพล เขื่อนแก่งกระจาน เขื่อนอุบลรัตน์ เขื่อนน้ำพุง เขื่อนน้ำปาว ตลอดจนการดำเนินการ โครงการชลประทานในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายโครงการ เริ่มส่งพลังงานไฟฟ้าจากโครงการยันฮีและโครงการไฟฟ้าลิกไนต์ที่กระบี่ เป็นต้น ปรับปรุงระบบน้ำประปาในกรุงเทพฯ และในภูมิภาค นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการลงทุนของเอกชนในด้านอุตสาหกรรม และส่งเสริมผลผลิตใหม่ ๆ ในด้านการพัฒนาสังคม มีการขยายการศึกษาชั้นอุดมศึกษาออกไปสู่ภูมิภาคเป็นครั้งแรก โดยจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเปิดดำเนินการในปี พ.ศ. 2507 ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน และเพิ่มผลผลิตทางสาขาเกษตรและอุตสาหกรรม อันจะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศ ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การพัฒนาประเทศในช่วงแผนฯ 1 ได้ผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศรอดหน้าไปอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยขยายตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 8.7 ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวเพิ่มสูงขึ้น มูลค่าสินค้าส่งออกขยายตัวอย่างรวดเร็วดุลการชำระเงินของประเทสมีฐานะเกินดุลทุนสำรองระหว่างประเทศมีมูลค่าสูงขึ้นถึง 924 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504)

สรุปได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 กำหนดแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศที่เน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน หรือ

บริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ยังขาดอยู่ เช่น ระบบคมนาคม ทางหลวงและขนส่ง ระบบเขื่อน เพื่อการชลประทานและพลังไฟฟ้า ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้มีการลงทุนในภาคเอกชน และเมื่อเพิ่มผลผลิตทางสาขาการเกษตร และอุตสาหกรรมให้มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศเพิ่มขึ้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ยังคงดำเนินการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานต่อเนื่องจากแผนฯ 1 ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและให้ความสำคัญกับการกระจายการพัฒนาให้เกิดผลทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตทุรกันดารและห่างไกล ความเจริญเพื่อปรับปรุงฐานะของประชาชนในชนบท ดังจะเห็นได้จากงบประมาณร้อยละ 75-80 ของงบพัฒนาทั้งหมดเป็นการลงทุนในส่วนภูมิภาค รวมทั้งยังมี โครงการพิเศษ เช่น โครงการพัฒนาโครงการเร่งรัดพัฒนาชนบท และโครงการช่วยเหลือชาวนา เป็นต้น รวมทั้งเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม ในระยะแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ปรากฏว่าภาวะเศรษฐกิจของประเทศมีอัตราก้าวหน้าค่อนข้างสูง แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 ภาวะเศรษฐกิจเริ่มผันแปรรายได้ของประเทศลดลง สาเหตุเนื่องจากราคาข้าวและยางพารา ซึ่งเป็นสินค้าหลักของประเทศไทยในตลาดต่างประเทศตกต่ำลงมาก เกิดภาวะฝนแล้งในพื้นที่เกษตรกรรมหลายแห่ง ทำให้ผลเก็บเกี่ยวลดลง ผลการพัฒนาทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.2 ต่อปี อย่างไรก็ตามแม้ว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะอยู่ในระดับที่น่าพอใจ แต่ปรากฏว่าช่องว่างของรายได้ ในหมู่ประชากรของประเทศ และระหว่างภูมิภาคของประเทศเริ่มห่างกันมากยิ่งขึ้น เนื่องจากประชาชนที่อยู่ใกล้บริการพื้นฐานได้ใช้ประโยชน์มากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกล ส่วนด้านการขยายบริการพื้นฐานมีกำลังการผลิตพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว ถนนทั่วประเทศเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 38 และการชลประทานเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2510)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ยังคงยึดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ที่เน้นการบูรณะเสริมสร้างสิ่งก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้กระจายออกสู่ท้องถื่นทุรกันดาร และห่างไกลความเจริญ และอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การเพิ่มผลผลิตของประเทศจะต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ส่งผลให้รายได้ของประชาชนสูงขึ้น โดยมีโครงการดำเนินงานของรัฐบาล เช่น โครงการชนบทที่ทำให้ประชาชนในชนบทสามารถติดต่อกันได้ และโครงการอื่น ๆ ที่สำคัญอีกมากมาย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

ปัญหาการกระจายรายได้ที่รุนแรงมากขึ้นในช่วงแผนฯ 2 ทำให้มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมในแผนฯ 3 มากขึ้น โดยในด้านการลดความแตกต่างของรายได้และบริการสังคม

เน้นการดำเนินงานแนวใหม่ 3 แนว คือ การลดอัตราการเพิ่มของประชากร การกระจายบริการ ด้านเศรษฐกิจและสังคม การสร้างโอกาสและขีดความสามารถของประชาชนให้ได้รับประโยชน์ จากบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันได้เร่งปรับโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ และขยายขีดความสามารถทางการผลิตให้สูงขึ้น เป้าหมายสำคัญ คือ การเพิ่มผลผลิต ทางการผลิต เพื่อเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในชนบท พร้อมทั้งส่งเสริมการส่งออกและปรับปรุง โครงสร้างการนำเข้าเพื่อรักษาเงินทุนสำรองระหว่างประเทศให้มั่นคง โครงการพัฒนาด้านสังคมที่ สำคัญ คือ การปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ที่ทำกินและสวัสดิการสังคม มีการกำหนดเป้าหมายลดอัตราเพิ่มของประชากรไว้ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นครั้งแรก นอกจากนี้ยังมุ่งด้านกระจายความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ให้ มากขึ้น เพื่อลดความแตกต่างของรายได้ และช่วยสกัดกั้นมิให้มีการอพยพโยกย้ายของแรงงาน จากชนบทเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มากเกินไป ในด้านการพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน โครงการที่สำคัญ คือ การขยายท่าเรือกรุงเทพฯ เพื่อให้เรือเข้าจอดรับส่งสินค้าได้สะดวกขึ้น และปรับปรุงท่าอากาศยาน ในจังหวัดต่าง ๆ เช่น ท่าอากาศยานเชียงใหม่ เป็นต้น การพัฒนาประเทศในช่วงแผนฯ 3 เริ่มขึ้น ในภาวะที่เศรษฐกิจของโลกและของประเทศไทยไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะราคาน้ำมันที่เพิ่มขึ้นถึง 4 เท่าตัว ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ และเศรษฐกิจชะงักงัน รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินมาตรการหลาย อย่างเพื่อคลี่คลายปัญหาส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.5 ต่อปี พื้นที่ ชลประทานเพิ่มขึ้นร้อยละ 36 ถนนจากไร่่นาสู่ตลาดเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50 ของระยะทางทั้งหมด ด้านสังคมอัตราการเพิ่มของประชากรลดลงจากร้อยละ 3.1 ในปี พ.ศ. 2514 เหลือเพียงร้อยละ 2.6 ในปี พ.ศ. 2519 อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา และการขาดแคลน ด้านสาธารณสุขในเขตชนบท (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2515)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เน้นแก้ไขปัญหา ความไม่เท่าเทียมกันของประชากรในด้านการรับบริการทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ทำการขยาย ขอบเขตของแผนให้ครอบคลุมถึงนโยบายในด้านการวางแผนครอบครัวและการมีงานทำ เพิ่ม ความสำคัญในการพัฒนาส่วนภูมิภาค มีการสนับสนุนให้ทั้งรัฐบาลและเอกชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

เนื่องจากการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมาเน้นเฉพาะในส่วนกลาง ประกอบกับการเกิดภาวะ เงินเฟ้อ การว่างงาน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และสังคม และความไร้เสถียรภาพทางการเมือง (หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519) แผนฯ 4 จึงมุ่งกระจายความเจริญ สู่ภูมิภาค โดยเน้นการพัฒนาที่สำคัญ 2 แนวทาง คือ 1) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ

ด้วยการมุ่งขยายการผลิตด้านการเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก การกระจายรายได้และการมีงานทำในภูมิภาค พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการผลิตการลงทุน และเพิ่มการจ้างงาน ปรับปรุงคุณภาพของประชากร โดยให้การศึกษอาบรมที่สอดคล้องกับ ความต้องการกำลังคนในการพัฒนาประเทศ ลดอัตราเพิ่มของประชากร และได้คุณภาพกับ ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อทดแทนการนำเข้า และเร่งรัดการส่งออก 2) เร่งบูรณะและปรับปรุงการบริหาร ทรัพยากรหลักของชาติให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ ทั้งการจัดสรรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ และแหล่งแร่ ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 7.4 ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายเล็กน้อย การผลิตในด้านต่าง ๆ ขยายตัวสูงกว่าเป้าหมาย ยกเว้นด้านที่สำคัญ คือ เกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นต่ำกว่าเป้าหมาย ประกอบกับการที่ไม่สามารถรักษาระดับราคา สินค้าเกษตรให้อยู่ในระดับสูงทั่วทั้งประเทศ ทำให้ประชากรในภาคการเกษตรมีรายได้ต่ำกว่า ผู้ประกอบอาชีพในภาคอื่น ๆ มาก นอกจากการที่ต้องพึ่งพาพลังงานจากต่างประเทศทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้า ทั้งการกระจายบริการสังคมที่ไม่เพียงพอและไม่ทั่วถึง ประชาชนในเขตชนบท ยังคงล้าหลังและยากจนประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลงมาก ทำให้ประสิทธิภาพ การผลิตทางการเกษตรอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2520)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 มุ่งเน้นแนวทางหลักใน การพัฒนาที่สำคัญ คือ การเน้นการฟื้นฟูรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ รักษาดุล การชำระเงินและการขาดงบประมาณให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ทำการกระจายความเจริญทาง ด้านเศรษฐกิจและการขยายการบริการสังคมให้ถึงมือประชาชนในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบท โดยมุ่งขยายการผลิตการเกษตร และปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิต เพื่อการส่งออก เพื่อเป็นการกระจายรายได้ ตลอดจนการมีงานทำในส่วนภูมิภาค

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

การประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมา พบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปตาม เป้าหมายในระดับที่น่าพอใจ แต่ปัญหาความยากจนของประชาชนในเขตชนบทยังคงอยู่ในระดับสูง แผนฯ 5 จึงปรับแนวทางการพัฒนาประเทศ “แนวใหม่” ให้มีลักษณะเป็นแผนนโยบายที่ “ยึดพื้นที่” เป็นหลักในการวางแผนกำหนดแผนงานและ โครงการเน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศปรับปรุง คุณภาพของประชากร และบูรณะปรับปรุงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในด้านการฟื้นฟูเศรษฐกิจของ ประเทศ มีการตัดทอนค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างโครงการใหญ่ ๆ ที่ต้องใช้งเงินมาก ลดค่าใช้จ่ายของ รัฐบาล ในขณะที่เดียวกันได้เร่งการผลิตเพื่อส่งเสริมสินค้าออกให้มากขึ้น และลดการสั่งสินค้าเข้าลง โดยเฉพาะน้ำมัน ในด้านการปรับปรุงคุณภาพของประชากร มีการเร่งดำเนินการพัฒนาสังคม เสริมสร้างประชาชนให้มีคุณภาพ ตลอดจนกระจายบริการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษา

การสาธารณสุข ความยุติธรรมไปสู่ชนบท ในด้านการบูรณะปรับปรุงทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมได้ มีการดำเนินการเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดำเนินการปลูกป่า ปรับปรุงดินเค็ม และดินเปรี้ยวให้เกิดประโยชน์ได้มากขึ้น มีการพัฒนาชนบทในพื้นที่เป้าหมาย พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และพื้นที่เมืองหลัก เป็นต้น ลักษณะเด่นของแผนพัฒนาฉบับนี้ คือ เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท ล้าหลังในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้ชาวชนบทพออยู่พอกิน และช่วยเหลือตัวเองได้ในที่สุด เน้นความสมดุลในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน ให้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและปฏิรูประบบการบริหารงานพัฒนาของรัฐทุกภาคส่วน ในช่วงระยะเวลาของแผนฯ 5 เศรษฐกิจโลกอยู่ในภาวะซบเซาอันเป็นผลเนื่องมาจากวิกฤตการณ์ราคาน้ำมัน ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปรับนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อความอยู่รอด การกีดกันทางการค้ามีมากยิ่งขึ้น รัฐบาลไทยต้องดำเนินมาตรการหลายประการ เพื่อรักษาการเจริญเติบโตและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไว้ รวมถึงการปรับค่าเงินบาท มาตรการประหยัด การนิยมไทย และการร่วมใจส่งออกถึงแม้ว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมจะมีอัตราต่ำโดยเฉลี่ยร้อยละ 4.5 ต่อปี แต่การพัฒนาหลายประการประสบความสำเร็จอย่างน่าพอใจ อาทิ การแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทล้าหลังสามารถจัดโครงการเข้าไปแก้ไขปัญหาได้ตามเป้าหมาย ช่วยให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ส่วนด้านการกระจายบริการทางสังคมสามารถดำเนินการได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2525)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เป็นแผนที่มุ่งยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม กล่าวคือเป็นครั้งแรกของเศรษฐกิจไทยที่การผลิตและรายได้จากภาคอุตสาหกรรม ขยายสัดส่วนขึ้นใกล้เคียงกับภาคเกษตร นอกจากนี้ โครงสร้างการผลิต การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมจะมีบทบาทมากขึ้น ความเจริญและกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ จะกระจายสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นมากขึ้นกว่าเดิม เป็นการดำเนินการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากฉบับที่ 4 แต่ได้เพิ่มการพัฒนาสังคมเมืองในพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาชนบทในเขตยากจน ซึ่งเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องในการขยายสังคมเมืองแต่ก็ไม่ละทิ้งการพัฒนาประชากรในเขตชนบทของประเทศ โดยเฉพาะในเขตชนบทยากจน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็นแผนที่มุ่งยกระดับการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคตควบคู่กับการแก้ไขปัญหาที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต โดยเน้นการแก้ปัญหาค่าครองชีพ การขาดดุลงบกลาง การว่างงาน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนภาวะค้ำทางฐานะของเกษตรกรและความยากจน แผนหลักสำคัญ

ที่กำหนดไว้มี 3 แนว คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการพัฒนาประเทศ การปรับปรุงโครงสร้างการผลิต และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบท 1) การเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปรับปรุงระบบ การบริหารและการจัดการ โดยยึดหลักการทำงานอย่างเป็นระบบครบวงจร 2) ปรับปรุงระบบ การผลิตการตลาดและยกระดับคุณภาพ บังคับพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อลดต้นทุน 3) มุ่งกระจาย รายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น เพื่อสร้างความเป็นธรรม โดยกำหนด 10 แผนงานครอบคลุมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น แผนพัฒนาคน สังคมและวัฒนธรรม แผนพัฒนา ระบบการผลิต การตลาดการสร้างงาน และแผนพัฒนาชนบท เป็นต้น ผลการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจ ของประเทศได้ฟื้นตัวและขยายตัวอย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 10.9 ต่อปี นับเป็นอัตรา สูงสุดของการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา ด้วยปัจจัยสนับสนุนจากการขยายตัวของการ ส่งออก การลงทุนและการท่องเที่ยว และเสถียรภาพการเมืองที่มั่นคง ส่งผลให้ภาระหนี้สิน ต่างประเทศลดลง ทุนสำรองเงินตราต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นมาก การจ้างงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในภาคอุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งมีการบรรเทาปัญหาน้ำท่วมและการจราจรในกรุงเทพฯ แต่ในขณะเดียวกัน ได้มีปัญหาค่าเงินบาทไม่สมดุลเกิดขึ้นหลายประการ คือ ความเหลื่อมล้ำของรายได้ ระหว่างกลุ่มครัวเรือน และระหว่างชนบทกับเมืองมีมากขึ้นบริการพื้นฐานไม่พอเพียงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงไปมากตลอดจนปัญหาทางสังคมได้ ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 มีจุดมุ่งหมายที่ยกระดับ การพัฒนาประเทศให้เศรษฐกิจขยายตัวเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคตควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาในอดีตอันเป็นผลจากการที่เศรษฐกิจโลกซบเซา การประสบกับปัญหา การค้าระหว่างประเทศที่เผชิญกับการกีดกันทางการค้า ขณะเดียวกันภายในประเทศประสบกับ ปัญหาอัตราดอกเบี้ยสูงหรือราคาสินค้าเกษตรตกต่ำจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ด้วยเหตุนี้ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 จึงเน้นความสำคัญ 2 ประการ คือ เน้นปรับปรุงกลยุทธ์และแนวทางการพัฒนาโดยปรับโครงสร้างการผลิตและการตลาด ให้เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบเพื่อความสอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจและการตลาดทั้งภายใน และภายนอกประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เป็นแผนที่มุ่งสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพ และยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความสมดุลของการพัฒนา 3 มิติ ดังนี้ 1) การรักษา การขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและมีเสถียรภาพด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพ

การผลิตและปรับโครงสร้างการผลิตด้านการเกษตร เน้นให้เอกชนเป็นแกนนำในการพัฒนา อุตสาหกรรมและการลงทุนจากต่างประเทศ โดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนรวมทั้งการพัฒนาปัจจัย สนับสนุน ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีบริการพื้นฐานและการจัดหาพลังงาน 2) การกระจาย รายได้และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการยกระดับรายได้ของเกษตรกร เสริมสร้างศักยภาพของจังหวัดที่จะเป็นศูนย์กลางกระจายอุตสาหกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ และกระจาย อำนาจการบริหารงานพัฒนาไปสู่ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น 3) เร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพ ชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยกระจายโอกาส และปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การสาธารณสุข พัฒนาจิตใจวัฒนธรรมและสังคม เพื่อให้ประชาชนปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง และฉีกก้ำกัฏภาคส่วนต่าง ๆ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลการพัฒนาทำให้อัตรา การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 8.1 ต่อปี โดยรายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2504 ที่เริ่มใช้แผนฯ 1 ถึง 28 เท่า ฐานะการคลังของรัฐบาลมีความมั่นคงมาก มีงบประมาณ เกินดุลติดต่อกันมาเป็นปีที่ 9 และทุนสำรองระหว่างประเทศสูงถึง 38,700 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทำให้ ธนาคารโลกประกาศให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากประเทศที่ยากจน (รายได้เฉลี่ยต่อหัว ต่อปีเกิน 1,500 ดอลลาร์สหรัฐ) ประชาชนมีมาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยได้รับการจัดอันดับให้ เป็นประเทศที่มีอัตราการพัฒนาคงที่เร็วมากเป็นอันดับ 2 ของโลก อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่มุ่งเน้น การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักทำให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ตามมา (สำนักงานคณะกรรมการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มุ่งเน้นการรักษาการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ การกระจายรายได้และกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมถึงเร่งรัด พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

การประเมินผลการพัฒนาที่ผ่านมาได้บทสรุปว่า “เศรษฐกิจดีสังคมมีปัญหา การพัฒนา ไม่ยั่งยืน” แผนฯ 8 จึงปรับแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจมา เป็นการมุ่งเน้นพัฒนา “คน” เป็นเป้าหมายหลัก โดยกำหนดให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งพัฒนาศักยภาพของคน พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน เสริมสร้าง ศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง พัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคน พัฒนาบูรณะทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นแผนแรกที่กำหนดแนวทางการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติไว้ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยการจัดทำแผนงาน โครงการและมาตรการต้องยึดหลักการพื้นที่

ภารกิจและการมีส่วนร่วม (Area function participation: AFP) ใช้มติคณะรัฐมนตรีเป็นเครื่องมือให้ส่วนราชการจัดทำแผนปฏิบัติ ราชการ และรายงานผลการปฏิบัติต่อคณะรัฐมนตรีทุก 6 เดือน ซึ่งแต่เดิมแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไม่ได้กำหนดไว้ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2540)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจัง โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ เพิ่มปริมาณการเตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัย เตรียมการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็น 12 ปี ยกกระดับฝีมือแรงงานให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสพัฒนาเต็มตามศักยภาพ ลดอัตราการประสออันตรายจากการทำงานและอุบัติเหตุต่าง ๆ รักษาเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทย โดยลดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดให้อยู่ในระดับร้อยละ 3.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ราคามการออมภาคครัวเรือนให้เพิ่มขึ้น โครงสร้างพื้นฐานสู่ภูมิภาคและชนบท ลดสัดส่วนคนยากจนของประเทศให้น้อยกว่าร้อยละ 10 อนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่า และรักษาป่าชายเลน สร้างโอกาสและเพิ่มทางเลือกในการประกอบอาชีพเกษตรแบบยั่งยืน และเพิ่มการลงทุนในการควบคุมและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้กรอบทิศทางการบริหารพัฒนาประเทศในระยะปานกลางที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ในระยะยาว สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้น้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มา เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่กับการดำเนินการสังคมที่เข้มแข็ง และมีดุลยภาพ สืบเนื่องจากแผนฯ 8 ที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาสู่ “สังคมที่เข้มแข็ง และมีดุลยภาพ” ใน 3 ด้าน คือ 1) สังคมคุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สร้างคนให้เป็นคนเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม พึ่งตนเองได้ 2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เพื่อเตรียมรับการเปลี่ยนแปลง 3) สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน ดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึ่งพาเกื้อกูลกันมีความเอื้ออาทร มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ แนวทางพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มีแนวทางพัฒนาประเทศที่สำคัญ คือ 1) การเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว และมีเสถียรภาพ 2) การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก 3) การบรรเทาปัญหาสังคม 4) การแก้ปัญหาค่าความยากจน โดยเสริมสร้างโอกาสให้ค่าความยากจน สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างทั่วถึง สร้างโอกาสให้คนยากจนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตแก่คนยากจน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งเพื่อสร้างศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถให้กับคนยากจนสามารถก่อร่างสร้างตัวและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ปรับระบบการบริหารจัดการภาครัฐให้เอื้อต่อการสร้างโอกาสให้กับคนยากจน และเร่งปฏิรูปกฎหมายและปรับกฎระเบียบให้คนจนได้รับโอกาส สิทธิและความเสมอภาคในด้านต่าง ๆ ผลการพัฒนาในระยะแผนฯ 9 เศรษฐกิจมีเสถียรภาพและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ความยากจนลดลงด้านคุณภาพชีวิตของคนไทยดีขึ้น โดยร้อยละ 96.3 มีหลักประกันสุขภาพ และส่วนใหญ่ได้รับบริการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมมากขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความก้าวหน้ามากขึ้น แต่ยังไม่สามารถรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร ขณะที่ยังมีปัญหา ด้านคุณภาพการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นแผนที่ได้อิทธิพล แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยยึดหลักทางสายกลางเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน 2) เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก 3) เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ 4) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพ และโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาว่า “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดยใช้แนวปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติมีการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และให้ความสำคัญกับการนำ “ทุนสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนเศรษฐกิจ” มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยใช้ 5 ยุทธศาสตร์หลักเพื่อนำไปสู่การพัฒนา

ที่มั่นคงและยั่งยืน ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนไทยและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงน้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจาก ทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนพร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2558)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับชุมชน ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งสู่สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมียุทธศาสตร์การพัฒนา ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนคามสิทธิขั้นพื้นฐาน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจก และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศ การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือก การใช้ชีวิตในสังคม และมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี การเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีคุณค่าร่วม และตระหนักถึงผลประโยชน์ของสังคม และเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบและการรับผิดชอบที่รัดกุม

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคมนูสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างและการกระจายตัวประชากรให้เหมาะสม การพัฒนาคุณภาพ

คนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็น
องค์รวม การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคม

3. ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน โดยให้
ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นรากฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน
การเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างมูลค่าเพิ่มและผลผลิตทางการเกษตร
ตลอดจนห่วงโซ่การผลิต การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร การสร้าง
ความมั่นคงด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชน การสร้างความมั่นคง
ด้านพลังงานชีวภาพ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศ และความเข้มแข็งภาคเกษตร การปรับระบบ
บริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน

4. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน
โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน การพัฒนา
ขีดความสามารถในการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพเท่าเทียมและเป็นธรรม และการบริหารจัดการ
เศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทาง
เศรษฐกิจและสังคม โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
การสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนย้าย
แรงงานและการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศ และการปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของภาคีการพัฒนาประเทศตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่น

6. ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยให้
ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศเพื่อเตรียมพร้อมไปสู่การเป็นเศรษฐกิจ
และสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การยกระดับขีดความสามารถในการรองรับ
และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน การควบคุมและลดมลพิษ
และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ
โปร่งใส และเป็นธรรมอย่างบูรณาการ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,
2555)

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มุ่งเน้นตามวิสัยทัศน์
พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมายหลัก และยุทธศาสตร์ตามการศึกษาจากบริบทตลอดจนจุดแข็ง
จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามของประเทศไทย วิสัยทัศน์ “ประเทศมีความมั่นคงเป็นธรรม และมี
ภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ดำเนินการตามพันธกิจ ได้แก่ การพัฒนาฐานการผลิตและบริการ

การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และสร้างภูมิคุ้มกันจากวิกฤตการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน คนไทยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข และมีเป้าหมายหลักได้แก่ เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งสมดุล ความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น มีหลักประกันสังคมที่ทั่วถึง และสังคมไทยมีความสุขอย่างมีธรรมาภิบาล โดยมียุทธศาสตร์ ได้แก่ การสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็ง สมดุล อย่างสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต การค้า การลงทุน การพัฒนาคุณภาพคน ทั้งความรู้คู่คุณธรรม สังคม มั่นคงเป็นธรรม มีพลังและเอื้ออาทร เน้นการผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของพลังงานและอาหาร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 นั้น เน้นการ “ตั้งรับ” มากกว่า “รุก” โดยเน้นการป้องกันปัญหาจากวิกฤตการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพราะเพิ่งผ่านวิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลก และวิกฤตการณ์การเมืองภายในประเทศ การเน้นภูมิคุ้มกันเป็นเพียงเป้าหมายขั้นต่ำ แต่มุ่งเน้นให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-11 กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำริถึงพื้นที่สี่เขี้ยวแห่งนี้ว่า เป็นผืนป่ากลางกรุงที่ต้องอนุรักษ์ไว้ให้เป็นเสมือนปอดของคนกรุงเทพฯ และสมุทรปราการ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สี่เขี้ยวบริเวณบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ซึ่งดำเนินงานที่ผ่านมามีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (พื้นที่สี่เขี้ยว ตามแนวพระราชดำริ, 2556, หน้า 20) ซึ่งมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 ฉบับที่ 6 และฉบับที่ 9 ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยว โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 มุ่งเน้นแนวทางหลักในการพัฒนา กระจายความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและการขยายบริการสังคมในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นชนบท โดยมุ่งขยายการผลิตการเกษตร และปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถขยายการผลิตเพื่อการส่งออก เพื่อเป็นการกระจายรายได้ ตลอดจนการมีงานทำในส่วนภูมิภาค และเร่งบูรณะและปรับปรุงทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ทั้งการจัดสรรที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ดังนั้นการมีมติให้อนุรักษ์พื้นที่สี่เขี้ยวจึงเป็นการสนองตอบต่อนโยบายการพัฒนาประเทศในเรื่องการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและ การสกัดกั้นภาคอุตสาหกรรมในการรุกรานชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เป็นแผนที่มุ่งยกระดับการพัฒนาประเทศไปควบคู่กับการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณ 8,000 ล้านบาท ให้ดำเนินโครงการสวนกลาง

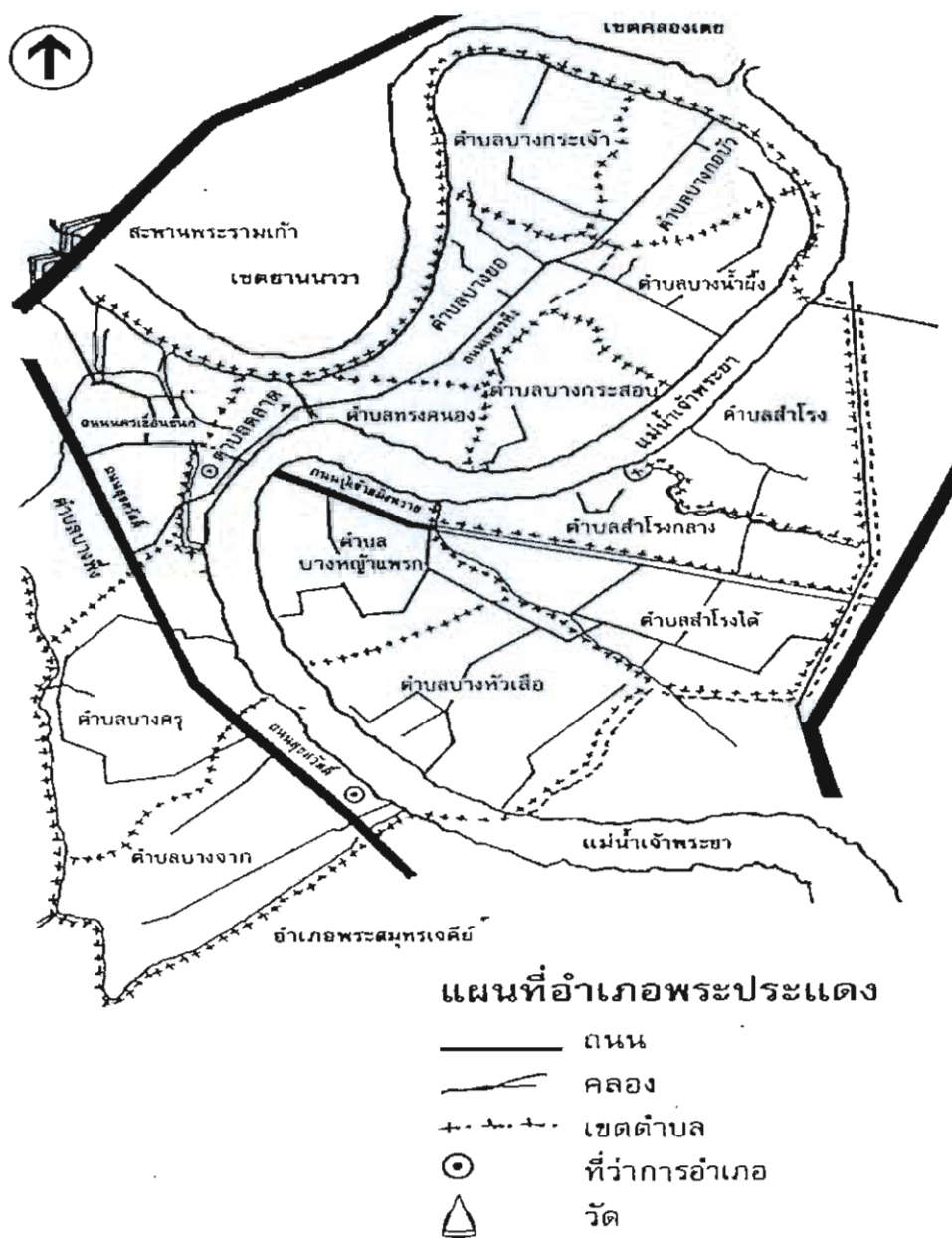
มหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เป็นแผนยุทธศาสตร์ที่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นำมาปฏิบัติไปควบคู่กับการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นเพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวและการใช้ประโยชน์สูงสุดจึงเกิดกฎกระทรวงกำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภทของพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2547 โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียวคือไม่ให้มีสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมและการสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อสำหรับอยู่อาศัยห้ามสร้างเกิน ร้อยละ 25 ของพื้นที่ที่ครอบครอง และห้ามสร้างที่อยู่อาศัยสูงเกิน 12 เมตร หรือเกิน 3 ชั้น ซึ่งเป็นผลทำให้พื้นที่ของอำเภอพระประแดงในส่วนนี้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพน้อย โดยเป็นพื้นที่สีเขียวเพื่ออนุรักษ์เป็นปอดของคนกรุงเทพมหานคร และสมุทรปราการต่อไปในอนาคต

ข้อมูลอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

สภาพทั่วไป

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ทั้งหมด 73,997 ตารางกิโลเมตร โดยมีอาณาเขต ดังนี้

1. ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตยานนาวา และเขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
2. ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
3. ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
4. ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับเขตราษฎร์บูรณะ และบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 3 แผนที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ประวัติความเป็นมา

พระประแดงในอดีต เป็นเมืองเก่าแก่ที่หลายคนเชื่อกันว่าขอมสร้างขึ้นในสมัยที่ขอมเรืองอำนาจในแคว้นสุวรรณภูมิ พระประแดงจึงมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานนับพันปีไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างในยุคสมัยใด นอกจากสันนิษฐานว่าเป็นกษัตริย์ 3 พระองค์ คือ พระเจ้าอีสานวรมันที่ 1 หรือพระเจ้าชัยวรมันที่ 1 หรือพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 เป็นผู้สร้างขึ้นเนื่องจากทั้ง 3 พระองค์เป็น

ผู้มีความสามารถและชื่อเสียงมากสมัยนั้น (เกศสิรินทร์ แพทอง, 2546) กล่าวคือ ในราว พ.ศ. 1400 อาณาจักรทวารวดี ซึ่งมีอาณาเขตปกครองดินแดนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือสุวรรณภูมิเป็นเวลายาวนานได้เสื่อมอำนาจลง ขอมซึ่งมีราชธานีอยู่ที่ “นครธม” (ปัจจุบันอยู่ในประเทศกัมพูชา) ได้ขยายอำนาจปกครองดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาไว้ทั้งหมด ได้ตั้งเมือง “พระประแดง” เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล (สุคนธ์ สนธิ, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, อนุกุล หุ่นกิตติเวชกุล, พูลลาภ พลายนต์, พัลวิฒ ประพัฒน์ทอง, พนมวัลย์ วรกิติโอภาส และสมชาติ มีกลิ่นหอม, 2543) พระประแดงในอดีต ขอมเรียกว่า “ปากน้ำพระประแดง” เมื่อมีการตั้งเมืองที่ปากน้ำจึงเรียกชื่อว่า “เมืองพระประแดง”

ความหมายของคำว่า “พระประแดง” มีผู้สันนิษฐานไว้หลายประการ เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ เสนอว่า พระประแดงมาจากคำว่า “พระแแดง” เป็นภาษาเขมร แปลว่า เจ้า หรือหมายถึงตำแหน่งหนึ่งทางราชการของขอมโบราณ ส่วนหนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาจังหวัดสมุทรปราการ ได้กล่าวถึง ที่มาของคำว่าพระประแดงว่า การที่ขอมขนานนามเมืองหน้าด่านว่าพระประแดงนั้นมีเหตุผลชัดเจนอยู่มากก็เพราะคำว่า ประแดง หรือบาแดง แปลว่า คนเดิน หมายถึง ข่านำข่าวสาร ซึ่งหมายถึงว่า เมืองพระประแดงเป็นเมืองหน้าด่าน มีหน้าที่ต้องแจ้งข่าวสารให้ราชธานีที่ขอมตั้งไว้ที่ลพบุรี (ละโว้) ทราบ โดยเร็วเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในเวลาต่อมาสภาพภูมิประเทศบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาเกิดสภาพที่เรียกว่า “ตะพักทะเล” ก็คือทะเลโคลนหรือทะเลตม คือ มีการทับถมกันของดิน โคลนบริเวณปากแม่น้ำจนเกิดเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำขึ้น นานวันก็ตื้นเขินกลายเป็นพื้นดิน พระประแดงเดิมจึงห่างไกลทะเลออกไปทุกที เมืองพระประแดงจึงถูกโยกย้ายเปลี่ยนแปลงตำแหน่งที่ตั้งเพื่อความเหมาะสมกับฐานะกับการเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล ตอนหลังปรากฏว่า เมืองพระประแดงมาตั้งอยู่ที่ตำบลราษฎร์บูรณะ (คนละแห่งกับเขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร) (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ, 2556) ตอนที่เคยเป็นสถานีรถไฟสายปากน้ำ ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งของ โรงเรียนเกริกวิทยาลัย ต่อมาเมืองพระประแดงน่าจะย้ายมาอยู่ที่ฝั่งตะวันตกของลำน้ำเจ้าพระยาตามเดิม ครั้งถึงสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงให้รื้อกำแพงเมืองเก่าของเมืองพระประแดง เพื่อเอาอิฐไปสร้างราชธานีที่กรุงธนบุรี เมืองพระประแดงเดิมจึงหาซากไม่พบจนทุกวันนี้ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ, 2556)

อำเภอพระประแดง เดิมชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์ เป็นชื่อที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงพระราชทานนามไว้ เมื่อครั้งทรงสร้างเมือง สร้างป้อมปราการ แล้วสถาปนาให้เป็นเมืองหน้าด่านทางทะเล และให้ชาวมอญจากเมืองปทุมธานีที่เป็นชายฉกรรจ์ จำนวน 300 คนมาประจำอยู่ที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ดังนั้นคนพื้นเมืองส่วนใหญ่จึงเป็นชาวมอญ ต่อมาในปี พ.ศ. 2458

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนชื่อเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นจังหวัดพระประแดง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงเปลี่ยนจังหวัดพระประแดงเป็นอำเภอพระประแดง สังกัดจังหวัดสมุทรปราการ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2485 จังหวัดสมุทรปราการถูกเปลี่ยนฐานะจากจังหวัดเป็นอำเภอสมุทรปราการ ไปสังกัดจังหวัดพระนคร อำเภอพระประแดง จึงต้องไปสังกัดจังหวัดพระนครด้วย และในปี พ.ศ. 2489 อำเภอสมุทรปราการ ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดสมุทรปราการขึ้นอีกครั้งหนึ่ง อำเภอพระประแดงจึงกลับไปสังกัดกับจังหวัดสมุทรปราการตามเดิมจนถึงปัจจุบัน

การเมืองและการปกครอง

อำเภอพระประแดง มีสภาพเป็นชุมชนเมือง บางพื้นที่เป็นชุมชนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผักและผลไม้ โดยอาศัยแม่น้ำเจ้าพระยา และคลองต่าง ๆ ในการเพาะปลูกพืช มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกันในช่วงที่เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันออกประกอบอาชีพค้าขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และอื่น ๆ ต่อมาเกิดการขยายตัวทางอุตสาหกรรม ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาเกิดมลภาวะน้ำเน่าเสีย ไม่เหมาะแก่การทำกรเกษตร การเพาะปลูกไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควร ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของประชากรจากที่อื่นเข้ามาใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้อำเภอพระประแดงกลายเป็นเขตชุมชนหนาแน่น เป็นสังคมเมือง การใช้บริการทางสาธารณสุขและสาธารณูปโภคของรัฐจึงไม่เพียงพอและทั่วถึง อันเนื่องมาจากมีประชากรแฝงมากกว่าร้อยละ 30 ในปัจจุบันอำเภอพระประแดงมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 รูปแบบ ได้แก่

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ
2. เทศบาล ประกอบด้วย
 - 2.1 เทศบาลเมืองพระประแดง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตลาดทั้งตำบล
 - 2.2 เทศบาลเมืองลัดหลวง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางพิง ตำบลบางจาก และตำบลบางครุทั้งตำบล
 - 2.3 เทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลลำโรง ตำบลลำโรงกลาง ตำบลลำโรงใต้ ตำบลบางหญ้าแพรก และตำบลบางหัวเสือทั้งตำบล
3. องค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย
 - 3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางยอทั้งตำบล
 - 3.2 องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางกะเจ้าทั้งตำบล
 - 3.3 องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้งทั้งตำบล

- 3.4 องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางกระสอบทั้งตำบล
- 3.5 องค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางกอบัวทั้งตำบล
- 3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทรงคนองทั้งตำบล
- ประชากร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ แบ่งเขตการปกครองย่อยเป็น 15 ตำบล และมีจำนวนประชากร ณ วันที่ 30 สิงหาคม 2557 จำนวน 200,250 คน จำแนกได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนประชากร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ลำดับที่	ตำบล	จำนวนประชากร		
		ชาย	หญิง	รวม
1	ตำบลตลาด	4,948	5,338	10,286
2	ตำบลบางพึ่ง	12,002	13,231	25,253
3	ตำบลบางจาก	10,882	11,134	22,016
4	ตำบลบางครุ	12,864	13,818	26,664
5	ตำบลบางขอ	5,414	5,780	11,194
6	ตำบลบางกะเจ้า	2,449	2,723	5,172
7	ตำบลบางน้ำผึ้ง	2,320	2,554	4,874
8	ตำบลบางกระสอบ	1,370	1,483	2,853
9	ตำบลบางกอบัว	3,455	3,751	7,206
10	ตำบลทรงคนอง	3,870	4,100	7,970
11	ตำบลสำโรง	7,660	8,305	15,965
12	ตำบลสำโรงกลาง	6,270	6,483	12,753
13	ตำบลสำโรงใต้	6,880	7,012	13,892
14	ตำบลบางหญ้าแพรก	10,822	11,355	22,177
15	ตำบลบางหัวเสือ	5,826	6,149	11,975

- ที่มา: 1. สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองพระประแดง
2. สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นอำเภอพระประแดง
3. สำนักงานงานทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองปู่เจ้าสมิงพราย
4. สำนักงานทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองลัดหลวง

เศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้จากการพาณิชย์ การเกษตร อุตสาหกรรม และอาชีพรับราชการ และประชากรประมาณ หน่วยงานของรัฐ ประชากรประมาณร้อยละ 50 ที่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยคนละประมาณ 9,500 บาท ต่อเดือน หรือรายได้เฉลี่ยต่อปี 114,000 บาท

การคมนาคมทางบก ปัจจุบันอำเภอพระประแดง มีการคมนาคมสะดวก ทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกมีถนนสายต่าง ๆ ได้แก่

1. ถนนสุขสวัสดิ์ (ทางหลวงหมายเลข 303) จากวงเวียนใหญ่กรุงเทพฯ ผ่านเขตราษฎร์บูรณะ แยกซ้ายเข้าสู่ที่ว่าการอำเภอพระประแดง ตรงไปผ่านเทศบาลเมืองลัดหลวง ผ่านอำเภอพระสมุทรเจดีย์ สิ้นสุดที่ป้อมพระจุลจอมเกล้า
2. ถนนปู่เจ้าสมิงพราย (อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยา) เดิมเรียกว่า ถนนท่าหิน-สำโรง ยาว 6 กิโลเมตร เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อจากอำเภอพระประแดงไปอำเภอเมืองสมุทรปราการ และเชื่อมต่อดถนนสุขุมวิทที่สำโรง จากจุดนี้สามารถเดินทางไปยังหัวต่าง ๆ ของหัวเมืองชายทะเลตะวันออกได้โดยสะดวก
3. ถนนเพชรหิรัญ-บางกอบัว เป็นเส้นทางคมนาคมจากตำบลลาดไปบางกอบัว สิ้นสุดที่ริมน้ำตรงข้ามการทำเรือแห่งประเทศไทย จากบริเวณนี้สามารถนั่งเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปขึ้นที่ท่าเรือได้ ถนนสายนี้ยาวประมาณ 7 กิโลเมตร สร้างโดยสภาจังหวัดและอำเภอพระประแดง

4. ถนนภายในเขตเทศบาล มีหลายสายเป็นถนนสายสั้น ๆ ส่วนใหญ่เป็นคอนกรีต เช่น ถนนบ้านแซ่ (เป็นถนนคอนกรีตสายแรก) ถนนนครเขื่อนขันธ์ ถนนพระยาชัยพฤกษ์ ถนนป้อมแผลงไฟฟ้า ถนนหน้าตลาด ถนนบ้านทะมึง ถนนศาลาแดง ถนนพระเสื่อเมือง และถนนศรีเขื่อนขันธ์ เป็นต้น

การคมนาคมทางน้ำ แม่น้ำสายสำคัญที่ผ่านอำเภอพระประแดง คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำนี้เกิดจากภูเขาสูงทางภาคเหนือ ไหลผ่านที่ราบภาคกลาง ผ่านอำเภอพระประแดงลงสู่อ่าวไทยที่ตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญที่เรือสินค้าจากต่างประเทศจะนำสินค้าเข้ามาที่ท่าเรือคลองเตย นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยาแล้วยังมีคลองต่าง ๆ อีกหลายคลอง เช่น คลองลัดโพธิ์ คลองลัดหลวง คลองลัดตะนง คลองเพลง คลองแขก คลองขุดเจ้าเมือง คลองขุดใหม่ คลองบางหญ้าแพรก คลองสำโรง คลองบางกระสอบ คลองบางจาก คลองบางฝ้าย เป็นต้น คลองต่าง ๆ เหล่านี้ แต่เดิมใช้ในการสัญจรติดต่อกันหรือค้าขาย ปัจจุบันเมื่อการคมนาคมทางบกเจริญขึ้น การคมนาคมทางน้ำจึงลดน้อยลง

การจัดการศึกษา

อำเภอพระประแดง มีการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ซึ่งอยู่ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 34 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จำนวน 21 แห่ง เทศบาล จำนวน 3 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมการศาสนา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 11 แห่ง

ศาสนา ศิลป วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

ชาวอำเภอพระประแดงส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา วัดในอำเภอนี้ทั้งสิ้น 38 วัด ได้แก่ วัดไพชยนต์พลเสพย์ วัดโปรดกษेत्रฐาราม วัดทรงธรรมวรวิหาร วัดกลางสวน วัดกลาง วัดแหลม วัดสำโรงเหนือ วัดสำโรงใต้ วัดมหาวงษ์ วัดสวนส้ม วัดบางฝ้าย วัดต้องคุ้ง วัดบางหญ้าแพรก วัดบางหัวเสือ วัดโยธินประดิษฐ์ วัดคันลัด วัดบางขมิ้น วัดจากแดง วัดบางกระสอบ วัดป่าเกิด วัดบางน้ำผึ้งนอก วัดบางน้ำผึ้งใน วัดบางกระเจ้ากลาง วัดบางกระเจ้านอก วัดกองแก้ว วัดบางกอบัว วัดบางพิง วัดรวก วัดโมกข์ วัดแค วัดครุฑนอก วัดครุฑใน วัดชมนิมิตร วัดซ่งเรื่อง วัดจวนคำรงค์ราชพลขันธ์ วัดราษฎร์รังสรรค์ วัดพญาปราบปัจจามิตร และวัดอาษาสงคราม ในส่วนของศาสนาอิสลามนั้น มีมัสยิด จำนวน 3 แห่ง ที่ตำบลบางพิง และตำบลบางครุ รวมทั้งมีผู้นับถือศาสนาคริสต์อีกจำนวนหนึ่ง โดยมีโบสถ์คริสต์ จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่ตำบลตลาด

โดยชาวอำเภอพระประแดงมีประเพณีที่มีการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ดังนี้
(จำปาศรี เทพสง่า และคณะ, ม.ป.ป.)

1. ประเพณีสงกรานต์พระประแดง เริ่มตั้งแต่วันที่ 13-14 เมษายน เป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ เช่นเดียวกับของคนไทย ชาวมอญจะเตรียมทำความสะอาดบ้านเรือนในช่วงระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน และทยอยกันทำขนมประเพณีที่คนมอญเรียกว่า “กวันฮะกอ” ซึ่งหมายถึงขนมกวน ประกอบด้วย แป้งข้าวเหนียว น้ำตาล และกะทิ กวนให้เข้ากันจนเหนียว ซึ่งคนไทยเรียกขนมชนิดนี้ว่า “กาละแม” และคนมอญก็นิยมเรียกตามด้วย ทุกบ้านจะต้องทำขนมนี้เพื่อแจกจ่าย แลกเปลี่ยนระหว่างกันในเทศกาล ในช่วงสงกรานต์วันที่ 13-15 เมษายน คนมอญจะไปทำบุญกันที่วัด ตลอดทั้ง 3 วัน มีการปล่อยนก ปล่อยปลา ช่วงเวลากลางวันลูกหลานจะพากันไปรดน้ำขอพรจากญาติผู้ใหญ่ และผู้ที่เคารพนับถือ เด็ก ๆ มีหน้าที่ส่งขนมกาละแม และผลไม้ตามสมควร ไปให้บ้านญาติพี่น้องภายในหมู่บ้าน ส่วนสาว ๆ ก็รับหน้าที่ส่งขนมตามบ้านญาติ และผู้ที่เคารพนับถือในต่างตำบล ซึ่งหนุ่ม ๆ ในแต่ละตำบลจะคอยเฝ้าคู่สาว ๆ ในช่วงเย็นบรรดาลูกหลานจะพากันนำดอกไม้ รูป เทียน น้ำอบน้ำปรุงไปไหว้ธูปของบรรพบุรุษตามวัด บ้างก็ไปสรงน้ำพระที่วัดโปรดกษेत्रฐาราม มีการเล่นสาดน้ำกันของหนุ่มสาว และช่วงเวลากลางคืนจะมีการเล่นสะบ้ากันตามประเพณี

2. ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงมีพุทธอนุญาติให้ภิกษุฉันอาหารที่มีประโยชน์ที่ถือเป็นเภสัชทาน ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำอ้อย และน้ำผึ้ง ขึ้นอยู่กับว่าแหล่งใดจะมีเภสัชทานชนิดใดหาง่าย ดังนั้นชาวมอญจึงนำมาปฏิบัติโดยใช้น้ำผึ้งซึ่งหาง่ายในท้องถิ่นใส่บาตร โดยมีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญที่ได้กุศลแรง เนื่องด้วยเป็นยาสำหรับพระสงฆ์ในยามเจ็บป่วยได้ ฉันท์ผสมสมุนไพรต่าง ๆ หรือพระอาจนำมาควนบนฝ่าบาตรแล้วใช้เทียนลนข้างใต้มีลักษณะคล้ายลูกกวาดใช้อม ประเพณีนี้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยกำหนดตักบาตรน้ำผึ้งตามวัดมอญต่าง ๆ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10

3. ประเพณีส่งข้าวสงกรานต์ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวมอญ สันนิษฐานว่าคงได้รับอิทธิพลมาจากตำนานสงกรานต์ตอนที่เศรษฐีนำเครื่องสังเวทไปบวงสรวงเทวดาที่ต้นไทรเพื่อขอบุตร โดยนำข้าวใส่หม้อดิน กับข้าวต่าง ๆ ใส่กระทงที่ทำด้วยใบตอง คล้ายกับการเช่นเจ้าหรือบูชาเทวดา การส่งข้าวสงกรานต์ของมอญพระประแดงจะกระทำเฉพาะในวันที่ 13 หรือ 14 หรือ 15 เมษายน เท่านั้น โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีบ้านใดบ้านหนึ่งเป็นผู้รับหน้าที่หุงข้าวสงกรานต์ เมื่อถึงกำหนดวันส่งข้าวสงกรานต์บ้านที่รับหน้าที่ดังกล่าวจะปลุกศาลเพื่อถวายข้าวสงกรานต์ต่อท้าวมหาสงกรานต์

4. ประเพณีการเล่นสะบ้า สะบ้า (บ่อน) เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวมอญ ซึ่งจะเล่นกันในระหว่างเทศกาลสงกรานต์ ทุกหมู่บ้านสถานที่เล่นเป็นใต้ถุนบ้านหรือลานหน้าบ้าน โดยที่หญิงสาวจะช่วยกันปรับพื้นดินให้เรียบพอที่จะทอยหรือตีลูกสะบ้าได้อย่างคล่องแคล่ว มีการตกแต่งสถานที่เล่น ซึ่งเรียกว่า “บ่อน” ให้สวยงามแล้วนำแผ่นกระดานมากันเป็นขอบจัดเก้าอี้นั่งเป็น 2 แถว ในแนวที่ตรงข้ามกันตามจำนวนของผู้เล่น มีโต๊ะรับแขกวางขันน้ำ ฟานรองและกาะละแมอีก 1 งาน สำหรับผู้ที่वेशม เครื่องมือที่ใช้ในการเล่น คือ ลูกสะบ้า มีลักษณะกลมแบนของฝ่ายชาย ทำด้วยไม้กึ่งด้านหนึ่งอย่างสวยงาม ส่วนฝ่ายหญิงจะทำด้วยงาช้าง เขาควยหรือทองเหลือง นำมากลึงให้สวยงาม จำนวนผู้เล่นประมาณ 8-9 คู่ โดยมีข้อห้ามหนุ่มสาวในหมู่บ้านเดียวกันไม่ให้เล่นด้วยกัน ในการเล่นสะบ้าของหนุ่มสาวจะอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ตลอดเวลานับตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเวลาเลิก

5. ประเพณีแห่นก-แห่ปลา เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อของชาวมอญว่าการปล่อยนกและปลา เป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเอง ทำให้มีอายุยืนยาว ซึ่งชาวอำเภอพระประแดงได้ถือปฏิบัติเป็นประเพณีประจำและเป็นประเพณีระดับชาติ

6. ประเพณีแห่หงส์-ชงตะขาบ เป็นประเพณีของชาวมอญพระประแดงที่นำชงตะขาบถวายวัดมอญที่อยู่ในเขตตำบลตลาด ตำบลบางพิง ตำบลทรงคนอง และตำบลบางหญ้าแพรก โดยวัดมอญจะมีเสาหงส์อยู่ทุกวัด เพื่อแสดงว่าเป็นวัดของชาวมอญ และใช้แขวนชงตะขาบ การถวายชงตะขาบซึ่งปฏิบัติกันในเทศกาลสงกรานต์ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย โดยใช้ชงแสดงปริศนา

ธรรม ชาวบ้านจะช่วยกันทำธงตะขาบเสร็จแล้วก็ช่วยกันนำไปถวายที่วัด โดยจัดขบวนแห่มีเครื่องดนตรีดีดสีตีเป่าไปตามทางที่จะไปวัด หนุ่มสาว ผู้แก่ ช่วยกันจับชายธงตะขาบเป็นขบวนยาวแห่กันอย่างสนุกสนาน การถวายธงตะขาบนี้ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งนับเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายมอญในอำเภอพระประแดง

7. ประเพณีแข่งเรือหน้าเมืองพระประแดง เป็นประเพณีที่สันนิษฐานว่าเริ่มมีขึ้นจากการที่ใช้เรือเป็นยานพาหนะไปกลับระหว่างพระประแดงกับบางพลี ทำให้หนุ่ม ๆ อาจนึกสนุกชักชวนกันแข่งเรือจากลัดว่าผู้ใดจะถึงพระประแดงก่อนก็ได้ เพื่อให้รู้สึกหายเหนื่อยด้วยการเปลี่ยนเป็นการแข่งขัน ซึ่งเดิมใช้เรือมาดซึ่งขุดจากซุง ต่อมาขยายวงกว้างโดยหมู่บ้านต่าง ๆ จะพายเรือมาร่วมกันแข่งเรือ และใช้ผ้าสีต่าง ๆ เป็นรางวัลหากเรือลำใดได้ผ้ามากแสดงว่าชนะมาหลายรอบ และได้พัฒนาจัดรูปแบบเป็นทางการมากขึ้น การแข่งขันเรือมีการเปลี่ยนให้เรือจากที่อื่น ๆ เข้ามาแข่งได้ โดยมีเงินรางวัล และถ้วยชนะเลิศ ปัจจุบันอำเภอพระประแดงเป็นผู้ดำเนินการจัดการแข่งขันเรือหน้าเมืองพระประแดง โดยจัดในช่วงแรม 4-6 ค่ำ เดือน 11 ภายในงานมีการออกร้านจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ และสวนสนุก

8. ประเพณีการค้ำตัน โป๊ะ เป็นประเพณีของชาวมอญที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลสงกรานต์ โดยมีความเชื่อว่าการค้ำตัน โป๊ะเป็นการค้ำจุนศาสนา เพราะตัน โป๊ะเป็นต้นไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นการทำบุญเพื่อสาธารณประโยชน์ แต่มีโช้วว่าเมื่อวันสงกรานต์จะไปค้ำกันทุกคน แต่มีหลักอยู่ว่าวันที่ 14 เมษายน ตรงกับวันอะไร ผู้ที่เกิดตรงกันวันนั้นเป็นผู้ที่ต้องนำไม้ไปค้ำตัน โป๊ะ ที่มีหลักการเช่นนี้เพราะถือว่าในระหว่างสงกรานต์ 3 วันนั้น วันที่ 13 เป็นวันสิ้นปี วันที่ 14 เป็นวันกลาง คือ ไม่ใช่ปีใหม่ และไม่ใช่ปีเก่า ส่วนวันที่ 15 เป็นวันขึ้นปีใหม่ ดังนั้นคนที่เกิดวันที่อยู่ระหว่างกลางที่ชาวมอญ เรียกว่า “จ้วงร่าบฮนาม” คือ วันปีเก่าก็ไม่ใช่ วันปีใหม่ก็ไม่ใช่ ถือว่าวันนั้นเป็นวันที่ใครจะดี จึงต้องทำบุญที่เป็นสาธารณประโยชน์ คือ ค้ำตัน โป๊ะ หรือซ่อมทางเดิน หรือซ่อมสะพานที่เป็นทางสาธารณะ ถ้าไม่ได้ทำสิ่งใดก็ต้องนำไม้ไปค้ำโป๊ะ โดยหาไม้ที่มีง่ามตรงปลายยาวประมาณ 1 เมตร ปอกเปลือกทากม้นให้สวยงาม แล้วนำไปค้ำไว้ที่โคนตัน โป๊ะที่อยู่วัด

9. ประเพณีทำบุญสลากภัต เป็นประเพณีของชาวไทยและชาวมอญ ซึ่งจะมีประเพณีความถูกต้อง ได้แก่ ทรุษ สารท สงกรานต์ เป็นต้น สลากภัตสันนิษฐานว่าเป็นประเพณีการทำบุญหลังการเก็บเกี่ยวผลตามฤดูกาลของชาวนา ชาวสวน ในภาคนั้น ๆ เมื่อเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมาก สิ่งแรกที่ชาวพุทธผู้สำนึกในผลิดผลนั้น ๆ จึงแบ่งส่วนหนึ่งไว้ทำบุญ เกิดเป็นประเพณีการทำบุญด้วยผลไม้หรือที่เรียกว่า “สลากภัต” เช่น สลากภัตมะม่วง สลากภัตทุเรียน เป็นต้น สำหรับภาคกลางเรียกการทำบุญหลังการเก็บเกี่ยวผลไม้ว่า สลากภัต ส่วนภาคอื่น ๆ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามภาคนั้น ๆ สลากภัต นิยมทำกันในเดือน 6 ราวกลางเดือน หลังสงกรานต์แล้ว วิธีการทำบุญสลากภัตนั้น วันใกล้วันทำบุญสลากภัต ไวยาวัจกร (เจ้าหน้า้ที่วัด) จะทำการบอกบุญ

ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น ๆ ทราบว่าจะทำบุญสลากภัตในวันใด และชาวบ้านคนใดรับทำสำหรับ คาวหวาน พร้อมทั้งมะม่วง ทูเรียน ที่แบ่งเก็บไว้ทำบุญแล้ว ไวยาวัจจรจะจดจำจำนวนผู้รับทำสำหรับ คาวหวาน เมื่อได้จำนวนผู้รับทำสำหรับคาวหวานแล้ว จัดทำสลากตามจำนวนพระในวัดเพื่อให้ ผู้จัดทำสำหรับคาวหวานจับสลากในวันทำบุญ ผู้ใดจับได้เบอร์ใดก็เตรียมยกสำหรับคาวหวานของตน ไปตั้งไว้หน้าสลากที่ตนจับได้ เพื่อเตรียมถวายแด่พระภิกษุที่ลงมารับตามสลากภัต ตามลำดับ

10. ประเพณีสงฆ์น้ำพระ เป็นกิจกรรมที่ทำหลังจากที่พระภิกษุฉันภัตตาหารเพลที่ ผู้ถวายสลากภัตถวายแล้ว เวลาประมาณบ่ายโมง โดยทางวัดจะจัดห้องสงฆ์น้ำพระเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณ 2 เมตร ค่อยางน้ำเข้าไปในห้องสี่เหลี่ยมให้ปลายรางสูงพอดีกับไหล่ของพระที่นั่ง บนเก้าอี้ สงฆ์น้ำในห้อง รางนี้ยาวออกมาด้านนอกประมาณ 5-10 เมตร ตามความเหมาะสม น้ำที่ใช้สงฆ์น้ำพระ เป็นน้ำสะอาดที่ทางวัดจัดเตรียมใส่ตุ่มไว้ โดยผสมกับน้ำอบไทยที่ทางชาวบ้าน เตรียมมา หนุ่มสาวชาวบ้านใช้ขันหรือภาชนะที่เตรียมมาตักน้ำที่ทางวัดจัดเตรียมไว้ เทใส่รางน้ำ น้ำจะไหลมาตามรางลงสู่พระที่นั่งบนเก้าอี้ ระดับไหล่พอดี ถ้าเป็นพระหนุ่มจะมีดอกไม้ลอยมากับน้ำ พร้อมกับบอกให้เทน้ำแรง ๆ เป็นภาษารามัญว่า “โจว-โจว แหละจยาคล่ำย” แปลว่า “เท เท พระหนุ่ม” เป็นที่สนุกสนานสำหรับหนุ่มสาว หลังจากสงฆ์น้ำพระแล้ว หนุ่มสาวจะเล่น สาดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

11. ประเพณีสงฆ์น้ำเท้าพระ การสงฆ์น้ำเท้าพระทำในวันออกพรรษา ในเวลาพระ ลงทำปวารณาในพระอุโบสถ โดยอุบาสก อุบาสิกา นั่งสองข้างทางที่พระจะลงโบสถ์ เมื่อ พระเถระผู้ใหญ่เดินมาตามทางที่จะไปพระอุโบสถ โดยมีพระภิกษุเดินตามเป็นแถวตามลำดับ อุบาสก อุบาสิกาจะใช้น้ำอบที่เตรียมมาพรมใส่หลังเท้าของพระ พร้อมถวายดอกไม้ใส่ข้อมือที่ พระถือมา เมื่อพระเข้าไปในอุโบสถแล้วก็จะนำดอกไม้ที่อุบาสก อุบาสิกาถวายนั้นบูชาพระพุทธ ในพระอุโบสถเป็นพุทธบูชาอีกครั้ง

สรุปได้ว่า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ เจ้าพระยา ซึ่งลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม เป็นเขตชุมชนที่หนาแน่น เป็นสังคม เมือง มีการขยายตัวทางอุตสาหกรรมมากขึ้น การคมนาคมมีความสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ สำหรับขนบธรรมเนียมประเพณียังคงรักษาไว้ ได้แก่ ประเพณีแห่นก-แห่ปลา ประเพณีเล่นสะบ้า ประเพณีแข่งเรือ ตลอดจนประเพณีสงกรานต์ และพื้นที่ในส่วนการปกครองขององค์การบริหาร ส่วนตำบล (อบต.) นั้น ได้รับการอนุรักษ์ให้เป็นเขตพื้นที่สีเขียว

เขตพื้นที่สีเขียวโครงการสวนกลางมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ

พื้นที่โครงการสวนกลางมหานคร หรือที่รู้จักกันดีในนามบางกะเจ้า ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ครอบคลุมพื้นที่ 6 ตำบล คือ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ

ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกอบัว และตำบลบางกระสอบ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวบริเวณบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เนื้อที่ 11,819 ไร่ และเริ่มดำเนินการให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ. 2534 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติงบประมาณ 8,000 ล้านบาท ให้ดำเนินงาน โครงการสวนกลางมหานคร โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานดำเนินการ

ผลการดำเนินงาน ในช่วงที่อยู่ในความดูแลของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในขณะนั้น ได้จัดซื้อที่ดินในลักษณะซื้อขายโดยสมัครใจในราคาเป็นธรรมและไม่ได้เวนคืนที่ดินของราษฎรแต่อย่างใด จัดซื้อที่ดินได้ 571 แปลง เนื้อที่ 1,270 ไร่ ไร่ ซึ่งงบประมาณ 2,142,624,809 บาท และได้ขึ้นทะเบียนที่ดินเป็นที่ราชพัสดุเรียบร้อยแล้ว

ในปี พ.ศ. 2546 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้มีคำสั่งที่ 92/ 2546 ลงวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2546 ให้โอนกิจการบริหารและอำนาจหน้าที่ของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ โครงการสวนกลางมหานครจากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไปเป็นของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้มีหนังสือที่ ทส 0908.3/ 23332 ลงวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2547 โอนภารกิจบริหารและอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการสวนกลางมหานครให้กรมป่าไม้ และอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ นับตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน

แนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการสวนกลางมหานคร

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับพื้นที่โครงการสวนกลางมหานคร เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 และวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 โดยเน้นให้พื้นที่ที่มีได้จัดซื้อไว้ควรขอความร่วมมือจากราษฎรในพื้นที่ให้ช่วยอนุรักษ์เป็นพื้นที่สีเขียวเอาไว้ อย่าให้มีการก่อสร้างเพิ่มจนเกินที่กฎหมายกำหนด ควรส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเกษตรและป่าไม้แบบผสมผสาน เช่น มะม่วงน้ำดอกไม้ มะพร้าว สำหรับสวนพฤกษชาติ สรีนครเขื่อนจันท์ควรประสานความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการฟื้นฟูและซ่อมแซมสวนสรีนครเขื่อนจันท์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นศูนย์การเรียนรู้ ห้องเรียนธรรมชาติให้กับเยาวชน เช่น หอดูนก เส้นทางจักรยานชมทัศนียภาพ ขี่จักรยาน พายเรือคายัค ให้เกิดประโยชน์กับทุกคนที่มาเยี่ยมชม นอกจากนี้ควรมีกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ๆ พื้นที่รกร้าง ควรชักชวนชาวบ้านให้ช่วยทำความสะอาด แล้วปลูกต้นไม้เสริมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ปลูกไม้ผล เช่น ต้นอัมพวา จิก มะม่วง ชมพู่มะเหมี่ยว มะกอก ตะลิงปลิง ก้อย มะพร้าว ไม่ควรปลูกไม้ชนิดเดียว แต่ปลูกแบบผสมผสานทั้ง ไม้ป่าดั้งเดิม และไม้ผลเหมือนกับ

จังหวัดสมุทรสงคราม หน่วยงานภาครัฐ กรมป่าไม้ช่วยเพาะกล้าไม้ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยปลูก ต้นไม้ในวาระต่าง ๆ การดำเนินการต้องประสานความร่วมมือกับประชาชน ไม่รังแกประชาชน ช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน ประชาชนช่วยปลูกต้นไม้ เป็นฝักสวนครัวก็ได้ เพียงไม่ควรตัดต้นไม้ใหญ่ และควรมีระบบ GIS มากำกับทุกแปลงที่ซื้อไว้ และหาทางป้องกันการบุกรุก

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จฯ เปิดโครงการปรับปรุง ภูมิทัศน์ในโครงการสวนกลางมหานคร ณ โครงการสวนกลางมหานคร ตำบลบางกะเจ้า อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2551 และได้พระราชทานพระราชดำริ กับผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการ (นายอนุวัฒน์ เมธีวิบูลย์วุฒิ) ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (นายศักดิ์สิทธิ์ ศรีเดช) อธิบดีกรมป่าไม้ (นายวิชัย แหลมวิไล) และผู้ช่วยเลขาธิการ สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (นายลลิต ถนอมสิงห์) ซึ่งสรุปได้ว่า

1. การดำเนินโครงการสวนกลางมหานคร ควรพิจารณาปลูกต้นไม้ที่ให้ร่มเงา โดยเฉพาะส่วนที่เป็นที่ว่าง ควรปลูกต้นไม้แทรกเข้าไปเพื่อให้ได้ร่มเงา และเพื่อความสวยงามของ พื้นที่ โดยให้ตรวจสอบสภาพดินบริเวณนี้ว่าเหมาะที่ปลูกพืชชนิดใด ซึ่งไม้ที่นำมาปลูกน่าจะเป็น ไม้ยืนต้นหรือไม้ผล เช่น ต้นมะม่วงน้ำดอกไม้ ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของท้องถิ่น
2. โครงการสวนกลางมหานคร ควรพิจารณาเพาะกล้าไม้ เพื่อแจกจ่ายให้มากขึ้น
3. โครงการสวนกลางมหานคร ควรเน้นการดำเนินการในลักษณะที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น และให้ชักจูงชาวบ้านเข้าร่วมโครงการให้มาก
4. ให้รักษาสภาพแวดล้อมโดยรอบบริเวณนี้ ห้ามตัดไม้ใหญ่เพื่อการอนุรักษ์สมบัติ ของประชาชน รวมทั้งควรส่งเสริมให้ปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง ทุเรียนให้มากขึ้น (กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552, หน้า 543-545)

ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่สวนกลางมหานคร

สภาพภูมิศาสตร์

พื้นที่สวนกลางมหานครอยู่ด้านทิศใต้ของที่ราบภาคกลางตอนล่าง (Lower center plain) ลักษณะของพื้นที่ถูกล้อมด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร รูปร่างของลำน้ำ เจ้าพระยาในช่วงที่ไหลผ่านพื้นที่บางกะเจ้าตัวคล้ายรูปบ่วงหรือกระเพาะหมู มีคอคอดกว้าง ประมาณ 600 เมตร พื้นที่ประกอบด้วย 6 ตำบล ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ได้แก่ ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกะสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง และตำบล บางกอบัว รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 18.91 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,818.75 ไร่ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ตรงข้ามกับ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร
ทิศใต้	ตรงข้ามกับ ตำบลสำโรงใต้ ตำบลบางหญ้าแพรก และเขตเทศบาลอำเภอพระประแดง

ทิศตะวันออก ตรงข้ามกับ แขวงบางนา แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร
 ทิศตะวันตก ตรงข้ามกับ แขวงบางโพงพาง และแขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา
 กรุงเทพมหานคร

ลักษณะภูมิประเทศของสวนกลางมหานครเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีความลาดชันไม่เกิน 1 เปอร์เซ็นต์ ลักษณะที่ราบบริเวณนี้เป็นที่ราบ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลเป็นประจำ (Active tidal flat) น้ำทะเลจะเข้ามาท่วมพื้นที่ขณะน้ำขึ้น โดยผ่านเข้าคลองต่าง ๆ ระดับพื้นที่โดยเฉลี่ย สูงกว่าระดับน้ำทั่วไปประมาณ 50-60 เซนติเมตร ที่ดินส่วนใหญ่ร้อยละ 80 ใช้ทำเกษตรกรรม และบริเวณริมแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นป่าจาก (สำนักนโยบายและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2546)

สำหรับพื้นที่สีเขียวแห่งนี้ ครอบคลุมชุมชนในตำบล 6 ตำบล ในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

1. ตำบลทรงคนอง ตั้งอยู่คอคอดกระเพาะหมู ซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของอำเภอ พระประแดง มีคลองลัด โขธิ์เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองด้าน มีเนื้อที่ประมาณ 1.88 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,175 ไร่ อยู่ติดกับตำบลตลาด ตำบลบางยอ และตำบลบางกระสอบ ประชาชนในตำบลมีเชื้อสายรามัญ (มอญ) ที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 2 และมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นกลุ่ม ๆ ได้แก่ มอญปทุมธานี มอญบางขุนเทียน มอญปากเกร็ด มอญพระประแดง เป็นต้น มีหมู่บ้านจำนวน 13 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 7,970 คน ซึ่งปัจจุบันหมู่ที่ 7, 8, 9 ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวมอญ คำว่า “ทรงคนอง” เป็นชื่อเมืองที่ชาวมอญตั้งขึ้นเพื่อระลึกถึงเมืองที่ตนจากมา (องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง, 2557, หน้า 11)

2. ตำบลบางยอตั้งอยู่ในเขตกระเพาะหมู (กึ่งบางกะเจ้า) ริมแม่น้ำเจ้าพระยา จากคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่าจากสภาพที่ตั้งของพื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งผลให้พื้นดินส่วนใหญ่มีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์ ตามหนองน้ำลำคลองในหมู่บ้าน มีสัตว์น้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกบ้านอยู่ริมแม่น้ำ ลำคลอง เพราะสะดวกต่อการคมนาคม และจับปลาโดยทำ “ยอ” ไว้หน้าบ้านที่อยู่ริมน้ำ เพื่อคอยดักจับปลา จึงเรียกว่า “บางยอ” ต่อมาเป็น “บางยอ” จนปัจจุบันมีเนื้อที่ 5.37 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,318 ไร่ เหมาะแก่การส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้แก่ประชากรในพื้นที่ มีหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 11,194 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ, 2557, หน้า 4-5)

3. ตำบลบางกระสอบ เป็นเขตพื้นที่สีเขียวบริเวณบางกะเจ้า ตามภูมิประเทศแนวขอบเขตแดนตำบลมีลักษณะสอบ หรือกระบังกระสอบ มีวัดบางกระสอบเป็นวัดโบราณที่เล่าขานต่อกันมาแต่โบราณกาล และมีโองสังคโลก หรือ โองสุมโหทัย อายุ 700 กว่าปี ซึ่งเป็น โองโบราณ

อยู่คู่วัดบางกระสอบจนถึงปัจจุบัน พื้นที่นี้ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มบนแผ่นดินสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกของริมแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นพื้นที่รองรับน้ำก่อนที่จะไหลลงสู่อ่าวไทย จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุจากดินตะกอนปากแม่น้ำที่เหมาะสมสำหรับการเกษตร มีเนื้อที่ประมาณ 2.36 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,247 ไร่ มีหมู่บ้าน จำนวน 11 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 2,853 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ, 2557, หน้า 6-7)

4. ตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่บางกะเจ้า (กระเพาะหมู) ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่สีเขียวผืนใหญ่ที่สุดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครที่ได้รับการอนุรักษ์สภาพพื้นที่ไว้ ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์ อาชีพดั้งเดิมของตำบลบางน้ำผึ้ง คือ อาชีพทำสวนผลไม้ ซึ่งมีมะม่วงน้ำดอกไม้ และกล้วยหอม เป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียง การที่พื้นที่แถบนี้มีสวนผลไม้มากมาย น้ำหวานจากดอกไม้มานานชนิด ได้ดึงดูดให้ผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่ โดยทั่วไปในพื้นที่นี้ชาวบ้านได้นำน้ำผึ้งมาตัดกบตร จึงได้ขนานนามแผ่นดินแห่งนี้เป็นว่า “บางน้ำผึ้ง” มีเนื้อที่ 3.31 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,938 ไร่ มีหมู่บ้านจำนวน 11 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 4,874 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง, 2557, หน้า 3-4)

5. ตำบลบางกะเจ้า สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “กะเจ้า” ซึ่งหมายถึง “นกยูง” หรือ “นกกะยาง” อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ หรือตามที่ชาวบ้านเล่าขานกันว่า มีผู้หญิงไว้ผมมวยสูงรัดเกล้า ซึ่งเป็นเหล่าขุนนาง ได้อพยพข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจากฝั่งพระมหานครมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ริมคลอง ชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่กลุ่มชนนี้ว่า “บางบ้านเจ้า” หรือ “คลองรัดเกล้า” และเมื่อเวลาเปลี่ยนไป “บางรัดเกล้า” หรือ “บางบ้านเจ้า” จึงเปลี่ยนเป็น “บางกะเจ้า” พื้นที่นี้ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่บางกะเจ้า (กระเพาะหมู) อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพระประแดงประมาณ 6.5 กิโลเมตร เป็นพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เหมาะกับการทำเกษตรกรรม ลักษณะทั่วไปของพื้นที่เป็นร่องสวนเกษตรกรรมนาคมในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสะพานทางเท้า เชื่อมโยงติดต่อกันทั้ง 9 หมู่บ้าน และยังเชื่อมต่อระหว่างตำบลใกล้เคียง โดยมีคลองและลำประโดงเล็ก ๆ ตัดผ่านพื้นที่เป็นจำนวนมาก มีเนื้อที่ 2.89 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,809 ไร่ มีหมู่บ้านจำนวน 9 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 5,172 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า, 2557, หน้า 6-7)

6. ตำบลบางกอบัว เป็นหนึ่งในหกตำบลของอำเภอพระประแดง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่สีเขียวบริเวณบางกะเจ้า มีลักษณะคล้ายกระเพาะหมู อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีกอบัวขึ้นอยู่ตามหนองน้ำ ลำประโดง เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกติดปากว่า “บางกอบัว” ตำบลบางกอบัวมีหมู่บ้านจำนวน 13 หมู่บ้าน โดยมีหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา ระดับ 2 (ปานกลาง) จำนวน 2 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา ระดับ 3 จำนวน 11 หมู่บ้าน ซึ่งลักษณะที่ตั้งของตำบลบางกอบัว ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตะวันตก ด้านทิศเหนือของพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่

สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม อยู่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา มีถนนสายหลัก คือ ถนนเพชรหิรัญ มีความยาวในเขตตำบลบางกอบัวโดยประมาณ 2,000 เมตร และมีท่าเทียบเรือหมู่ที่ 7 เป็นท่าเรือที่ใช้ในการคมนาคมทางน้ำระหว่างตำบลไปยังเขตกรุงเทพมหานคร มีเนื้อที่ประมาณ 1,594.95 ไร่ มีประชากรจำนวน 7,206 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว, 2557, หน้า 8-10)

สรุปได้ว่า พื้นที่สีเขียวโครงการสวนกลางมหานคร อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นเขตพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นปอดของคนกรุงเทพมหานคร และสมุทรปราการ ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งพื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ขนาดพรรณ ทำให้เกิดความร่มรื่น สวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งต้นไม้ยังช่วยฟอกอากาศ ช่วยควบคุมสถานะในอากาศ ได้แก่ ฝุ่น และควันพิษ ทำให้สุขภาพของคน โดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวนี้และพื้นที่โดยรอบดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

พระพิมพ์ธรรม แดงทอง (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ชุมชนแห่งนี้แต่เดิมมีครัวเรือนน้อยและเริ่มขยายตัวเพิ่มขึ้นหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 โดยมีการขยายตัวในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ในส่วนของบ้านเรือนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากบ้านเรือนแบบเดิมเป็นบ้านเรือนสมัยใหม่ การตัดสินใจและบทบาทของครัวเรือนเปลี่ยนแปลงจากเดิมผู้อาวุโสเป็นผู้มีบทบาทเป็นลูกหลานมีบทบาทแทนแทบทุกด้าน ยกเว้นการแบ่งมรดกที่ยังคงความเป็นแบบเดิม สำหรับความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน มีความเห็นห่างกันมากขึ้น ผู้อาวุโส พระภิกษุ และผู้มีความรู้ในชุมชนได้รับการยอมรับนับถือน้อยลง และปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนมีเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม ในด้านการศึกษาของชุมชนมีการตื่นตัวและเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับวัดตามแบบเดิมน้อยลง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ความร่วมมือของชาวบ้านในกิจกรรมของวัดลดน้อยลงและวัฒนธรรมการแต่งกาย และการใช้เครื่องประดับเปลี่ยนแปลงเป็นแบบสมัยใหม่ เช่นเดียวกับความเชื่อและประเพณีเดิมได้เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ในส่วนของการพักผ่อนหย่อนใจ มีการเปลี่ยนแปลงจากเรียบง่ายเป็นการพักผ่อนด้วยการใช้จ่ยพุ่มเฟื่อยมากขึ้น สำหรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่า ผลกระทบทางด้านบวก เด็กมีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ผู้ใหญ่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ส่วนผู้สูงอายุไม่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก และผลกระทบในด้านลบ คือ กลุ่มเด็กมีความใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ในครอบครัว

น้อยลง ผู้ใหญ่ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวจึงทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น และผู้อาวุโสลดบทบาทจากผู้นำมาเป็นผู้ที่พึ่งพิงคนอื่นมากขึ้น ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรมในด้านบวก พบว่า กลุ่มเด็ก กลุ่มผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ ได้ปะทะเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ ๆ ทำให้มีทางเลือกมากขึ้น ส่งผลต่อการปรับตัวให้อยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน สำหรับผลกระทบในแง่ลบ พบว่า การเรียนรู้วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ ทำให้กลุ่มเด็กและผู้ใหญ่ให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรม และค่านิยมเดิมน้อยลง ในด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจด้านบวก พบว่า ผู้ใหญ่ประกอบอาชีพนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น และประกอบอาชีพหลากหลายขึ้นกว่าเดิม ผู้สูงอายุมีความเป็นอยู่ดีขึ้น

วิทยา บุญขันธ์ (2548) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505-2547 พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ อัตราการตายและการเกิดของประชากรน้อยลง และการศึกษาของประชาชนสูงขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กร รายได้ของชาวบ้านลดลงแต่รายจ่ายเพิ่มขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ยากจนลง ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้รับการสืบทอดน้อยลง การสาธารณสุขดีขึ้น เกิดการรวมกลุ่มเพื่อปรับปรุงสาธารณสุขประโยชน์และการประกอบอาชีพ การสาธารณสุขปลอดภัยขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม สำหรับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในด้านการเปลี่ยนแปลงประชากร พบว่า ชาวบ้านในชุมชนไม่อพยพโยกย้ายไปทำงานต่างพื้นที่ แต่มีการอพยพโยกย้ายของคนต่างพื้นที่เข้ามาในชุมชนจากการสมรส และการเข้ามาประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงด้านครอบครัว พบว่า ครอบครัวมีขนาดเล็กลง การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนเปลี่ยนอาชีพจากการประมงเป็นค้าขาย รับจ้าง หรือทำนาถ้างมากขึ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา พบว่า มีการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในระดับที่สูง สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่า ชาวบ้านในชุมชนนำเครื่องยนต์เรือขนาดใหญ่เข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพประมง การเปลี่ยนแปลงด้านโภชนาการ พบว่า ชาวบ้านในชุมชนนิยมซื้ออาหารที่ปรุงสำเร็จรูปเพราะราคาถูก รวมทั้งการซื้อพืชผัก เนื้อสัตว์ และเบ็ดเตล็ดจากรถที่เร่ขายตามบ้าน ในด้านที่อยู่อาศัยชาวบ้านในชุมชนนิยมสร้างบ้านเรือนที่มีความคงทนแข็งแรง เป็นแบบสมัยนิยม ในเรื่องการพักผ่อนชาวบ้านส่วนใหญ่จะพักผ่อนอยู่กับบ้าน และชาวบ้านยังคงชีวิตบนพื้นฐานความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมถึงการนับถือพุทธศาสนา

กัลยา เจตวงษ์ (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมในกระแสนวนิยม: ศึกษากรณีชุมชนตลาดสามชุก 100 ปี อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ชุมชน

ตลาดสามชุกในกระแสนิยมมีการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากการพึ่งพาตนเอง มีวิธีการผลิตเพื่อการดำรงชีพสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการค้าที่มีวิธีการผลิตเพื่อค้าขาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตความเป็นอยู่จากชุมชนชนบทเป็นชุมชนที่มีวิถีแบบชุมชนเมือง อีกทั้งการสร้างถนนทำให้วัฒนธรรมในการเดินทางเปลี่ยนจากทางน้ำเป็นทางบก และความสะดวกในการขนส่งสินค้าและเดินทาง ทำให้วัฒนธรรมในการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้นตามครรลองของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้ชุมชนตลาดสามชุกที่เจริญรุ่งเรืองด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต้องประสบปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทำให้ชุมชนคัดสรรใจรวมตัวกันเพื่อฟื้นฟูชนบทพื้นฐานของการบูรณาการทุนทางสังคมท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

พรนิภา อ่อนเกิด (2550) ศึกษาการขยายตัวของเมืองต่อวิถีชีวิตชุมชน ตำบลท่าทราย เขตเทศบาลนครนนทบุรี พบว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง ได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำตามธรรมชาติเน่าเสีย ซึ่งเกิดจากการปล่อยน้ำทิ้งของบ้านเรือน หมู่บ้านจัดสรร และตลาด ส่งกลิ่นเหม็นและไม่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้ การสร้างถนน สร้างบ้านเรือนทับเส้นทางน้ำธรรมชาติ ทำให้คลองตันเงินและอุดตัน การปิดประตูน้ำที่ปากคลองภาวราเพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้การระบายของน้ำไม่เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้น้ำเน่าเสีย ปัญหาขยะและสิ่งปฏิกูลอุดตัน ขวางทางระบายน้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วมขังในบางพื้นที่และน้ำท่วมในฤดูฝน การลดลงอย่างรวดเร็วของต้นไม้และพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อใช้พื้นที่ในการสร้างที่อยู่อาศัย และสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ชุมชนขาดอากาศบริสุทธิ์ และขาดความร่มรื่นของต้นไม้ ปัญหามลพิษทางอากาศสูงขึ้น เช่น ฝุ่นละอองจากการก่อสร้าง ด้านพิษจากท่อไอเสียรถยนต์ ส่งผลให้คนในชุมชนเจ็บป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ และเพิ่มความเครียดทางจิตใจมากขึ้นเรื่อย ๆ และปัญหาขยะตกค้าง และส่งกลิ่นเหม็น เนื่องจากระบบการจัดเก็บไม่สามารถทำได้ทันกับปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากรถขยะมีจำนวนน้อย

ศุภฎี อายุวัฒน์ และภัทระ แสนไชยสุริยา (2550) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ: กรณีศึกษาแรงงานย้ายถิ่น พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ยอมรับว่าการที่ลูกออกไปเป็นแรงงานในต่างถิ่น ทำให้สภาพครอบครัวมีกิน มีใช้ และมีความสุขเพิ่มขึ้น เพราะมีเงินส่งกลับมาให้และรู้สึกสบายใจที่ลูกเป็นผู้ใหญ่ขึ้น รับผิดชอบทำงาน และครอบครัวได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน และคนในชุมชนว่า “ลูกดี” คือ รับผิดชอบทำงานเลี้ยงดูพ่อแม่ การย้ายถิ่นไปทำงานนอกชุมชนเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีและความกตัญญู ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่นในระดับโครงสร้าง ได้แก่ การมีโอกาสจ้างงาน อิทธิพลระหว่างปัจจัยผลักดันในถิ่นต้นทางกับปัจจัยดึงดูดในสังคมสมัยใหม่ สังคมที่มีลักษณะเป็นเครือข่าย การแพร่หลายของการคมนาคม

และการติดต่อสื่อสาร ส่วนในระดับบุคคล พบว่า คนย้ายถิ่นได้ต้องมีความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว การยอมรับจากครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่น และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกิดขึ้นในชุมชน นโยบายกระจายการลงทุนสู่ท้องถิ่น ครอบครัวใช้การย้ายถิ่นเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการอยู่รอดทำให้ ครอบครัวและบุคคลมีรายได้เพิ่ม ได้ทักษะอาชีพใหม่ สถานภาพทางสังคมดีขึ้น มีลำดับชั้นทางสังคมในกลุ่มแรงงานย้ายถิ่น ความเสมอภาคของการรับบริการจากภาครัฐ และการปรับระบบ การผลิตภาคการเกษตร ชุมชนรับรู้ว่าการไปทำงานต่างถิ่นส่งผลต่อความเสี่ยงด้านสุขภาพร่างกายของแรงงาน ทั้งที่เป็นความเสี่ยงจากการทำงานโดยตรง และความเสี่ยงในฐานะที่ไปใช้ชีวิตอยู่ ต่างถิ่น รวมถึงการเข้าไม่ถึงระบบการคุ้มครองแรงงาน ในด้านจิตใจ แรงงานมีความกังวลกับการมาใช้ชีวิตในระยะแรกในสภาพความเป็นอยู่ที่ต้องอยู่กับคนหลายกลุ่มในที่ทำงาน ส่วนปัจจัยทางสังคมเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อภาวะสุขภาพของแรงงานย้ายถิ่น ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะค่านิยมเรื่องการท่องเที่ยวหาประสบการณ์ ปัจจัยทางสังคมระดับชุมชน ได้แก่ วัฒนธรรมเรื่องการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ ปัจจัยทางสังคมระดับบุคคล ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม และระดับการศึกษาของแรงงานย้ายถิ่น

นิตยระตี วงษ์สวัสดิ์ (2551) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการตัดถนนนครอินทร์บริเวณส่วนต่อจากสะพานพระราม 5 บรรจบถนนกาญจนาภิเษก พบว่า วิถีชีวิตของครัวเรือน ก่อนการตัดถนนนครอินทร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2538-2544 มีการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก โดยมีรายได้จากการทำสวนผลไม้ มีรายจ่ายน้อย เนื่องจากต้นทุนการผลิตไม่สูง ซึ่งการผลิตแบบดั้งเดิมใช้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ การศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา สุขภาพของครัวเรือนส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง สำหรับแบบแผนการบริโภคนั้น ครัวเรือนมีวิถีชีวิตการกินอยู่แบบเรียบง่าย โดยแหล่งอาหารมีอยู่ในสวน โดยครัวเรือนจะปรุงอาหารกินเอง และเส้นทางคมนาคมใช้เส้นทางน้ำเป็นหลัก โดยมีเรือเป็นยานพาหนะ สำหรับการปกครองมีผู้ใหญ่บ้านและกำนัน คอยดูแลทุกข์สุข และประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการปกครอง ครัวเรือนมีความเคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณี โดยเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและประเพณีที่สำคัญ ในเรื่องของความขัดแย้งของคนในหมู่บ้านมีน้อย ครัวเรือนมีความสามัคคีกัน เป็นสังคมเครือญาติ และไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลง และมีอาชีพรับจ้าง ค่าขายเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีเงินออม การถือครองที่ดินของครัวเรือนลดลง ราคาที่ดินสูงขึ้น การคมนาคมสะดวกและรวดเร็วขึ้น มีอาคารพาณิชย์ สถานที่ราชการ และสวนอาหารเพิ่มมากขึ้น และคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีมากขึ้น แต่ความสนิทสนมคุ้นเคยและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่ในวงแคบ

ชุมชนส่วนใหญ่ทราบข้อมูลข่าวสารจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนบ้าน และแหล่งอื่น ๆ การติดต่อสื่อสารระหว่างกันสะดวกขึ้น มีประชาชนย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น และความเป็นชุมชนชนบทบทบาทลง การเจ็บป่วยของคนในหมู่บ้านเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจมีความรุนแรงและเพิ่มมากขึ้น มีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเสียงดัง คุณภาพน้ำดื่ม ฝุ่นละอองและควันพิษ ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้น

จรรูภา ศิริสุวรรณนท์ (2551) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับปานกลาง ในลักษณะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแต่ก่อนที่เรียบง่าย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในชุมชน ศึกษาอยู่ในชุมชนทำให้มีความถนัดในครอบครัวและชุมชนมาก โดยมีการเปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพและศึกษาต่อในชุมชนเมือง ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนเริ่มห่างเหิน ทำให้ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีของบรรพบุรุษซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เปลี่ยนเป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติหรือสิ่งที่ควรปฏิบัติ และพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด ได้แก่ ปัจจัยด้านเจตคติที่มีต่อวัฒนธรรมมอญ ปัจจัยด้านสื่อสารมวลชน ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านนโยบายพัฒนาของรัฐ ปัจจัยด้านการศึกษา และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

ภัตสรกรณ์ สังกาฟ้า (2553) ศึกษาผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของการท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้านคอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้น การค้าการลงทุนภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยมีการกู้เงินมาลงทุนทำการค้า รายได้และการจ้างงานของคนในชุมชนมีมากขึ้น อาชีพของคนในชุมชนเปลี่ยนจากการเกษตรเป็นการค้าขายมากขึ้น ผลกระทบทางด้านสังคม และวัฒนธรรม พบว่า การท่องเที่ยวทำให้ความรู้สึกหวงแหน และรักษาคุณค่าของธรรมชาติ และการรักษาประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนยังคงเป็นเช่นเดิม ความสัมพันธ์อันดีต่อกันของคนในชุมชนคงเดิม และการอพยพย้ายถิ่นออกของคนภายในชุมชนยังไม่เปลี่ยนแปลง กล่าวคือ คนในชุมชนยังอยากออกไปทำงานนอกชุมชน และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การท่องเที่ยวทำให้อาคารสิ่งปลูกสร้างภายในชุมชนมีปริมาณมากขึ้น รองลงมา คือ ปริมาณขยะมูลฝอยในชุมชนมากขึ้น มีผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

หัตสนีย์ เจนวิถีสุข (2554) ศึกษาสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม พบว่า การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับ

บุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคม เป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม ในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคม โดยรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานความเข้าใจ และเคารพตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริงก่อให้เกิดปัญญาสร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่น มรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

สาโรช เนติธรรมกุล (2554) ศึกษาผลกระทบของวิสาหกิจชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย พบว่า ชุมชนในภาคใต้ตอนบนบางชุมชนยังมีลักษณะแบบชุมชนโบราณ มีความเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับเศรษฐกิจในหมู่บ้านในอดีตมีลักษณะเป็นเกษตรแบบผสมผสาน ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่ผลจากการพัฒนาทำให้ชุมชนเปลี่ยนมาปลูกพืชเชิงเดี่ยว มีผลทำให้อาหารหลักเกือบทุกชนิดต้องพึ่งพาจากชุมชนภายนอก ชุมชนต้องดิ้นรนในการทำมาหาเลี้ยงชีพมากขึ้น ซึ่งนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เกิดขึ้น คนในชุมชนมีการยอมรับสิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามาในชุมชนเกิดการรวมกลุ่ม และผู้หญิงมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น

รุจิรงค์ แอกทอง (2549) ศึกษาการปรับตัวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนทางสังคม เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และมีการเผชิญปัญหาที่มุ่งแก้ไขปัญหายุ่งยากในระดับปานกลาง และพบว่า ผู้สูงอายุมีการปรับตัวอยู่ในระดับดี ผู้สูงอายุที่มีเพศ สถานภาพสมรส การเข้าร่วมชมรมผู้สูงอายุที่ต่างกัน มีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน ส่วนผู้สูงอายุที่มีลักษณะครอบครัว รายได้ ระดับการศึกษา ต่างกัน มีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การเผชิญปัญหาที่มุ่งแก้ไขปัญหา การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และการสนับสนุนทางสังคม เป็นตัวแปรที่สามารถทำนายการปรับตัวของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 48.50 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ธวัชกร อินอุตร (2549) ศึกษาการปรับตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลแม่ดาว อำเภอแม่สลอด จังหวัดตาก พบว่า การยึดถือวัฒนธรรมชุมชน การเห็นคุณค่าในตน การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม และการปรับตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก แต่การปรับตัวในด้านการประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า ประชาชนตำบลแม่ดาว อำเภอแม่สลอด จังหวัดตาก ที่มีเพศ ระดับ

การศึกษา สถานภาพในครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจ มีการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

สุนทรี ยี่รำ (2552) ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของแรงงานชาวพม่าในเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า แรงงานชาวพม่ามีการปรับตัวด้านการใช้เวลาว่างโดยการทำกิจกรรม ทั้งที่เป็นส่วนตัว กิจกรรมกับครอบครัว รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน และกับชุมชน ด้านการสื่อสารชาวพม่าสามารถปรับตัวในการสื่อสาร โดยสามารถสื่อสารภาษาไทยได้จากการเรียนรู้ ด้วยการสร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชน และมีความตั้งใจในการเรียนรู้ สำหรับด้านการยอมรับ จากคนในชุมชน พบว่า แรงงานชาวพม่าพยายามไม่สร้างปัญหา หรือความเดือดร้อนใด ๆ ให้กับชุมชน ให้ความช่วยเหลือกับคนในชุมชน และมีการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีที่ชุมชนจัดขึ้น

ทวีพร วรรณทวี (2556) ศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาดลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ในอดีตการค้ารงชีวิตของชุมชนบางน้ำผึ้งมีวิถีชีวิต ความเป็นอยู่เรียบง่าย เป็นวิถีชีวิตที่ประกอบอาชีพในรูปแบบการทำสวนผักและผลไม้ เช่น มะม่วง น้ำดอกไม้ มะพร้าว น้ำหอม และหน่อไม้ เป็นต้น ส่วนการซื้อขายสินค้าและบริการประชาชนพาเรือ นำของมาขายหรือแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชน ชาวบ้านพาเรือนำเอาผลผลิตทางการเกษตรไปขาย ในตลาด ต่อมามีการสร้างเขื่อนในโครงการพระราชดำริขึ้น ทำให้ไม่สามารถพาเรือไปขายของได้ ชาวบ้านได้ร่วมปรึกษากัน ผลของการประชุมมีมติร่วมกันว่าในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2547 ได้สนับสนุน ให้มีการก่อตั้งตลาดน้ำขึ้นมาในชุมชนเพื่อเป็นที่ระบายสินค้าจากผลผลิตทางการเกษตรออกไปสู่ตลาด เมื่อมีการเปิดตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง ได้ทำการประชาสัมพันธ์ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การโฆษณาทางสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น เมื่อมีการประชาสัมพันธ์ จนเป็นที่รู้จัก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมากขึ้น ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งจึงกลายเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดสมุทรปราการ

ปิยะพร วงษ์ศิริ (2556) ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า 1) ชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นชุมชนเกษตรกรรมชาวสวนริมแม่น้ำเจ้าพระยา สภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่ การเพาะปลูก แต่เดิมประชาชนมีการสัญจรไปมาทางน้ำ รวมทั้งนำผลผลิตมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน ทางเรือ ปัจจุบันมีการเดินทางทางบกเป็นส่วนมาก เนื่องจากมีการปรับปรุงพัฒนาถนนหนทางให้ สะดวกสบาย 2) ในปี พ.ศ. 2540 องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งได้ส่งเสริมให้ประชาชน ทำสวนผักผลไม้มากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาไม่มีงานทำหลังภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ทำให้ผลผลิต มีมาก ผู้นำชุมชนจึงคิดสร้างตลาดน้ำขึ้นมา เพื่อให้เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตจากสวน รวมทั้ง

มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้ร่มรื่นสวยงาม 3) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนบางน้ำผึ้ง ในด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า เกิดการปรับปรุงตลาดน้ำและสถานที่จอดรถ และมีปัญหาขยะมูลฝอย และน้ำเสียเกิดขึ้นบ้าง ด้านเศรษฐกิจมีการรวมตัวของกลุ่มอาชีพ เพื่อผลิตสินค้าต่าง ๆ ทำให้ครอบครัว มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้านสังคม พบว่า เกิดความร่วมมือกันของสมาชิกในครอบครัวในการค้าขายสินค้า ผู้นำและประชาชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าและสงบสุข ด้านวัฒนธรรม พบว่า มีการอนุรักษ์ ประเพณีของชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผลิตสินค้าและบริการ

4) แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง คือ ด้านสภาพกายภาพของพื้นที่ ควรเพิ่ม พื้นที่สีเขียวโดยร่วมมือกันรักษาต้นไม้ใหญ่และปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ควรจัดหาถังรองรับขยะให้ทั่ว บริเวณและคัดแยกขยะเพื่อนำไปใช้ใหม่และทำปุ๋ยชีวภาพ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวควร เพิ่มพูนความรู้ความสามารถด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับเยาวชน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรปรับปรุงสินค้าให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพิ่มสถานที่เยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวจากรยาน และเพิ่ม กิจกรรมที่สนองความต้องการของเยาวชน ด้านวัฒนธรรมประเพณีและผลิตภัณฑ์ชุมชน ควรจัดหา วิทยากรมาให้ความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และส่งเสริมให้เยาวชนเข้าร่วม กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีมากขึ้น และด้านการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งควรประสานงานขอรับการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ ทรัพยากร ต่าง ๆ และด้านวิชาการจากภาครัฐและเอกชน

สรารุช เปรุ่นาวิน (2557) ศึกษาการจัดการคุณภาพน้ำภายใต้บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่บางกะเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้สภาพปัญหาคุณภาพน้ำ อยู่ในระดับสูง โดยเป็นการรับรู้ผ่านการสื่อสารจากเพื่อนบ้านและคนรู้จัก ในขณะที่การสื่อสาร ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐ เอกสารทางราชการ หรือจากการเข้าร่วมอบรมมีความจำกัด อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างมีการตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำ โดยจะเห็นได้จากการที่ชุมชนให้ ความร่วมมือในการใช้ถังดักไขมันที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดหามาจำหน่ายให้ในราคาพิเศษ พร้อมติดตั้ง สำหรับความเชื่อมั่นของชุมชนต่อผู้นำท้องถิ่นนั้นอยู่ในระดับปานกลาง นายกองดีการ บริหารส่วนตำบลเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่มากที่สุด นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งเพศหญิงมีอัตราการมีส่วนร่วม มากกว่าเพศชาย ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาคุณภาพน้ำของชุมชน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในผู้นำท้องถิ่น การมีบทบาทเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ ระดับการศึกษา และความตระหนักต่อปัญหาแหล่งน้ำ ตามลำดับ

พัทธสนี พูวัน (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่พื้นที่จัดสรร เนื่องจากการพัฒนาเมืองปากเซ: กรณีศึกษา

บ้านจัดสรรเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผลจากการศึกษาพบว่า ด้านเศรษฐกิจ หลังจากที่ชาวบ้านอพยพมาอยู่ในพื้นที่จัดสรรของรัฐด้วยสภาพทางกายภาพของพื้นที่แห่งนี้ ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพค้าขายซึ่งเป็นอาชีพหลัก และการปลูกพืชผักสวนครัวหาปลาที่เป็นอาชีพเสริมแต่เดิม ทำให้ชาวบ้านต้องเปลี่ยนมาทำงานอาชีพรับจ้างทั่วไปที่มีรายได้ไม่แน่นอน ส่วนลูกหลานวัยแรงงานต้องออกไปทำงานต่างเมือง และประเทศเพื่อนบ้าน และวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้านหันมาพึ่งพาตลาดมากขึ้น ด้านสังคม พบว่า แม้สภาพแวดล้อมทางด้านที่อยู่อาศัยจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ มาเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ชาวบ้านต้องปรับตัวด้วยการพึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงานน้อยลง และมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการมากขึ้น ด้านวัฒนธรรม พบว่าหลังจากที่อพยพชาวบ้านยังคงถือปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามฮีตสิบสอง แต่มีชาวบ้านเข้าร่วมพิธีน้อยลง โดยเฉพาะพิธีกรรมช่วงกลางคืน เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนกว้างใหญ่ บ้านเรือนอยู่ห่างกัน และวัดอยู่ห่างไกลจากชุมชน

มณีวรรณ อินทปัญญา (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้ประโยชน์ของชุมชน อันเนื่องมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาการปลูกยางพารา กลุ่มบ้านอุดมสุข เมืองบาเจียง จะเดินสุก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า ชุมชนกลุ่มบ้านอุดมสุข ในอดีตเป็นชุมชนเกษตรกร การใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนส่วนใหญ่ คือ การทำไร่ ทำสวน กาแฟ สวนหมากแห้งหรือเร็ว สวนลิ้นเสียด และอาศัยป่าที่อยู่รอบชุมชนเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแผนใหม่ของรัฐ ที่ว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ โดยเฉพาะการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญเพื่อยกระดับรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิต และยุติการถางป่า ทำไร่เลื่อนลอย ตลอดจนการรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อบรรลุนโยบายในการหลุดพ้นจากประเทศด้อยพัฒนา ทำให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชนเปลี่ยนไป โดยเมื่อปลายปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลอนุญาตให้บริษัทต่างชาติเข้ามาสัมปทานพื้นที่ขนาดใหญ่ในการปลูกยางพาราด้วยการขอซื้อพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชน โดยได้รับแรงสนับสนุนจากบางหน่วยงานของภาครัฐ และเมื่อชาวบ้านในชุมชนยอมขายพื้นที่ทางการเกษตรให้กับบริษัทแล้ว ทางบริษัทจะรับเข้าเป็นแรงงานในนิคมปลูกยางพารา ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่แน่นอน ภายหลังจากที่คนในชุมชนได้มอบขายพื้นที่ทางการเกษตรแก่บริษัทที่ได้รับสัมปทานแล้ว ชุมชนประสบปัญหาว่ามีพื้นที่ทำการเกษตรไม่เพียงพอกับความต้องการ โดยเฉพาะพื้นที่การผลิตข้าวซึ่งเป็นอาหารหลัก พื้นที่ป่าชุมชนที่เคยเป็นแหล่งพึ่งพาอาหารตามธรรมชาติรอบ ๆ หมู่บ้านก็หมดไป อันเนื่องจากพื้นที่เหล่านี้รวมไปถึงพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชน อันเป็นแหล่ง

อยู่ข้างอู่น้ำนั้น ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ของนิคมยางพาราไปเกือบทั้งหมด ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วิธีการผลิต อาชีพ และความสัมพันธ์ในชุมชน

งานวิจัยต่างประเทศ

Hafazah and Amalina (2012) ได้ศึกษาผลกระทบของโครงการตั้งถิ่นฐานใหม่ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชน Temuan พบว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชน Temuan ประเทศมาเลเซีย ได้รับผลกระทบบางส่วนต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เป็นแบบดั้งเดิมของชุมชน Temuan ซึ่งชุมชน Temuan ยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมแม้ว่าชุมชน Temuan จะอาศัยอยู่ในเมืองที่ทันสมัยและลักษณะของการใช้ชีวิตที่ทันสมัย เช่น ความหลากหลายของศาสนา การเข้าถึงในเรื่องของการศึกษา ความต้องการงาน การปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ลดลง เช่น งานแต่ง งานศพ ทำให้เขามีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชน ชาว Temuan เป็นคนดั้งเดิม การย้ายถิ่นฐานมาเป็นสิ่งที่ยากสำหรับพวกเขาที่จะปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่ทันสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายเงินค่าใช้จ่ายในเรื่องของครัวเรือน และค่าเช่าบ้าน ชาว Temuan ต้องละทิ้งการประกอบอาชีพแบบดั้งเดิม ทำให้ประสบปัญหาความยากลำบากในเรื่องของการรับเข้าทำงาน การย้ายถิ่นฐานเป็นตัวเอง ความทันสมัยในการดำเนินชีวิตของชุมชน เช่น การใช้ไฟฟ้า การขนส่งที่ทันสมัย และการรักษาทางการแพทย์ นอกจากนี้พบว่าผู้สูงอายุชาว Temuan ไม่ได้เตรียมพร้อมหรือการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงหลังการย้ายถิ่นฐานทำให้มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ ดังนั้นการย้ายถิ่นฐานจะต้องมีการวางแผน การออกแบบการตั้งถิ่นฐานใหม่ต่อคนดั้งเดิม และคำนึงถึงความต้องการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวมาลายูแบบดั้งเดิม (Orang asli) ซึ่งจะต้องสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น การทำงานกับธรรมชาติ ปลูกต้นไม้ มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับชาว Temuan หรือชาวมาลายูแบบดั้งเดิม (Orang asli)

Noreen, Wan, Wan and Nur (2012) ได้ศึกษาผลกระทบของความเป็นเมืองที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงผู้ตั้งถิ่นฐานชาวมาเลเซียในการพัฒนาของรัฐบาลกลาง (FELDA) พบว่า รัฐบาลได้นำการเปลี่ยนแปลงภูมิภาคของชนบทโดยการสร้างโครงการเกษตรและการจัดกลุ่มครอบครัวไว้เป็นพื้นที่ทำกินของชนบท เช่น แผนการพัฒนาประเทศของรัฐบาลกลาง (FELDA) เป็นหน่วยงานของรัฐบาลมาเลเซียซึ่งก่อตั้งเพื่อจัดการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวชนบทที่ยากจนในพื้นที่ที่พัฒนาขึ้นใหม่และการจัดระเบียบความเจริญทางด้านเกษตร ซึ่งศึกษา 4 มิติ ด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ เพื่อตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการขยายตัวของเมืองในการพัฒนาตั้งถิ่นฐานของรัฐบาลกลาง (FELDA) มิติด้านเศรษฐกิจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องการตั้งถิ่นฐานกับมิติทางด้านประชากรมีผลเพียงเล็กน้อย ผู้ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดเห็นด้วยว่าการพัฒนาเมืองจะเปลี่ยนวิถีชีวิตทางสังคม

และวัฒนธรรมของชาวมาเลเซียเรื่องความเป็นเมืองที่ให้ผลประโยชน์แก่คนทุกรุ่นทั้งปัจจุบันและอนาคตในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของพวกเขา

Muhammad (2014) ได้ศึกษาเวลา พื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศปากีสถาน กรณีศึกษาชาติพันธุ์ของหมู่บ้าน Jhokwala ตำบล Lodhran พบว่า เป็นการศึกษาองค์กรทางสังคมในเรื่องของเวลา พื้นที่ ในหมู่บ้านชนบทของประเทศปากีสถาน โดยดำเนินการศึกษาหมู่บ้าน Jhokwala ตำบล Lodhran การเพิ่มของประชากรในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ผ่านมาส่งผลให้ในเรื่องของความต้องการไม่เพียงพอเกี่ยวกับที่ดินเพื่อการเกษตร ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปจากเศรษฐกิจทางการตลาด เกษตรกรจำนวนมากได้ละทิ้งพื้นที่เกษตรกรรมและเข้าสู่แรงงานทำให้เป็นสังคมเมือง การบริการสื่อสารทางโทรคมนาคมเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายมากขึ้น เช่น ทางด้านสื่อและเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสังคมมีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการรับรู้ เวลา และพื้นที่ เพื่อเป็นการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงจากช่วงอายุคนแต่ละรุ่นในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาและบริบทต่าง ๆ ขององค์กรภาคครัวเรือนมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สารสนเทศ สื่อ และการเป็นสังคมเมืองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของหมู่บ้านในการออกแบบและโครงสร้างของสถานที่ เช่น มัสยิด และบ้าน ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในการต่อรองทางสังคม ความแตกต่างระหว่างเพศและชนชั้นทางสังคม

จากงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วนั้นสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งการปรับตัวของบุคคลในชุมชนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ บทบาทหน้าที่ และการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้มีผลกระทบต่อสังคมไทยและวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความแตกต่างในด้านรายได้ระหว่างส่วนกลางและภูมิภาคซึ่งมีความแตกต่างกันมาก ปัญหาการปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความแออัดและมีสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว การรับวัฒนธรรมตะวันตกและความเครียด ทำให้เกิดจากไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ ส่งผลทำให้เกิดผลกระทบทางสังคมอื่นตามมา ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะสามารถวางแผนการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการในการพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวให้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบ การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมถึงกำหนดแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา

2. ผู้ให้ข้อมูล

3. วิธีการดำเนินการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 2 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 3 การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 4 กำหนดแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

6. การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

7. การพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย

พื้นที่ศึกษา

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวในอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นพื้นที่ในโครงสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ประกอบด้วย 6 ตำบล คือ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลเลือกอย่างเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6 ตำบล ตำบลละ 3 คน จำนวน 18 คน และเป็นผู้สมัครใจให้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ มีดังนี้

1. ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ รองนายกบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน
2. ผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน 2 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 1 คน
3. ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์หรือสมาชิกของกลุ่มอนุรักษ์ ได้แก่ ประธานเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว 1 คน ประธานคณะกรรมการป่าชุมชน 1 คน ผู้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 1 คน รองประธานกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 1 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน และรองเลขานุการกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน
4. ผู้นำกลุ่มเศรษฐกิจ ผู้นำกลุ่มพัฒนาชุมชน และผู้นำการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชน 1 คน นายกสมาคมพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ 1 คน และคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า 1 คน
5. ปราชญ์ชาวบ้าน ได้แก่ ปราชญ์จังหวัดสมุทรปราการ ด้านไม้ดอกไม้ประดับ 1 คน ปราชญ์ชาวบ้านด้านสวนเกษตรผสมผสาน 1 คน และหมอดินอาสา 1 คน
6. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 1 คน

การสนทนากลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเลือกอย่างเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 6 ตำบล จำนวน 16 คน และเป็นผู้สมัครใจให้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้ มีดังนี้

1. ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานคณะทำงานชุมชนบางกะเจ้า 1 คน และรองประธานโครงการรักษ์บางกะเจ้า 1 คน
2. ผู้แทนชุมชน ทั้ง 6 ตำบล ได้แก่ ตัวแทนชุมชน 6 คน ตำบลละ 1 คน ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว
3. ผู้ประสานงานระหว่างตำบล 6 ตำบล ได้แก่ ผู้ประสานงานระหว่างตำบล 2 คน
4. เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) 1 คน ผู้แทนองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 1 คน ผู้แทนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 1 คน ผู้แทนมูลนิธิพลังที่ยั่งยืนและสถาบันลูกโลกสีเขียว 1 คน ผู้แทนกลุ่มบักทรี 1 คน และนายกสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย 1 คน

วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษามี 4 วิธี คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร (Document study) รวบรวมข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ตำราวิชาการ บทความ วารสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับโครงการสวนกลางมหานคร เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มุ่งหมายเชิงลึกเพื่อการเรียนรู้และความเข้าใจระดับลึกในประเด็นการวิจัย โดยการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์ ในประเด็นคำถามต่อไปนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน ระบบครอบครัว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน และการศึกษาของบุคคลในชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณีและวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพและรายได้ของบุคคลในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สภาพอากาศ สภาพน้ำเสียง ขยะและสิ่งปฏิกูล สิ่งก่อสร้าง และสาธารณูปโภค ผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และการปรับตัว ได้แก่ การปรับตัวด้านร่างกาย การปรับตัวด้านจิตใจ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น
3. การสนทนากลุ่ม (Group discussion) ผู้เข้าร่วมการสนทนา เป็นตัวแทนของคนในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ 6 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว เป็นการสนทนากลุ่มที่มีประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ผลกระทบ และการปรับตัวนำไปสู่แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว
4. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non participant observation) ได้แก่ การสังเกตด้านสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ความคิดเห็น ค่านิยม เหตุการณ์ รวมทั้งพฤติกรรมต่าง ๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องจากการวิจัยนี้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ และมีเครื่องมือประกอบ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก สร้างตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี การวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
2. ประเด็นการสนทนากลุ่ม สร้างตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี การวิจัยที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
นำแบบสัมภาษณ์และประเด็นการสนทนากลุ่ม นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาคณะศึกษานิพนธ์ ตรวจสอบและแก้ไขตามคำแนะนำ ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity) และปรับปรุงให้เหมาะสมกับการนำไปใช้จริง
3. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สร้างขึ้นโดยนำหลักการแนวคิด ทฤษฎี และข้อมูลต่าง ๆ มาสังเคราะห์และสร้างข้อคำถามขึ้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. อุปกรณ์ช่วยบันทึกข้อมูล
 - 4.1 เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกเสียงการสัมภาษณ์
 - 4.2 กล้องถ่ายภาพ ใช้เก็บภาพต่าง ๆ ที่เห็นว่าสำคัญ น่าสนใจ
 - 4.3 สมุดบันทึกการสังเกต สำหรับบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ระหว่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
 - 4.4 สมุดบันทึกงานภาคสนาม สำหรับบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการสวนกลางมหานคร ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557- พฤษภาคม พ.ศ. 2558 สถานที่ดำเนินการ คือ ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ (ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การเตรียมตัวผู้วิจัย

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญและจำเป็นยิ่ง โดยตัวผู้วิจัยได้เตรียมความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล อาทิ การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม การสังเกต การสัมภาษณ์ ตลอดจนเทคนิคการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งวิธีการเขียนรายงานเพื่อจะได้มาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง

2. การเตรียมแนวคำถาม

สร้างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ โดยอาศัยแนวคิดจากทฤษฎี การทบทวนเอกสาร ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องและให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบ ได้แก่

- 2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษงค์ เสนานุช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
- 2.2 ดร.โกมล จันทวงษ์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
- 2.3 นายมนัส รัศมิทัต สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ อดีตกำนันตำบลบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ

แนวคำถามที่สร้างขึ้นทำให้ได้ข้อมูลมา 4 ประเด็น คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานชุมชน 2) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 3) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเชิงบวกและลบ และ 4) การปรับตัวของชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง

3. การติดต่อประสานงาน

ประสานงานและทำเรื่องขออนุญาตเข้าพื้นที่ในการสำรวจเพื่อศึกษาวิจัยกับนายอำเภอ พระประแดง องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า และองค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและขั้นตอนการทำวิจัย รวมทั้งขอคำปรึกษาและอำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูล

4. การเตรียมเครื่องมือ จัดเตรียมเครื่องมือ อาทิเช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ แบบบันทึกและแบบสัมภาษณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมเพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน 2) การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) และ 3) การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

6. ศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

7. ศึกษาการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ตอนที่ 1, 2 และ 3 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 18 คน

8. ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยการสนทนากลุ่ม (Group discussion) มีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 16 คน

ดำเนินการสนทนากลุ่ม ตามวัน เวลา และสถานที่นัดหมาย เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2558
ณ บ้านเลขที่ 56/1 หมู่ 8 ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบและการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่
สีเขียว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบตีความสร้างข้อสรุป ประกอบกับ
การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น (Thematic analysis) โดยอ้างอิง
คำพูดของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มนำ
ข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่และสรุปประเด็น (Thematic analysis)
โดยอ้างอิงคำพูดของผู้ให้ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพน่าเชื่อถือตลอดกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด/ทฤษฎี เอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์
และคู่มือที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบและการปรับตัวของคนในชุมชน
2. การเทียบเวลากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชน โดยเปรียบเทียบเวลากับข้อมูล
การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้คำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมในการวิจัย ดังนี้

1. ผู้วิจัยเสนอโครงการวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมของมหาวิทยาลัยบูรพา
และผ่านมติเห็นชอบอนุมัติโครงการ เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2558
2. ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การนำเสนอข้อมูลที่ไม่เปิดเผย
หรือเชื่อมโยงถึงตัวตนของผู้ให้ข้อมูล
3. ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้นหากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาผู้ใด
ต้องการถอนตัวกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ยกเลิกหรือถอนตัวได้ตลอดเวลาโดยไม่มีเงื่อนไข
4. ผู้วิจัยได้พบและแนะนำตัวกับผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการ พร้อมทั้งชี้แจง
วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งจะต้องมีการจดบันทึก

การบันทึกเสียง รูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัย นำเสนอเฉพาะในส่วนที่เป็นภาพรวม ไม่มีการเปิดเผยชื่อ นามสกุล ที่อยู่ ของผู้ให้ข้อมูล ในส่วนการจดบันทึก การบันทึกเสียงกระทำเพื่อให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูล ได้ถูกต้องครบถ้วนตามความเป็นจริง

5. ผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบว่าผลการศึกษานี้จะใช้สำหรับ วัตถุประสงค์ทางวิชาการเท่านั้น โดยข้อมูลจะถูกเก็บรักษาไว้ในรูปแบบแฟ้มข้อมูลในรูปแบบ เอกสารและในระบบคอมพิวเตอร์ โดยจะไม่มีชื่อหลักฐานแสดงลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลจะถูกทำลายหลังงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์แล้วภายใน 6 เดือน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ประชากรที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว จำนวน 18 ราย 6 ตำบล ประกอบด้วยตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว และการสนทนากลุ่ม จำนวน 16 ราย นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 2 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 3 การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ตอนที่ 4 แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีข้อมูลพื้นฐานชุมชน ดังนี้

ตำบลบางน้ำผึ้ง

1. ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นที่ราบลุ่ม ริมน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้ดินบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยสารอาหารของพืชนาชนิด เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่มีไม้ยืนต้นและไม้ผลที่มี

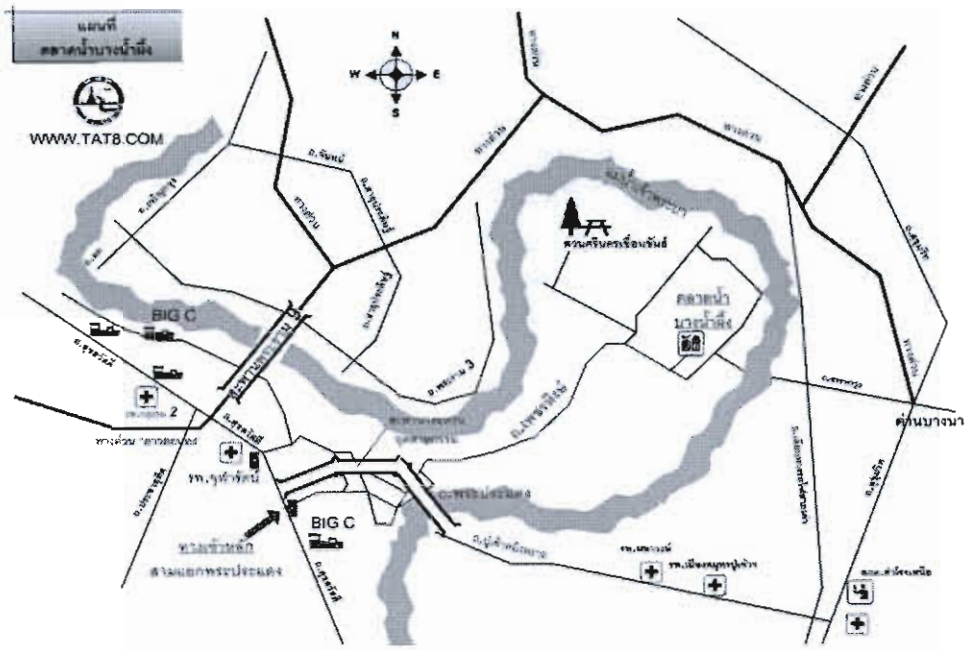
ความอุดมสมบูรณ์มาก ทำให้มีฝูงผึ้งมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะเข้าป่าหา น้ำผึ้งได้เป็นจำนวนมาก ต่อมาจึงเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า “ตำบลบางน้ำผึ้ง” อาชีพดั้งเดิมของคนในตำบล บางน้ำผึ้ง ได้แก่ อาชีพทำสวนผลไม้ ซึ่งมีมะม่วงน้ำดอกไม้ และกล้วยหอม ซึ่งเป็นผลไม้ที่สร้าง ชื่อเสียงเป็นอย่างมาก ความที่พื้นที่แถบนี้มีสวนผลไม้มากมาย น้ำหวานจากดอกไม้มานานานชนิด ได้ คึงดูดให้ฝูงผึ้งมาอาศัยทำรังอยู่โดยทั่วไป ในพื้นที่นี้ชาวบ้านได้นำน้ำผึ้งมาคักบาตรถวายแด่พระภิกษุ สงฆ์ตามความเชื่อสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า ในฤดูฝนพระสงฆ์ต้องจำพรรษาอยู่เป็นเวลานาน อาหารสำหรับพระสงฆ์นั้นหายาก ดังนั้น พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ฉันอาหารที่มีประโยชน์ที่ถือ เป็นเภสัชทาน 5 ชนิด เปรียบเสมือนยารักษาโรค ได้แก่ น้ำผึ้ง ฌยีส ฌยชัน น้ำมัน และน้ำอ้อย คนในชุมชน บางน้ำผึ้งถือว่า เป็นการทำบุญที่ได้กุศลมากเนื่องจากเป็นยารักษาโรคสำหรับพระสงฆ์ จึงเกิดเป็นประเพณี ตักบาตรน้ำผึ้งสืบต่อมา ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เดิมประกอบอาชีพทำสวน ปลูกไม้ผล สวนเบญจพรรณ เช่น กล้วย หมาก มะพร้าว มะนาว ส้ม ภายหลังเอามะม่วง ขนุน ลิ้นจี่ มาปลูกแซม ทำให้มีผึ้งมากินน้ำหวานแทบทุกสวน อยากรักษาผึ้งแก่เดินรอบสวนก็ได้แล้ว เขาจึงเรียกบางน้ำผึ้ง เพราะผึ้งเยอะ ชาวบ้านเอาน้ำผึ้งไปใส่ บาตรตามความเชื่อทางพุทธศาสนา จนเกิดประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

2. อาณาเขต

ตำบลบางน้ำผึ้งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอ พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ห่างจากตัวอำเภอพระประแดงประมาณ 5 กิโลเมตร และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันออก	ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา (ฝั่งตรงข้ามเขตบางนา กรุงเทพมหานคร)
ทิศตะวันตก	ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางยอและตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศใต้	ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 4 ที่ตั้งตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. สภาพภูมิประเทศ

ตำบลบางน้ำผึ้ง มีเนื้อที่ประมาณ 3.10 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,938 ไร่ มีลักษณะที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบด้วยเมืองใหญ่ เขตอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ที่สำคัญ มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับภายนอกที่สะดวก และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่บางกะเจ้า (กระเพาะหมู) ที่ถือว่าเป็นพื้นที่สีเขียวผืนใหญ่ที่สุดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับการอนุรักษ์ ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่ดินตะกอนเกิดจากการทับถมของตะกอนในแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองสายต่าง ๆ ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำสวน สวนผลไม้ต่าง ๆ และพืชสวนอื่น ๆ ดินในบริเวณนี้จึงมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุและมีความชุ่มชื้นอยู่ในตัวเนื้อดิน ด้วยเหตุนี้เองชาวบ้านจึงเลือกที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร ทั้งทำสวนผลไม้เพาะพันธุ์พืช ฯลฯ ผลผลิตที่ให้ผลดี พื้นที่บางน้ำผึ้งยังได้รับอิทธิพลจากลมทะเลทำให้มีลมพัดผ่านเข้ามาตลอดเวลา มีอากาศที่บริสุทธิ์ อากาศเย็นสบาย ถ่ายเทได้สะดวก จึงเป็นพื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์สมบูรณ์ มีพื้นที่สีเขียวเป็นส่วนใหญ่ทำให้เกิดความร่มรื่น

4. ลักษณะภูมิอากาศ

อากาศเย็นไม่ร้อนจัดในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลจากลมชายทะเลและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณฝนตกมากช่วงเดือนกันยายนและตุลาคม เดือนกันยายนเป็น

ชาวมอญตั้งชุมชนเพื่อระลึกลงมองหงสาวดีตอนจากมา จากคาบชกเสาชของสูงชญาญ ทตาววา แดเตมเน สมัยรัชกาลที่ 2 ชาวมอญที่เมาะตะมะ พากันอพยพครอบครัวหนีการกดขี่ของพม่าเข้ามาในประเทศไทยผ่านทางจังหวัดตาก อุทัยธานี รวมถึงด่านเจดีย์สามองค์ หลังจากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญมาตั้งภูมิลำเนาที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ชาวมอญทั้งหลายเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณแล้วจึงแยกย้ายกัน

สถาปัตยกรรม และเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยมอญที่มีเอกลักษณ์ชัดเจนที่สุดในอำเภอพระประแดง ดึงจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ตำบลทรงคนองมี 13 หมู่ แบ่ง 2 โซน หมู่ 1, 2, 3, 4, 5, เป็นพื้นที่เกษตรเยอะมีพื้นที่สีเขียว เยอะ ส่วนหมู่ 7, 8, 9 เป็นชุมชนของคนมอญอยู่มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เราเป็นเมืองหน้าด่านป้อมปราการ ป้อมแสงไฟฟ้า ป้อมพระจุลจอมเกล้า ส่วน โซนตลาดหมู่ 10, 11, 12, 13 เป็นชุมชนเมือง วิถีชีวิตกลมกลืนไปหมดแล้วทั้งคนไทยคนมอญ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

2. อาณาเขต

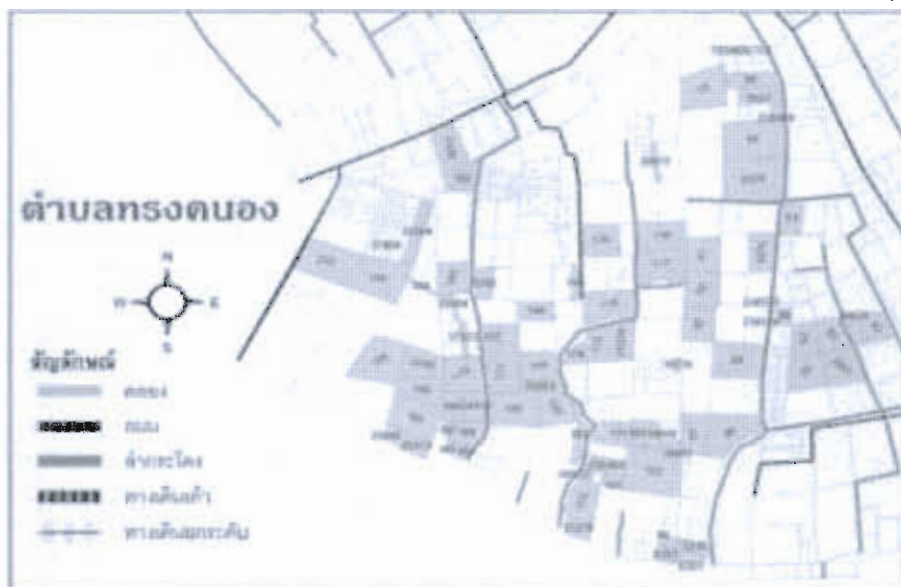
ตำบลทรงคนองตั้งอยู่คอคอดกระเพาะหมู ซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของอำเภอพระประแดง มีคลองลัดโพธิ์เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสอง อยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา และองค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออก ติดกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันตก ติดกับเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศใต้ ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร และเทศบาลเมือง
พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 5 ที่ตั้งตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. สภาพภูมิประเทศ

ตั้งอยู่คอคอดกระเพาะหมู ซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของอำเภอ พระประแดง มีคลองลัดโพธิ์เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองด้าน มีพื้นที่ 3.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,343.75 ไร่ ภูมิประเทศของตำบลทรงคนองเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตร ลักษณะที่ตั้งติดกับกรุงเทพมหานคร และอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ตำบลทรงคนองเป็นสถานที่ก่อสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม และโครงการคลองลัดโพธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โครงการคลองลัดโพธิ์เปิดใช้งานอย่างเป็นทางการในเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 ช่วยลดระยะทางการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจาก 18 กิโลเมตร ให้เหลือประมาณ 600 เมตร ลดเวลาเดินทางของน้ำจาก 5 ชั่วโมง เหลือเพียง 10 นาที สามารถระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยได้เฉลี่ยวันละ 40 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้ลดผลกระทบจากน้ำล้นตลิ่งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งยังลดปัญหาน้ำท่วมพื้นที่บางกะเจ้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศเย็นไม่ร้อนจัด ในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลจากลมชายทะเล และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณฝนตกมากช่วงเดือนกันยายนและตุลาคม เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีน้ำฝนมากที่สุด และเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาล ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝน เริ่มประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มต้นจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีอุณหภูมิลดเฉลี่ยตลอดคาบ 10 ปี เท่ากับ 28.8 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่าเท่ากับ 30.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคม เท่ากับ 26.4 องศาเซลเซียส

5. การคมนาคม

สภาพการคมนาคมของตำบลทรงคนอง ส่วนใหญ่เป็นทางบก มีถนนเพชรหึงษ์-บางกอบัว จากที่ว่าการอำเภอพระประแดง ผ่านเข้าไปตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว จรดริมแม่น้ำเจ้าพระยาตรงข้ามกับท่าเรือคลองเตย กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตาม การคมนาคมทางบกในปัจจุบันนับว่าประสบปัญหาพอสมควร เนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น และเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการใช้ถนนในปริมาณมาก ทำให้สภาพถนนชำรุด ต้องปรับปรุงซ่อมแซมอยู่เสมอ อีกทั้งยังเกิดปัญหาน้ำท่วมขังเนื่องจากน้ำทะเลหนุน

ตำบลบางยอ

1. ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ตำบลบางยอตั้งอยู่ในเขตกระเพาะหมู (เกาะบางกะเจ้า) ริมแม่น้ำเจ้าพระยา จากคำบอกเล่า

ต่อ ๆ กันมาว่า จากสภาพที่ตั้งของพื้นที่ที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งผลให้พื้นดินส่วนใหญ่มีความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์ ตามหนองน้ำ ลำคลองในหมู่บ้าน มีสัตว์น้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกบ้านอยู่ริมแม่น้ำลำคลอง เพราะสะดวกต่อการคมนาคม จะพากันจับปลาโดยทำ “ขอ” ไว้หน้าบ้านที่อยู่ริมน้ำ เพื่อคอยดักจับปลาชาวบ้านจึงพากันเรียกว่า “บางขกขอ” ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น “บางขอ” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ทำการประมงจะมีขอไว้หน้าบ้าน ติดกับแม่น้ำลำคลอง ไว้จับปลา คนเลยเรียกว่า บางขอ และอีกประการหนึ่งเป็นการสัญจรทางน้ำ ใช้เรือแจว รู้จักเพียงว่าข้ามมาฝั่งนี้เรียกว่าเป็นบางกะเจ้า ต่อมาเรามาเปลี่ยนชื่อเป็นกระเพาะหมูเพราะมีคณะกรรมการตำบล ดูจากภาพของพื้นที่เป็นรูปกระเพาะหมู จึงเรียกกระเพาะหมู ส่วนฝั่งบางกะเจ้าเป็นชื่อเดิมก็มีคนเรียกอยู่ ส่วนชื่อตำบลแยกกันไปตามแต่ละตำบลของเราเลยเรียกบางขอ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลบางกระสอบ ตำบลบางน้ำผึ้ง และตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันตก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

ทิศใต้ ติดกับตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 6 ที่ตั้งตำบลบางขอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. สภาพภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ 5.37 ตารางกิโลเมตรหรือ 3,318 ไร่ ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนและรับจ้าง แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำสวนผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีเขียว จึงเหมาะแก่การพัฒนาส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่

4. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศเย็น ไม้ร้อนจัด ลมพัดเย็นสบายในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลจากลมชายทะเล และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณฝนตกมากช่วงเดือนกันยายน และตุลาคม เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีน้ำฝนมากที่สุด และเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาล ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มต้นจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดคาบ 10 ปี เท่ากับ 28.8 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่าเท่ากับ 30.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคมเท่ากับ 26.4 องศาเซลเซียส

5. การคมนาคม

ทางบก มีถนนสายหลัก คือถนนเพชรหึงษ์ และมีถนนระหว่างหมู่บ้าน เดินทางโดยใช้ถนนสุขสวัสดิ์ถึงสามแยกพระประแดง เลี้ยวซ้ายสู่ถนนนครเขื่อนขันธ์ระยะทาง 1 กิโลเมตร จะถึงบริเวณหน้าท่าเรือท่าเรือพระประแดง เลี้ยวซ้ายและใช้เส้นทางถนนเพชรหึงษ์ระยะทาง 2 กิโลเมตร เข้าสู่เขตตำบลบางยอ

ตำบลบางกระสอบ

1. ประวัติความเป็นมา

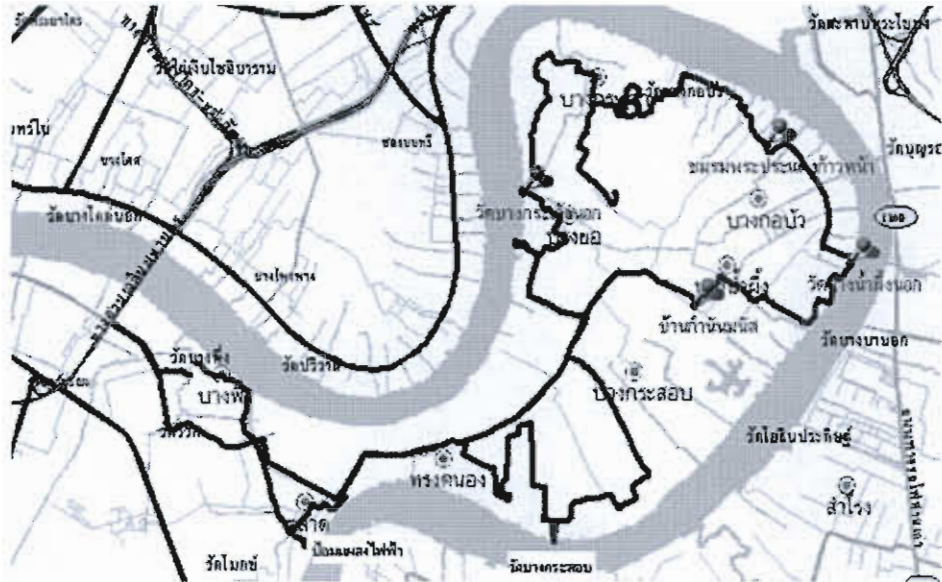
ประวัติความเป็นมาของตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่า ตำบลบางกระสอบ เป็นเขตพื้นที่สีเขียวบริเวณทุ่งบางกะเจ้า ตามภูมิประเทศ แนวเขตแดนตำบลมีลักษณะสอบ หรือกระบังกระสอบ มีวัดบางกระสอบเป็นวัดโบราณที่เล่าขานต่อกันมาแต่โบราณกาล และมีโองสังคโลกหรือโองสุโขทัยอายุ 700 กว่าปี ซึ่งเป็นโองโบราณอยู่คู่วัดบางกระสอบมาจนถึงปัจจุบันทำให้คนในชุมชนเรียกว่าตำบลบางกระสอบ ตามลักษณะพื้นที่โบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีมาแต่ดั้งเดิม

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ทิศตะวันออก ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 ทิศใต้ ติดกับตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
 และแม่น้ำเจ้าพระยา เขตบางนา กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 7 ที่ตั้งตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

3. สภาพภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่ 2.36 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,247 ไร่ ภูมิประเทศเป็นพื้นที่รองรับน้ำก่อนที่จะไหลลงสู่อ่าวไทย จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุจากดินตะกอนปากแม่น้ำที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอพระประแดง และอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอพระประแดง ประมาณ 6 กิโลเมตร ตำบลบางกระสอบเป็นพื้นที่ราบลุ่มใกล้ปากอ่าวปากน้ำที่ติดกับทะเลได้ชื่อว่า “สวนป่าบางกระสอบ” ศัพท์ศาสตร์เรียกว่า วนอุทยานบางกระสอบ ซึ่งยังสะพรั่งพร้อมสมบูรณ์ไปด้วย พืชชนิดต่าง ๆ มากมาย น้อยใหญ่หลากหลาย อนุกรมการล้วนเขียวจี ปกคลุมแวดล้อมไปด้วยป่าไม้ชายเลน ลำพู ลำแพน โพทะเล ตีนเป็ด (พญาสัตบรรณ) เต่าร้าง จิก กรวย ทองหลวง (โกวิทาร) หูกวาง จากเห็อกปลาหมอ สะเดา ขี้เหล็ก ข่อย ชลูด เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

4. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะอากาศเย็นไม่ร้อนจัดลมพัดเย็นสบาย ในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลจากลมชายทะเล และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณฝนตกมากช่วงเดือน

กันยายนและตุลาคม เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีน้ำฝนมากที่สุด และเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาล ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มต้นจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดคาบ 10 ปี เท่ากับ 28.8 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่าเท่ากับ 30.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือนธันวาคมเท่ากับ 26.4 องศาเซลเซียส

5. การคมนาคม

ทางบก มีถนนสายหลัก คือถนนเพชรหิรัญย์ และมีถนนระหว่างหมู่บ้าน ถนนซอย วัตถุประสงค์ (บางย่อ) ผ่านหมู่ที่ 5, 6, 7, 8 ถนนซอย 2 บางกระสอบ(บางย่อ) ผ่านหมู่ที่ 5, 6, 7, 8 ถนนซอย 3 บางกระสอบ ผ่านหมู่ที่ 1, 2, 5 ออกถนนบางน้ำผึ้งได้ ทางน้ำ มีท่าเทียบเรือสำคัญ 3 แห่ง 1) ท่าเทียบเรือวัดบางกระสอบ หมู่ที่ 10 2) ท่าเทียบเรือ หมู่ที่ 1 และ 3) ท่าเทียบเรือ หมู่ที่ 3

ตำบลบางกะเจ้า

1. ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาพบว่าตำบลบางกะเจ้านั้นไม่ปรากฏชัดเจนว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร หากสันนิษฐานจากคำว่า “กะเจ้า” ซึ่งหมายถึง “นกกุง” หรือ “นกกะยาง” ซึ่งอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ หรือตามที่ชาวบ้านเล่าว่า มีผู้หญิงไว้ผมมวยสูงรัดเกล้าซึ่งเป็นเหล่าขุนนาง ได้อพยพข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาจากฝั่งพระนครมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ริมคลอง ชาวบ้านจึงเรียกพื้นที่กลุ่มชนนี้ว่า “บางบ้านเจ้า” หรือ “คลองรัดเกล้า” และเมื่อเวลาเปลี่ยนไป “บางรัดเกล้า” หรือ “บางบ้านเจ้า” จึงเปลี่ยนเป็น “บางกะเจ้า” แต่ถ้าสันนิษฐานตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนบางกะเจ้ามี 2 ประการ ประการแรก คำว่า “กะเจ้า” หมายถึง นกกุง หรือนกกะยาง คาดว่าเดิมชุมชนแห่งนี้มีนกกะยางอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก คอยจับสัตว์น้ำตามริมป่าชายเลนกินเป็นอาหาร และประการที่สองพบว่า พื้นที่บางกะเจ้า มีสภาพภูมิศาสตร์ ดินฟ้า อากาศที่มีความร่มเย็นเป็นธรรมชาติ เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยเป็นอย่างดี โดยฝั่งตรงข้ามจะเป็นแขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา และแขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ในอดีตมีเหล่าขุนนางชั้นสูงที่มียศบรรดาศักดิ์อาศัยอยู่จำนวนมาก พวกเขาที่เป็นหญิงจะนิยมไว้ผมมวยสูงรัดเกล้าได้มีการอพยพหลบหนีข้ามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามาด้วยเหตุใดไม่แน่ชัด ฝั่งหนึ่งของลำคลอง ชาวบ้านขนานนามว่า ช่องนางหนี ปัจจุบันเรียก ช่องนนทรี และลำคลองอีกฝั่งหนึ่งเรียกว่า คลองรัดเกล้า ตามลักษณะที่พบเห็นบางคนเรียกว่า คลองบ้านเจ้า ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากคลองรัดเกล้า หรือคลองบ้านเจ้าเป็น “บางกะเจ้า” จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลบางกะเจ้าในปัจจุบัน

ปริมาณฝนน้อยที่สุด สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาล ฤดูร้อน เริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมถึงเดือน พฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มต้นจากเดือน พฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดคาบ 10 ปี เท่ากับ 28.8 องศาเซลเซียส โดยมี อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่าเท่ากับ 30.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือน ธันวาคม เท่ากับ 26.4 องศาเซลเซียส

5. การคมนาคม

ทางบก มีถนนสายหลัก คือ ถนนเพชรหิรัญย์ และมีถนนระหว่างหมู่บ้านเป็นสะพานเดินเท้าคอนกรีตสายเล็ก ๆ การเดินทางได้ 2 ทาง คือ ทางบกโดยเส้นทางถนนสุขสวัสดิ์ ถึงสามแยก พระประแดง เลี้ยวซ้ายสู่ถนนนครเขื่อนขันธ์ระยะทาง 1 กิโลเมตร จะถึงบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอ พระประแดง เลี้ยวซ้ายและใช้เส้นทางถนนเพชรหิรัญย์ ระยะทาง 5 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าซอยวัด ราษฎร์รังสรรค์ประมาณ 200 เมตร จะเข้าเขตตำบลบางกะเจ้า ส่วนการเดินทางทางน้ำนั้น โดยการเช่าเหมาเรือจากท่าเรือ

ตำบลบางกอบัว

1. ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษา พบว่าตำบลบางกอบัวเป็นหนึ่งในหกตำบลของอำเภอพระประแดง ซึ่งเป็นเขตพื้นที่สีเขียวบริเวณ บางกะเจ้า มีลักษณะคล้ายกระเพาะหมู อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มมีกอบัวขึ้นอยู่ตามหนองน้ำ ลำประโดง เป็นจำนวนมาก ชาวทั่วไปจึงเรียกติดปากว่า “บางกอบัว” จากคำบอกเล่าของคนในชุมชนที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่า ตอนที่หงสาวดีเสียแก่พม่า พวก ขวรามัญ ได้อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภารเจ้าในประเทศไทยในยุคต้นกรุงรัตน โกสินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่สีเขียวอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาพื้นที่ของชุมชนบางกอบัวส่วนใหญ่ เป็นที่ราบลุ่มมีกอบัวขึ้นอยู่ ตามหนองน้ำ ลำประโดงจำนวนมาก ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกติดปากว่า “บางกอบัว” มาถึงปัจจุบันชาวมอญ ได้ร่วมกันก่อสร้างวัดขึ้นเรียกว่า “วัดบางกอบัว” ในราวยุคต้นกรุงรัตน โกสินทร์ ซึ่งนับว่าเป็น วัดเก่าแก่วัดหนึ่งของอำเภอพระประแดง ตำบลบางกอบัว แบ่งการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน โดยมีหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา ระดับ 2 (ปานกลาง) จำนวน 2 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนา ระดับ 3 (ก้าวหน้า) จำนวน 11 หมู่บ้าน

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันออก	ติดกับตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศตะวันตก	ติดกับตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศใต้	ติดกับตำบลบางขอ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

5. การคมนาคม

ทางบก มีถนนสายหลัก คือถนนเพชรหิรัญ การเดินทางเข้าสู่ตำบลบางกอบัวนั้นสามารถเดินทางได้ 2 ทาง คือ ทางบก ใช้ถนนสุขสวัสดิ์ถึงสามแยกพระประแดงเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนนครเขื่อนขันธ์ระยะทาง 1 กิโลเมตร ถึงบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอพระประแดง เลี้ยวซ้ายและใช้เส้นทางถนนเพชรหิรัญระยะทาง 7 กิโลเมตร เข้าสู่เขตตำบลบางกอบัว ส่วนทางน้ำนั้น โดยการเช่าเหมาเรือจากท่าข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา

สรุปข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยว

ชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยวมีชื่อเรียกว่ากุ่มบางกะเจ้าหรือกระเพาะหมู เนื่องจากมีรูปร่างคล้ายบ่วงหรือกระเพาะหมู ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ตำบล คือ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว

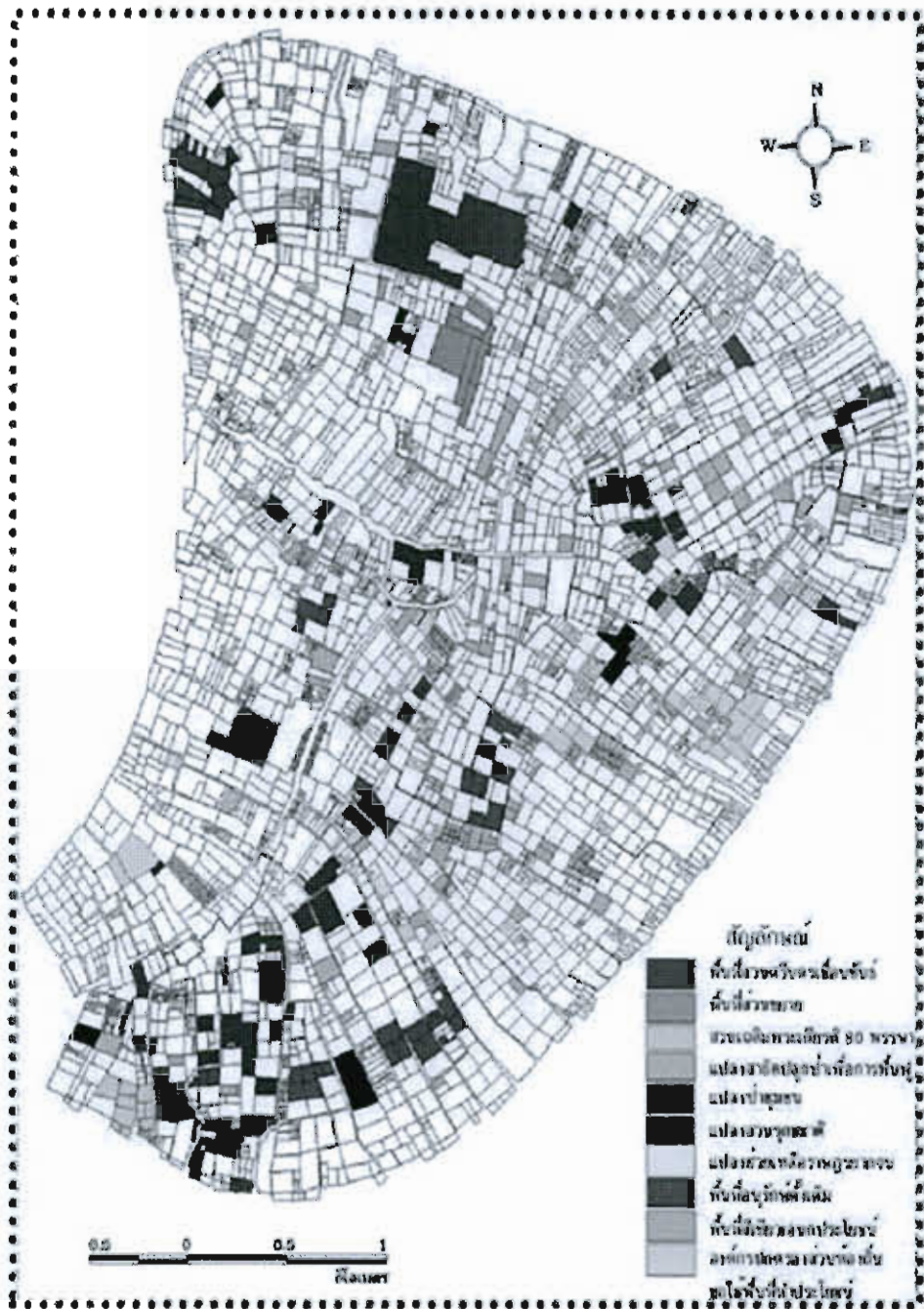
ประวัติความเป็นมาของแต่ละตำบล โดยภาพรวมชุมชนกุ่มบางกะเจ้า สามารถสรุปได้มี 3 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะทางกายภาพของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยพรรณไม้ และสัตว์นานาชนิด 2) ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำสวน ปลูกไม้ผล กล้วย หนาม มะพร้าว มะม่วง ขนุน ลิ้นจี่ และการทำประมงจับสัตว์น้ำ 3) ความเป็นมาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ได้แก่ การอพยพเข้ามาของคนที่มีเชื้อสายรามัญ (มอญ) หรือขุนนางชั้นสูงที่นิยมไว้ผมมวยสูงรัดเกล้า ลักษณะเหล่านี้จึงเป็นที่มาของชื่อเรียกในแต่ละตำบล

สภาพภูมิประเทศ กุ่มบางกะเจ้าหรือกระเพาะหมู ตั้งอยู่ที่ใต้ของที่ราบภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ล้อมรอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 18.91 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,818.75 ไร่ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 39,269 คน 11,722 ครัวเรือน และ 67 หมู่บ้าน มีอาณาเขตทิศเหนือตรงข้ามกับเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ทิศใต้ตรงข้ามกับตำบลลำโรงใต้ ตำบลบางหญ้าแพรก และเขตเทศบาล อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ทิศตะวันออกตรงข้ามกับแขวงบางนา เขตบางนา แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ทิศตะวันตกตรงข้ามกับแขวงบางโพงพาง และแขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่เกิดจากการสะสมของดินตะกอนแม่น้ำ มีระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง

ลักษณะภูมิอากาศ แบบชายทะเลอากาศเย็นไม่ร้อนจัด ในฤดูร้อนมีความชื้นในอากาศสูง เนื่องจากอิทธิพลจากลมชายทะเล และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีปริมาณฝนตกมากช่วงเดือนกันยายนและตุลาคม เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีน้ำฝนมากที่สุด และเดือนธันวาคมเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนน้อยที่สุด สภาพอากาศเป็นไปตามฤดูกาล ฤดูร้อนเริ่มประมาณต้นเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มประมาณต้นเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มต้นจากเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดคาบ 10 ปี เท่ากับ 28.8 องศาเซลเซียส โดยมี

อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน มีค่าเท่ากับ 30.9 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในเดือน ธันวาคมเท่ากับ 26.4 องศาเซลเซียส

การคมนาคม การคมนาคมมีถนนสายหลัก 1 สาย คือ ถนนเพชรหิรัญย์ ถนนระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นร่องสวน ส่วนใหญ่เป็นสะพานดินเท้าคอนกรีตเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ การเดินทางมีการใช้รถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน รถยนต์ส่วนบุคคล และมีท่าเทียบเรือทุกตำบล

ภาพที่ 10 พื้นที่กระเพาะหมู

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

1. ตำบลบางน้ำผึ้ง

1.1 วิถีชีวิตก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากพื้นที่เป็นดินตะกอนจากแม่น้ำมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสวนเบญจพรรณ เพราะว่ามีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิดปลูกรวมในสวนเดียวกันไม่แยกประเภทว่าเป็นสวนพันธุ์ไม้ชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น สวนส้ม สวนเงาะ สวนลำไย สวนลิ้นจี่ เป็นต้น ส่วนใหญ่มี 5 ชนิด ได้แก่ มะพร้าว หมากรูด กล้วย มะนาว ส้ม นอกจากนี้บางสวนมีพันธุ์ไม้ชนิดอื่น ๆ ปลูกไว้ในสวนด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชาวสวน ได้แก่ มะม่วง ชมพู่ ลิ้นจี่ ลำไย กระท้อน มะไฟ มะปราง ยกเว้นพันธุ์ไม้ที่ไม่ทนน้ำกร่อย น้ำเค็ม เช่น มังคุด ทุเรียน นอกจากการทำสวนเบญจพรรณส่วนใหญ่มีการทำสวนมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปี๊บ) การดำรงชีวิตประจำวันมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติมากมาย ทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา คนในชุมชนอยู่กับธรรมชาติไม่ต้องจับจ่ายใช้สอยมากนัก

ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ระยะเวลา 30 ปี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ มุ่งขยายการผลิตด้านการเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก การกระจายรายได้ และการสร้างงานในภูมิภาค และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นครั้งแรกของเศรษฐกิจไทยที่มีการผลิตและรายได้จากภาคอุตสาหกรรม การขยายตัวทางเศรษฐกิจขึ้นใกล้เคียงกับภาคเกษตร มีโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่มากขึ้นในช่วงเวลานั้น คนในชุมชนบางน้ำผึ้งประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม

ภายหลังมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร และกำหนดควนคินที่ดิน ซึ่งดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม หน่วยปฏิบัติ เนื่องจากขณะนั้นประเทศไทยมีปัญหาความเสื่อมโทรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความยากจน ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลมีนโยบายสร้างความสมดุลของการพัฒนา 3 มิติ คือ 1) การรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจ 2) การกระจายรายได้และการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคและชนบทโดยการยกระดับรายได้ของเกษตรกร

3) เร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 (พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน) จึงมุ่งเน้นเศรษฐกิจพอเพียง คนเป็นศูนย์กลาง และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นโยบายดังกล่าวและการดำเนินการโครงการสวนกลางมหานคร ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนกลับสู่สภาพเดิม ซึ่งไม่ได้รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรวมตัวทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทำให้วิถีชีวิตกลายเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ซึ่งเห็นได้จากการนำผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่าย มีการก่อตั้งตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง โดยความร่วมมือของชาวบ้านร่วมกับผู้นำท้องถิ่น และองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และสนับสนุนให้ชาวบ้านมีรายได้จากการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้และเกิดการสร้างงานภายในชุมชน มีการรวมตัวของกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้าเพื่อรักษาชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ปัจจุบันมันเหลือคนทำสวนอยู่เพียง 20 เปอร์เซ็นต์ นอกนั้นเป็นอาชีพอื่น ๆ 80 เปอร์เซ็นต์ เมื่อก่อนคนอยู่แถวนี้เยอะ พอน้ำท่วมก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น ไปทำงานในเมือง และขายให้กับกระทรวงสิ่งแวดล้อมด้วย ช่วงหลังในหลวงมาทำคลองลัดโพธิ์ คนเริ่มกลับเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น เพราะน้ำมันไม่ท่วมแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

“ตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นตำบลที่มีพืชผักผลไม้อุดมสมบูรณ์ การปลูกผัก ปลูกพืชจะมีมะม่วงน้ำดอกไม้เป็นหลัก มะพร้าว หอม คือว่าในสวนเราจะปลูกพืชเบญจพรรณเพราะอาชีพเราทำสวนเป็นหลัก คือ สัมเขี้ยวหวาน มะพร้าว หอม เป็นอาชีพหลัก เขาไม่ได้ทำงานทำแต่สวนกัน การประกอบอาชีพคือทำสวน ทำนา ทำนา คือ ผังบางนา ทำสวน คือ ผังบางน้ำผึ้ง ขายพวกผลไม้ พืชผักก็ปลูกกินกันเองในครัวเรือนไม่ต้องไปซื้อ ถ้าซื้อคือพวกเนื้อสัตว์ เช่น เป็ด ไก่ หมู แต่พวกปู ปลา กุ้ง หอย หากินได้เองในพื้นที่ไม่ต้องไปซื้อหา เป็นการอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียงพอกิน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“บางน้ำผึ้งแต่ก่อนนี้อุดมสมบูรณ์มากเลยคนไม่อดอยาก มีอาหาร อยกินอะไรก็มี บางทีอยากกินแกงส้ม ตั้งเครื่องแกงไว้ ไปหากุ้งแป็บเดียวได้ ผักก็มีเยอะ เก็บเอาอย่างหน่อไม้ ชะอม สะเดา กระถิน ความเป็นอยู่ตอนนั้นดีมาก ไม่มีความยุ่งยากลำบากในเรื่องอาหารการกินเลย คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สังคมเป็นสุข ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ พอมีพื้นที่สีเขียว นายก อบต. กับแกนนำชุมชน ร่วมกันทำตลาดน้ำชีวิตก็เปลี่ยนไปเราไม่ได้มีรายได้มาจากทำสวนอย่างเดียวเราขายของหรือมีอาชีพบริการต่าง ๆ ทั้งโฮมสเตย์ บริการเช่าจักรยานแก่นักท่องเที่ยว คนในชุมชนเขาจะไปขายที่ตลาดน้ำชีวิตเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 11 ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

1.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง เนื่องจากใช้การคมนาคมทางน้ำ โดยใช้เรือในการเดินทาง การสร้างบ้านลักษณะเป็นเรือนสูงแบบโบราณ (ใต้ถุนสูง) ป้องกันน้ำท่วมจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยนำเรือจอดไว้ใต้ถุนบ้าน ภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) มุ่งเน้นดำเนินการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีการสร้างถนนหนทางกระจาย ออกสู่ท้องถิ่น การคมนาคมสะดวกมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคล ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) บ้านเรือนส่วนใหญ่หันหน้าออกสู่ถนน เพื่อความสะดวกในการเดินทางโดยใช้รถโดยสารหรือรถยนต์ส่วนบุคคล ลักษณะบ้านมีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ไม้เป็นการสร้างบ้านหรือต่อเติมบ้านด้วยปูน มีรั้วหรือกำแพงกันสูง บางหลังเขียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ทั้งการออกแบบ พื้นที่ใช้สอย และการตกแต่งภายในบ้าน ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“แถวนี้สร้างบ้านยกใต้ถุนสูงกันทั้งนั้น เพราะป้องกันน้ำท่วมจากแม่น้ำเจ้าพระยา แต่สมัยนี้เปลี่ยนไปเยอะ ถมที่ดิน บ้านถูกต่อเติมใช้ปูน ปูกระเบื้อง กันรั้วสูง บางหลังเป็นกำแพงหันหน้าออกสู่ถนนใหญ่ ไม่ได้หันเข้าสู่ลำคลองเหมือนเมื่อก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

1.3 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน นิยมอยู่แบบเครือญาติ ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา สร้างที่อยู่อาศัยหรือปลูกบ้านในบริเวณเดียวกัน การแต่งงานในหมู่บ้านใกล้เคียง มีความรัก ความอบอุ่น มีสัมพันธ์ภาพใกล้ชิดกัน สนับสนุน

บทบาทบุคคลในครอบครัว ปู่ ย่า ตา ยาย มีบทบาทดูแลอบรมสั่งสอนบุตรหลาน ดังนั้นผู้สูงอายุในครอบครัวหรือเครือญาติจึงมีความผูกพันกับบุตรหลาน ภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2534) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การมีโรงงานอุตสาหกรรมล้อมรอบพื้นที่ตำบลบางน้ำผึ้ง คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เพราะไม่มีเวลาให้กับครอบครัว ปัจจุบันภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ประชากรส่วนใหญ่มีลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกน้อยลงเนื่องจากการแต่งงานกับคนนอกชุมชน ทำให้บางครอบครัวเหลือเพียง ปู่ ย่า ตา ยาย และหลาน หรือบางครอบครัวมีเพียงพ่อ แม่ และลูก คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่สีเขียวในการดำเนินชีวิตประจำวัน บางครอบครัวมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในสวนสาธารณะ สวนป่าชุมชน หรือมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้ครอบครัวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน สัมพันธภาพในครอบครัวที่เคยค่อนข้างห่างเหินกลับมารักใคร่ สนุกสนมอีกครั้ง

1.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่งงานจะมาช่วยเหลือกัน ตั้งแต่เริ่มเตรียมงานจนกระทั่งสิ้นสุดงานบุญ เช่น งานแต่งงานจะมีวันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี คนในชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อมาช่วยงานบุญต่าง ๆ ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คนทำงานนอกเขตพื้นที่ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เพราะรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มีกิจกรรมร่วมกันลดน้อยลง ปัจจุบันภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อย ๆ กลับมาสนิทสนมกันเนื่องจากการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มพัฒนาอาชีพตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง กลุ่มเรียนรู้การเกษตรผสมผสาน กลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง เป็นต้น ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“สมัยก่อนมีงานแต่งงาน งานบวชบ้านใกล้เรือนเคียงจะมาช่วยกัน วันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี สนุกสนานมาก แต่ปัจจุบันงานแต่งงาน งานบวช วันเดียวจบ การช่วยเหลือกัน การทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลงมาก ดีที่พวกเรามีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ทำให้เรามาประชุมเจอหน้ากันบ่อย ๆ เลยกลับมาสนิทสนมกันอีกครั้ง อาจจะไม่เหมือน 20 ปีที่ผ่านมา แต่ก็สนิทสนมกันมากขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

1.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ช่วงปี พ.ศ. 1780-พ.ศ. 2411 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ การศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี คนในชุมชนต้องชวนช่วยหาความรู้จากผู้รู้ในชุมชน โดยมีบ้านและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ได้แก่ บ้านเป็น

สถานที่อบรมกล่อมเกลาคิดใจของสมาชิกในครอบครัว มีผู้สูงอายุ และพ่อแม่ทำหน้าที่ถ่ายทอด อาชีพทำสวน งานช่างต่าง ๆ ให้นุทรหลาน วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์ ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนธรรมแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรม และบวชเรียน ในสังคมไทยนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงานทำให้มีคุณธรรมและจิตใจที่มั่นคง สามารถครองเรือนได้อย่างมีความสุข มีการจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข อันเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ เน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ บิณฑบาต ช่างวิชาชีพต่าง ๆ สำหรับการวัดผลไม่มีแบบแผนแต่จะเน้นความจำ และความสามารถในการประกอบอาชีพ การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา จึงได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยมีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและใน วัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนได้ นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ ประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาด้านหน้า หลักสูตรสามัญ ศึกษาแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษา 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพมากขึ้น ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สำคัญ คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ดังนั้นคน ในชุมชนบางน้ำผึ้งส่วนใหญ่ถ้ามีอายุ 70-80 ปีขึ้นไป จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อายุประมาณ 50-60 ปี จะจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ในขณะนั้น ข้อมูลจาก ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า เมื่อก่อนไม่มีสมุดและแบบเรียน เรียนเลข บวก ลบ คูณ หาร ใช้กระดานชนวน บางครั้งต้องเก็บผักตบชวาไว้ใช้เพื่อลบสิ่งที่ขีดเขียนบนกระดานชนวน ความเป็นมาของสถานศึกษา ในตำบลบางน้ำผึ้ง มีโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งนอก โรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งใน โรงเรียนบางน้ำผึ้งในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2476 ก่อตั้งโดยพระครูสายบัว นิลพัฒน เจ้าอาวาส วัดบางน้ำผึ้งในเป็นผู้ริเริ่มโดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งนายสาย รัศมิทัต กรรมการอำเภอพระประแดงได้มาทำพิธีเปิดโดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลบางน้ำผึ้ง” มีพระครูสายบัว นิลพัฒน เจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งในเป็นครูใหญ่ คนแรก มีครูผู้สอน 2 คน ใช้อาคาร เรียนแบบทรงปั้นหยาชั้นเดียว 3 ห้องเรียน โรงเรียนบางน้ำผึ้งนอก ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ใช้ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลตำบลวัดบางน้ำผึ้ง (วัดบางน้ำผึ้งนอก) การจัดการศึกษารับนักเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอยู่ในเขตพื้นที่วัด กิจกรรมการเรียน การสอนเน้นการอ่านออกเขียนได้ นับเลขจะหยุดเรียนทุกวันพระเพื่อให้เด็กในชุมชนได้มาทำบุญ กับบิณฑบาต และเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2534 ในช่วงนี้การศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดมีแผนการศึกษาชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติเกิดขึ้นหลายฉบับสืบเนื่องมาจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มุ่งเน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนในการออกไปรับใช้สังคม และประเทศชาติ นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน เมื่อมีประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เน้นหนักให้เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม มุ่งพัฒนาคุณภาพพลเมืองให้สามารถดำรงชีวิต ทำประโยชน์แก่สังคม โดยแบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบชัดเจน คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คนในชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปี จึงจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดีจะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาโดยบิดามารดาจะพาเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพมหานคร (คลองเตย บางนา พระโขนง)

ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) ปี พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (ระบบ 6-3-3) เป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็นสามระดับ ได้แก่ การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี ระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี และแบ่งเป็นสองประเภท คือ 1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ทำให้คนในชุมชนมีทางเลือกทางด้านการศึกษาในหลายทาง รวมถึงมีหน่วยงานดูแลเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งรับผิดชอบศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ตั้งอยู่ในวัดบางน้ำผึ้ง 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ที่ โรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งนอก โรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งใน รับนักศึกษาจำนวนมากขึ้น และโรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งนอกมีการขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นอกจากนี้ฝั่งกรุงเทพมหานครมีสถาบันทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก ทำให้คนในชุมชนมีทางเลือกทางการศึกษา บางส่วนอาจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาภายในตำบลบางน้ำผึ้ง ส่วนใหญ่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่กรุงเทพมหานคร และจบการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คนบางน้ำผึ้งผูกพันกับวัด เด็กที่นี้เรียนหนังสือที่วัด มีพระสอน เจ้าอาวาสก็สอน บางทีก็มีครูสอนด้วย คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ถ้าเรียนหนังสือจะเรียนที่วัด มีวันหยุด คือ วันพระ วันพระเด็ก ๆ ก็จะมาทำบุญกับพ่อแม่ เมื่อ 40-50 ปี เมื่อก่อนคนเรียนหนังสือกันน้อย ส่วนใหญ่จบ ป.4 แต่ผมได้เรียนต่อ พ่อพาไปโรงเรียนแถวพระโขนง เข้าพ่อพาไปส่ง เย็นก็ไปรับกลับ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

“เค้าจะส่งลูกเรียน มักจะส่งลูกไปเรียนที่โรงเรียนวัด โรงเรียนวัดบางน้ำผึ้งในแต่ละอาทิตย์จะหยุดทุกวันพระ เพื่อให้เด็กในชุมชนได้มาทำบุญกัน ตอนที่ป่าเรียนใช้กระดานชนวนไม่มีสมุด ดินสอ ปากกา และก็ใช้ฝักตบชวาลบสิ่งที่เขียนไว้บนกระดานชนวน คินนี้ป่าทำการบ้านเลข พรงนี้เอาไปส่งครู พอครูตรวจถึงจะลบได้ คนไม่ค่อยเรียนต่อเพราะการศึกษาภาคบังคับแค่ ป. 4 ป่าโชคดีที่ได้เรียนต่อ และมาเป็นครูสอนที่นี้ ลูกศิษย์เยอะแยะ ปัจจุบันคนที่นี่เรียนสูง บางคนส่งลูกเรียนถึงปริญญาเอก เพราะข้ามฟากไปก็ได้เรียนแล้ว มีโอกาสเยอะ เด็กรุ่นใหม่หลายคนเรียนสูง ๆ ทั้งนั้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 12 โรงเรียนบางน้ำผึ้งใน และโรงเรียนบางน้ำผึ้งนอก

2. ตำบลทรงคนอง

2.1 วิถีชีวิตก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนมะพร้าว และทำน้ำตาลมะพร้าวไปขายเพื่อการดำรงชีวิต กิจวัตรประจำวัน คือ การทำสวนผลไม้ และทำสวนมะพร้าว โดยนำผลผลิตที่ได้มาบริโภค ถ้ามีจำนวนมากก็แบ่งขาย หรือแลกเปลี่ยนสินค้า ลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยช่วยเหลือกัน เช่น น้ำตาลมะพร้าวแลกเปลี่ยนกับข้าวสาร เกลือ เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน หรือนำผลไม้แลกเปลี่ยนกับเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ พออยู่พอกิน

ไม้คั่นร่น นอกจากการเก็บผลผลิตทางการเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีกุ้ง หอย ปู ปลา จำนวนมาก ทำให้ไม่ขาดแคลนอาหาร ประชากรจึงไม่ต้องใช้เงินในการซื้อสินค้าเพื่อการดำรงชีวิต เพราะสามารถหาทรัพยากรสำหรับบริโภคได้

ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นตำบลที่อยู่ติดกับเทศบาลเมืองพระประแดง ตำบลท่าโรงใต้ และเทศบาลเมืองลัดหลวง จังหวัดสมุทรปราการ มีโรงงานอุตสาหกรรมล้อมรอบ อาชีพรองลงมา คือ การประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เช่น ร้านค้าปลีกย่อย อาชีพบริการ รับจ้าง เกษตรกรรมและรับราชการลดลง ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่สำคัญของตำบลทรงคนอง มี 2 ประการ คือ 1) เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 คณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ระยะเวลาการดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 ดำเนินการจัดทำเป็นพื้นที่สีเขียวและตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินในบริเวณที่จะเวนคืนในท้องที่บริเวณบางกะเจ้า มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2534 และมอบให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นหน่วยงานดำเนินการ ซึ่งผลการดำเนินงานสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ซื้อที่ดิน รวม 564 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,276 ไร่ กระจายอยู่ทั่วบริเวณกระเพาะหมู โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลทรงคนอง มีพื้นที่สีเขียว จำนวน 63 ไร่ ในพื้นที่หมู่ 2 และหมู่ 3 ทำให้ปัจจุบันชุมชนทรงคนอง มีพื้นที่ป่าชุมชนเมืองสวนป่าเขคน้อมเกล้า ซึ่งมีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยยึดหลักการดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมและการจัดเป็นห้องเรียนธรรมชาติสำหรับเยาวชน และ 2) โครงการคลองลัดโพธิ์ ในอดีตคลองลัดโพธิ์เป็นคลองลัดแนวเหนือ-ใต้ของคู้้งน้ำของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 9 ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ แต่ลำคลองมีสภาพคั่งเงิน การปรับปรุงคลองลัดโพธิ์จะช่วยให้น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาไหลลัดลงทะเลได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ซึ่งจะช่วยในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พระราชดำริให้พัฒนาคลองลัดโพธิ์ โดยให้หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง คือ กรมชลประทาน กรุงเทพมหานครและคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) ร่วมกันเร่งศึกษาพิจารณาวางโครงการและดำเนินการปรับปรุงขุดลอก พร้อมก่อสร้างอาคารประกอบในคลองลัดโพธิ์ตามความเหมาะสม ซึ่งเมื่อได้ปรับปรุงแล้วเสร็จ สามารถลดระยะเวลาการไหลของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงคู้้งน้ำที่ไหลผ่านพื้นที่คู้้งบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จากเดิมระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร เหลือประมาณ 600 เมตร เท่านั้น การระบายน้ำอันรวดเร็ว ช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ผลจาก

การดำเนินการขุดลอกคลองลัดโพธิ์นอกจากป้องกันปัญหาน้ำท่วมและการระบายน้ำออกสู่อ่าวไทย เจ้าพระยา ยังทำให้ชุมชนคู้บางกะเจ้าโดยเฉพาะตำบลทรงคนองเป็นที่รู้จัก เพราะเป็นสถานที่ตั้ง ประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์ ซึ่งเป็นผลดีกับคนในชุมชนในการดำเนินการจัดการพื้นที่สีเขียว สวนป่าชุมชนที่มีหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาร่วมจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น หน่วยงานภาคการศึกษาเห็นความสำคัญของป่าชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมจัดห้องเรียนธรรมชาติ ให้กับเยาวชน มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทำให้เกิดรายได้กับคนในชุมชน โดยการให้บริการด้านต่าง ๆ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เข้ามาลงสวนกันเที่ยง ไปกินข้าวร่วมกัน มีความสุขไม่ต้องคั้นรน กุ้ง หอย ปู ปลา มีเยอะ ไม่ต้องไปซื้อเขาเรียกได้ว่าไม่ต้องใช้เงินใช้ทองเลย เดี่ยวนี้ต้นทุนทุกอย่างเป็นราคาเหมือนวิถีชีวิตในเมือง กลิ่นเราไปหมดแล้ว อาชีพปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไปรับจ้างทำงานบริษัท โรงงานอุตสาหกรรม มีรับราชการ บ้าง รัฐวิสาหกิจแต่ส่วนใหญ่ 80-90 เปอร์เซ็นต์ อยู่ตามโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพส่วนตัวมีบ้าง แต่ไม่มาก” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“มีการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ ประการแรก คือ พอเป็นพื้นที่สีเขียววิถีชีวิตก็เปลี่ยนแปลง พวกเราขอดูแลป่าชุมชน ก็มีการรวมกลุ่มกัน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เด็ก ๆ ควบคู่กับการดูแลป่าชุมชน ประการที่ 2 มีโครงการคลองลัดโพธิ์ น้ำไม่ท่วม ตำบลทรงคนองเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทำให้คนมาท่องเที่ยวเกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 13 สวนป่าคนคู้บางกะเจ้า ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 14 ประตุน้ำคลองลาดโพธิ์

2.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อน ปี พ.ศ. 2504 ประชากรอาศัยอยู่ตามริมน้ำลำคลอง การคมนาคมทางน้ำ โดยใช้เรือในการเดินทาง การสร้างบ้านยกคานสูง หรือใต้ถุนสูง ป้องกันน้ำท่วม แรงดันของแม่น้ำ พื้นที่ตำบลทรงคนอง มีลักษณะเป็นพื้นที่ชันน้ำ เนื่องจากติดกับริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีน้ำกร่อย น้ำจืด น้ำเค็ม ดังนั้นการสร้างบ้านจึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อต้องการแก้ปัญหาแม่น้ำกัดเซาะชายฝั่ง กัดเซาะเสาบ้าน หรือแรงดันของน้ำทำให้พื้นบ้านพัง การปลูกบ้านใต้ถุนสูงจึงเป็นการแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน การคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางหลักในการติดต่อหรือไปมาหาสู่กัน ทำให้ทุกบ้านมีเรือจอดไว้ เพราะไม่มีถนนต้องเดินทางโดยทางน้ำเท่านั้น ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลมีนโยบายก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ขยายบริการพื้นฐานมีกำลังการผลิตพลังงานไฟฟ้า ถนนและการชลประทานทั่วประเทศ ทำให้มีการคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล ปัจจุบันภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะบ้านเรือน ยกคาน ใต้ถุนสูงเหมือนเดิม เพียงแต่เทพื้น เพื่อขยายห้องชั้นล่าง ไม่ได้ปล่อยโล่งให้ลมพัดเหมือนสมัยก่อน อาจเป็นเพราะมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น ทำให้ลักษณะของบ้านถูกดัดแปลงเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน โดยใช้การสัญจรทางบกมากกว่าทางน้ำ ซึ่งการสัญจรทางน้ำมีท่าเรือข้ามฟาก

2.3 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ครอบครัวหนึ่งมีสมาชิกจำนวนมาก ในหมู่ 2 ตำบลทรงคนอง มี 5-6 นามสกุล เป็นญาติกันทั้งหมดแต่งงานในหมู่บ้านรู้จัก หรือบ้านใกล้เคียง สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว ให้ความเคารพผู้สูงอายุในครอบครัว ผู้สูงอายุจึงเป็นเสาหลักของครอบครัว และที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของสมาชิกทุกคน ภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ ทำให้คนในชุมชนรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง สัมพันธภาพค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดใกล้เคียง ทำงานเข้าไปเย็นกลับหรือบางครอบครัวเช่าบ้านพัก และกลับมาวันหยุดสุดสัปดาห์ ในวันหยุดนักขัตฤกษ์หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวได้แก่ การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการรับประทานอาหารกลางวัน (ปิกนิก) กับครอบครัวในสวนสาธารณะ หรือสวนป่าชุมชน ทำให้ครอบครัวมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน กลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันอีกครั้ง เป็นการปรับตัว ทำให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“สัมพันธภาพในครอบครัวอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ขยายครัวเรือน บ้านพี่มี 5 หลังก็อยู่ตรงนี้ทั้งหมดบ้านมีนามสกุล 5-6 ตระกูลก็อยู่ได้แล้ว เป็นกลุ่มเป็นก้อน เครือญาติกัน เด็ก ๆ จะเคารพเพื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวแต่ปัจจุบันไม่ค่อยได้อยู่ร่วมกัน เขาก็ทำงานเราก็กินต่างคนต่างไปกลับมาก็เย็นมืดค่ำเลยไม่ค่อยได้คุยกันจะได้คุยกันบ้างก็ตอนไปเที่ยวสวนศรีฯ ด้วยกัน ซึ่งเป็นสวนพฤกษชาติขนาดใหญ่ สวยงาม พากันไปเที่ยวชมธรรมชาติ สงบ สมเย็น สบายใจ ครอบครัวก็มีความสุข” (ผู้ให้ข้อมูล รายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

2.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความสัมพันธ์แบบบ้าน ใกล้เคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่งงานจะมาช่วยเหลือกันตั้งแต่เริ่มเตรียมงานจนกระทั่งสิ้นสุดงานบุญ เช่น งานแต่งงานจะมีวันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี คนในชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อมาช่วยงานบุญต่าง ๆ คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำสวน จึงมีการพึ่งพาอาศัยกัน ต่อมาหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เน้นการผลิตด้านอุตสาหกรรม คนในชุมชนรับจ้างในโรงงาน

อุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สัมพันธภาพของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน มีการทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ตำบลทรงคนอง มีพื้นที่สีเขียว 63 ไร่ อยู่ในความดูแลของศูนย์การจัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศน์นครเขื่อนขันธ์ สำนักโครงการพระราชดำริและกิจการพิเศษ กรมป่าไม้ บางส่วนของพื้นที่สีเขียวศูนย์การจัดการพื้นที่สีเขียวฯ ให้คณะกรรมการสวนป่าชุมชนตำบลทรงคนองและประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลป่าชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีการติดต่อกันเพื่อพัฒนาพื้นที่สีเขียว ได้แก่ การเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน การร่วมกันปลูกป่าในเทศกาลสำคัญ การเข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทำให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“บางคนไม่ได้มาร่วมงานบวช งานแต่ง ผ่าของมาแทน ไม่ได้มาช่วยงานหลายวันหลายคืนเหมือนเมื่อก่อน แต่ถ้าขอความร่วมมือเรื่องปลูกป่าต้นกล้า ประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชน หรือเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ทุกคนก็ยินดี เราก็มองว่าเขามีหน้าที่การงานของเขาจะมาเข้าร่วมกิจกรรมทุกอย่างมันไม่ได้ แค่มาร่วมบ้างก็โอเคแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

2.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนประชาชน การจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข อันเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ เน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน การศึกษาที่วัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ ให้ความรู้ควบคู่กับหลักศีลธรรม การศึกษาที่บ้าน ได้แก่ บิดามารดา สอนการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพต่าง ๆ เช่น การทำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปี๊บ) การขุดร่องสวน วิธีการปลูกผลไม้ การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา ได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยมีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด นอกจากนี้ยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาโดยถ้วนหน้า หลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพมากขึ้น ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สำคัญ คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี คนในชุมชน อายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับในช่วงระยะเวลานั้น มีบางส่วนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องช่วยบิดามารดาทำสวน ตำบลทรงคนองมีคนในชุมชนที่มีเชื้อสายรามัญ (มอญ) วัดคันลัดจึงเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของชาวมอญ วัดคันลัด ตั้งอยู่เลขที่ 4

บ้านทรงคนอง ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นวัดราษฎร์สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 2349 เมื่อชาวรามัญได้อพยพมาในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ปี พ.ศ. 2358 ชาวมอญเสือกเอาวัดคันลัดที่มีอยู่เดิมแล้ว เป็นวัดประจำหมู่บ้าน การศึกษาของตำบลทรงคนองจึงมีการเรียนรู้ภาษามอญและวัฒนธรรมมอญ ผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ชาวมอญส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีการบวชเรียนเพื่อศึกษา พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในตำบลทรงคนองมีโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดคันลัด และ โรงเรียนวัดป่าเกด โรงเรียนวัดคันลัด ก่อตั้งเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2482 จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดป่าเกดเดิมอาศัยศาลาการเปรียญของวัดป่าเกด เป็นสถานที่เล่าเรียน และเปิดทำการสอน ประมาณ 20 ปี แต่ต้องยุบเลิกเสียเมื่อ พ.ศ. 2467 เพราะมีจำนวนนักเรียนน้อย ครั้นต่อมาวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2475 พระอธิการดิษ เกิดแก้วงาม ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นโดยให้นายไหล โชติกันตะ เป็นครูใหญ่ พ.ศ. 2490 หลวงปู่ดิษ เกิดแก้วงาม ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสในขณะนั้น ได้ขายที่ดินนำเงินมาสร้างโรงเรียนในบริเวณที่ดินของวัดป่าเกด และตั้งชื่อโรงเรียนใหม่ว่า โรงเรียนวัดป่าเกด (ดิษวิทยาการ) ปี พ.ศ.2507 จัดการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย และไม่มีโรงเรียนเอกชน

ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2534) ประกาศใช้แผน การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบชัดเจน คือ การศึกษาในระบบ โรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาในระบบ โรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คนในชุมชนบางน้ำผึ้งที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 (ระดับประถมศึกษาปีที่ 7 สิ้นสุดปี พ.ศ. 2519) การศึกษาต่อ ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดี จะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ในระดับมัธยมศึกษาโดยบิดามารดาจะพายเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อ มาศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพมหานคร (บางนา คลองเตย พระโขนง สาทรประดิษฐ์)

ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งตรงกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีการจัด ระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หรือ ระบบ 6-3-3 เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษา ตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นสามระดับ การศึกษาก่อนระดับ ประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี ระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย

ใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท คือ 1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการประกอบอาชีพ ความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศทำให้ปัจจุบันมีสถานศึกษาเพิ่มขึ้น ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง โรงเรียนอนุบาล 3 แห่ง รัฐบาล 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดป่าเกิด โรงเรียนวัดคันลัด เอกชน 1 แห่ง คือ โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดป่าเกิด และโรงเรียนวัดคันลัด โรงเรียนอาชีวศึกษาเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนชาวไทยเชื้อสายมอญในตำบลทรงคนองเรียนโรงเรียนวัดคันลัด เนื่องจากเป็นวัดเก่าแก่ของชาวมอญ ถ้ามีฐานะดีจะเรียนที่ โรงเรียนอาชีวศึกษาเนื่องจากเป็นโรงเรียนเอกชนแห่งเดียวของชุมชน คนในชุมชนบางส่วนศึกษาในฝั่งกรุงเทพมหานคร เพราะมี โอกาสและทางเลือกในการศึกษา เมื่อจบการศึกษาแล้วมีงานทำมากกว่า คนในชุมชนจบการศึกษาในระดับสูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ป.4 บางคนยังไม่จบเลย โรงเรียนวัดยังไม่จบ เมื่อก่อน ไม่มี โรงเรียนเอกชน เรียน โรงเรียนวัด โรงเรียนอยู่ในเขตวัด วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา แต่ปัจจุบัน มี โรงเรียนประถม 2 แห่ง เป็น โรงเรียน สพฐ. ป.1-ป.6 ส่วนอนุบาลมีทั้งรัฐบาลและเอกชน โรงเรียนอาชีวศึกษาเป็นโรงเรียนเอกชนแห่งเดียวของตำบล ทรงคนอง คนเลือกได้จะเรียนที่ไหน คนที่นี้จบตรี โทกันเยอะขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“เมื่อก่อนปู่สอนทำน้ำตาลมะพร้าว แถวนี่ทำน้ำตาลมะพร้าวทั้งหมด แล้วเอาไปแลก เป็นสินค้า ถ้าเรียนหนังสืออ่านออกเขียนได้ ก็เรียนที่วัด มีครู มีพระสอน มีเพื่อนเป็นชาวมอญเรียน ที่วัดคันลัดเป็นวัดที่ชาวมอญศรัทธาเลื่อมใส และมีภาษามอญให้เรียนด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 15 โรงเรียนอาชีวศึกษา (เอกชน)

3. ตำบลบางยอ

3.1 วิถีชีวิต ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ เนื่องจากดินมีความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชได้เกือบทุกชนิด โดยเฉพาะผลไม้ ได้แก่ ลิ้นจี่ ลำไย มะม่วง มะพร้าว ส้ม ก้อย นอกจากสวนผลไม้ มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับและกล้วยไม้ไว้ส่งขาย และมีการทำน้ำตาลมะพร้าวขาย วิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ทรัพยากรที่ได้จากชุมชนจะนำมาใช้บริโภคในครัวเรือน ไม่ต้องซื้อสินค้าจากที่อื่น ยกเว้นเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อหมู เนื้อวัว เท่านั้น การดำเนินชีวิตเป็นแบบเรียบง่าย ทำสวนผลไม้ ปลูกผัก และจับสัตว์น้ำ ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นอาหาร

ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-5 (พ.ศ. 2520-2529) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิตด้านการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก ยกฐานะทางเศรษฐกิจไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนจากอาชีพเกษตรกรรมเป็นรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ตำบลบางยอมีโรงงานเก่าแก่กว่า 48 ปี คือ โรงงานเบทาโกร ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2510 ภายใต้อำนาจของ บริษัท เบทาโกร จำกัด ด้วยทุนจดทะเบียนเริ่มต้น 10 ล้านบาท ดำเนินธุรกิจผลิตและจำหน่ายอาหารสัตว์ โดยมีสำนักงานใหญ่แห่งแรกตั้งอยู่ที่เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร และตั้งโรงงานแห่งแรกที่ตำบลบางยอ

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ วิธีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม สาเหตุที่สำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมี 3 ประการ คือ 1) สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ปัญหาน้ำเค็ม น้ำกร่อย โดยช่วงระยะเวลายาวนานจากประมาณ 3 เดือน เปลี่ยนเป็น 6-7 เดือน ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ประชาชนจึงเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่น 2) คนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำสวนเพราะผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มค่างบเวลาที่เสียไป และบิดามารดาไม่ยอมให้บุตรหลานลำบากจึงไม่ได้ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำให้อาชีพเกษตรกรรมในชุมชนบางย่อเหลือน้อยลง การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีรายได้ที่แน่นอน สามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้ 3) พื้นที่ตำบลบางยี่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มีโรงงานอุตสาหกรรม จึงเกิดการลี้ภัยหางานทำในโรงงานอุตสาหกรรม

ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวและตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืนในท้องที่บริเวณบางกะเจ้า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมหน่วยปฏิบัติการงานขณะนั้น ผลการดำเนินงาน ปรากฏว่า สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้ซื้อที่ดิน รวม 564 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,276 ไร่ กระจายอยู่ทั่วบริเวณกระเพาะหมู ตำบลบางยี่มีพื้นที่ดินเวนคืนเพื่ออนุรักษ์ไว้เหมือนตำบลอื่น ๆ พื้นที่สีเขียวของตำบลบางยี่กระจายทั่วไปในหลายพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถจัดทำเป็นสวนสาธารณะหรือสวนป่าชุมชนได้เพราะไม่ใช่พื้นที่ขนาดใหญ่ แต่คนในชุมชนบางยี่ใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่สีเขียว คือ เกิดการรวมกลุ่มด้านอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ได้แก่ การบริการ จำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อาณาเขตของตำบลบางยี่ติดกับ 5 ตำบล ทำให้มีความเจริญทางการคมนาคมมากกว่าตำบลอื่น ๆ มีเส้นทางคมนาคมหลักเชื่อมต่อกับถนนสุขสวัสดิ์และถนนวงแหวนอุตสาหกรรมทำให้การคมนาคมสะดวกและเหมาะสมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เมื่อก่อนพื้นที่อุดมสมบูรณ์มาก น้ำเค็มไม่ต้องพูดถึงไม่มีโอกาสเข้ามา ได้ดินตะกอนพัดมาทับถมทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีผลไม้ ลิ้นจี่ ลำไย เรียกว่าทุกชนิด สัมก็เกิดที่นี่ ดอกกล้วยไม้ปลูกกันเยอะ และส่งขายนอก” สมัยลุงยังหนุ่ม เมื่อก่อนพื้นที่เป็น เรือกสวนไร่นา ปัจจุบันไม่มีคนทำ 1) สาเหตุเพราะสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป น้ำเค็ม น้ำกร่อยมากขึ้น 2) ลูกหลานมาทำสวนแล้วไม่คุ้มกับผลผลิตที่ได้ ดายกับตาย หรือเสมอตัว 3) บางยี่มีอาณาเขตใกล้เมืองหลวง ใกล้พระประแดง โรงงานมันเยาะ เด็กรุ่นใหม่ทำงานโรงงาน 3 ประเด็นนี้แหละ ทำให้อาชีพทำสวนหายไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 16 บริษัทเบทาโกร จำกัดและศูนย์เครือข่ายร้านค้าเบทาโกร

3.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง เนื่องจากใช้การคมนาคมทางน้ำและใช้เรือในการเดินทางเป็นหลัก การสร้างบ้านลักษณะเป็นเรือนสูงแบบโบราณ (ใต้ถุนสูง) ป้องกันน้ำท่วมจากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จึงนำเรือจอดไว้ใต้ถุนบ้าน ครอบครัวหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนหลายไร่ บ้านเรือนจึงอยู่ห่างกัน ตามขนาดของพื้นที่ทำการเกษตร ต่อมาภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลมีนโยบายก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ มีการสร้างถนนหนทางกระจายออกสู่ท้องถิ่น การคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคล ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การสร้างบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงจากการหันหน้าบ้านสู่แม่น้ำหรือลำคลองเป็นการหันบ้านเรือนออกสู่ถนนใหญ่ เพื่อความสะดวกในการเดินทางใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล ลักษณะการปลูกบ้าน หลังติดกัน มีพื้นที่เฉพาะเป็นที่อยู่อาศัย ไม่มีพื้นที่สำหรับการเกษตร

3.3 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย อยู่แบบเครือญาติ สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนมาก ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา จากการสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่า มีการแต่งงานในหมู่บ้านใกล้เคียง สร้างบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน และสมาชิกภายในครอบครัวอยู่ร่วมกัน ช่วยกันทำสวนเพราะมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนหลายไร่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีความสนิทสนมรักใคร่กลมเกลียว ต่อมาภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งนโยบายของรัฐบาลส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศทำให้คนในชุมชนรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เพราะสมาชิกใน

ครอบครัวไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตา สมาชิกในครอบครัวบางคนไปทำงานที่กรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัดภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น มีการแยกครอบครัวเป็นของตนเอง ทำให้เกิดการแบ่งที่ดินให้กับบุตรหลานในแต่ละครอบครัว มีพื้นที่เฉพาะที่อยู่อาศัย ไม่มีพื้นที่สำหรับทำการเกษตร ด้านสัมพันธภาพของครอบครัว ถึงแม้จะมีลักษณะเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทแต่สัมพันธภาพในครอบครัวผูกพันมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวจะหาเวลาว่างช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือตอนเย็นหลังเลิกงานทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในสวนสาธารณะสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“มันอุดมสมบูรณ์มากทั้งอาหารการกิน การใช้ชีวิตมีความสุข แต่ปัจจุบันต่างคนต่างออกไปทำงาน เวลาออกไปทำงานก็เลิกไม่พร้อมกัน ครอบครัวของเราไม่ได้อยู่ร่วมกัน เป็นครอบครัวเล็กขยายออกมา เมื่อก่อนอยู่เรือนเดียวกันหมด แต่ปัจจุบันแยกออกไปเพราะการทำมาหากิน มีเทศกาลถึงจะมา คนหนึ่งมีชีวิต 2 จังหวัด 3 จังหวัด แยกครอบครัวย้ายออกไปทำงานแล้วก็กลับมาตอนเย็น หรือไปเช่าอยู่วันหยุดก็กลับมา จะชวนกันไปเที่ยว ปีนจักรยานเที่ยวรอบๆ หมู่บ้านช่วงเย็นๆ อากาศดี” (ผู้ให้ข้อมูล รายที่ 9, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

3.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นสังคมชนบทแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ้ามีงานบุญ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ จะจัดงานประมาณ 3-4 วัน มีวันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี การเตรียมงานบ้านใกล้เรือนเคียงทุกบ้าน มีการเตรียมตัวมาช่วยงาน ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำอาหารคาว ขนมหวาน โดยไม่ต้องซื้อ แต่จะช่วยกันทำ การทำอาหาร มีขั้นตอนในการปรุงอาหารอย่างพิถีพิถันเพื่อให้ได้รสชาติที่อร่อยและทำในปริมาณมาก เพื่อแบ่งปันให้กับผู้ที่มาร่วมงานทุกคน ต่อมาหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เน้นการผลิตด้านอุตสาหกรรม คนในชุมชนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สัมพันธภาพของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน เป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างอยู่ มีการเข้าร่วมงานบุญต่างๆ แต่ไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากเป็นวันหยุดงานเท่านั้น ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงกลับไปสู่สภาพเดิมค่อนข้างสนิทสนม มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แม้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม แต่การเป็นชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวทำให้เกิดการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์กึ่งบางกะเจ้า ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“สมัยเด็ก น้าอยู่มาก งานบวช งานแต่ง วันสุกดิบ 3-4 วัน วันเชื่อม คือวันเตรียมงานที่ทำ น้ำหวานหรือของหวาน ไว้ ก่อนพิธีจะเริ่ม บ้านใครมีงานแต่ละคนจะพกมิดส่วนตัวมาช่วยทำครัว ทุกคนช่วยกันทำเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รู้จักกันหมด เพราะเวลาทำงานบุญจะอยู่ด้วยกัน แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยรู้จักใครแล้ว ถูกหลานใครบางที่ยังไม่รู้เลย เพราะ อบต. เป็นคนจัดงาน ถ้าไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ก็ไม่มีส่วนร่วม และอีกอย่างคนไปทำงานข้างนอกเยอะให้มาเตรียมงานก็คงไม่ได้ ไม่มีเวลาทำหรือช่วงหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร เราร่วมกันทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้น มีเครือข่ายอนุรักษ์ มีคณะกรรมการชุมชน ความสัมพันธ์เริ่มดีขึ้น เพราะต้องทำงานด้วยกัน ส่วนใหญ่ก็เป็นสมาชิกกลุ่มรักษ์ทุ่งบางกะเจ้า” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

3.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมะแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและบวชเรียน ในสังคมไทยจึงนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงานทำให้มีคุณธรรมและจิตใจมั่นคงสามารถครองเรือนได้อย่างมีความสุข มีการจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่านเขียน เรียนเลข ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ โรงเรียนอยู่ในเขตวัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ นักปราชญ์ บิดามารดา ช่างวิชาชีพต่าง ๆ พระสงฆ์สอนให้ความรู้ทางวิชาการและหลักศีลธรรม ส่วนบิดามารดา สอนทักษะการประกอบอาชีพ นักปราชญ์ หรือช่างวิชาชีพต่าง ๆ สอนงานฝีมือ หัตถกรรม ศิลปะการป้องกันตัว หลังจากการปฏิรูปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนได้ นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาด้านหน้าหลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพมากขึ้น ปี พ.ศ. 2435-2475 นับเป็นยุคเริ่มแรกในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) โดยรัฐได้พยายามที่จะขยายการศึกษาออกไปสู่ ประชาชนในทุกระดับทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยมุ่งเน้นการศึกษาระดับประถมศึกษาสำคัญกว่าระดับอื่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน ต่อมามีการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือ มีการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็น 7 ปี ทำให้คนในชุมชนบางวัยที่มีอายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และอายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ตำบลบางยอมี โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางขมิ้น โรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลาง

และโรงเรียนวัดทองแก้ว โรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลางก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ด้วย
 ปณิธานของพระครูศีลानุวัตติคุณ (หลวงปู่สินธุ์) เจ้าอาวาสวัดบางกะเจ้ากลาง โรงเรียนเริ่มเปิดสอน
 เมื่อ พ.ศ. 2454 โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลาง” โรงเรียนวัดบางขมิ้น ผู้เริ่มก่อตั้ง คือ
 พระอธิการคำ แก้วคำ อดีตเจ้าอาวาสวัดบางขมิ้น พ.ศ. 2476 เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนประชาบาล
 บางขย 2” สังกัดกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2501 นายปุ่น สำเภาเล็ก นายแสวง ภิญโญยิ่ง ร่วมกับ
 คณะครู คณะกรรมการ โรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และประชาชนสมทบทุนสร้างอาคารเรียน
 ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2503 และใช้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดบางขมิ้น (คำปุ่นราษฎร์บำรุง)”
 โรงเรียนวัดทองแก้วเริ่มแรกวัดเปิดสอนพระปริยัติธรรมให้แก่พระภิกษุสงฆ์ก่อน ต่อมาจึงมี
 การสนับสนุนการศึกษาโดยสร้างโรงเรียนประชาบาลสอนระดับประถมศึกษาขึ้นในวัดเมื่อ
 พ.ศ. 2576 โรงเรียนทั้งหมดอยู่ในพื้นที่วัด วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา นอกจากการเรียนการสอนตาม
 ปกติ ทุกวันศุกร์จะมีพระมาเทศน์ที่โรงเรียน นักเรียนเข้าห้องประชุม เพื่อฟังธรรม นอกจากนี้ยังมีการจัด
 การเรียนการสอนนักรธรรมศึกษาในระดับชั้นตรี โท เอก เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และมีพระสงฆ์เป็น
 ครูผู้สอน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามการศึกษาภาคบังคับ
 ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนา
 เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) เน้นใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนา
 คนในการออกไปรับใช้สังคมและประเทศชาติ ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 เน้น
 การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมในระบบโรงเรียน และประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520
 โดยแบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาออกโรงเรียน
 การศึกษาในระบบโรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดม
 ศึกษา คนในชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดี จะมี
 โอกาสในการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาโดยบิดามารดาจะพาเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อ
 ฝั่งกรุงเทพมหานคร (บางนา คลองเตย พระโขนง)

ภายหลังมี โครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทย
 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัด
 ระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หรือ
 ระบบ 6-3-3 เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษา
 ตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็นสามระดับ การศึกษาก่อนระดับ
 ประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี ระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน
 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี มัธยมศึกษา
 ตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท คือ 1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการ จัด

การศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ตำบลบางยอมีสถานศึกษาเพิ่มขึ้นหลายแห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางขมิ้น (คำปุ่นราษฎร์บำรุง) โรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลาง และโรงเรียนวัดคองแก้ว ปัจจุบันโรงเรียนวัดบางขมิ้น (คำปุ่นราษฎร์บำรุง) และโรงเรียนวัดคองแก้ว และโรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 โรงเรียนวัดบางขมิ้น (คำปุ่นราษฎร์บำรุง) และโรงเรียนวัดคองแก้ว เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แต่โรงเรียนโรงเรียนวัดบางกะเจ้ากลางเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 คนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในกรุงเทพมหานครมากกว่าเรียนโรงเรียนวัดใกล้บ้านเพราะตำบลบางยออยู่ใกล้อำเภอพระประแดงและกรุงเทพมหานคร คนในชุมชนจบการศึกษาระดับที่สูงขึ้นทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับปริญญาตรี เหตุผลอาจมาจากความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาประเทศ และเมื่อไม่ได้ประกอบอาชีพทำสวน บิดามารดาต้องการให้บุตรประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้มั่นคง จึงส่งบุตรหลานเรียนต่อเพื่อทำงานในบริษัทหรือรับราชการ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“แต่ก่อนมีโรงเรียนวัด โรงเรียนอยู่ในพื้นที่วัด มีพระมาเทศน์วันศุกร์ เรียนนักธรรมศึกษา ตรี โท เอก ตอนนั้นรุ่นผมจบป. 4 ถ้าคนจะเรียนมัธยมต้องข้ามเรือไปเรียนฝั่งคลองเตย ตอนนั้นลุงข้ามไปเรียนกรุงเทพฯ สมัยก่อนตามมหาวิทยาลัยภาควิชาครู ไม่มีลุงเรียนสาธิตประสานมิตรรุ่นแรก สอนให้เป็นครู ต่อมาถึงจะมีเกษตรศาสตร์ รามคำแหง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

“คนทำสวนที่อหหมด น้ำทะเลทะลักเข้ามา ไม่มีใครทำสวน เมื่อก่อนน้ำเค็มแค่ 3 เดือน ปัจจุบันลากมาถึง 6-7 เดือน ทรัพยากรดินเสื่อมไป เรือกสวนไร่นาเสียหาย เลยส่งลูกเรียนสูงๆ จะได้ไม่ต้องมาทำสวนให้เหนื่อย ส่วนใหญ่ส่งลูกไปเรียนในเมืองหมด โอกาสดีกว่า จะได้มีอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว ผมคนหนึ่งไม่รู้สอนลูกคิดหรือเปล่า ไม่ให้ทำสวนเลยไม่อยากให้ลำบากเหมือนผม ชีวิตต้องอยู่กับธรรมชาติ ถ้าน้ำเค็มขึ้น ชมพู่มะเหมี่ยวตายหมด ไม่คุ้ม ส่งลูกเรียนกรุงเทพฯ ศึกษารุ่นใหม่ไม่ค่อยอดทน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

4. ตำบลบางกระสอบ

4.1 วิถีชีวิต ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนเบญจพรรณ ได้แก่ มะพร้าว ถั่วฝักยาว หนากผู้หมากเมีย หนากแดง โกสน ส้ม ลิ้นจี่ มะม่วง ถั่วฝักยาว วิถีชีวิตแบบชนบทอยู่กับการทำสวนตั้งแต่รุ่นบิดามารดาจนถึงรุ่นลูกหลาน มีบางครอบครัวรับราชการแต่มีจำนวนน้อย เพราะสมัยก่อนครอบครัวหนึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรจำนวนหลายไร่ จึงทำให้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์

ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สามารถใช้ชีวิตอยู่โดยไม่ต้องซื้อสินค้าบริโภค สามารถเก็บผัก ตักกุ้ง หาปลา ได้จากแม่น้ำลำคลอง

ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลบางกระสอบ โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งขยายการผลิตด้านการเกษตร และปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่ การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม คนในชุมชนบางกระสอบประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม มากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็น สังคมอุตสาหกรรม อาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลง สาเหตุมาจากน้ำท่วมทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย ปัญหาน้ำเค็มทะเลลึกเข้ามาในพื้นที่การเกษตรเป็นเวลานาน ไม่ใช่เพียง 3 เดือน แต่ยาวนานขึ้น ทำให้คนใน ชุมชนไม่สามารถทำสวนได้เพราะประสบปัญหาเรื่องน้ำเค็ม ภัยแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล คนในชุมชน จึงปรับตัวโดยการหาพันธุ์พืชที่มีความทนต่อน้ำเค็ม ได้แก่ มะม่วงน้ำดอกไม้มากปลูกด้วย ต้นจาก มาปลูก แทนพืชชนิดอื่น ๆ แต่ผลผลิตทางการเกษตรยังคงมีราคาตกต่ำ ทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน จึงนิยมอาชีพรับจ้าง ในโรงงานอุตสาหกรรม เพราะการทำสวนไม่คุ้มกับแรงงาน ชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ มีความเสี่ยงสูง แต่การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้ค่าจ้างเป็นรายเดือน

ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร พ.ศ. 2534 เมื่อคณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติ โครงการสวนกลางมหานคร ระยะเวลาการดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยจัดทำเป็นพื้นที่ สีเขียวและตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินที่จะเวนคืนในท้องที่บริเวณบางกะเจ้า มีผลบังคับ ใช้ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2534 และมอบให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานดำเนินการ ผลการดำเนินงาน ปรากฏว่า สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้ซื้อ ที่ดิน รวม 564 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,276 ไร่ กระจายอยู่ทั่วบริเวณกระเพาะหมูตำบลบางกระสอบ มีพื้นที่สีเขียว จำนวน 38 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศน์ นครเขื่อนขันธ์ การเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน บางกระสอบเริ่มจากการรวมตัวกันในนามกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม “ลำพูบางกระสอบ” ประชาชน ร่วมพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่ออนุรักษ์ไม้ลำพู ระบบนิเวศป่าบึงน้ำจืดและระบบนิเวศป่าชายเลน ปัจจุบันตำบลบางกระสอบเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่โดดเด่นด้านการอนุรักษ์หิ้งห้อย การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องจากการเป็นชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ผมเป็นลูกเขย ทำสวนต่อจากลูกกลม เดิมพื้นที่บริเวณนี้เป็นสวนหมด คนรุ่นเก่าทุกคนทำสวนไม่ค่อยมีอาชีพอื่น เพราะแต่ละครอบครัวมีพื้นที่ทำสวนเยอะ ปลูกทุกอย่างผลไม้ที่กินได้ มะม่วง ถั่วฝักยาว ส้ม หน่อไม้ ฯลฯ เมื่อก่อนเวลาเรือใหญ่มาแล้วคุณน้ำเข้าไป กุ้งเยอะไปหมด ไม่ต้องตกเลย ปัจจุบันน้ำทะเลเข้ามา คนก็หนีไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนรุ่นใหม่ทำเกษตรไม่ค่อยเป็นแล้ว บางคนจบเกษตรยังเป็นข้าราชการ บางคนก็ย้ายออกไปตามคู่ของเขา ผมทำให้น้อง ๆ ด้วยเพราะไม่มีคนทำ ผมทำกับภรรยา 2 คน ลูกอยู่ที่นี้แต่ก็ไม่ค่อยทำมาทำอยู่ช่วงหนึ่งก็ออกไปประกอบอาชีพอื่น เลยไม่มีใครทำสวน การทำสวนเหนื่อยมากและไม่คุ้มกับค่าเหนื่อย ช่วงนี้วิกฤตที่หนักที่สุดคือ น้ำที่ใช้ในการทำการเกษตรไม่เพียงพอ ฝนก็ไม่ตก น้ำเค็มนาน ภัยแล้ง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“30 กว่าปีก่อนเป็นสวนเบญจพรรณมีหมาก สมัยนี้ไม่มีหมากแล้วเพราะไม่มีคนทำ ไม่มีคนขึ้นเวลมัน โด สูงจะเอาผลผลิตได้ไง ค่าจ้างขึ้นคุ้มกับผลผลิตใหม่ สวนแยกกันหมด น้ำเค็มนาน เดิมทีไม้ประดับราคาสูง กอหนึ่งประมาณ 500 บาท เนื้อที่สามารถปลูกได้เพียงพอกับพื้นที่เรา หมากแดงเอาไปประดับตกแต่งบ้าน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

4.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรส่วนใหญ่ใช้ชีวิตผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง บ้านเรือนจึงตั้งอยู่ริมคลอง ลักษณะบ้านเป็นบ้านไม้ ยกคานสูง (ใต้ถุนสูง) เพื่อป้องกันน้ำท่วม การเดินทางใช้การสัญจรทางเรือ และเดินเท้าไปมาหาสู่กัน ภายหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) มุ่งเน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีการสร้างถนนหนทางกระจายออกสู่ท้องถื่น การคมนาคมสะดวกมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคล ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การสร้างบ้านนิคมสร้างติดถนนเพื่อความสะดวกในการเดินทาง และหันหลังบ้านสู่ลำคลอง เพราะคลองไม่ได้เป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง คนในชุมชนเดินทางโดยใช้รถยนต์ส่วนตัว หรือรถประจำทางสาธารณะ ทำให้การสัญจรทางน้ำลดน้อยลง การสัญจรทางน้ำใช้เรือโดยสารขนาดใหญ่ ได้แก่ เรือข้ามฟาก ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“วัฒนธรรมที่เข้ามากับความเจริญเริ่มมีถนนหนทาง ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2528 มีถนนลูกรังแต่ก่อนน้ำท่วม วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนตอนมีถนน หันหลังให้คลองและปลูกบ้านใหม่ โดยหันหน้าสู่ถนน ซึ่งมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

4.3 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมาก ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลูกเขย ลูกสะใภ้ ลุง ป้า น้า อา อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นระบบเครือญาติ สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว ภายหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-5 (พ.ศ. 2520-2529) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มีโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชน

ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์ในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากคนในชุมชนไปทำงานต่างถิ่น ทำให้ไม่ค่อยมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างคนต่างมีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกน้อยลง เนื่องจากมีการแต่งงานกับคนนอกชุมชน และคนในชุมชนใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่สีเขียวในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในสวนสาธารณะ สวนป่าชุมชน หรือมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้ครอบครัวมีการทำกิจกรรมร่วมกัน สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหินกลับมารักใคร่สนิทสนมอีกครั้ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ส่วนใหญ่คนแถวนี้จะอยู่กันแบบเครือญาติ บ้านใกล้กันสอง ไปตามก็เป็นเครือญาติกัน ทั้งหมด สมัยก่อนมีความผูกพันกันมาก กินข้าวร่วมกัน ถ้ามีกิจกรรมที่วัดก็จะช่วยเหลือกัน แต่ตอนนี้เปลี่ยนแปลงหมดแล้ว บางที่บ้านติดกันยังไม่รู้จักกันเลย งานวัดก็ไปร่วมงาน แต่ไม่ได้ช่วยงานกันทำเหมือนเมื่อก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

4.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 มีความสนิทสนมกัน ลักษณะสังคมย่อยที่ถ้อยอาศัย แบ่งปันกัน ถ้ามีกิจกรรมงานบุญประจำปีของวัด ทุกคนจะร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ หรือถ้ามีงานบวช งานแต่งงานของคนในชุมชน ทุกคนจะมาช่วยเหลือกัน ภายหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คนทำงานนอกเขตพื้นที่ เพราะรับจ้างทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้มีคนภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินจำนวนมาก ที่ดินในชุมชนจึงถูกเปลี่ยนมือจากคนในพื้นที่เป็นบุคคลภายนอก ลักษณะสังคมจึงเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบท สัมพันธภาพในชุมชนจึงค่อนข้างห่างเหิน บางครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนทำให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน แต่บางครอบครัวรื้อรอบขอบเขต กำแพงสูง ไม่สามารถเข้าถึงได้ เหมือนเป็นสังคมคนละระดับ แบ่งแยกระหว่างคนรวย คนจน ทำให้ไม่มีความสนิทสนม ปัจจุบันภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อย ๆ กลับมาสนิทสนมกัน จากการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ตำบลบางกระสอบ คนในชุมชนให้ความสนใจกับระบบนิเวศป่าบึงน้ำจืดและระบบนิเวศป่าชายเลน เพราะต้องการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์ไม้หายาก และสัตว์นานาชนิด โดยเฉพาะหิ้งห้อย ตำบลบางกระสอบจึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลำพูบางกระสอบ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2551 โดยมีจุดมุ่งหมายคือ อนุรักษ์แหล่งพักอาศัย ขยายพันธุ์หิ้งห้อย โดยหิ้งห้อยที่พบได้จำนวนมากอยู่บริเวณน้ำกร่อย ต่อมาได้มีการพัฒนาขยายขอบเขตการดำเนินงานทั้งงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาเป็นห้องเรียนธรรมชาติ สำหรับเยาวชนและผู้คนที่สนใจ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลบางกระสอบมีความสนิทสนมกันมากขึ้น จากการมีองค์กรชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ไม่ค่อยได้เจอกันต่างคนต่างมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ เขาไปทำงานข้างนอกเราอยู่บ้าน ทำสวน คนรุ่นเก่า การคมนาคมในปัจจุบันถนนหนทางสะดวกสบายมาก มีท่าเทียบเรือ มีรถยนต์ส่วนตัว ไม่ต้องพายเรือเหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนบ้านใกล้เรือนเคียงทักทายพูดคุยกัน ปัจจุบันคนมาอยู่ส่วนใหญ่เป็นคนรวยมีเงินซื้อที่ ไม่เคยเห็น รัวก่าแพงกันมิดชิด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

4.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาวัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมะแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ชายมีโอกาสได้ศึกษารธรรมและบวชเรียน สังคมไทยนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงานทำให้มีคุณธรรมและจิตใจมั่นคง การจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และมีโรงเรียนอยู่ในเขตวัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระภิกษุ หลังจากการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนได้ นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาด่วนหน้า หลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพ ปี พ.ศ. 2435-2475 เป็นยุคเริ่มแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายามขยายโอกาสทางการศึกษาออกไปสู่ประชาชนในทุกระดับทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยมุ่งเน้นในระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน เพื่อสนองตอบความต้องการของประเทศไทยที่ต้องการคนเข้ารับราชการ ต่อมามีการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้การศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ทำให้คนในชุมชนบางกระสอบที่มีอายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และอายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับในช่วงระยะเวลานั้น

ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) เน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนในการออกไปรับใช้สังคม และประเทศชาติ ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517 ซึ่งเน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน เมื่อมีประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษา

นอกโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ดังนั้นคนในชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ตามระบบการศึกษาภาคบังคับ ไม่มีโรงเรียนเอกชน คนในชุมชนเรียนโรงเรียนวัด วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา บางครอบครัวส่งบุตรหลานให้มาอยู่ในความดูแลของพระสงฆ์ ความสัมพันธ์ภาพเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางกระสอบ โรงเรียนวัดบางกระสอบ (เชษฐบุญปลุกราษฎร์อุปถัมภ์) ก่อตั้งเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 เดิมชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาล ตำบลบางกระสอบ (วัดบางกระสอบ)” อาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียนในปี พ.ศ. 2502 โดยทางวัดร่วมกับประชาชนและงบประมาณจากรัฐบาลสร้างโรงเรียนให้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดบางกระสอบ (เชษฐบุญปลุกราษฎร์อุปถัมภ์)” ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 และ พ.ศ. 2528 ได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียนและต่อเติมอาคารเรียนชั้นล่าง เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามการศึกษาภาคบังคับ ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดีจะมีโอกาสศึกษาคือในระดับที่สูงขึ้น ในระดับมัธยมศึกษาโดยบิดามารดาจะพาไปส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพมหานคร

ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หรือระบบ 6-3-3 เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็นสามระดับ คือ การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี ระดับประถมศึกษา โดยปกติใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย โดยปกติใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท คือ 1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาคือในระดับอุดมศึกษา 2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ตำบลบางกระสอบมีสถานศึกษา ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ และโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดบางกระสอบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คนในชุมชนส่วนใหญ่ส่งบุตรหลานไปเรียนที่กรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลมีสถานศึกษาให้เลือกมากกว่า และมีพื้นที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ทำให้คนในชุมชนจบการศึกษาระดับที่สูงขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ตัวผมไปเรียนต่อในกรุงเทพฯ จบปริญญาตรี ตอนนี้อยู่ อายุ 62 ปี ผมเรียนโรงเรียนวัด จบแล้วได้รับโอกาสดี ได้เรียนต่อข้ามเรือไปเรียนฝั่งพระนคร สิ่งที่เห็นได้อันหนึ่งเด่น่าเสียดายคือ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัด บ้าน โรงเรียนจะเป็นฐานอบรมความรู้คุณนทรคุณธิดา ปัจจุบันเราสูญเสียไปแล้ว

อยากให้วัดเป็นศูนย์รวมเหมือนเมื่อก่อน ตอนนี้วัดจากแดง กำลังฟื้นฟูให้วัดเป็นศูนย์กลางอีกครั้ง”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

5. ตำบลบางกะเจ้า

5.1 วิถีชีวิต ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกือบทั้งหมด เพราะพื้นที่อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาดินมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์เหมาะสมอย่างยิ่งที่ในการเพาะปลูก เช่น มะม่วงน้ำดอกไม้ ส้มเงาะ ทุเรียน ลำไย ลิ้นจี่ มะพร้าว หอม กล้วย ละครูดชีวิตอยู่กับธรรมชาติอยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องดิ้นรน นอกจากการเก็บผลผลิตทางการเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามี กุ้ง หอย ปู ปลา จำนวนมาก ทำให้ไม่ขาดแคลนอาหาร สมัยก่อนผู้หญิงเป็นแม่บ้านคอยหุงหาอาหารให้สามีและบุตร ทำอาหาร ทำขนม บางครอบครัวภรรยาทำขนมไปขายในตลาดเพื่อแบ่งเบาภาระสามีและช่วยสามีทำสวน สามีมีหน้าที่หลัก คือ ทำสวนเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว มีอาชีพรับราชการแต่เป็นส่วนน้อย

ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อยลง และประกอบอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ บางฤดูมีน้ำทะเลหนุนสูงไหลเข้าท่วมเรียกสวนไร่นา ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย คนรุ่นใหม่ ไม่มีใครทำสวน นิยมส่งให้บุตรหลานเรียนสูง เพื่อประกอบอาชีพที่มีรายได้มั่นคง ไม่ต้องลำบากเหมือนบิดามารดา นอกจากนี้ที่ดินของแต่ละครอบครัวเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้คนทำสวนลดน้อยลง การแบ่งที่ดินให้สมาชิกในครอบครัว ทำให้เหลือที่ดินสร้างได้แต่เพียงที่อยู่อาศัย ไม่เพียงพอต่อการทำสวน

ภายหลังคณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 ระยะเวลาการดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 -2542 ดำเนินการจัดทำเป็นพื้นที่สีเขียวและตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินเวนคืนในท้องที่บริเวณบางกะเจ้า มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2534 และมอบให้สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานดำเนินการ ผลการดำเนินงานปรากฏว่า สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้ซื้อที่ดินรวม 564 แปลง เนื้อที่ประมาณ 1,276 ไร่ กระจายอยู่ทั่วบริเวณเกาะพะหมู โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลบางกะเจ้า มีพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่ที่สุด จำนวน 148 ไร่ จัดสร้างเป็นสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ เพื่อเป็นห้องเรียนธรรมชาติกลางแจ้งสำหรับการเรียนรู้ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำให้ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอก มีผู้คนหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ทำให้คนในชุมชนมีรายได้จากการบริการด้านการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มากมาย ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“คุณพ่อคุณแม่ทำสวน คุณแม่ทำขนมแข่ง ตัดใบตอง ใช้เชือกกล้วยพายเรือไปส่ง วิถีชีวิต ธรรมชาติ ใช้คลองอย่างเดียว พายเรือไปขายที่ บางนา พระโขนง คลองเตย ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน ผู้ชายไป ทำสวน สมัยนี้ไม่ทำสวนแล้ว มันไม่คุ้มเราทำเราก็กินลำบาก ไม่อยากให้ลูกลำบากด้วยเรียนสูง ๆ จะได้มี หน้าที่การงานที่ดี มีรายได้มั่นคง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

5.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรส่วนใหญ่มีชีวิตผูกพันกับแม่น้ำลำคลอง และมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา บ้านเรือนเป็นเรือนไทย ใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม บ้านมีพื้นที่โล่ง โปร่งสบาย ไม่มีการกั้นห้อง บ้านเป็นเรือนกว้างสำหรับสมาชิกทุกคนในครอบครัว ใช้การสัญจรทางน้ำ เป็นหลักจึงมีเรือจอดไว้ใต้ถุนบ้านเกือบทุกหลัง ต่อมาภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลมี นโยบายก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ขยายบริการพื้นฐานมีกำลังการผลิตพลังงาน ไฟฟ้า ถนน และการชลประทานทั่วประเทศ ทำให้มีการคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น คนใน ชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล ปัจจุบันภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การสร้างบ้านเรือนเปลี่ยนจากการหันหน้าสู่มแม่น้ำลำคลองเป็นหันหน้าบ้านสู่ถนน เพื่อสะดวกในการเดินทางโดยใช้รถยนต์ส่วนบุคคล และรถโดยสารสาธารณะ ลักษณะบ้านหลังติดกัน มีความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น มีกำแพงหรือรั้วสูง การออกแบบบ้านมีความทันสมัย ใช้ปูนเป็น วัสดุหลักในการก่อสร้าง ปูกระเบื้อง มีการตกแต่งอย่างสวยงาม ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“บ้านอยู่ริมคลอง เป็นบ้านเรือนไทย ใต้ถุนสูง ป้องกันน้ำท่วม มีเรือจอดไว้ใต้ถุนบ้าน ใช้เรือพาย ติดต่อกัน ปัจจุบันเราหันหน้าบ้านออกถนนใหญ่ ง่ายต่อการไปมาหาสู่กัน ถ้าใครมีรถยนต์ก็จอด ไว้หน้าบ้าน พอจะออกไปข้างนอกก็สะดวกสบาย คนเข้ามาอยู่เยอะบ้านก็เลยหลังติดกันส่วนใหญ่ก็เป็น บ้านปูนไม่ค่อยมีบ้านไม้แล้ว เรือนไทยก็มีบ้างแต่ก็น้อยลง เขาต่อเติมเป็นบ้านปูนหมด” (ผู้ให้ข้อมูล รายที่ 15, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

5.3 ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากอาศัยอยู่ร่วมกัน ปู่ ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา นิยมอยู่แบบเครือญาติและแต่งงานในหมู่บ้าน ใกล้เรือนเคียง หรือคนรู้จักที่มีความสนิท สนมใกล้ชิดกัน สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว อบอุ่น ภายหลังแผนพัฒนา เศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยรัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริม การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงาน อุตสาหกรรม สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหินเพราะสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาทำ กิจกรรมร่วมกัน ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะครอบครัว

เป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง วิถีชีวิตยังคงเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีการแยกย้ายกันไปประกอบอาชีพ แต่สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัวเริ่มสนิทสนมกันมากขึ้น จากการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้ครอบครัวมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น

5.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความสัมพันธ์แบบบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่งงานจะมาช่วยเหลือกันตั้งแต่เริ่มเตรียมงานจนถึงงานบุญ เช่น งานแต่งงานจะมีวันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี คนในชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อมาช่วยงานบุญต่าง ๆ และแบ่งปันอาหาร คาวหวานแจกจ่ายให้กับทุกคนที่มาร่วมงาน ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ คนในชุมชนรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น คนในชุมชนประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือต่างจังหวัด ทำให้ไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สัมพันธภาพจึงค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) สัมพันธภาพในชุมชนกลับมาสู่สภาพเดิม มีความสนิทสนมกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จากการมีสร้างสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ ทำให้คนในชุมชนประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนเพื่อมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่สีเขียว เกิดการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มรักษารูขุมบังกะเจ้า ทำให้สัมพันธภาพของคนในชุมชนกลับมาสสนิทสนมกันอีกครั้ง เพราะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ทฤษฎี รู้จักกันทั้งตำบล ชำมตำบลก็รู้จักกัน ปีนโตต้องมีเยอะ ๆ เอาไว้ให้เขา เทศกาลที่เป็นของเขาให้เขา พอเรามีงานเขาก็มาให้เรา ทำขนม พอเสร็จงานไปแจกตามบ้านใครมาช่วยงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว พอที่บ้านทำอาหาร แงเสร็จแล้วก็จะเดินเอาแกงไปให้ปู่ ปู่ก็จะให้มาอัดหนึ่ง สมัยนี้ทฤษฎี แบ่งปันน้อยลง ด้วยเศรษฐกิจแจกไม่ไหวเหมือนเมื่อก่อน ไร่ตัวละ 300-400 บาท แพงขึ้น ตามกระแสโลกยุคใหม่ ค่าครองชีพสูง ต่างคนต่างมีชีวิตของตนเอง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“ทุกวันนี้คนมาอยู่เยอะ ปัญหาที่เยอะตามมา ทั้งคนไทย คนต่างดาว คนที่ไม่ใช่คนในพื้นที่ จะสนิทสนมเหมือนเมื่อก่อนลำบาก ปัจจุบันการเดินทางไปมาหาสู่กันสะดวกสบายมากขึ้น แต่การร่วมมือกันเหมือนเมื่อก่อนไม่ค่อยมี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

5.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่คนในชุมชน การจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ โรงเรียนอยู่ในเขตวัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ หลังจากการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวังและในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนได้ นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาด้านหน้า หลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพ ปี พ.ศ. 2435-2475 เป็นยุคเริ่มแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายามที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาออกไปสู่ประชาชนในทุกระดับ ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยมุ่งเน้นระดับประถมศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากเน้นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน และสนองตอบความต้องการของประเทศไทยที่ต้องการคนเข้ารับราชการ ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี ทำให้คนในชุมชนบางขอมที่มีอายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และอายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ไม่มีโรงเรียนเอกชน เรียนที่โรงเรียนวัด โดยวัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา ครอบครัวใดถูกเกณฑ์ ไม่สามารถอบรมเลี้ยงดูได้ จะส่งบุตรหลานให้มาอยู่ในความดูแลของพระสงฆ์ การศึกษามีความสัมพันธ์ภาพเชื่อมโยงระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ ก่อตั้งปี พ.ศ. 2500 นายพจน์ บัวเจริญย์ กำนันตำบลบางกะเจ้า ได้ร่วมกับผู้นำท้องถิ่นรวบรวมทุนทรัพย์จำนวนหนึ่ง เพื่อสร้างโรงเรียนและเปิดการเรียนการสอน เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2501 ให้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดใหญ่ตาอิน (พจนนราษฎร์รังสรรค์)” มีนายสัมฤทธิ์ พิมพากย์ เป็นครูใหญ่ พ.ศ. 2503 สร้างอาคารเรียนเพิ่มเติม ต่อมา พ.ศ. 2518 สำนักสงฆ์วัดใหญ่ตาอินได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และตั้งเป็นวัดชื่อวัดราษฎร์รังสรรค์ โรงเรียนจึงเปลี่ยนชื่อตามวัด เป็น โรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ โรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามการศึกษาภาคบังคับ คนในชุมชนส่วนใหญ่ส่งบุตรหลานเรียนในโรงเรียนวัด แต่บางครอบครัวมีทัศนคติว่าผู้หญิงควรเป็นแม่บ้านไม่ต้องเรียนหนังสือ

ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2534) ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบชัดเจน คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คนในชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ปีที่ 6 ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดีจะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ในระดับมัธยมศึกษาโดยบิดามารดา จะพายเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพมหานคร

ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบ การศึกษาในระดับประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หรือ ระบบ 6-3-3 เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษา ตามอัธยาศัย ตำบลบางกะเจ้ามีสถานศึกษา ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ในความดูแลขององค์การ บริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า และโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียนวัดราษฎร์รังสรรค์ก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 52 ปี ปัจจุบันคนในชุมชนไม่ได้ส่ง บุตรหลานเรียนโรงเรียนวัด แต่นิยมส่งไปเรียนที่กรุงเทพมหานคร เพราะมีท่าเทียบเรือข้ามฝาก การคมนาคม สะดวก มีสถานศึกษามากมายให้บุตรหลานได้เลือกศึกษา คนในชุมชนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ถ้าเป็นลูกสาวไม่ส่งเรียน เดี่ยวก็มีครอบครัวแล้วความคิดของคนโบราณ ส่งแค่ ป.4 อยู่บ้านเลี้ยงน้อง โตขึ้นมาก็ต้องแต่งงานแยกครอบครัวออกไป เรียนสูงทำไมออกมาช่วยกันทำงานดีกว่า” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2558)

“40 ปีก่อนจบ ป.4 เลือกลงงานได้ การทำเรือ โรงงานยาสูบ เพราะประชาน้อย เดี่ยวนี้ต้อง จบปริญญาตรี ส่วนเด็กคนไหนเกเร อบรมไม่ได้ส่งวัด เป็นลูกศิษย์วัดเดี๋ยวดีเอง ผมเองก็จบปริญญาตรี อยากจะเรียนปริญญาโทต่อไม่ไหว หน้าที่การงานรัดตัว ไม่มีเวลาเรียน บ้านผมกรรยาผมจบโท ส่วนใหญ่ เรียนกันสูง ๆ ลูกผมที่กำลังข้ามฝากมากับเพื่อน ๆ โน่น ผมก็ส่งเรียนกรุงเทพ อยากเรียนอะไรก็เรียนไปเลย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

6. ตำบลบางกอบัว

6.1 วิถีชีวิต ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากร ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ได้แก่ ส้ม ลิ้นจี่ มะพร้าว หอมกุ่ม มะม่วงน้ำดอกไม้ กัญญา และมีอาชีพ ทำน้ำตาลมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ วิถีชีวิต ของคนในชุมชนอยู่กับธรรมชาติ อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ มีกุ้ง หอย ปู ปลา และสามารถเก็บผักมา รับประทานได้ โดยไม่ต้องซื้อ ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีอาชีพเกษตรกรรมเพียงส่วนน้อย ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลบางกอบัว โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก การกระจายรายได้และการมีงานทำในภูมิภาค และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม คนในชุมชนบางบางก่อบัวประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม

ภายหลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ระยะเวลาการดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534-2542 โดยจัดทำเป็นพื้นที่สีเขียวและตราพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตที่ดินเวนคืนในท้องที่บริเวณบางกะเจ้า มีผลบังคับใช้ตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2534 และมอบให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นหน่วยงานดำเนินการ เนื่องจากขณะนั้นประเทศไทยประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจน ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) รัฐบาลมีนโยบายสร้างความสมดุลของการพัฒนา 3 มิติ คือ 1) การรักษาการขยายตัวทางเศรษฐกิจ 2) การกระจายรายได้และการพัฒนา ไปสู่ภูมิภาคและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการยกระดับรายได้ของเกษตรกร 3) เร่งรัดพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 (พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน) จึงเน้นเศรษฐกิจพอเพียง โดยคนเป็นศูนย์กลาง และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งนโยบายดังกล่าวและการดำเนินโครงการสวนกลางมหานคร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนกลับสู่สภาพเดิม โดยไม่ได้รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรวมตัวกันทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้วิถีชีวิตกลายเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันทำให้ตำบลบางกอบัวเป็นที่รู้จัก มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชน คนในชุมชนมีรายได้จากการบริการและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เดิมที่บางกอบัวเป็นพื้นที่เกษตรจริง ๆ ส่วนมากจะทำสวนกัน อาหารการกินสมบูรณ์ กุ้ง หอย ปู ปลาเยอะมาก ผักต่าง ๆ แทบไม่ต้องซื้อหาเลย กุ้งก้ามกรามปลาช่อนเยอะแยะ ทุกวันนี้ไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่ค่อยได้ทำสวน น้ำตาลมะพร้าวก็ไม่ค่อยเห็นใครทำแล้ว เพราะมะพร้าวตายหมด ถ้าไม่มีโครงการพื้นที่สีเขียวคงหมดไปแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

6.2 การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง มีวิถีชีวิตผูกพันกับคลอง การสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่อยู่ริมคลอง ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา การสร้างบ้านคล้ายกับตำบลอื่น ๆ ลักษณะบ้านยกคานสูง (ใต้ถุนสูง) เพื่อป้องกันน้ำท่วม ทำให้บ้านมีลมพัดเย็นสบาย บางหลังเป็นเรือนไทยภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) เน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีการสร้างถนนหนทางกระจายออกสู่ท้องถื่น การคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคล ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเปลี่ยนจากการอยู่ริมแม่น้ำลำคลองเป็นอยู่ติดถนน เพื่อสะดวกในการเดินทาง ลักษณะบ้านเรือน ยกคาน ใต้ถุนสูงเหมือนเดิม เพียงแค่ทาสี เพื่อขยายห้องชั้นล่าง อาจเป็นเพราะมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น ทำให้ลักษณะของบ้านถูกคิดแปลงเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน การเดินทางใช้การสัญจรทางบกมากกว่าทางน้ำ การสัญจรทางน้ำมีท่าเรือข้ามฟาก

6.3 ระบบครอบครัว และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย มีบุตรและมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมาก ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา นิยมแต่งงานในหมู่บ้านใกล้เรือนเคียง เพื่อช่วยในการประกอบอาชีพทำสวน สัมพันธภาพในครอบครัวมีความอบอุ่น รักใคร่ กลมเกลียว มีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน คือ ช่วยกันทำสวน ในช่วงกลางวันและช่วงเย็นจะมารับประทานร่วมกัน ภายหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยนโยบายของรัฐบาลส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศ ทำให้คนในชุมชนรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม สัมพันธภาพของคนในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน ทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน ความสนิทสนมจึงน้อยลง คนในชุมชนแต่งงานกับบุคคลภายนอกหรือต่างถิ่นมากขึ้น ทำให้มีการแยกครอบครัวออกไป เมื่อมีเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลปีใหม่ถึงจะกลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากัน ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) สัมพันธภาพของคนในครอบครัวดีขึ้น เนื่องจากการมีโครงการสวนกลางมหานคร ทำให้มีสวนสาธารณะ สวนป่าชุมชนและพื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติอีกครั้ง มีกิจกรรมทำร่วมกันภายในครอบครัวโดยใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่สีเขียวในด้านการหารายได้เสริมของครอบครัวและการมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ความสัมพันธ์ในครอบครัว ปัจจุบันต่างคนต่างออกไปทำงานเวลาออกไปทำงานก็เลิกไม่พร้อมกัน ครอบครัวของเราก็ไม่ได้อยู่ร่วมกัน เป็นครอบครัวขนาดเล็ก ขยายออกมาแยกออกไปด้วยการทำมาหากิน มีเทศกาลถึงจะมาอยู่ร่วมกัน คนหนึ่งมีชีวิต 2 จังหวัด 3 จังหวัด คนจรเข้ามาเยอะ การแต่งงาน

กับคนภายนอก ก็แยกครอบครัวออกไป ส่วนใหญ่ก็มีคนย้ายเข้ามาคือ คนพระราม 3 ขอบย้ายมาที่นี้ ที่ดินที่นี้ยังราคาถูก เพราะห้ามสร้างอาคาร พ่อแม่พี่มีลูก 7 คน เนื้อที่ตรงนั้นมาแบ่งอีกหารกันไป 15 ไร่ เมื่อก่อนพ่อแม่ทำสวนทั้งหมด เลี้ยงลูก 7 คน พอโตลูก ๆ ขยายครอบครัว แบ่งที่ดิน เรียนรู้ว่าต้องไปทำงานข้างนอก ที่ดินไม่พอทำกิน ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น ทำสวนเลขหมดไปโดยปริยาย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

6.4 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชนก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความสัมพันธ์แบบบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่ง คนในชุมชนจะช่วยเหลือกัน ตั้งแต่วันเชิมน้ำ คือ วันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธีการ วันเชิมน้ำมาร่วมกันชุกมะพร้าว ทำขนมหวาน เวลาถึงงานจะพากันไปคนละเล่มเพื่อไปช่วยงาน พอเสร็จงานมีการแบ่งปันอาหาร ขนมหวานได้แก่ ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทองให้กับเพื่อนบ้าน หรือตามงานบุญต่าง ๆ ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) เน้นการผลิตด้านอุตสาหกรรม คนในชุมชนรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สัมพันธภาพของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน มีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันน้อยลง ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อย ๆ กลับมาสนิทสนมกัน เนื่องจากมีการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มพัฒนาอาชีพ กลุ่มเรียนรู้การเกษตรผสมผสาน กลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชน เป็นต้น ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ความสัมพันธ์ในครอบครัวพ่อแม่ลูกปู่ย่าตายาย กินข้าวพร้อมกัน โบราณจะต้องเป็นอย่างนั้น เมื่อก่อนอยู่เรือนเดียวกัน แต่ก่อนไม่มีการแต่งงานกับคนนอก แต่งงานในเครือญาติ ญาติข้างพ่อข้างแม่ รู้จักกันหมด บางทีทำกะละแม ข้าวเหนียวแก้ว แจกให้แต่ละบ้าน พอบ้านที่เป็นคนจีน ทรัพย์จีน พายเรือมาแจกตามบ้าน แจกในหมู่ญาติ ๆ หรือคนที่สนิทสนม มีงานบวช งานวัด จัดกัน 2-3 วัน วันเชิมน้ำ วันสุกดิบต้องมาชุกมะพร้าวร่วมกัน ทำขนมหวานก่อน มีการร่วมมือร่วมใจ งานหนึ่งใช้มะพร้าวเป็น 100 ลูก ใช้กระต่ายชุกมะพร้าว ทุกคนเวลาถึงงานจะถือมีดไปคนละเล่ม วัดราษฎร์รังสรรค์งานบุญก็ کمکมาก เพราะทุกคนมาช่วยกัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 17, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

6.5 การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระสงฆ์จะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้ชายไทยมีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและบวชเรียน ในสังคมไทยจึงนิยมให้ผู้ชายบวชเรียนก่อนแต่งงาน ทำให้มีคุณธรรมและจิตใจมั่นคงสามารถครองเรือนได้อย่างมีความสุข มีการจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข อันเป็นวิชาพื้นฐานสำหรับ

การประกอบอาชีพ โรงเรียนอยู่ในเขตวัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ นักปราชญ์ บิฑามารดา
ช่างวิชาชีพต่าง ๆ พระสงฆ์สอนให้ความรู้ทางวิชาการและหลักศีลธรรม ส่วนบิฑามารดาสอน
ทักษะการประกอบอาชีพ นักปราชญ์ หรือช่างวิชาชีพต่าง ๆ สอนงานฝีมือ หัตถกรรม ศิลปะ
การป้องกันตัว หลังจากการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระองค์ทรงจัดการศึกษาอย่างมีระบบแบบแผน มีโครงการศึกษาชาติ มีโรงเรียนเกิดขึ้นในวัง
และในวัด มีการกำหนดวิชาที่เรียน นอกจากนั้นยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา
เมื่อปี พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนได้มีการศึกษาโดยถ้วนหน้า หลักสูตรสามัญศึกษา แบ่งการศึกษา
เป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับ
มัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพ ปี พ.ศ. 2435-2475
เป็นยุคเริ่มแรกของการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) รัฐได้พยายาม
ขยายการศึกษาออกไปสู่ประชาชนในทุกระดับทั้งกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด โดยมุ่งเน้น
การศึกษาในระดับประถมศึกษาสำคัญกว่าระดับอื่น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในด้านการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชน ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มีปรับปรุง
หลักสูตรการศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับ
เป็น 7 ปี ทำให้อันในชุมชนบางกอบัวที่มีอายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4
และอายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ

ภายหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) เน้นการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือ
พัฒนาคนออกไปรับใช้สังคม และประเทศชาติ ซึ่งนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517
เน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมในระบบโรงเรียน และประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษาออกเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษา
นอกโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา
มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 ต่อมามีการขยาย
การศึกษาเป็นประถมศึกษาปีที่ 7 และปรับการศึกษาเป็นระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และขยายเป็นมัธยม
ศึกษา (ม. 1) โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนวัด มีโรงเรียนเอกชนอยู่แห่งเดียวในตำบลบางกอบัวคือ
โรงเรียนสาราญวิทยา การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น เรียนครู โดยตรงจะได้ประกาศนียบัตร เรียกว่า
ป.กศ. ส่วนใครที่ไม่ได้เรียนครูต้องเรียนวิชาเพิ่มเติม ได้ประกาศนียบัตรพิเศษวิชาการศึกษา เรียกตัวย่อว่า
พ.กศ. การเรียนการสอนในสมัยนั้นจะหยุดเรียนในวันพระเพื่อปลุกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมกับบุตรหลาน
ให้บิฑามารดาพาบุตรหลานไปทำบุญ หรือวันศุกร์มีการเทศนาธรรมจากพระสงฆ์ เพื่อให้เด็ก ๆ มีศีลธรรม
และเป็นคนดี วัดจึงเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชนเป็นผู้นำทางปัญญา

ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีการจัดระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี หรือระบบ 6-3-3 เป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาดำเนินการตามอรรถศาสตร์ ตำบลบางกอบัว มีสถานศึกษาหลายแห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่ง อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว โรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง คือ โรงเรียนบางกอบัว (รัฐบาล) และโรงเรียนสำราญวิทยา (เอกชน) โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนบางกอบัว โดยมีการขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมีศูนย์การศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ สถาบันราชภัฏพระนคร 1 แห่ง วัดมีบทบาททางการศึกษาน้อยลง คนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่กรุงเทพมหานคร เพราะมีสถานศึกษาและสถาบันการศึกษามากมายในการเลือกศึกษาต่อ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“โรงเรียนวัด เป็นโรงเรียน ป.1-ป.4 พอการศึกษาขยายมาก็เป็น ป.7 ต่อมาเหลือ ป.6 ขยายมาอีกเป็น ม.1 โรงเรียนส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนวัด มีโรงเรียนเอกชนอยู่แห่งเดียวคือ สำราญวิทยา เริ่มมาจาก ป.1-4 ขยายถึง ป.7 ต่อมาก็เปลี่ยนเป็น ป.6 ครูโดยตรงจบการศึกษา ป.กศ. ประกาศนียบัตรพิเศษ วิชาการศึกษา ป.กศ. ต้องเรียนเพิ่มเรียนไม่ตรง โรงเรียนจะหยุดวันพระให้พ่อแม่พาลูกพาหลานไปทำบุญเวลาที่เรารเรียน วันสุดท้ายวันศุกร์นิมนต์พระไปเทศนาธรรม เอาเด็กขึ้นศาลากันหมดเลย ปลูกฝังเด็ก วัดมีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

“ครอบครัวที่คุ้นเคยมีลูก 12 คน ทุกคนเรียนหนังสือหมด เป็นโรงเรียนวัดบางกอบัว พอรุ่นเรามีโรงเรียนวัดทรงธรรม ถือว่ามีโอกาสทางการศึกษาเพราะอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ด้วย ทำให้คนแถวนี้เรียนต่อกันเยอะ รุ่นพ่อแม่จบแค่ ป.4 แต่พอรุ่นพี่จบมัธยม ปริญญาตรีกันหลายคน โรงเรียนก็มีมากขึ้น ส่วนวัดเราไปทำบุญแต่ไม่ได้เอาลูกหลานไปให้ทำนอบรมสั่งสอน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 17, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

วิถีชีวิต ก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ และสวนมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติ มีสัตว์น้ำนานาชนิด ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนคั่งบางกะเจ้า โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-5 (พ.ศ. 2520-2529) เน้นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยการมุ่งขยายการผลิตด้านการเกษตรและปรับปรุง

โครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก การกระจายรายได้ ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ ไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม คนในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้าง ในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง จากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม ภายหลังมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร วิถีชีวิตกลายเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท วิถีชีวิตของคนในชุมชนกลับสู่ สภาพเดิม ไม่ได้รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่าย ต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรวมตัวกันทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์ คู้งบางกะเจ้าทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งด้านอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว

การตั้งถิ่นฐาน ก่อน ปี พ.ศ. 2504 ประชากรอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง การคมนาคมทางน้ำ และใช้เรือในการเดินทาง การสร้างบ้านยกคานสูง หรือใต้ถุนสูง การคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางหลัก ในการติดต่อหรือไปมาหาสู่กันทำให้ทุกบ้านมีเรือจอดไว้ เพราะไม่มีถนนจึงต้องเดินทางโดยทางน้ำเท่านั้น ต่อมาหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลมีนโยบายก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ขยายบริการพื้นฐานมีกำลังการผลิตพลังงานไฟฟ้า ถนน และการชลประทานทั่วประเทศ ทำให้มีการคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล ปัจจุบัน ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะบ้านเรือน ยกคาน ใต้ถุนสูง เหมือนเดิม เพียงแต่ทปูน เพื่อขยายห้องชั้นล่าง ไม่ได้ปล่อยให้ลมพัดเหมือนสมัยก่อน อาจเป็นเพราะ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น ทำให้ลักษณะของบ้านถูกดัดแปลง เพิ่มเติมให้เหมาะสมกับการดำรง ชีวิต ใช้การสัญจรทางบกมากกว่าทางน้ำ การสัญจรทางน้ำมีลักษณะเป็นท่าเรือข้ามฟาก

ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย ครอบครัวหนึ่งมีสมาชิก จำนวนมาก สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว โดยให้ความเคารพผู้สูงอายุใน ครอบครัว ผู้สูงอายุจึงเป็นเสาหลักของครอบครัวและเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของสมาชิกทุกคน ภายหลัง แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจำนวนมาก โดยรัฐบาลมีนโยบาย ในการส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศทำให้คนในชุมชนรับจ้างทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลา ทำกิจกรรมร่วมกัน ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะ ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง เพราะสมาชิกในครอบครัว

ประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดใกล้เคียง ทำงานเข้าไปเย็นกลับหรือบางครอบครัวไปเช่าบ้านพักและกลับมาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ส่วนใหญ่ในช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวได้แก่ การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการรับประทานอาหารกลางวัน (ปิกนิก) กับครอบครัวในสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ หรือสวนป่าชุมชน ทำให้สัมพันธภาพครอบครัวกลับสู่สภาพเดิม เริ่มมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน กลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันอีกครั้ง สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนมกันมากขึ้น

ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความสัมพันธ์แบบบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่งงานจะมาช่วยเหลือกัน ตั้งแต่เริ่มเตรียมงานจนถึงจัดงานบุญ เช่น งานแต่งงานจะมีวันเตรียมงาน วันสุกดิบ วันพิธี คนในชุมชนจะรวมตัวกันเพื่อมาช่วยงานบุญต่าง ๆ คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำสวน จึงมีการพึ่งพาอาศัยกัน ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศ เน้นการผลิตด้านอุตสาหกรรม คนในชุมชนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น เพราะราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สัมพันธภาพของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันน้อยลง ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนประชาชน การจัดการศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข เป็นวิชาพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพ เน้นการจัดการศึกษาที่วัดและบ้าน การศึกษาที่วัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ ให้ความรู้ควบคู่กับหลักศีลธรรม การศึกษาที่บ้าน ได้แก่ บิดามารดา สอนการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพต่าง ๆ เช่น การทำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปี๊บ) การขุดร่องสวน วิธีการปลูกผลไม้ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการศึกษาโดยถ้วนหน้า การศึกษาหลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพมากขึ้น ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2503 มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทำให้การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ มีการขยาย การศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี คนในชุมชน อายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ภายหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2534) ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษา เป็น 2 ระบบชัดเจน คือ การศึกษาในระบบ โรงเรียน และการศึกษาไม่ในระบบ การศึกษาในระบบ โรงเรียนมี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คนในชุมชน ที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 (ระดับประถมศึกษาปีที่ 7 สิ้นสุดปี พ.ศ. 2519) ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดี จะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยในระดับมัธยมศึกษาบิดามารดานิยม พายเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพมหานคร ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้การ ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งตรงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีการจัดระบบการศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษา ตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (ระบบ 6-3-3) เป็นระบบการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบที่เป็นการศึกษา ขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็นสามระดับ การศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ เด็กที่มีอายุ 3-6 ปี ระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเรียน 6 ปี ระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียน 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียน 3 ปี แบ่งเป็นสองประเภท คือ 1) ประเภทสามัญศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และ 2) ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะการประกอบอาชีพ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศทำให้ปัจจุบันมีสถานศึกษาเพิ่มขึ้น คนในชุมชน บางส่วนศึกษาในฝั่งกรุงเทพมหานคร เพราะมี โอกาสและทางเลือกในการศึกษา และมี โอกาสในการประกอบ อาชีพมากกว่าปัจจุบันคนในชุมชนจบการศึกษาในระดับสูงขึ้น

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สี่เขี้ยวภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

ข้อมูลที่ศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2504	พ.ศ. 2504-2534	ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
วิถีชีวิต	เป็นสังคมชนบท ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้และสวนมะพร้าว เพื่อทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติ สัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น	เป็นสังคมอุตสาหกรรม รับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม	วิถีชีวิตกลายเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท วิถีชีวิตของคนในชุมชนกลับสู่สภาพเดิม ไม่ได้รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียวแต่เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายต่างๆ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง
การตั้งถิ่นฐาน	การสร้างบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง การคมนาคมทางน้ำ ใช้เรือพายในการเดินทางไปมาหาสู่กัน ลักษณะบ้านเป็นเรือนไม้สูงแบบโบราณ (ใต้ถุนสูง)	การสร้างบ้านเรือนหันหน้าออกสู่ถนนใหญ่เพื่อสะดวกในการเดินทาง มีรถโดยสารสาธารณะและรถยนต์ส่วนบุคคล	การสร้างบ้านเรือนอยู่ติดริมถนนเพื่อสะดวกในการเดินทาง ลักษณะบ้านมีความทันสมัย ใช้ปูนเป็นวัสดุหลักในการสร้างบ้าน บ้านมีรั้วหรือกำแพงสูง
ระบบครอบครัว	เป็นครอบครัวขยาย อยู่แบบเครือญาติ สร้างบ้านเรือนในบริเวณเดียวกัน มีสมาชิกจำนวนมาก มีการแต่งงานในหมู่บ้านใกล้เคียง	เป็นครอบครัวเดี่ยว สัมพันธภาพค่อนข้างห่างเหิน มีการย้ายถิ่นและแยกครอบครัวออกไป ไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างคนต่างอยู่	เป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้น จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง เพราะสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดใกล้เคียง ทำงานเข้าไปเย็นกลับหรือบางครอบครัวเข้าบ้านพักและกลับมาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากพื้นที่สี่เขี้ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการรับประทานอาหารกลางวัน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ข้อมูลการศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2504	พ.ศ. 2504-2534	ภายหลังมีโครงการสวนกลาง มหานคร พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
			(ปีกนิก) กับครอบครัวในสวน สาธารณะ และสวนพฤกษชาติ หรือ สวนป่าชุมชน ทำให้ครอบครัวกลับ สู่สภาพเดิม เริ่มมีเวลาทำกิจกรรม ร่วมกัน สัมพันธภาพในครอบครัว มีความสนิทสนมกันมากขึ้น
ความสัมพันธ์ ของบุคคล ในชุมชน	มีความสนิทสนมกัน บ้านใกล้เรือนเคียง เมื่อ คนในชุมชนมีงานบุญ ต่าง ๆ ได้แก่ งานบวช งานแต่ง หรืองานศพจะ มาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	รับจ้างในโรงงาน อุตสาหกรรมมากขึ้น สัมพันธภาพของคนใน ชุมชนค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันน้อยลง	ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เปลี่ยนแปลงไป มีการรวมกลุ่มของ องค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพ เกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน
การศึกษา ของบุคคล ในชุมชน	ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 (การศึกษาภาค บังคับ) วัดเป็นศูนย์กลาง ทางการศึกษาโรงเรียน ส่วนใหญ่อยู่ในเขตวัด และพระสงฆ์เป็นผู้ก่อตั้ง สถานศึกษา คนในชุมชน มีกิจกรรมเชื่อมโยง ระหว่างบ้าน วัด	แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบ การศึกษาเป็น 2 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ ถ้าครอบครัวใดมีฐานะดี จะมีโอกาสศึกษาต่อใน ระดับที่สูงขึ้น โดยบิดา มารดาจะพาเรือมาส่ง บุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อ ฝั่งกรุงเทพมหานคร	เน้นการศึกษาในระบบ มีหน่วยงาน ภาครัฐรับผิดชอบ ได้แก่ สำนักงาน คณะกรรมการขั้นพื้นฐานแห่งชาติ (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการ วัดจึงไม่ได้มีบทบาททางการศึกษา หรือเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา มีสถานศึกษาเพิ่มขึ้น นิยมส่งบุตร หลานเรียนต่อในกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลมีทางเลือกศึกษามากกว่า มีโอกาสด้านการประกอบอาชีพ ที่มีรายได้มั่นคง คนในชุมชนจบ การศึกษาระดับสูงขึ้นทั้งระดับ มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว ผู้วิจัยขอนำเสนอวัฒนธรรมมอญ เนื่องจากชุมชนกุ่มบางกะเจ้า มีการอพยพของคนเชื้อสายรามัญ (มอญ) มาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 พ.ศ. 2358 ทำให้วัฒนธรรมโดยภาพรวมเกี่ยวข้องกับมอญ ซึ่งสรุปได้ 4 ประเภท คือ 1) คติธรรม 2) เนติธรรม 3) วัตถุประสงค์ และ 4) สหธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และหลักธรรมทางศาสนา ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 กุ่มบางกะเจ้าเป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลมอญเนื่องจากมีการอพยพของคนเชื้อสายรามัญ (มอญ) คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยึดมั่นในคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อของบรรพบุรุษ และความเชื่อในการดำเนินชีวิต ได้แก่

1.1 ความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล คือ เมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้มีพ่อค้าชาวรามัญ 2 ท่าน มีชื่อว่า ตะปุตตะ และภักติกะ เมื่อได้ทราบข่าวว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงใคร่ที่จะฟังธรรมจากพระองค์จึงได้พากันเข้าเฝ้า พร้อมกับได้ถวายสัตถุก่อน สะตุผล (ข้าวตอก) แล้วสนทนาและฟังธรรมจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ก่อนที่จะทูลลากลับได้ทูลขอของที่ระลึกสำหรับกราบไหว้บูชา พระพุทธเจ้าทรงเอาพระหัตถ์ลูบพระเศียรของพระองค์ ทำให้เส้นพระเกศาหลุดติดมือมา 8 เส้นแล้วประทานให้พ่อค้าชาวรามัญ ครึ่งกลับบ้านเมืองตัวเอง ความปิติยินดีจึงได้นำเส้นพระเกศาทูลถวายพระมหากษัตริย์ ประเทศรามัญ พระองค์จึงได้โปรดให้สร้างสถูปเจดีย์แล้วบรรจุเกศานั้นไว้เป็นที่กราบไหว้จึงทำให้คนมอญเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงครัด ดังนั้นประเพณีต่าง ๆ ของคนมอญจึงเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาทั้งหมด จึงทำให้การดำเนินชีวิตของชาวมอญเกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางศาสนา อาทิ เชื่อว่าการทำบุญให้ทานอะไรก็ตามย่อมส่งผลถึงผู้ที่เรารารถนาจะอุทิศส่วนกุศลให้ ชาวไทยมอญส่วนใหญ่ปรารถนาจะนิพพาน โดยตั้งกตจากคำอธิษฐานที่ว่า “นิพพาน ปังจะโย โหตุ” ขอให้เป็นปัจจัยสำเร็จ พระนิพพานด้วยเทอญ การไปทำบุญ จะต้องแต่งตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะขณะที่ใส่อาหารไปทำบุญจะต้องตระเตรียมอย่างประณีต เพราะจะส่งผลไปถึงอนาคตชาติ มีความเชื่อว่าการทำบุญที่ทำแล้วได้บุญมาก คือ การสร้างพระพุทธ คือ การสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระธรรม คือ การสร้างพระไตรปิฎก และพระอภิธรรม-การสร้างพระสงฆ์ คือ การบวชพระ ชาวไทยมอญมีความเชื่อว่าลูกผู้ชายที่เกิด

ในสายเลือดของชาวพุทธจะต้องบวช ชีวิตถูกผู้ชายถึงจะสมบูรณ์และได้กุศลอย่างแรง ชาวมอญมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาว่า เมื่อคนเรายังอยู่ในเพศฆราวาสแม้จะมีทรัพย์สินศฤงคารมากมายเพียงใด แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ของนอกกาย เมื่อจะเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ก็จำต้องสละสิ่งเหล่านั้น ไปสู่เพศที่บริสุทธิ์ การแต่งกายของนาคมอญจึงสวยงามราวรูปกษัตริย์ ซึ่งเห็นได้จากพิธีการบวช ก่อนที่จะถึงพิธี 1 วัน ผู้บวชจะต้องไปขอมญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ โดยจะมีเพื่อนสนิทไปด้วยประมาณ 6-7 คน แต่งกายด้วยชุดลอยชาย นุ่งผ้าเยียรบับจีบหน้านาง ห่มสไบ ทัดดอกไม้ มีสร้อยคอทองคำ และเข็มขัดทองคำ เป็นเครื่องประดับ มักจะไปในช่วงเวลาบ่าย 3 โมง หรือตอนเย็น พร้อมกลองยาว ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง และจะต้องมีพิธีกรเป็นผู้กล่าวนำขอมมา ซึ่งต้องแต่งกายโดยการนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อขาวถือพานรูป เทียน เดินนำหน้า เรียกว่า “แห่ลา” ดอกไม้ที่กล่าวถึงมีใช้รูปเทียนแพที่ใช้ในการขอมมาทั่วไป แต่จะทำเป็นกรวยด้วยใบตองเล็ก ๆ สำหรับเสียบรูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม ดอกหมากอ่อนกับดอกนกยูง ในวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันบวช ผู้บวชยังไม่ต้องปลงผม ให้แต่งกายเช่นเดียวกับวันแห่ลา นั่งแคร่ แห่กันไปที่วัด เมื่อไปถึงจึงมีการปลงผม เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นนาค จากนั้นญาติพี่น้องจะมาร่วมกันจูนนาคเข้าโบสถ์เพื่อประกอบพิธีทางศาสนาเช่นเดียวกับธรรมเนียมคนไทย ปัจจุบันความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดของชาวมอญยังคงอยู่ ซึ่งสังเกตได้จากวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และการดำเนินชีวิต การบวชมอญยังคงมีการสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน แต่มีขั้นตอนพิธีการบางอย่างเปลี่ยนไป การบวชมอญ ประมาณ ปี พ.ศ. 2500 ผู้บวชนั่งเก้าอี้หวาย และมีหนุ่มลอยชายแต่งกายชุดลอยชาย นุ่งผ้าเยียรบับจีบหน้านาง ห่มสไบ ทัดดอกไม้ แยกผู้บวช แห่รอบอุโบสถ 3 รอบ และยกเข้าอุโบสถ ปัจจุบัน ไม่มีเก้าอี้หวายเป็นการเดินแห่รอบเข้าอุโบสถหรือชื่อก่อนเข้าอุโบสถ การแต่งกายชุดลอยชายมีน้อยลง เพราะมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทย-มอญ

ภาพที่ 17 การบวชมอญ

1.2 ความเชื่อเรื่องผี นอกจากมอญจะยึดมั่นในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด มอญยังมีความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ และผีอื่น ๆ รวมทั้งเทวดา อารักษ์ จึงต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เพื่อให้เป็นที่พอใจของสิ่งที่ตนนับถือจะได้อยู่เย็นเป็นสุขไม่เกิดเภทภัย ผีที่มอญนับถือ แบ่งเป็น 2 ประเภทที่ 1 คือ ผีประจำหมู่บ้าน ผีนี้จะอยู่ในศาลที่อยู่ห่างจากหมู่บ้าน หรืออาจเป็นบริเวณชายทุ่งที่ห่างไกลจากผู้คน ผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อกับผี คือ คนทรง คนทรงจะเป็นผู้ที่ประกอบพิธีทรง ผู้ที่ศรัทธาจะไปหาคนทรงเพื่อสอบถามสิ่งที่ตนอยากรู้หรือมีปัญหาเดือดร้อนขอให้ผีช่วย ประเภทที่ 2 ผีบ้านผีเรือน เป็นผีประจำตระกูล ผีประจำตระกูลมีหลายอย่าง เช่น ผีผ้า ผีเต่า ผีหมู ผีวัน ผีงู เป็นต้น ผู้ที่มีหน้าที่รับผีเป็นการสืบทอด คือ บุตรชายคนโต สมัยก่อนบุตรชายคนโตมีความสำคัญต่อครอบครัวมาก นอกจากมีหน้าที่รับผีแล้ว บุตรชายคนโตยังมีหน้าที่รักษาสมบัติของผี เช่น ผีผ้า จะมีผ้านุ่งของผู้ชาย 1 ผืน ของผู้หญิง 1 ผืน เสื้อผู้ชายแขนยาวผ่าอก สไบสีขาวและสีแดงอย่างละผืน แหวน 1 วง ของเหล่านี้จะใส่กระเจาดหรือตะกร้าวางหรือแขวนไว้ที่เสาเอกที่อยู่หัวนอนของผู้รับผี ผู้รับผีจะต้องดูแลรับผิดชอบบัตติดังกล่าว ถ้าชำรุดเสียหายถือว่าผิดผี ถ้ามีการผิดผีเกิดขึ้นจะเป็นด้วยสาเหตุใดก็ตามจะต้องประกอบพิธีรำผีเพื่อเป็นการขอขมา มิฉะนั้นอาจเกิดเภทภัยขึ้นได้ การรำผีมักทำกันในฤดูแล้ง ประมาณเดือน 4 เดือน 6 ยกเว้นวันพระ ปัจจุบันความเชื่อเรื่องผีเสื่อมคลายลงไป ทั้งนี้ เพราะผู้รู้และผู้ประกอบพิธีนั้นส่วนมากเป็นคนรุ่นเก่า คนรุ่นใหม่ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวไม่เข้าใจเรื่องราวอย่างถ่องแท้ และประการสำคัญ คือ ไม่เชื่อเรื่องผี ไม่มีการรำผี และผิดผี นอกจากการรำเพื่อถวายเจ้าพ่อที่หมู่บ้าน ปีละ 1 ครั้งเท่านั้น

ภาพที่ 18 การนับถือผีของชาวมอญ

1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ชาวมอญมีความเชื่อว่าพระพรหมจะลงมาลิขิตที่หน้าผากของเด็กที่เกิดใหม่ ดังนั้น เมื่อถึงเวลาคลอดจะมีการเตรียมผ้าขาวปูตั้งแต่หัวกระโถบ้านถึงห้องนอนและจัดหาเครื่องไหว้ด้วย คือ กล้วย 1 หวี แป้งหอม น้ำมันหอมดินสอด สมุด ใส่พานไว้ ในอดีตการฝังรอกของเด็กนั้นชาวมอญนิยมฝังไว้ใต้กระโถบ้าน เพื่อเป็นเครื่องหมายว่าไม่ยอมให้ลูกอยู่ไกลบ้าน หลังการเกิดมีพิธีอาบน้ำเด็ก ซึ่งเป็นพิธีที่ชาวมอญนิยมทำในช่วงเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคม ครอบครัวยุคใหม่ที่มีลูกคนหัวปีเป็นผู้ชาย จะมีพิธี โคนผมไฟที่จัดอย่างใหญ่โต จะมีการรดน้ำมันส้มป่อย และชาวมอญก็ถือเป็นว่าพิธีกรรมที่สำคัญที่สุด มีความเชื่อเรื่องการ โคนผมไฟ การ โคนผมไฟ เป็นการสู่ขวัญเด็กและสู่ขวัญบิดามารดา เพื่อให้เกิดความสบายใจด้วยเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธี ที่จะทำให้เป็นมงคลต่อเด็ก หลังจากพิธี โคนผมไฟ เด็กชาวมอญจะไว้จุก โดยมี ความเชื่อจากบรรพบุรุษว่า เด็กจะอ่านหนังสือง่ายและมีสุขภาพที่แข็งแรง โดยจะ โคนจุกเมื่ออายุ 8 ขวบ เพราะต้องเข้าเรียนหรือเป็นเด็กโตแล้ว ปัจจุบันวัฒนธรรมการเกิดของชาวมอญยังมีให้เห็นอยู่ในหมู่บ้านมอญในตำบลทรงคนอง โดยเฉพาะพิธี โคนผมไฟแต่การไว้จุกของเด็กชาวมอญลดน้อยลง เนื่องจากปัจจุบันเด็กเรียนหนังสือเร็วขึ้น

1.4 ความเชื่อเกี่ยวกับความตาย ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พิธีกรรมของชาวมอญโดยปกติคนมอญจะแบ่งศพออกเป็น 2 ประเภท คือ ตายดี กับตายไม่ดี ตายดี ได้แก่ ตายด้วยโรคชรา เจ็บป่วยมานาน ส่วนตายไม่ดี คือ ตายด้วยอุบัติเหตุ ฆ่าตัวตาย รวมไปถึงเด็กที่ตายโดยอายุยังไม่ครบ 12 ปี ซึ่งหากเป็นลักษณะเช่นนี้จะต้องนำไปฝังเพียงอย่างเดียว ถ้าตายในบ้านต้องรับนำศพไปฝังไว้ที่วัดทันทีไม่มีการสวดและไม่มีการทำบุญ หลังจากครบ 7 วัน แล้วถึงจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ สำหรับผู้ตายดี ตายในบ้าน จะนำโลงศพขึ้นบ้านไม่ได้ แต่จะจัดเป็นแท่นวางศพ หรือเรียกว่า โจ้งเหนาะ ไว้บนบ้านแทน มีไม้ค้ำยันไว้ที่ได้ถุนบ้าน ที่วางแท่นศพทำด้วยไม้ไผ่ซี่ซ้อนกัน 4 ชั้น ตั้งเสาขึ้น 6 ต้น ใช้ไม้ไผ่ 4 อันต่อกันเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เพดานบุด้วยผ้าขาวและใช้ไม้ไผ่อีก 2 อัน ไขว้กันเป็น 4 แฉก ตรงเสาหัวและท้าย ส่วนเสา กลางทั้งคู่ก็ใช้ไม้ไผ่ตรงไว้เช่นเดียวกัน บุด้วยผ้าขาวทำเป็นเพดานวางครอบลงบนเสาทั้ง 6 ต้น จีบพลู 1 จีบ ผูกเป็น 3 เปลาะด้วยด้ายดิบ แหวน 1 วง กรรไกร 1 อัน ผูกติดกันเป็นสายห่างกันพอสมควร ทั้ง 3 อย่างนี้ผูก ห้อยไว้ที่เพดานผ้าขาว โยงลงมาติดไว้ที่ร่างศพ ก่อนที่จะนำศพขึ้นบนแท่นจะต้องอาบน้ำศพ และเปลี่ยน เครื่องแต่งตัว โดยนำผ้า 1 ชิ้น ทบเป็นรูปสามเหลี่ยมเย็บติดกันสำหรับชองขา 2 ขาค่อยๆ กางเกงขึ้นใน ภาษามอญเรียกว่า เป็งมอย จากนั้น นุ่งผ้าสวมเสื้อให้ใหม่ โดยกลับข้างเอาด้านหน้าไว้ด้านหลัง และหริ่ม ให้ศพแล้วหักหวีนั้นเสีย เสริจแล้วเอาผ้าดิบมาผูกที่ศพเป็น 3 ตอน คือที่คอ ข้อมือ และข้อเท้า **เอาเหรียญบาท** ใส่ลงปาก ต่ำมากให้ละเอียดยใส่ลงไป 1 คำ แล้วใช้ไม้ไผ่ 2 ซีก ผูกขนบไว้ข้างศพทั้ง 2 ข้าง **เสริจแล้วจึงยก** ศพขึ้นแท่น เอาผ้าขาวคลุม จากนั้นให้ก่อไฟไว้ที่ปลายเท้าศพ โดยใช้ดา 1 ใบ มี 3 เค้าเอาหม้อดินใส่น้ำต้มไว้ ปล่อยให้ไฟมอดไปเอง โดยใช้ฟืน 3 คู่้น เมื่อไฟมอดก็ไม่ต้องเติมฟืนอีก จุดตะเกียงที่ด้านหัวนอน 1 ดวง

แล้วนิมนต์พระมาสวดบำเพ็ญกุศลต่อไป ปัจจุบันงานศพแบบมอญยังคงมีอยู่ แต่อาจไม่เคร่งครัดตามพิธี ทุกขั้นตอน ลักษณะของงานศพแตกต่างกันตามฐานะของแต่ละคน ชาวมอญเชื่อว่า ด้ายดีหรือด้ายที่บ้านให้ ตั้งศพไว้ที่บ้าน แล้วค่อยนำมาที่วัด เพื่อสวดอภิธรรมศพ หลังจากนั้นถ้าครอบครัวใดมีฐานะดีเก็บไว้ 100 วัน หรือ 1 ปี เพื่อจัดพิธีเผาศพที่นิยมเลี้ยงพระมากกว่าอายุของคนตาย เช่น คนตาย อายุ 85 ปี จะเลี้ยงพระสงฆ์ 100 รูปในวันเผาเพราะมีความเชื่อว่าคนตายจะไปสู่ที่ดี และญาติได้บุญมหาศาล ส่วนศพที่ไม่ได้ด้ายที่บ้าน ตายลับหลังด้วยอุบัติเหตุ ตามความเชื่อของชาวมอญ คือ ด้ายไม่ดี จะไม่เก็บไว้ที่บ้าน จะนำศพไปวัด และเก็บศพ 3 ปี เพราะมีความเชื่อว่าถ้าเผาศพจะทำให้ญาติประสบภัยหรือมีเรื่องไม่ดีเกิดขึ้นกับสมาชิกใน ครอบครัว จึงนำศพไปเก็บไว้ที่วัด พอครบ 3 ปี ถวายศพนั้นแก่ท่านเจ้าอาวาส เพื่อทำพิธีเผาศพ ปัจจุบันคนมอญที่มีฐานะดี จะเก็บศพไว้ 1-3 ปี มีการทำบุญ 100 วัน 1 ปี และทำบุญใหญ่ในวันเผา แต่สำหรับคนมอญที่ฐานะยากจนจะสวดอภิธรรม 5 วันและเผาศพ ความเชื่อเกี่ยวกับการตายดีและตายไม่ดีห้ามนำศพเข้าบ้าน นำศพไปไว้ที่วัด หรือนำศพไปเผา ยังคงมีอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะระยะเวลาของการจัดงานศพที่เป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม

2. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมายและจารีตประเพณีต่าง ๆ ซึ่งบางกะเจ้ามีประเพณีสำคัญ ดังนี้

2.1 ประเพณีสงกรานต์พระประแดง ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร พ.ศ. 2534 ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีของชาวอำเภอพระประแดง ทุกคนทั้งชาวไทยและชาวมอญที่จะร่วมกันจัดงาน โดยจัดตั้งจากวันสงกรานต์ไทยไปหนึ่งอาทิตย์ จุดเด่น คือ การมีขบวนแห่นางสงกรานต์ พร้อมด้วยขบวนแห่กแห่ปลาที่ยิ่งใหญ่สวยงามตระการตาที่หลายหน่วยงาน และทุกหมู่บ้านร่วมกันจัดขึ้น ความสวยงามตระการตาของขบวนแห่นางสงกรานต์ ขบวนรถบุปผาชาติ ขบวนสาวงาม-หนุ่มลอยชายแต่งกายด้วยชุด ไทยรามัญ และชุดลอยชาย เมื่อใกล้จะถึงวันสงกรานต์ ชาวบ้านโดยทั่วไปเฉพาะชาวไทยรามัญ แต่ละครอบครัวต่างช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนของตนก่อนวันสงกรานต์ 2-3 วัน แต่ละบ้านช่วยกันกวาดถนนที่เรียกว่า กาละแม บางบ้านก็ทำขนมข้าวเหนียวแดง เพื่อจะได้นำไปทำบุญในวันสงกรานต์ และแจกจ่ายญาติมิตรสหาย โดยมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังหิวโหยอยู่ ชอบรับประทานอาหารตามเทศกาล กล่าวคือขนมกาละแมจะมีในเทศกาลสงกรานต์ ขนมกระยาสารที่มีในเทศกาลออกพรรษา ข้าวเม่าทอดมีในเทศกาลทอดกฐิน ข้าวต้มลูกโยนน้ำผึ้งมีในวันเพ็ญเดือนสิบ ดังนั้นอาหารที่นำไปถวายพระ จะต้องทำอาหารให้ถูกเทศกาลไม่เช่นนั้นแล้วบรรพบุรุษจะไม่ได้รับส่วนกุศลที่อุทิศไปให้ การหุงข้าวสงกรานต์ หรือข้าวแช่จะเชิญสาว ๆ ในหมู่บ้านมาช่วยกันหุงต้มอาหารเพื่อทำบุญตามประเพณีส่งข้าวสงกรานต์ทำได้ 3 วัน คือ วันที่ 13-14-15 เมษายน นอกจากส่งข้าวสงกรานต์แล้วตามวัดต่าง ๆ มีผู้ไปทำบุญกันมาก ในเวลากลางคืนมีบ่อนสะบ้าตามหมู่บ้านเป็นที่สนุกสนาน สะบ้า เป็น

การละเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่ง บ่อนสะบ้าแต่ละบ่อนจะมีขนม กวันสะกอ หรือ กาละแม เตรียมไว้ให้รับประทานด้วย และมีการร้องเพลงทะเลยมอญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายรามัญ (มอญ) ในวันท้ายของสงกรานต์ ทุกหมู่บ้านจะรวมใจกันจัดขบวนแห่นางสงกรานต์นำขบวนนางสงกรานต์ ขบวนสาวรามัญ-หนุ่มลอยชายจากหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อแห่กันแห่ปลาไปทำพิธีปล่อนกปล่อนปลา ซึ่งถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้อายุยืนยาว เมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้วจึงออกมาเล่นสาดน้ำ ประเพณีสงกรานต์พระประแดง มีกิจกรรมต่าง ๆ ในเทศกาล ดังนี้

2.1.1 ประเพณีส่งข้าวสงกรานต์ ข้าวสงกรานต์นั้นเป็นการหุงข้าวแล้วแช่ลงในน้ำคอกมะลิบรรจุลงในหม้อดิน ส่วนกับข้าวนั้นก็จะเป็นอาหารเค็ม เช่น ไข่เค็ม ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ของหวาน ได้แก่ ถั่วดำต้มน้ำตาล กล้วยหักมุก แดงโม จัดวางใส่ถาดให้เท่ากับวัดที่จะไปถวายข้าวสงกรานต์

2.1.2 ประเพณีแห่หงส์ชงตะขาบ เริ่มมานานกว่า 30 ปี จะจัดขึ้นทุกวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษชาวมอญ หงส์ เป็นสัญลักษณ์ตัวแทนตำนานการกำเนิดถิ่นฐานของมอญ ณ กรุงหงสาวดี และตะขาบเป็นสัญลักษณ์ของคดิธรรม ความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เปรียบดั่งสัดส่วนในอวัยวะต่าง ๆ ของตัวตะขาบ ชาวมอญจะร่วมกันจัดทำรงตะขาบของหมู่บ้านตน และหมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพ โดยมารวมตัวกันที่ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอพระประแดง ตั้งขบวนแห่ไปตามจุดต่าง ๆ ของตลาดพระประแดง หลังเสร็จการแห่ ชาวมอญแต่ละหมู่บ้านก็จะนำไปแขวนที่เสาหงษ์ของแต่ละวัดในหมู่บ้าน อาทิ ตำบลทรงคนองแห่หงส์ชงตะขาบไปแขวนที่เสาหงส์ในวัดคันลัด

2.1.3 ประเพณีแห่กแห่ปลา เกิดจากความเชื่อของชาวมอญที่ว่า การปล่อนกปล่อนปลาเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ตนเองทำให้มีอายุยืนยาว และเป็นประเพณีหนึ่งในเทศกาลสงกรานต์ที่จัดพร้อมกับขบวนแห่ นางสงกรานต์ในวันท้ายของเทศกาลสงกรานต์พระประแดง

2.1.4 ประเพณีแห่ นางสงกรานต์ ในวันท้ายวันสงกรานต์จะมีขบวนแห่กแห่ปลา แต่ละหมู่บ้านจะเชิญสาวเข้าร่วมขบวนแห่ นำหมากพลูจิบใส่พานไปเชิญสาวตามหมู่บ้านต่าง ๆ แล้วแต่จะกำหนดว่าหมู่บ้านใดจะเชิญสาวกี่คน ก็เตรียมหมากพลูไปเท่ากับจำนวนสาวที่ต้องการสาวเมื่อได้รับหมากพลูไปแล้วเขาก็จะมาร่วมเข้าขบวน ส่วนการแต่งกายนั้นแล้วแต่จะสะดวก เมื่อสาวมาพร้อมกันแล้วผู้ที่มิหน้าทีคัดเลือกสาวงาม พิจารณาว่าผู้ใดสวยที่สุดให้เป็นนางสงกรานต์ในปีนั้น

2.1.5 การละเล่นพื้นเมืองการละเล่นสะบ้า (มอญ) ในช่วงวันสงกรานต์ของทุกปี ตามหมู่บ้านจะมีการแสดงสะบ้าหรือการละเล่นสะบ้าของหนุ่มสาว เป็นการละเล่นพื้นเมืองของชาวไทยรามัญ เป็นลีลาการแสดงพื้นเมือง การละเล่นสะบ้ามิใช่การเล่นพนันขั้นต่อแต่อย่างใด

มีการเล่นในเวลากลางคืน บ่อนหนึ่ง ๆ จะมีสาวงามประจำบ่อนอย่างน้อย 7 คู่ อย่างมาก 10 คู่ บ่อนใช้ใต้ถุนเรือนหรือที่ว่างพอที่จะตกแต่งเป็นบ่อนสระบัวได้ บ่อนจะต้องทูลคนให้เรียงแต่งบ่อนด้วยกระดาษสีต่าง ๆ มีแสงสว่างมากพอปัจจุบันได้ใช้ไฟฟ้า (สมัยก่อนใช้ไฟตะเกียง หรือไฟได้) ลูกสระบัวนั้นกลึงเป็นลูกกลมแบนเรียบทำด้วยเขาสัตว์ เช่น เขาวัว เขาควาย เงิน ทองเหลือง หรือไม้เนื้อแข็งก็ได้ การละเล่นสระบัวมีหนุ่มฝ่ายหนึ่ง และสาวฝ่ายหนึ่งแสดงสลับกันไปตามลีลาของวิธีเล่นสระบัวพื้นเมือง

2.1.6 การละเล่นพื้นเมืองทะเลยมมอญ มอญเป็นชนชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมทางดนตรีเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เมื่อประมาณ 20 ปีล่วงมาแล้ว ในเทศกาลสงกรานต์จะได้ยินเสียงเพลงทะเลยมมอญ โดยเฉพาะตามบ่อนสระบัว แต่น่าเสียดายว่าไม่มีการบันทึกหรือถ่ายทอดไว้ให้คนรุ่นหลังสืบทอด ปัจจุบันวัฒนธรรมดังกล่าวจึงค่อย ๆ หายไป การเล่นทะเลยมมอญ คล้ายเพลงน้อยหรือลำตัด เป็นร้อยกรองชนิดหนึ่งคล้ายกับกลอนร้ายของไทยประเภทเพลงเนื้อร้องใช้ภาษามอญ เป็นบทไหว้ครู ชมนกชมไม้ เกี่ยวพาราสิ ให้ศีลให้พรสำหรับผู้ใหญ่ ฝ่ายชายใช้เพลงเจ๊กมั่ว ฝ่ายหญิงใช้เพลงโป๊ดแซ่ การแต่งกายชุดราชมัญ (ชายชุดลอยชาย, หญิงชุดมอญ) ทะยมมอญ ใช้ร้องในโอกาสอันเป็นมงคล เป็นการเล่นพื้นเมืองของชาวไทยเชื้อสายรามัญที่อาศัยอยู่ในเมืองพระประแดง (ชาวปากลัด) การเล่นทะเลยมมอญกล่อมบ่อนสระบัวในเทศกาลสงกรานต์ เป็นการร้องโต้ตอบกันในเชิงเกี่ยวพาราสิระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง โดยมีการรำประกอบ การเคลื่อนไหวของผู้รำนั่นหนักที่มือ และในวันทำยวันสงกรานต์ก็จะมีการแสดงทะเลยมมอญร่วมในขบวนแห่นกแห่ปลาเป็นประจำทุกปี ซึ่งปัจจุบันได้เลือนหายไป

2.1.7 การกวนกาละแม (กวันชะกอ) ของดีเมืองพระประแดง เมื่อถึงเทศกาลประเพณีสงกรานต์ของชาวมอญ ชาวมอญจะทำความสะอาดบ้านเรือน และทำขนมที่มอญเรียกว่า กวันชะกอ แปลเป็นภาษาไทยว่า ขนมกวน ประกอบด้วย ข้าวเหนียว น้ำตาลมะพร้าว กะทิ กวนให้เข้ากันจนเหนียว คนไทยเรียกว่า กาละแม เมื่อถึงวันสงกรานต์ คนมอญจะนำอาหารไปทำบุญที่วัด ตอนเย็นจะพากันไปร่อนน้ำขอพรจากผู้ใหญ่และผู้ที่เคยพนับถือ บรรดาสาว ๆ ตามหมู่บ้านจะนำขนมกาละแมไปส่งตามญาติ หรือผู้ที่เคยพนับถือในต่างตำบล

ปัจจุบันในชุมชนกุ่มบางกะเจ้า ประกอบด้วย 6 ตำบล ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้าและตำบลบางกอบัว ยังคงสืบสานประเพณีสงกรานต์พระประแดง ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 และการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของประเทศ ปี พ.ศ. 2538 ให้กระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชน ประเพณีสงกรานต์จึงอยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คนในชุมชนจึงมีบทบาทน้อยลงในการจัดงานสงกรานต์

ทั้งการจัดขบวนแห่สงกรานต์ คัดเลือกนางสงกรานต์ การแห่หงส์ทรงตะขาบ การละเล่นสะบ้า ชาวบ้านเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีสงกรานต์พระประแดง แต่ไม่ได้ร่วมจัดเตรียมงาน ประเพณีสงกรานต์เหมือนที่เคยปฏิบัติมา ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“50 ปีก่อน ทุกคนจะร่วมกันจัดงานสงกรานต์พระประแดง แต่ละตำบลจะส่งขบวนรถแห่ของตนเองเข้าร่วมและมีการตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงามตามเอกลักษณ์ของคนในชุมชน และมีแข่งเรือยาว แต่ละหมู่บ้านพายเรือแข่งขัน ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมงาน ปัจจุบันมันเงียบ กลายเป็นแต่สะท้อนถิ่น อบต. จัดเอง ต่างคนต่างจัด บางขอเองก็ไม่ค่อยได้ทำเลยทำให้ประเพณีวัฒนธรรมค่อยๆ เลือนหายไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

“มีแต่งงานสงกรานต์ที่ยังเห็นจัดขึ้นทุกปี แต่ก็ไปร่วมงาน ไม่ได้เข้าไปร่วมจัดกิจกรรมอะไรกับเขา ไม่ค่อยสนิทกัน ต่างคนต่างทำงานด้วย อบต. พยายามส่งเสริมอยากให้คนมาทำกิจกรรมในชุมชนกันเยอะ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 19 การละเล่นสะบ้า

ภาพที่ 20 ขบวนแห่นางสงกรานต์

ภาพที่ 21 ประเพณีสงกรานต์พระประแดง และส่งข้าวสงกรานต์

ภาพที่ 22 สรงน้ำพระ และประเพณีแห่นก-แห่ปลา

2.2 ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวมอญ ปฏิบัติเพื่อเป็นการบูชา พระสงฆ์ ประกอบกับพื้นที่ในกิ่งบางกะเจ้าอุดมสมบูรณ์มีไม้ยืนต้นและไม้ผลทำให้มีฝูงผึ้งมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้จะเข้าป่าหาน้ำผึ้งได้เป็นจำนวนมาก และนิยมนำน้ำผึ้งมาใส่บาตรถวายแด่พระภิกษุ สงฆ์ตามความเชื่อสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงดำริว่าในฤดูฝน พระสงฆ์ต้องจำพรรษาอยู่เป็นเวลานาน อาหารสำหรับพระสงฆ์นั้นหายาก ดังนั้น พระองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ฉันอาหารที่มีประโยชน์ที่ถือเป็นเภสัชทาน 5 ชนิด เปรียบเสมือนยารักษาโรค ได้แก่ น้ำผึ้ง เนยใส เนยข้น น้ำมัน และน้ำอ้อย คนในชุมชนบางน้ำผึ้งถือว่าเป็นการทำบุญที่ได้กุศลมากเนื่องจากเป็นยารักษาโรคสำหรับพระสงฆ์ จึงเกิดเป็นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งสืบต่อมาในวันออกพรรษา ซึ่งการตักบาตรน้ำผึ้งจะใช้ภาชนะใส่น้ำผึ้งแล้วใช้ช้อนตักหรือถ้วยเล็กๆ ตักน้ำผึ้งใส่บาตร แยกจากอาหารต่างๆ การตักบาตรน้ำผึ้งนี้ มักจะมีการทำ “ข้าวต้มมัดได้” ใส่บาตรร่วมด้วย ข้าวต้มมัดได้มีลักษณะการทำและกระบวนการผลิตเหมือนข้าวต้มภาคกลางทุกประการ แต่ไม่มีไส้ข้างใน และใช้ใบจากห่อ โดยใช้ดอกมัดเป็นปล้องๆ จึงเรียกว่า ข้าวต้มมัดได้ และบางครั้งมีการห่อแบบข้าวต้มลูกโยน ทั้งนี้ไม่ใส่ไส้ เพราะนำมาจิ้มกับน้ำผึ้งที่ตักบาตร

ปัจจุบันเนื่องจากความเจริญทางสังคมและการพัฒนาประเทศ คนในชุมชนบางน้ำผึ้งมีวิถีชีวิตเป็นสังคมเมือง ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมการตักบาตรน้ำผึ้งในช่วงหลังไม่ครึกครื้น คนในชุมชนกำลังฟื้นฟูให้กลับมาเหมือนเดิม โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งมีบทบาทหลักในการฟื้นฟูให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมตักบาตรน้ำผึ้ง ดังเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ที่นี่มีวัฒนธรรมประเพณีไม่แตกต่างจากคนไทยภาคกลาง มีวันสำคัญทางศาสนา ชาวบางน้ำผึ้งก็จะไปทำบุญ ประเพณีอย่างหนึ่งที่แตกต่างจากคนทั่วไป คือ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งตักในช่วงเทศกาลวันออกพรรษา เราจะไม่เหมือนที่อื่น ที่บางน้ำผึ้งเราใช้น้ำผึ้งตัก โดยจะทำข้าวต้มมัดได้ใส่บาตรร่วมด้วย แต่ไม่ได้ใส่บาตรเดียวกัน แยกกัน เวลาพระท่านฉัน ท่านนำข้าวต้มมาจิ้มกับน้ำผึ้ง ข้าวต้มมัดได้เนี่ยทำเหมือนกับข้าวต้มมัดเลย แต่ไม่ใส่กล้วย เพราะตั้งใจให้กินกับน้ำผึ้ง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

“บางน้ำผึ้งเนี่ยเราจะตักบาตรน้ำผึ้งซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีของเรา โดยตักกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ก่อนตักบาตรเทโวหนึ่งวัน เวลาตักจะตักบาตรร่วมกับข้าวต้มมัดได้ ข้าวต้มลูกโยน ไม่มีไส้ และเวลาตักบาตรจะตักน้ำผึ้งแยกจากอาหารทั่วไป มีถาดไว้ใส่ข้าวต้มมัดได้ต่างหาก ส่วนประเพณีวัฒนธรรมอื่น ๆ ก็เหมือนกับชาวภาคกลางของไทย ปัจจุบัน อบต. กำลังเชิญให้คนมาร่วมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อฟื้นฟูให้กลับมาเหมือนเดิม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 23 ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

2.3 ประเพณีแห่งสังฆะชาบ ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร พ.ศ. 2534 พิธีแห่งสังฆะชาบในเทศกาลสงกรานต์พระประแดง เมื่อเห็นสัญลักษณ์ของหงส์ หมายถึง สัญลักษณ์ของขามมอญ หรือขาวรามัญ หงส์ มักจะถูกประดับไว้ในที่ต่างๆ ที่แสดงว่านั่นเป็นถิ่นที่อยู่ของขามมอญ หรืออย่างน้อย

ก็เป็นสัญลักษณ์สำคัญของชาวมอญโดยเฉพาะตามวัดมอญ เช่น วัดทรงธรรม วัดคันลัด มีเสาหงส์ตั้งอยู่นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์แล้ว เสานี้มีเพื่อใช้แขวนธงตะขาบในเทศกาลสงกรานต์ของชาวมอญพระประแดงด้วยเช่นกัน ด้วยหงส์มีความเกี่ยวข้องกับกำเนิดราชธานีเดิมของชาวมอญ อีกทั้งชาวมอญมีความเชื่อเรื่องนี้ว่า เชื่อมโยงกับพุทธประวัติ หงส์จึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญของชาวมอญตลอดมา ในพิธีสงกรานต์ ยังมีพิธีแห่ธงตะขาบ หรือ “นุ” ซึ่งมีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ สำหรับขนาดเล็กใช้ปักกับเจดีย์ทราย หรือปักภูเขาพระพุทธรูปตามวัด ปักที่บรรจู้ อัฐิบรรพบุรุษ บางท่านกล่าวว่า การแห่ธงตะขาบ สำหรับชาวมอญ คือ การบูชาพระพุทธเจ้า เรื่องเล่าของธงตะขาบที่เล่าขานกันมาในหมู่ชาวมอญ เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติเช่นกัน คือเมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ทรงรำลึกถึงพระพุทธรูปมารดาซึ่งเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้ว ในขณะที่พระพุทธรูปองค์ทรงปรารถนาที่จะโปรดพุทธมารดา จึงเสด็จขึ้นไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ และแสดงธรรมจนพระมารดาได้สำเร็จพระโศคาบัน หลังจากนั้นพระพุทธรูปก็เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ ผู้คนจึงพากันต้อนรับพระพุทธรูป ด้วยการใส่บาตรและยังมีการประดับประดา ปักฉัตรทรงรูปต่างๆ เป็นทิวแถว โดยเฉพาะชนชาติมอญ มอญนั้น ได้ปักธงรูปตะขาบเพื่อต้อนรับ ทั้งนี้สืบเนื่องจากคติทางมอญ ตะขาบเป็นสัตว์สำคัญที่เกี่ยวกับคติของชาวมอญทั้งทางโลกและธรรม คือ ทางโลก ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลำตัวยาว มีพิษถึงตัวเล็กก็สามารถสู้ตัวอื่นได้เปรียบเสมือนชาวมอญที่ไม่เคยหวาดหวั่นต่ออุปสรรคและศัตรู นอกจากนี้ ตะขาบเป็นสัตว์ที่มีลูกมาก แม่ตะขาบจะปกป้องลูกตะขาบ ซึ่งเปรียบเทียบกับชาวมอญ การดูแลกัน สามัคคี มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนทางธรรม กล่าวว่า ทุกส่วนของตัวตะขาบ ชาวมอญจะตีความเป็นปริศนาธรรมทั้งสิ้น พิธีปักธงตะขาบ จะใช้บริเวณลานบ้าน ปักลานหัวท้ายแล้วเอาธงตะขาบขึงไว้ ทำปะรำพิธีสำหรับอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ตอนเย็นพอรุ่งเช้าชาวบ้านจะนำอาหารมาเลี้ยงพระ ถือเป็นกรรมมงคลเพื่อปิดเสียดังใจไว้ในหมู่บ้าน และเชื่อว่าด้วยอำนาจบริวารมีของธงตะขาบจะนำโชคดีและความสุขมาสู่หมู่บ้าน จากนั้นช่วงบ่าย หมู่สาว ผู้เฒ่า จะออกมาช่วยกันถือธงตะขาบ ข้างละ 8 คน ด้านหัวอีก 1 คน ซึ่งต้องเป็นผู้ชายแท้เป็นกระบวนไปวัด เพื่อชักธงนี้ขึ้นสู่เสาหงส์บางคนอาจตัดผม ผูกติดกับธงตะขาบเพื่อเป็นพุทธบูชากลายเป็นหนึ่งในประเพณีสงกรานต์ที่ทำกันมาทุกปี ในปัจจุบัน การแห่หงส์ธงตะขาบ จะกระทำกันในช่วงสงกรานต์ คือ วันที่ 13-15 เมษายน ซึ่งในวันสงกรานต์ที่ตรงกับประเพณี ไทยยังสาดน้ำ ในหมู่ชาวมอญจะเล่นกันในสัปดาห์ต่อไป หมู่บ้านชาวมอญแต่ละแห่งจะร่วมแรงร่วมใจจัดทำธงตะขาบขึ้นมาราวกับจะประชันความสวยงาม และต่างมีสีสันสดใสเหมือนต้อนรับปีใหม่ มอญที่จะมาถึง มีการจัดขบวนแห่สนุกสนานตลอดแนวถนนเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อเข้าสู่วัดต่าง ๆ เมื่อขบวนธงเข้าสู่วัดแล้วก่อนจะนำขึ้นสู่เสาหงส์ พระภิกษุจะสวดชัยมงคลคาถาแล้วประชาชนจะช่วยนำธงตะขาบขึ้นสู่เสาหงส์ จากนั้นก็เป็นพิธีสรงน้ำพระและสวดพระพุทธมนต์ในสำเนียงมอญ

ปัจจุบัน คนในชุมชนกุ่มบางกะเจ้ายังคงรักษาประเพณีแห่หงส์ธงตะขาบ และร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีสืบมา แต่อาจไม่ครึกครื้น เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาท

2.4 ประเพณีการถวายสลากภัต ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประเพณีการถวายสลากภัตเป็นงานบุญของคนในชุมชนที่ปฏิบัติเป็นประจำ เพราะเป็นการทำบุญสังฆทาน ไม่เฉพาะเจาะจงพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เป็นการทำบุญช่วงทำสงกรานต์ เดือนพฤษภาคม หรือ ในช่วงฤดูร้อน ผลไม้ต่าง ๆ เช่น มะม่วง ทูเรียน มังคุด เงาะ ขนุน ต่างคนต่างมักจะนำไปถวายพระตามวัดในหมู่บ้าน ทางวัดก็จะได้เตรียมที่สำหรับพระ และมีหมายเลขกำกับจนครบตามจำนวนเจ้าภาพ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่วัดให้เจ้าภาพแต่ละรายจับสลากหมายเลข เมื่อได้หมายเลขอะไร ก็นำมารับไปวางให้ตรงหมายเลขนั้น เพื่อป้องกันความสับสนกับเจ้าภาพรายอื่น ๆ เมื่อได้เวลาประมาณ 10.30 น. พระท่านจะลงมาสู่ศาลาและไม่เจาะจงเช่นกันว่าจะต้องนั่งตรงเจ้าภาพที่รู้จัก เมื่อพระท่านกราบพระประธานเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพสลากภัตก็ประเคนน้ำร้อน น้ำเย็นที่จัดเตรียมมา มักทยอยจะได้เชิญผู้อาวุโสจุดเทียน รูป หน้าพระประธาน มักทยอยเชิญชวนท่านเจ้าภาพกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย สมาทานศีล พระท่านจะสวดถวายพรจนจบ หลังจากนั้นผู้เป็นเจ้าภาพสลากภัต ยกสำรับอาหารคาวหวาน เครื่องไทยธรรม ขึ้นวางตรงหน้าพระที่จับสลากได้เพื่อจะได้กล่าวคำถวายสลากภัต เมื่อกล่าวคำถวายสลากภัตจบแล้ว ยกสำรับหวานและเครื่องไทยธรรมลงมาก่อน แล้วถวายสำรับอาหารคาว เมื่อท่านฉันเรียบร้อยแล้วจะยกสำรับลง หลังจากนั้นเตรียมรับพรจากพระเป็นอันเสร็จพิธีการถวายสลากภัต

ปัจจุบันประเพณีสลากภัตเปลี่ยนแปลงจากคนในชุมชนมาร่วมกันทำบุญ เป็นเจ้าหน้าที่วัดจะออกไปถามชาวบ้านว่าผู้ใดจะร่วมทำบุญถวายสลากภัต จดชื่อเอาไว้เพื่อนิมนต์พระมารับสังฆทาน เท่ากับจำนวนผู้เป็นเจ้าภาพ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในงานบุญต่าง ๆ น้อยลง และไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“สลากภัตผลไม้ ไม่เจาะจงพระ นำผลไม้ใส่กะละมังกล้วยสังฆทาน ชาวบ้านเอาผลไม้มาของใครของมัน ทำในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ผลไม้ กะละมัง ถาดนก ถาดแดง สลากภัตเข้าพรรษา ต้องมีทุเรียน แล้วจับสลาก พระมี 10 องค์ เวียนไปเวียนมา สนุกสนานชาวบ้านจะลุ้นฉันจะได้องค์ไหน น่าเสียดายเมื่อก่อนเราไปทำบุญกันเอง ชวนกันไป เดียวนี้ต้องมีคนมาถามว่าใครจะร่วมทำบุญบ้าง คณะกรรมการวัดหรือเจ้าหน้าที่วัด ไม่เหมือนเดิมแล้วคนทำบุญน้อยลง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 25 ประเพณีสลาภักดิ์

3. วัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมเกี่ยวกับวิธีการ กระบวนการในการประดิษฐ์ เช่น การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันต่างๆ ได้แก่

3.1 การสร้างบ้านเรือน ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 แต่เดิมบ้านเรือนของคนมอญมีลักษณะคล้ายคลึงกับบ้านเรือนคนไทย คือ เป็นเรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่วใช้ทั้งไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง มีบันตมแหลมมุงหลังคาด้วยจอก มีนอกชาน ระเบียงชวามอญส่วนใหญ่จะนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณที่ราบลุ่ม ใกล้แม่น้ำลำคลอง ลักษณะการสร้างบ้านเรือน จะแตกต่างไปจากบ้านชาวไทยในด้านการก่อสร้าง กล่าวคือ มักปลูกบ้านเรือนโดยเอาด้านซีกของทางแม่น้ำ เพื่อจะได้มีลมพัดเข้าบ้านตลอดเวลา อากาศจะได้ไม่ร้อน แต่เสาเรือนที่เป็นเสาหลักหรือเสาเอกของบ้านจะต้องเป็นที่ประดิษฐานผีบ้านผีเรือนตามความเชื่อของมอญด้วยการปลูกบ้านของชวามอญต้องมีเกณฑ์ โฉลกตามที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เริ่มตั้งแต่การเลือกเวลาที่จะปลูก เลือกที่ดิน ตำแหน่งที่จะปลูก การขุดเสาเรือน การตั้งเสาเรือนต้องให้ได้ขนาดและสัดส่วนตามที่กำหนด คนมอญมีคติในการปลูกบ้าน โดยมีข้อกำหนดเป็นแบบแผนที่คนมอญทั่วไปประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือการปลูกบ้านต้องหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ หลังบ้านอยู่ทางทิศใต้ คนมอญถือว่าทิศใต้เป็นทิศมงคลจะพัดจากทิศใต้สู่ทิศเหนือ เมื่อปลูกบ้านหน้าบ้านจะหันไปทางทิศเหนือ บ้านไต่ขึ้นบ้านหันไปทางทิศใต้ ถือว่านามงคลขึ้นบ้านและเนื่องจากคนมอญเคารพนับถือผีสูงสุด รองจากพระพุทธเจ้า ดังนั้นคติในการปลูกบ้านอีกประการหนึ่งคือห้องที่มีเสาผีหรือเสาเอกของบ้านจะต้องอยู่ด้านทิศตะวันออก เพื่อให้เป็นจุดแรกที่รับแสงในตอนเช้าเงาของคนที่อยู่ภายในบ้านจะได้ไม่ทาบทับเข้ากับเสาผี การปลูกบ้านเป็นสิ่งที่สำคัญในวิถีชีวิตคนมอญ เพราะมีความเชื่อว่าถ้าปลูกบ้านผิดลูกหลานจะทำมาหากินไม่ขึ้น หรือเกิดสิ่งที่ไม่ดีกับครอบครัว เป็นต้น

ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนแบบมอญยังมีให้เห็นในชุมชนกึ่งบางกะเจ้า โดยเฉพาะลักษณะบ้านเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว ยกคานสูง ตั้งอยู่ริมน้ำลำคลอง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากบ้านที่ใช้วัสดุทำด้วยไม้เปลี่ยนเป็นบ้านกึ่งปูน กล่าวคือ ชั้นบนยังคงลักษณะบ้านมอญเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว แต่ชั้นล่างเป็นปูน บางหลังมีการปูกระเบื้องอย่างสวยงาม และการหันหน้าบ้านด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่และการคมนาคมในปัจจุบันที่ใช้ถนน ทำให้บ้านบางหลังหันหน้าสู่ถนน

ภาพที่ 26 บ้านมอญ

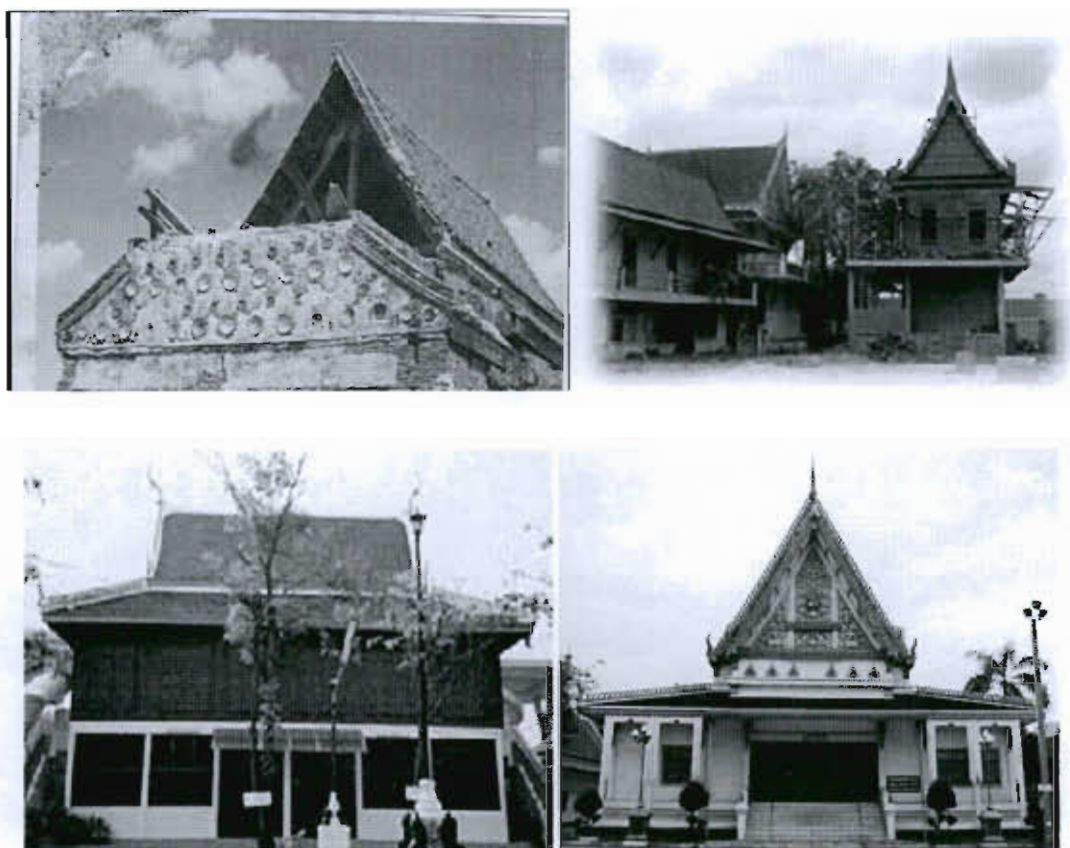
3.2 วัดมอญ ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 วัดมอญแห่งเดียวในกึ่งบางกะเจ้า คือ วัดคันถัด ตั้งอยู่เลขที่ 4 บ้านทรงคนอง ตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สร้างขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 2349 ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อชาวมอญได้อพยพมาจากจังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนนทบุรี ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. 2358 ผู้ที่เป็นหัวหน้านำชาวมอญมาตั้งถิ่นฐานที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ ท่านมีนามว่า “พระยานครเขื่อนขันธ์รามัญราชาติเสนาบดี

ศรีสิทธิสงคราม” (ทอมา คชเสนี) ผู้ที่มาอยู่ที่ตำบลทรงคนองเลือกเอาวัดคันลัดที่มีอยู่เดิมแล้ว เป็นวัดประจำหมู่บ้าน แล้วนิมนต์เอาพระชวรามัญมาปกครองวัด เพื่อที่จะได้อาบุตรหลานของคนบวช และศึกษาธรรมวินัย พระพุทธรูปประจำวัด คือ หลวงพ่อหินอ่อน (มันตะเล) เป็นศิลปะแบบมอญสวยงาม พระอุโบสถหลังเดิมก่ออิฐถือปูน หน้าบันมีงานกระเบื้องประดับ หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกา กำแพงแก้ว สวยงามมาก ต่อมาภายหลังได้เกิดการชำรุดหักพังไปตามสภาพ พระอุโบสถหลังใหม่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2512 แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2517 ลักษณะทั่วไปเป็นทรงไทย คอนกรีตเสริมเหล็ก ประตูหน้าต่าง ไม้แกะสลักลวดลายลงรักปิดทอง ภายในพื้น และผนังถึงขอบหน้าต่าง ปูนหินแกรนิต ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2513 ได้ทำการผูกพัทธสีมา เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 วัดคันลัดเป็นโบราณสถานของชุมชน เนื่องจากเป็นวัดมอญแห่งเดียวในคุ้มบางกะเจ้า และคนในชุมชนที่มีเชื้อสายรามัญ (มอญ) มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่วัดคันลัด ได้แก่ การบวช การทำบุญ งานศพ เป็นต้น

ปัจจุบันวัดคันลัดลักษณะทางกายภาพมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ได้แก่ ศาลาการเปรียญหลังเดิมเป็นศาลาไม้ ปัจจุบันได้รื้อไปแล้ว ศาลาการเปรียญหลังใหม่ใหญ่กว่าหลังเดิมก่ออิฐถือปูน ทั้งหลัง ด้านหลังมีโรงครัว ห้องน้ำ ด้านหน้าอุโบสถมีเจดีย์สถูปบรรจุอัฐิอดีตเจ้าอาวาส และพระที่มรณะภาพ รูปทรงยุโรป ด้านซ้ายมีหอรบขังโบราณ เสาหงส์ประจำวัดเดิมชำรุดและเสาหงส์ต้นใหม่ได้สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2546 ส่วนในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา คนในชุมชนมีความศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาพุทธ ยังคงมีงานบวช งานศพ และการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

ภาพที่ 27 วัดคันลัดและหลวงพ่หินอ่อน (มันตะเล)

ภาพที่ 28 ศาลากลางเปรียญเดิม และศาลาการเปรียญใหม่ วัดคันลัด

4. สหกรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับหลักปฏิบัติทางสังคม ระเบียบ กติกา มารยาท ในการอยู่ร่วมกัน เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกายในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่

4.1 การแต่งกาย ของคนมอญ ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 การแต่งกาย ของชายชาวมอญ สวม เกติศ หมายถึง ผ้าถุง ส่วนผ้าผืนยาวที่นุ่งเวลาออกงานสำคัญ เรียกว่า เกติศชะเหลี่ยน แปลว่า ผ้าถุงยาว (ลอบชาย) ส่วนเสื้อ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนกระบอก มีกระดุมผ้า หรือเชือกผูกเข้ากัน สมัยก่อนนิยม โปกศิริชะ ต่อมาตัดสั้นแบบสมัยนิยม การแต่งกาย ของหญิงมอญ สวมหมิ่นคล้ายผ้าถุงของผู้ชาย แต่ลายของผู้หญิงละเอียดสวยงามกว่าและวิธีการนุ่ง ต่างกัน สวมเสื้อตัวในคอกลมแขนกุดตัวสั้นแค่อว เล็กพอดีตัว สีสด สวมทับด้วยเสื้อแขนยาว ทรงกระบอก เป็นผ้าลูกไม้เนื้อบาง สีอ่อน มองเห็นเสื้อตัวใน ถ้ายังสาวอยู่แขนเสื้อจะยาวถึงข้อมือ หากมีครอบครัวแล้วจะเป็นแขนสามส่วน หญิงมอญนิยมเกล้าผมมวย ก่อนต่ำลงมาทางด้านหลัง โดยมีเครื่องประดับ 2 ชิ้น บังคับไม่ให้ผมมวยหลุด คือ โลหะรูปตัวยูคว่ำและโลหะรูปปีกกา ตาม แนวนอน ภาษามอญเรียกว่า อะนัดไซ่ก และอะเหลียงไซ่ก จากนั้นประดับด้วย “แหมะเกวี่ยปาวซ่ง” รอบมวยผม

ปัจจุบันชาวมอญแต่งกายเช่นเดียวกับชาวไทยทั่วไป แต่ก็ยังคงมีลักษณะของการแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมของตนเองปรากฏให้เห็นอยู่บ้างตามแต่โอกาส เช่น นุ่งผ้าลายตาหมากรุก โดยผู้ชายสูงอายุจะนุ่งผ้านุ่งที่เรียกว่า “สะล่ง” หรือที่ไทยเรียกว่า “โสร่ง” ใส่เสื้อแล้วแต่สะดวกไม่จำกัดแบบ (ปัจจุบันมักใส่อยู่บ้านเท่านั้น) ส่วนผู้หญิงมอญจะนุ่งผ้านุ่งที่เรียกว่า “กานิน” หรือ “นิน” ซึ่งคล้ายการนุ่งผ้าถุงของไทย แต่ยาวกรอมส้นเท้า เสื้อก็แล้วแต่สะดวกเช่นเดียวกัน แต่เวลาไปวัดมีงานสำคัญจะใช้ผ้าสไบเฉียงไหล่อีกทีหนึ่ง และนิยมไว้ผมยาวเกล้าเป็นมวยต่ำก่อนไปข้างหลัง

ภาพที่ 29 การแต่งกายของคนมอญ

4.2 อาหารการกินของมอญ ก่อนการมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 อาหารประจำสำหรับชาวมอญที่ต้องมีทุกมื้อขาดไม่ได้ คือ น้ำพริกปลาอย่าง น้ำพริกตาแดง น้ำพริกกุ้งแห้ง และน้ำปลายำ โดยเฉพาะน้ำปลายำ จัดเป็นอาหารถิ่นเฉพาะของชาวมอญ น้ำพริกชนิดต่างๆ จะกินกับผักสด ผักดองหรือผักต้ม ตามแต่ประเภทของน้ำพริกและมีปลาเค็มเป็นเครื่องเคียงด้วย แกงที่นิยมทำ ได้แก่ แกงส้มคล้ายของไทยแต่จะหนักเครื่องแกงเพื่อดับกลิ่นคาว และจะใส่กระชายกับข้าวเปลือกไปด้วย ไม่ใส่น้ำตาล แกงส้มของชาวมอญจึงมีรสเปรี้ยวเค็ม และมักจะแกงกับผักรวมหรือผักที่มีตามฤดูกาล ส่วนแกงกะทิพวกแกงคั่วเป็นที่นิยม เช่น แกงขี้เหล็ก แกงคั่วลูกตาลกับถั่วเขียวแกง ที่ไม่ใส่กะทิ ได้แก่ แกงเลียง ต้มเค็มใบส้มป่อย แกงบอน ฯลฯ โดยเฉพาะแกงบอนจะนิยมทำเลี้ยงในงานบุญมากกว่าทำกินในชีวิตประจำวัน เพราะมีขั้นตอนการทำที่ยุ่งยาก นอกจากอาหารที่กินในวิถีชีวิตประจำวันของชาวมอญ ยังมีอาหารที่ทำขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ โดยเฉพาะและเป็นที่ยุ้กันดี ได้แก่ ข้าวแช่ หรือชาวมอญเรียกว่า เป็งคางก์ แปลว่า ข้าวน้ำ ข้าวแช่เป็นอาหารที่เกี่ยวข้อง

กับพิธีกรรม มีขั้นตอนในการทำค่อนข้างพิถีพิถันใช้เวลาในการจัดเตรียมมาก และเมื่อปรุงเสร็จจะต้องนำบูชาต่อเทวดา จากนั้นจะนำไปถวายพระและแบ่งไปสู่ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ หลังจากนั้นจึงนำมาแบ่งกินภายในครัวเรือน ปัจจุบันอาหารการกินของชาวมอญยังคงมีอยู่ แต่ด้วยการประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนในชุมชนประกอบอาหารรับประทานเองน้อยลง ส่วนใหญ่มีการซื้ออาหารสำเร็จรูป ในคั้งบางกะเจ้าจะพบอาหารมอญได้ในตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดนัดของชุมชน

สรุปการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ซึ่งสรุปได้ 4 ประเภท คือ 1) คติธรรม 2) เนติธรรม 3) วัตถุประสงค์ และ 4) สหธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และหลักธรรมทางศาสนา ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 คั้งบางกะเจ้าเป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลมอญเนื่องจากมีการอพยพของคนเชื้อสายรามัญ (มอญ) คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยึดมั่นในคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ความเชื่อของบรรพบุรุษ และความเชื่อในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การบวช ซึ่งปัจจุบันยังคงมีอยู่ ส่วนความเชื่อเรื่องผี คนรุ่นใหม่ที่อยู่อาศัยในวัยหนุ่มสาว ไม่เชื่อเรื่องผี ไม่มีการรำผีและผีดผี จึงทำให้ความเชื่อเรื่องผี การนับถือผีค่อย ๆ หายไป 2) เนติธรรม คือ จารีตประเพณี ชุมชนคั้งบางกะเจ้าร่วมมือร่วมใจในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์พระประแดง ประเพณีแห่หงส์ทรงตะขาบ ประเพณีตักบาตรบางน้ำผึ้ง และประเพณีสลากภัต โดยร่วมจัดขบวนแห่สงกรานต์ การจัดขบวนรถบุปผาชาติ การประดับประดาธงต่าง ๆ การจัดเตรียมอาหารคาวหวานในงานพิธีต่าง ๆ เช่น การกวนกาละแม หุงข้าวสงกรานต์ปัจจุบันยังคงมีการสืบสานประเพณีต่าง ๆ แต่ภายหลังการมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 และการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองของประเทศ ปี พ.ศ. 2538 กระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการบริหารจัดการชุมชน ประเพณีสงกรานต์จึงอยู่ภายใต้การดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คนในชุมชนจึงมีบทบาทน้อยลงในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมจัดงานประเพณีต่าง ๆ

3) วัตถุประสงค์ กระบวนการสร้างสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน วัด แต่เดิมบ้านเรือนของคนมอญมีลักษณะคล้ายคลึงกับบ้านเรือนคนไทย คือเป็นเรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว

ใช้ทั้งไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง มีปืนสมแหลมมุงหลังคาด้วยจอก มีนอกชาน ระเบียบชาวมอญส่วนใหญ่จะนิยมปลูกสร้างบ้านเรือนในบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำลำคลอง เสาเรือนที่เป็นเสาหลักหรือเสาเอกของบ้านจะต้องเป็นที่ประดิษฐานค้ำบ้านค้ำเรือนตามความเชื่อของมอญ ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนแบบมอญยังมีให้เห็นในชุมชนกึ่งบางกะเจ้า โดยเฉพาะลักษณะบ้านเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว ยกคานสูง ตั้งอยู่ริมน้ำลำคลอง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากบ้านที่ใช้วัสดุทำด้วยไม้เปลี่ยนเป็นบ้านกึ่งปูน กล่าวคือ ชั้นบนยังคงลักษณะบ้านมอญเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว แต่ชั้นล่างเป็นปูน วัดมอญ คือ วัดคันลัด มีพระพุทธรูปประจำวัด คือ หลวงพ่อหินอ่อน (มันตะเล) เป็นศิลปะแบบมอญสวยงาม พระอุโบสถหลังเดิมก่ออิฐถือปูน หน้าบันมีงานกระเบื้องประดับ หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกา กำแพงแก้ว สวยงามมาก ต่อมาภายหลังได้เกิดการชำรุดหักพังไปตามสภาพ วัดคันลัดเป็น โบราณสถานของชุมชน เนื่องจากเป็นวัดมอญแห่งเดียวในกึ่งบางกะเจ้า และคนในชุมชนที่มีเชื้อสายรามัญ (มอญ) มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่วัดคันลัด ปัจจุบันวัดคันลัดลักษณะทางกายภาพมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ได้แก่ ศาลาการเปรียญหลังเดิมเป็นศาลาไม้ ปัจจุบันได้รื้อไปแล้ว ศาลาการเปรียญหลังใหม่ใหญ่กว่าหลังเดิมก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง ในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา คนในชุมชนมีความศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาพุทธ ยังคงมีงานบวช งานศพ และการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น 4) สหกรรม เป็นหลักปฏิบัติทางสังคม ได้แก่ การแต่งกายของชายชาวมอญสวม เกิด หมายถึง ผ้าถุง ส่วนผ้าผืนยาวที่นุ่งเวลาออกงานสำคัญ เรียกว่า เกิดสะเหล็น แปลว่า ผ้าถุงยาว (ลอยชาย) ส่วนเสื้อ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนกระบอก มีกระดุมผ้า หรือเชือกผูกเข้ากัน สมัยก่อนนิยมโพกศีรษะ ต่อมาตัดสั้นแบบสมัยนิยม การแต่งกายของหญิงมอญสวม หมิ่น คล้ายผ้าถุงของผู้ชาย แต่ลายของผู้หญิงละเอียดสวยงามมากกว่า ปัจจุบันชาวมอญจะแต่งกายเช่นเดียวกับชาวไทยทั่วไป แต่ก็ยังคงมีลักษณะของการแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมของตนเองปรากฏให้เห็นอยู่บ้างตามแต่โอกาส เช่น นุ่งผ้าลายตาหมากรุก โดยผู้ชายสูงอายุจะนุ่งผ้าถุงที่เรียกว่า “สะลง” หรือที่ไทยเรียกว่า “โสร่ง” ใส่เสื้อแล้วแต่สะดวกไม่จำกัดแบบ (ปัจจุบันมักใส่อยู่บ้านเท่านั้น) ส่วนผู้หญิงมอญจะนุ่งผ้าถุงที่เรียกว่า “กานิน” หรือ “นิน” ซึ่งคล้ายการนุ่งผ้าถุงของไทย แต่ยาวกรอมสั้นเท้า เวลาไปวัดหรือมีงานสำคัญจะใช้ผ้าสไบเฉียงไหล่อีกทีหนึ่ง และนิยมไว้ผมยาวเกล้าเป็นมวยต่ำก่อนไปข้างหลัง ด้านอาหารการกินของมอญ อาหารประจำสำหรับชาวมอญที่ต้องมีทุกมื้อขาดไม่ได้ คือ น้ำพริกปลาย่าง น้ำพริกตาแดง น้ำพริกกุ้งแห้ง และน้ำปลายำ โดยเฉพาะน้ำปลายำ จัดเป็นอาหารถิ่นเฉพาะของชาวมอญ น้ำพริกชนิดต่าง ๆ จะกินกับผักสด ผักดองหรือผักต้ม ส่วนแกงกะทิพวกแกงแก้วเป็นที่นิยม เช่น แกงจืดเหล็ก แกงจืดลูกตาลกับถั่วเขียวแกง ที่ไม่ใส่กะทิ ได้แก่ แกงเลียง ต้มเค็มใบส้มป่อย แกงบอน ฯลฯ โดยเฉพาะแกงบอนจะนิยมทำเลี้ยงในงานบุญมากกว่าทำกินในชีวิตประจำวัน เพราะมีขั้นตอนการทำที่ยุ่งยาก นอกจากอาหารที่กินในวิถีชีวิตประจำวันของชาวมอญ ยังมีอาหารที่ทำขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ โดยเฉพาะและเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ข้าวแช่ หรือชาวมอญเรียกว่า

เป็งดาจก์ แปลว่า ข้าวน้ำ ข้าวแช่เป็นอาหารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม มีขั้นตอนในการทำค่อนข้าง พิถีพิถันใช้เวลาในการจัดเตรียมมาก และเมื่อปรุงเสร็จจะต้องนำบูชาต่อเทวดา จากนั้นจะนำไปถวายพระ และแบ่งไปสู่ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ปัจจุบันอาหารการกินของชาวมอญยังคงมีอยู่ แต่ด้วยการประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนในชุมชนประกอบอาหารรับประทานเองน้อยลง ส่วนใหญ่มีการซื้ออาหารสำเร็จรูป ในคั้งบางกะเจ้าจะพบอาหารมอญได้ในตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดนัดของชุมชน

ตารางที่ 3 การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

หัวข้อ	ก่อน พ.ศ. 2534	หลัง พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
คติธรรม	ความเชื่อในหลักคำสอนทาง	ความเชื่อในหลักคำสอนทาง
ความเชื่อ	พระพุทธศาสนาและคำสอนของ	พระพุทธศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ
หลักธรรม	บรรพบุรุษ เช่น การบวช การโกน	ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่ไม่ค่อย
คำสอน	ผมไฟ การตาย ความเชื่อเรื่องผี	เคร่งครัด พิธีกรรมการเกิด การบวช การตายยังคงสืบต่อมาถึงปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องผี (ค่อย ๆ หายไป)
เนติธรรม	ประเพณีสงกรานต์พระประแดง	ประเพณีสงกรานต์พระประแดง
ประเพณี	ประเพณีแห่ธงสี่งตะขาบ (มอญ)	ประเพณีแห่ธงสี่งตะขาบ (มอญ)
และ	ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง	ประเพณีการตักบาตรน้ำผึ้ง
วัฒนธรรม	ประเพณีสลาภกัต	ประเพณีสลาภกัต (ยังคงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนน้อยลง และองค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทสำคัญในการจัดประเพณีต่าง ๆ)
วัดธรรม	บ้านเรือนของคนมอญมีลักษณะ	ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนแบบมอญยังมี
กระบวน	คล้ายคลึงกับบ้านเรือนคนไทย คือ เป็น	ให้เห็นในชุมชนคั้งบางกะเจ้า โดยเฉพาะ
การประดิษฐ์	เรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง หลังคาทรง	ลักษณะบ้านเรือนไทยมีหลังคาทรงจั่ว
การสร้าง	จั่วใช้ทั้งไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง มีบันลม	ยกคานสูง ตั้งอยู่ริมน้ำลำคลองแต่อาจมีการ
บ้านเรือน, วัด	แหลมมุงหลังคาด้วยจอก มีนอกชาน	เปลี่ยนแปลงจากบ้านที่ใช้วัสดุทำด้วยไม้
	ชาวมอญส่วนใหญ่จะนิยมปลูกสร้าง	เปลี่ยนเป็นบ้านกึ่งปูน

ตารางที่ 3 (ต่อ)

หัวข้อ	ก่อน พ.ศ. 2534	หลัง พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
สทธรรม หลักปฏิบัติ ทางสังคม	<p>บ้านเรือนในบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำ ลำคลอง เสาเรือนที่เป็นเสาหลักหรือ เสาเอกของบ้านจะต้องเป็นที่ ประดิษฐานผีบ้านผีเรือนตาม ความเชื่อของมอญ</p> <p>วัดคันลัด มีพระพุทธรูปประจำวัด คือ หลวงพ่อหินอ่อน (มณฑลทะเล) เป็น ศิลปะแบบมอญสวยงาม พระอุโบสถ หลังเดิมก่ออิฐถือปูน หน้าบันมีงาน กระจเบื้องประดับ หลังคาไม่มีช่อฟ้า ไบระกา กำแพงแก้ว ต่อมาภายหลังได้ เกิดการชำรุดหักพังไปตามสภาพ</p> <p>การแต่งกายแบบมอญ สวมผ้าถุง ส่วนผ้าผืนยาวที่นุ่งเวลาออกงานสำคัญ ส่วนเสื้อ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนกระบอก มีกระดุมผ้า หมิงมอญ สวมผ้าถุงเหมือนผู้ชาย แต่ลายผ้า ของผู้หญิงละเอียด สวยงามมากกว่า</p> <p>ด้านอาหารการกิน อาหารประจำ สำหรับชาวมอญที่ต้องมีทุกมื้อขาด ไม่ได้ คือ น้ำพริกชนิดต่าง ๆ จะกินกับ ผักสด ผักดองหรือผักต้ม ส่วนแกงกะทิ พวกแกงคั่วเป็นที่นิยม เช่น แกงจืดเหล็ก แกงคั่วลูกตาลกับถั่วเขียวแกง ที่ไม่ใช่ กะทิ ได้แก่ แกงเลียง ต้มเค็มใบส้มป่อย แกงบอน</p>	<p>ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนแบบมอญยังมี ให้เห็นในชุมชนคู้บางกะเจ้า โดยเฉพาะ ลักษณะบ้านเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว ยกคานสูง ตั้งอยู่ริมน้ำลำคลอง แต่อาจมี การเปลี่ยนแปลงจากบ้านที่ใช้วัสดุทำ ด้วยไม้เปลี่ยนเป็นบ้านกึ่งปูน</p> <p>วัดคันลัด มีพระพุทธรูปประจำวัด คือ หลวงพ่อหินอ่อน (มณฑลทะเล) ยังคงอยู่ เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน มีศาลาการเปรียญหลังใหม่ใหญ่กว่า หลังเดิมก่ออิฐถือปูนทั้งหลัง</p> <p>ปัจจุบันชาวมอญจะแต่งกายเช่นเดียวกับ ชาวไทยทั่วไป แต่ก็ยังคงมีลักษณะของ การแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมของตนเอง ปรากฏให้เห็นอยู่บ้างตามแต่โอกาส เช่น นุ่งผ้าลายตาหมากรุก โดยผู้ชายสูงอายุ จะนุ่งผ้าถุงที่เรียกว่า โสร่ง แต่งกาย แบบมอญในงานพิธีต่าง ๆ</p> <p>ปัจจุบันอาหารการกินของชาวมอญยังคง มีอยู่ แต่ด้วยการประกอบอาชีพรับจ้าง ในโรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนใน ชุมชนประกอบอาหารรับประทานเอง น้อยลง ส่วนใหญ่มีการซื้ออาหาร สำเร็จรูป</p>

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มีโครงการสวนกลาง มหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

1. ตำบลบางน้ำผึ้ง

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตร ปลูกมะพร้าวเพื่อทำน้ำตาลมะพร้าว ดังนั้นน้ำตาลมะพร้าวจึงเป็นอีกอาชีพหนึ่งของชุมชนบางน้ำผึ้ง สำหรับผลผลิตทางการเกษตรและน้ำตาลมะพร้าวจะมีคนมารับซื้อถึงสวน หรือชาวสวนจะพายเรือนำไปขายที่ตลาดหรือนำไปเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า บางครั้งมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้ออีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการนอกพื้นที่ เนื่องจากตำบลบางน้ำผึ้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับกรุงเทพมหานคร มีเขตอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรมอยู่โดยรอบ ทำให้มีการขยายโอกาสในการจ้างงานให้กับประชาชน อาชีพรองลงมา คือ การประกอบธุรกิจต่างๆ เช่น ร้านค้าปลีกย่อย อาชีพบริการ อุตสาหกรรมขนาดเล็ก รับราชการ และประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวน การทำน้ำตาลมะพร้าวลดน้อยลง ในปี พ.ศ. 2547 องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้งปลุกกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยพัฒนาพื้นที่บริเวณริมคลองบางน้ำผึ้งเป็น “ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง” มีการจัดสร้างซุ้มจำหน่ายสินค้า ซุ้มสำหรับขายของ ซุ้มจำหน่ายสินค้าโอท็อป (OTOP) สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าในพื้นที่ เช่น ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ ผลผลิตต่างๆ อาหารคาวหวาน สินค้าพื้นเมือง งานฝีมือต่าง ๆ ที่ผลิตและนำมาจำหน่ายเอง ทำให้คนในชุมชนมีช่องทางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ชุมชนบางน้ำผึ้งยังมีการจัดบริการ “บางน้ำผึ้งโฮมสเตย์” ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 ของตำบลบางน้ำผึ้ง เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดแม่น้ำเจ้าพระยา คนในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มทำบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบางน้ำผึ้ง นำรายได้มาสู่คนในชุมชน ดังตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เมื่อก่อนทำสวน ขายน้ำตาลปีบ ต่อมาพอมีตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ขายของดีมาก คนมาซื้อของเยอะ ช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ คนที่นี้ตั้งโต๊ะ ตั้งร้านขายของ จัดซุ้ม บางคนก็ขายผลไม้ พืชผักสวนครัว งานฝีมือ เสื้อผ้า เครื่องใช้ ไม้สอย อาหารต่างๆ ก๋วยเตี๋ยวลุยสวน ไข่กรอก โบราณ ห่อหมกหมู หอยทอดในถาดขนมครก ไก่สะเต๊ะ น้ำพริก ขนมห้วย ขนมหอก ก๋วยเตี๋ยวแกง ม้าฮ่อ กาละแมะ หมี่กรอบโบราณ เยอะไปหมดเลือกไม่ถูกเลย ตอนนี้มีรายได้จากการขายของมาก” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

“ส่วนใหญ่มีสวนมะพร้าว ทำน้ำตาล กันแทบทุกบ้าน รายได้ดี ข้าวสารราคา 20 ถึง 25 บาท น้ำตาลปีบละ 70 ถึง 80 บาท รายได้ดีในสมัยนั้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 30 สวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าว

ภาพที่ 31 ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

ภาพที่ 32 หมู่บ้าน OTOP เพื่อการท่องเที่ยวบ้านบางน้ำผึ้ง

2. ตำบลทรงคนอง

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนมะพร้าว และทำน้ำตาลมะพร้าวไปขายเพื่อการดำรงชีวิต ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นตำบลที่อยู่ติดกับเทศบาลเมืองพระประแดง ตำบลสำโรงใต้ และเทศบาลเมืองลัดหลวง อาชีพรองลงมา คือ การประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว อาชีพเกษตรกรรมและรับราชการ นอกจากอาชีพและรายได้ดังกล่าว คนในชุมชนมีรายได้จากพื้นที่บางแปลงที่ขออนุญาตเข้าไปดูแลพัฒนาและแบ่งปันการใช้ประโยชน์ เช่น ผลไม้ สมุนไพร แต่ไม่ได้ทำเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ประจำ มีบางแปลงที่ศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์อนุญาตให้พัฒนาและสนับสนุนพันธุ์ไม้ ได้แก่ มะกอกน้ำ จี๋เหล็ก หว้า สะเดา มะเกลือ ขนุน มะไฟ ยอ มะขามเปรี้ยว และดำเนินการปี พ.ศ. 2555 เพื่อให้ชุมชนเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ต่อไปในอนาคต มูลค่าและผลประโยชน์ที่ได้รับเป็นลักษณะความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“อาชีพทำสวน สภาพยังเป็นร่องสวนอยู่เลย สวนมะพร้าว ทำสวนผลไม้ ส่งลูกเรียนด้วยการทำน้ำตาลมะพร้าว กว่าจะเคี้ยวน้ำตาลได้เงินก็ โลละบาท สองบาท บางทีก็ไม่ได้ขายเอาไปแลกเกลือ แลกข้าว แต่ปัจจุบันทำงานบริษัท โรงงานอุตสาหกรรม ย้ายไปตามอาชีพแต่คนส่วนใหญ่ไม่ย้ายถิ่นฐาน ไปทำงานช่วงเช้าเย็นก็กลับบ้านหรือกลับมาช่วงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“มีพื้นที่ของกรมป่าไม้ที่ได้จากการขายที่ดินคืนของประชาชนในช่วงกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวแล้วก็ได้ใช้ประโยชน์อะไร ชาวบ้านมาร่วมกันพัฒนาดูแลรักษา รายได้ส่วนหนึ่งก็นำมาดูแลสวน อีกส่วนก็แบ่งปันเป็นค่าแรงงานให้กับคนในชุมชน แต่ไม่ได้มากมายอะไร ทำด้วยใจ พอว่างจากการทำสวนบ้านตัวเองก็มาดูแลป่าชุมชน คนมาเยี่ยมชมเขาจะปลูกต้นไม้ ก็ต้องมีคนเพาะพันธุ์กล้าไม้ ขุดหลุมเตรียมดินเป็นค่าแรงเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้เขาไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

3. ตำบลบางยอ

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ ทำน้ำตาลมะพร้าวขาย ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รองลงมา คือ อาชีพเกษตรกรรมทำสวนผลไม้ เช่น มะพร้าว กุ้ง หนวด มะม่วง ชมพู่ และไม้ประดับ รับราชการ และอาชีพค้าขายตำบลบางยอพื้นที่ส่วนใหญ่ติดถนน คนในชุมชนประกอบอาชีพค้าขายโดยมีร้านค้าปลีกย่อย เพื่อขายสินค้าต่าง ๆ บางส่วนนำผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ไปขายที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“คนก็หนีไปทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม คนรุ่นใหม่ทำเกษตรไม่ค่อยเป็นแล้ว บางคนจบ เกษตรยังเป็นข้าราชการ บางคนก็ย้ายออกไปตามคู่ของเขา ผมทำให้น้องๆ ด้วยเพราะไม่มีคนทำ ผมทำกับ ภรรยา 2 คน ลูกอยู่ที่นี้แต่ก็ไม่ค่อยทำ มาทำอยู่ช่วงหนึ่งก็ออกไปประกอบอาชีพอื่น เลยไม่มีใครทำสวน การทำสวนเหนื่อยมากแต่ไม่คุ้มกับค่าเหนื่อย ช่วงนี้วิกฤตที่หนักที่สุด คือน้ำเกษตรไม่เพียงพอ ฝนก็ไม่ตก น้ำเต็มนาน ภัยแล้ง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“ทำน้ำตาลมะพร้าวเหมือนกันเพราะมะพร้าวเยอะ คนรุ่นเก่าเลยนิยมทำน้ำตาลปี๊บ ก็โตไม่กี่บาท แต่เป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชน และก็ขายเร็ว ไปขายที่ตลาด แต่คนรุ่นใหม่ชอบขายของ ร้านค้าเยอะ ไป หหมด อาจเพราะคนในชุมชนเยอะขึ้น บางทีก็เอาไปขายที่ตลาดบางน้ำผึ้ง ผลไม้จากสวน ผักสวนครัว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

4. ตำบลบางกระสอบ

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชนก่อนมี โครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากร ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนเบญจพรรณ ปัจจุบัน คนในชุมชนประกอบอาชีพทำงาน ในโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพเกษตรกรรมมีจำนวนน้อยลง ผลผลิตทางเกษตรก็ยังคงมีราคาตกต่ำ ทำให้มี รายได้ไม่แน่นอน คนในชุมชนหันไปประกอบอาชีพทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม นอกจากรายได้จาก การประกอบอาชีพหลัก คนในชุมชนบางส่วนนำผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ไปขาย ที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“คนก็หนีไปทำงานใน โรงงานอุตสาหกรรม คนรุ่นใหม่ทำเกษตรไม่ค่อยเป็นแล้ว บางคนจบ เกษตรยังเป็นข้าราชการ ลูกอยู่ที่นี้แต่ก็ไม่ค่อยทำ มาทำอยู่ช่วงหนึ่งก็ออกไปประกอบอาชีพอื่น เลยไม่มีใคร ทำสวน การทำสวนเหนื่อยมากและไม่คุ้มกับค่าเหนื่อย ช่วงนี้วิกฤตที่หนักที่สุด คือน้ำที่ใช้ในการทำ การเกษตรไม่พอเพียง ฝนก็ไม่ตก น้ำเต็มนาน ภัยแล้ง เมื่อก่อนผมรับราชการทหาร พอปลดเกษียณ นอกจาก ทำสวน ผมกับภรรยาจะทำน้ำสมุนไพร ไปขายบริเวณแถวนี้ ถ้าวันเสาร์-อาทิตย์จะเอาไปขายที่ตลาดน้ำ บางน้ำผึ้ง วันธรรมดาก็ขายที่บ้านและถ้ามีคนโทรมาสั่งก็เอาไปส่ง ลองชิมน้ำใบเตยชิ อร์ยนะ เรามี ขั้นตอนการทำไม่เหมือนใคร มีน้ำสมุนไพรหลายอย่างโทรมาสั่งได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

5. ตำบลบางกะเจ้า

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชนก่อนมี โครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากร ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีรับราชการบ้างแต่มีจำนวนน้อย ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัท อาชีพเกษตรกรรมน้อยลง นอกจากประกอบอาชีพรับจ้าง ตำบลบางกะเจ้ามีสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ ซึ่งเป็นสวนสาธารณะพื้นที่สีเขียว ที่ใหญ่ที่สุดในกิ่งบางกะเจ้า ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจทั้งด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีบริการ

ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อาทิ ที่พัก จักรยานเช่าขี่ชมสวนศรีนครเขื่อนขันธ์หรือวิถีชีวิตของชุมชน และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดรายได้ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“อย่างตัวอย่างครอบครัวพี่พ่อแม่มีที่ดิน 4-5 ไร่ แต่มีลูกเยอะ ต้องแบ่งให้ลูก ๆ เป็นล๊อต ๆ ทำสวนไม่ได้ที่น้อยเกินไป ใช้ปลูกบ้านอย่างเดียวลูก ๆ บางคนก็ไปทำงานบริษัทหรือโรงงาน ใช้เป็นที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ดีที่พ่อแม่มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีคนเข้ามาเยี่ยมชมและซื้อผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตทางการเกษตร ก็เป็นช่องทางทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 33 ภูมิทัศน์ภายในสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติสวนศรีนครเขื่อนขันธ์

6. ตำบลบางกอบัว

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชน ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรม ทำสวน ได้แก่ ส้ม ลิ้นจี่ มะพร้าว หอม มะม่วงน้ำดอกไม้ กกล้วย และมีอาชีพทำน้ำตาลมะพร้าว ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม และมีบางส่วนประกอบอาชีพเกษตรกรรม คนในชุมชนบางส่วนรวมกลุ่มกันผลิตสินค้าและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ งานฝีมือ

ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยนำสินค้าไปจำหน่ายที่ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งทำให้มีรายได้เสริม ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ส่วนใหญ่ก็ทำสวน ปัจจุบันก็มีทำอยู่แต่เป็นส่วนน้อย เพราะไม่คุ้มเหนื่อย คนทำงานในโรงงานแต่ละเดือนก็มีรายได้มั่นคงมากกว่า ไม่ต้องเสี่ยงว่าจะม่วงจะดีไหม ผมเห็นเดี๋ยวนี้เขาเอาของไปขายตลาดบางน้ำผึ้งกันเยอะ ในคู้งบางกะเจ้าเอาไปขายกันหมดคนมาเยอะ ของก็ขายดีมาก ทั้งของกินของใช้ขายได้หมดไม่จำกัด ผมว่ามันเป็นรายได้เสริมที่ดีมาก บางคนกลายเป็นรายได้หลักก็ว่าได้เพราะขายของได้เงินเยอะ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผสมผสาน และทำน้ำตาลมะพร้าวขาย ปัจจุบันภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร การประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมและสถานประกอบการนอกพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่คู้งบางกะเจ้าอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล มีโรงงานอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรมอยู่โดยรอบ ทำให้มีการขยายโอกาสในการจ้างงานให้กับประชาชนจำนวนมาก อาชีพรองลงมาคือ รับราชการ และอาชีพเกษตรกรรม การทำน้ำตาลมะพร้าวลดน้อยลง นอกจากอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รับราชการ ธุรกิจส่วนตัว และเกษตรกรรม คนในชุมชนมีอาชีพหรือรายได้เสริมจากการเป็นพื้นที่สีเขียว มีคนจำนวนมากเข้ามาเที่ยวชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนหลายแห่ง ได้แก่ สวนป่าชุมชนเมือง สวนป่าน้อมเกล้า สวนป่าบางลำพู สวนป่าบางกระสอบ สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์และงานบริการต่าง ๆ จากการมีตลาดน้ำบางน้ำผึ้งมีการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ เช่น ผลไม้ ไม้ดอก ไม้ประดับ ผลผลิตต่าง ๆ อาหารคาวหวาน สินค้าพื้นเมือง งานฝีมือต่าง ๆ ที่ผลิตมาจำหน่ายเอง ทำให้คนในชุมชนมีช่องทางจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มีการจัดบริการ โฮมสเตย์ ศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ฯลฯ ทำให้เกิดรายได้มาสู่คนในชุมชน

ตารางที่ 4 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มีโครงการสวนกลาง
มหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

ข้อมูลการศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2534	หลัง พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
อาชีพและ รายได้ของ คนในชุมชน	อาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ สวนมะพร้าว และทำน้ำตาลมะพร้าว ไปขาย	รับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รองลงมา คือ รับราชการ ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย งานบริการต่าง ๆ รายได้จากวิสาหกิจชุมชน การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ ต่าง ๆ ในชุมชน รายได้จากงานบริการต่าง ๆ ของ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ต่าง ๆ ในตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ตำบล คือ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว มีดังนี้

1. ตำบลบางน้ำผึ้ง

1.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ พื้นที่ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพแวดล้อมริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาอุดมไปด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นเขตพื้นที่สีเขียว จึงมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งพันธุ์ไม้ สัตว์น้ำนานาชนิด และป่าชายเลน สภาพแวดล้อมในชุมชนยังคงมีพื้นที่สีเขียว แต่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างบ้านเรือนหนาแน่น เนื่องจากมีคนย้ายเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอย การทิ้งสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ ทำให้แม่น้ำลำคลองเน่าเสีย ปัญหามลพิษทางเสียงจากรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น นอกจากนี้วัดบางน้ำผึ้งนอกและวัดบางน้ำผึ้งในมีขยะลอยมาติดกำแพงวัด สัตว์น้ำและพืชน้ำจืดทำลายเนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

1.2 สาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปโภคสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา คนในชุมชนใช้ตะเกียงให้แสงสว่าง มีการร่อนน้ำฝนไว้ดื่ม และตักน้ำในคลองไว้ใช้ ปัจจุบันระบบสาธารณูปโภคทันสมัย มีไฟฟ้า น้ำประปา หรือน้ำบาดาลเข้าถึงทุกครัวเรือน การคมนาคมมีถนนหนทางติดต่อกันหลายสาย มีถนนสายหลัก คือ ถนนเพชรหิรัญ มีรถโดยสารประจำทาง และมีถนนระหว่างหมู่บ้าน การเดินทางส่วนใหญ่ใช้รถส่วนตัว เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และรถจักรยาน มีท่าเทียบเรือข้ามฟาก ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เมื่อ 50 ปีก่อนเราเดินทางโดยทางเรือเป็นหลัก หมายถึง ไปไหน ถ้าขายก็จะใช้ทางเรือและไปมาหาสู่กันส่วนมากจะไปทางเรือ ทุกคนใช้น้ำในแม่น้ำ ลำคลอง ไฟก็ใช้ตะเกียง ใครมีฐานะหน่อยก็ใช้ตะเกียงเจ้าพายุ ฐานะปานกลางใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด ฐานะคิหน่อยจะเป็นตะเกียงโปิ๊ะ ตะเกียงเจ้าพายุ สมัยนี้ตำบลบางน้ำผึ้งเปลี่ยนไป คือ มีความเจริญขึ้น ทำให้มีถนนหนทาง แต่ละหมู่บ้านมีเส้นทางคมนาคมโดยเส้นทางเดิน เส้นทางจักรยาน เส้นทางรถมอเตอร์ไซด์ เส้นทางรถยนต์ มีไฟฟ้า น้ำบาดาลและน้ำประปาซึ่งจะสะดวกในการดำรงชีวิต แต่คนเริ่มต่างคนต่างอยู่ ไม่เหมือนเมื่อก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“ไม่มีไฟฟ้า เวลาไปเที่ยวงานวัดจะเดินไปเป็นกลุ่ม ๆ ระหว่างทางจะมีคบไฟจากเป็นลูกกลมคล้ายลูกประคบ ม้วน ๆ และแอบไว้ตามทางเพราะตอนไปยังไม่ค่ำ เพราะตอนกลับมองไม่เห็นทาง จะเอาจากที่มีม้วน ๆ ไว้จุดไฟมาตามทางเพื่อกลับบ้าน

“ถนนหนทางตัดผ่านเป็นตาข่ายเน็ตเวิร์ค การคมนาคมสะดวกสบาย การสื่อสารทั่วถึง ทำให้ความเป็นอยู่ของคนเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น การคมนาคมทางน้ำใช้ท่าเรือข้ามฟาก รวดเร็วมากขึ้น สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปจากเมื่อก่อน คนมาอยู่เยอะ ทำให้ขยะเยอะขึ้น ทั้งในแม่น้ำลำคลองและบนถนน เสียงดังขึ้นจากเครื่องยนต์ต่าง ๆ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

2. ตำบลทรงคนอง

2.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ พื้นที่ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติและสัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา คนในชุมชนเก็บผลผลิตทางการเกษตรและจับสัตว์น้ำมาบริโภคในชีวิตประจำวัน พื้นที่เป็นร่องสวน แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอย มีพื้นที่ป่าในชุมชนภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ตำบลทรงคนอง ได้มีการปรับปรุงพื้นที่ป่าชุมชนหลายแห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา สวนป่าชุมชนเมือง สวนป่าถนน้อมเกล้า ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ

ห้องเรียนธรรมชาติ การเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้มีคนจำนวนมากย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาขยะมูลฝอย น้ำเน่าเสียจากการทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้การจราจรทางบกโดยการใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล รถจักรยานยนต์ ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง เกิดปัญหาการจราจรคับคั่งเนื่องจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพถนนชำรุดต้องปรับปรุงซ่อมแซมอยู่เสมอ

“ตอนนี้ทรงคนองพื้นที่แปลงใหญ่ไม่ค่อยมีแล้ว คนจากที่อื่นมาอยู่เยอะขึ้นประชากรของทรงคนองแฝงเยอะ มีต่างด้าวอยู่หลังศูนย์พัฒนาสังคม 58 วัดบางขมิ้น ใกล้โรงงานเบทาโกรขนของทางเรือ เป็นชุมชนสลัมในกรุงเทพฯ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

2.2 สาธารณูปโภคระบบไฟฟ้าและน้ำประปาน้ำบาดาลไม่มี ทุกคนจะรองน้ำฝนไว้บริโภค และตักน้ำคลองไว้ใช้ในกิจวัตรประจำวัน การคมนาคมใช้การสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือ ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นการคมนาคมทางบกมีถนนทั่วทั้งหมู่บ้าน ไปมาหาสู่กันได้โดยใช้รถยนต์ จักรยานยนต์ หรือยานพาหนะส่วนบุคคล การคมนาคม มีถนนสายหลักคือ ถนนเพชรหิรัญ-บางกอบัว จากที่ว่าการอำเภอพระประแดงผ่านตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว จรดริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับท่าเรือคลองเตย กรุงเทพมหานคร การคมนาคมทางน้ำมีท่าเรือข้ามฟาก มีเรือโดยสารที่ทันสมัย มีระบบน้ำประปาน้ำบาดาล และไฟฟ้าครอบคลุมทุกพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ใช้การเดินทาง เดินเรือ ทรงคนองใกล้เมืองมากกว่าเดินไปเรียนทรงธรรม ที่นี้คลองเยอะ จากที่นี้ไปสาธูประดิษฐ์เดินทางก็ใช้คลอง ขนผลหมากรากไม้ไปขาย บางนา คลองเตย สาธูประดิษฐ์ ไปทางเรือกัน สัมพันธภาพในครอบครัวอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ขยายครัวเรือนก็ยังสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน บ้านที่มี 5 หลังก็อยู่ตรงนี้ทั้งหมู่บ้านมีนามสกุล 5-6 ตระกูลก็อยู่ได้แล้ว เป็นกลุ่มเป็นก้อน เครือญาติกัน เด็ก ๆ จะเคารพเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

3. ตำบลบางยอ

3.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้และเป็นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน มีพันธุ์ไม้โบราณชนิด แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ไม่มีขยะและมลภาวะทางเสียง ปัจจุบันตำบลบางยออยู่ใกล้ถนนสายหลักทำให้มีปัญหาขยะจากคนภายในและภายนอกชุมชน ลำคลองไม่ใสสะอาด มีขยะมูลฝอย ขยะลอยมาจากฝั่งกรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก ถนนหนทางมีรถยนต์ส่วนบุคคล รถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงในบางครั้ง หรือช่วงเวลาที่การจราจรคับคั่ง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เมื่อก่อนขยะไม่เยอะ พอคนมาอยู่เยอะทั้งคนไทย คนต่างด้าวทำให้ขยะมากขึ้น รถก็มีจำนวนมาก เสียงรถดังตลอด ถ้าช่วงเย็น ๆ รถเยอะมาก” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

3.2 สาธารณูปโภค ไฟฟ้าและน้ำประปา ยังไม่มี ถนนหนทางเป็นดินลูกรัง เดินเท้า หรือพายเรือไปมาหาสู่กัน ส่วนใหญ่ใช้การสัญจรทางน้ำ ปัจจุบันการติดต่อของคนในชุมชนเปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้รถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ จักรยาน หรือยานพาหนะส่วนบุคคลเพิ่มมากขึ้น ถนนสายแรกคือ ถนนเพชรหิรัญย์ ล้ำคลองที่เคยพายเรือเพื่อไปมาหาสู่กันตั้งเงิน ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีเรือโดยสาร เรือรับจ้าง และท่าเรือข้ามฟาก ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“การสัญจรใช้คลองเป็นหลัก ใช้เรือแจวเป็นหลัก บ้านทุกหลังมีเรือในการเดินทางไปโน่นไปนี่ ไปตลาด ไปเรียนหนังสือ ไฟฟ้าและน้ำประปา ยังไม่มี พอความเจริญเข้ามา มีตรอกชอกชอย คลองในพื้นที่ 20 กว่าคลอง ปัจจุบันตั้งเงิน ถนนสายเพชรหิรัญย์เป็นถนนสายแรก คนในชุมชนก็หันมาใช้รถโดยสาร การสัญจรทางบก” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

4. ตำบลบางกระสอบ

4.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำสวนผลไม้ และมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณและสัตว์น้ำนานาชนิด มีต้นลำพูซึ่งเป็นไม้ท้องถิ่น มีกิ่งห้อยจำนวนมากส่งแสงระยิบระยับ แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอย มีป่าชายเลนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ตำบลบางกระสอบมีส่วนป่าชุมชนและสวนป่าลำพูเป็นห้องเรียนธรรมชาติเรื่องกิ่งห้อยรวมถึงเป็นพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ไม้และสัตว์น้ำนานาชนิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ด้านสภาพแวดล้อมนอกเหนือจากพื้นที่สีเขียวที่มีการพัฒนา พื้นที่การเกษตรกลับมีจำนวนลดลง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง หิ่งห้อยค่อย ๆ สูญพันธุ์ไปเพราะแหล่งน้ำมีความสกปรก สัตว์น้ำ และกิ่งห้อยไม่สามารถวางไข่ได้ ซึ่งเกิดจากคนในชุมชนทิ้งขยะลงในแม่น้ำลำคลอง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ต้นลำพูยังอยู่ แต่กิ่งห้อยค่อย ๆ หายไป น่าจะมาจากการทิ้งขยะลงในแม่น้ำ ลำคลอง ทำให้น้ำเน่าเสีย จนสัตว์น้ำ หิ่งห้อยวางไข่ไม่ได้ และค่อย ๆ สูญพันธุ์ไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

4.2 สาธารณูปโภค ใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก โดยใช้เรือพาย ระบบสาธารณูปโภค ไม่มี ไฟฟ้าและน้ำประปา ทุกครัวเรือนใช้ตะเกียง และตักน้ำคลองไว้ใช้ในครัวเรือน และร่อนน้ำฝนไว้สำหรับบริโภค ปัจจุบันใช้การคมนาคมทางบกโดยรถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ จักรยานหรือพาหนะส่วนบุคคล มีถนนสายหลักคือ ถนนเพชรหิรัญย์ และมีถนนเข้าถึงทุกหมู่บ้าน การเดินทางผ่านถนนเพชรหิรัญย์ถึงแม่น้ำเจ้าพระยามีท่าเทียบเรือหมู่ 1 หมู่ 3 และหมู่ 10 ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปา น้ำบาดาล ครอบคลุมเกือบทุกพื้นที่

5. ตำบลบางกะเจ้า

5.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ พื้นที่ป่าชายเลน มีพันธุ์ไม้และสัตว์น้ำนานาชนิด แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร ตำบลบางกะเจ้าได้ดำเนินการสร้างสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติในเนื้อที่ 148 ไร่ และได้รับพระราชทานชื่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แต่สิ่งแวดล้อมในตำบลบางกะเจ้าบริเวณภายนอกกลับเสื่อมโทรมจากปัญหาขยะมูลฝอยและมีขยะลอยมาจากฝั่งกรุงเทพมหานคร ถึงแม้ชุมชนมีการลอกคลองทุกปี แต่ยังมีปัญหาขยะเน่าเสียในแม่น้ำลำคลอง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ผมชวนลูกบ้านลอกคลองทุกปี เพราะขยะมันเยอะมากทำให้ลำคลองตันเงิน พอน้ำทะเลหนุน น้ำท่วมชุมชน เพราะขยะเต็มไปหมด ไม่มีทางระบายน้ำ ชวนกันทำทุกปีแต่ก็ยังเป็นเหมือนเดิม บางคนก็ว่าขยะลอยมาจากที่อื่น ยังไงก็ไม่หมด น้ำในแม่น้ำลำคลองก็เน่าเสีย พยายามจะปลูกฝังจิตสำนึกของทุกคนในการรณรงค์เรื่องการทิ้งขยะ แต่คนมีจำนวนมากขึ้นทำอะไรก็ลำบากกว่าเมื่อก่อนมาก” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

5.2 สาธารณูปโภคใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก ระบบสาธารณูปโภค ไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา ทุกครัวเรือนใช้ตะเกียง และตักน้ำคลองไว้ใช้ในครัวเรือน และรองน้ำฝนไว้สำหรับบริโภค ปัจจุบันบางกะเจ้าอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตรงข้ามกับเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร การคมนาคมสะดวก มีถนนสายหลักผ่านตำบลเชื่อมต่อกับอำเภอพระประแดง และเขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร มีท่าเรือหลักคือท่าเทียบเรือหมู่ 2 หมู่ 3 และหมู่ 9 ซึ่งเป็นท่าเรือใช้ในการคมนาคมทางน้ำระหว่างตำบลบางกะเจ้าข้ามไปเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสะพานเดินเท้าคอนกรีตเชื่อมโยงติดต่อกันทั้ง 9 หมู่บ้าน และยังเชื่อมต่อระหว่างตำบลใกล้เคียงและลำประโดงเล็ก ๆ ตัดผ่านพื้นที่จำนวนมาก ไฟฟ้าขยายครอบคลุมทั่วถึง แต่ระบบน้ำประปาอยู่ระหว่างการขยายเขตพื้นที่ให้บริการ ซึ่งยังเข้าไม่ถึงทุกพื้นที่ หมู่บ้านบางแห่งใช้น้ำบาดาล ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“แม่ทำขนมแข่งพายเรือไปส่ง ใช้คลองอย่างเดียว พายเรือไปขาย บางนา พระโขนง คลองเตย ปัจจุบันมีถนนหนทางตัดผ่านจำนวนมาก คนจึงใช้ถนนสายหลัก ถนนเพชรหิรัญ นอกจากนี้มีท่า**เทียบเรือ**โดยสาร ไม่ต้องพายเรือข้ามฝั่งเหมือนเมื่อก่อน สะดวกรวดเร็วขึ้น” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

6. ตำบลบางกอบัว

6.1 สิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสวนผลไม้ พื้นที่เป็นป่าชายเลน อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด แม่น้ำลำคลองไหลสะอาด ปัจจุบันภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร มีคนจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน มีการถมที่ดินและสร้างบ้าน บางแห่งปลูกเป็นพืชไม้เกิดชุมชนแออัด และมีแรงงานต่างด้าวมาประกอบอาชีพเป็นจำนวนมาก มีการทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง ซึ่งเป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรค และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เมื่อฝนตกหรือน้ำทะเลหนุนก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“คนเข้ามาเยอะ มีชุมชนแออัดด้วยตรงท่าเทียบเรือ คนก็ทิ้งขยะกันมากขึ้น น้ำเน่าเสีย ลำคลองตื้นเขินพอน้ำหนุนหรือฝนตกน้ำก็ท่วมขัง ไม่เหมือนเมื่อก่อนลำคลองใสสะอาดไม่มีขยะ แม่น้ำลำคลองกระโดดน้ำเล่นได้เลย เดิมนี่ไม่ได้แล้ว เล่นน้ำคลองหรือเล่นน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาส่งสกปรกลอยมากับน้ำ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

6.2 สาธารณูปโภค ใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก ระบบสาธารณูปโภค ไม่มีไฟฟ้า และน้ำประปา ทุกครัวเรือนใช้ตะเกียง และตักน้ำคลองไว้ใช้ในครัวเรือน และร่อนน้ำฝนไว้สำหรับบริโภค ปัจจุบัน การคมนาคมทางบกใช้รถโดยสารสาธารณะ จักรยาน รถจักรยานยนต์ หรือพาหนะส่วนบุคคล การคมนาคมของตำบลบางกอบัว มีทั้งทางน้ำและทางบก ถนนสายหลัก คือ ถนนเพชรหิรัญย์ จากตำบลบางกอบัวถึงอำเภอพระประแดง ผ่านตำบลบางยอ ตำบลทรงคนอง และทางน้ำมีท่าเรือสำหรับเดินทางข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาตรงข้ามกับท่าเรือคลองเตย กรุงเทพมหานคร ส่วนการเดินทางสัญจรในหมู่บ้านจะใช้สะพานทางเดินเท้าคอนกรีต เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่น้ำท่วมขังและเป็นร่องสวน จึงต้องใช้รถจักรยานยนต์สำหรับเดินทาง ระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปาและน้ำบาดาลเข้าถึงทุกครัวเรือน

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ส่วนใหญ่พื้นที่เป็นสวนผลไม้ พื้นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนและเป็นพื้นที่ป่าชายเลน ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาอุดมด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอย ไม่มีมลภาวะทางเสียง การจราจรไม่ติดขัดเนื่องจากการสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือพาย ภายหลังคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร พื้นที่บางส่วนของชุมชนคู้บางกะเจ้าได้ดำเนินการสร้างสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติ “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” โดยการปรับปรุงพื้นที่ป่าชุมชนหลายแห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา สวนป่าชุมชนเมือง สวนป่าคนอ่อนเกล้า สวนป่าลำพู่ สวนป่าบางกระสอบ สวนป่าชุมชนบางน้ำผึ้ง ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่

สีเขียวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและห้องเรียนธรรมชาติ แต่สภาพแวดล้อมภายนอกจากพื้นที่สีเขียวกลับเสื่อมโทรมลง แม่น้ำลำคลองเริ่มเน่าเสีย จากปัญหาขยะมูลฝอย การทิ้งขยะลงแม่น้ำ จนเป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรคและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายเกิดปัญหาน้ำท่วมขัง สัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ ปลา กุ้ง หิ่งห้อยค้อย ๆ สูญพันธุ์ไป มีคนย้ายมาอยู่ในชุมชนจำนวนมากทั้งคนไทยและต่างด้าว เกิดปัญหาชุมชนแออัด การคมนาคมทางบก มีการใช้ถนนมากทำให้สภาพถนนชำรุด ปัญหาการจราจรหนาแน่นจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น และทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง

สาธารณูปโภค ใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก โดยใช้เรือพาย ระบบสาธารณูปโภค ไม่มีไฟฟ้า และน้ำประปา ทุกครัวเรือนใช้ตะเกียง และตักน้ำคลองไว้ใช้ในครัวเรือน และรองน้ำฝนไว้ใช้สำหรับดื่ม ปัจจุบันระบบสาธารณูปโภคทันสมัย ระบบไฟฟ้าและน้ำประปา หรือน้ำบาดาลเข้าถึงเกือบทุกครัวเรือน การคมนาคมทางบกใช้รถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ จักรยานหรือพาหนะส่วนบุคคล มีถนนสายหลักคือ ถนนเพชรหิรัญ มีถนนเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และมีท่าเทียบเรือไว้ข้ามฟาก

ตารางที่ 5 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

ข้อมูลที่ศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2534	หลัง พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
สิ่งแวดล้อม	พื้นที่เป็นสวนผลไม้ พื้นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนและเป็นพื้นที่ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำนานาชนิด แม่น้ำลำคลองใสสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอย ไม่มีมลภาวะทางเสียง การจราจรไม่ติดขัด ใช้การสัญจรทางน้ำโดยใช้เรือพาย	แม่น้ำลำคลองเริ่มเน่าเสีย จากปัญหาขยะมูลฝอย การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลองก่อให้เกิดการตื่นเงินของลำคลองและมีการทิ้งสิ่งสกปรกลงแม่น้ำ ทำให้เกิดการสะสมของเชื้อโรค และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายเกิดปัญหาน้ำท่วมขังน้ำเสียทำให้สัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ ปลา กุ้ง หิ่งห้อยค้อย ๆ สูญพันธุ์ไป การเพิ่มของประชากรและการเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเกิดชุมชนแออัด การคมนาคมทางบก ใช้ถนนมากทำให้สภาพถนนชำรุดต้องปรับปรุงซ่อมแซมอยู่เสมอ ปัญหาการจราจรหนาแน่นจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อมูลการศึกษา	ก่อน พ.ศ. 2534	หลัง พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน
สาธารณูปโภค	ระบบสาธารณูปโภคสมัยก่อนไม่มีระบบไฟฟ้าและน้ำประปา คนในชุมชนใช้ตะเกียงให้แสงสว่าง ร่อนน้ำฝนไว้ดื่ม และตักน้ำในคลองไว้ใช้	ระบบสาธารณูปโภคทันสมัย ระบบไฟฟ้าและน้ำประปา หรือน้ำบาดาลเข้าถึงเกือบทุกครัวเรือน การคมนาคมมีถนนหนทางติดต่อกันหลายสาย และถนนระหว่างหมู่บ้าน มีถนนสายหลัก คือ ถนนเพชรหิรัญ มีรถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์และรถจักรยาน มีท่าเทียบเรือไว้ข้ามฟาก

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

1. ตำบลบางน้ำผึ้ง

ผลกระทบเชิงบวก

1.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวในตำบลบางน้ำผึ้ง ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือการได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้สุขภาพดีและมีพื้นที่ออกกำลังกาย เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือการมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

1.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้ตำบลบางน้ำผึ้งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยเฉพาะตลาดน้ำบางน้ำผึ้งซึ่งเป็นตลาดที่ทำให้เกิดรายได้ของคนในชุมชนคั้งบางกะเจ้า นอกจากเป็นตลาดโบราณที่มีสินค้าให้เลือกซื้อมากมาย ทั้งอาหารการกิน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและเครื่องใช้ต่าง ๆ ยังเป็นตลาดที่จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของคนในพื้นที่อีกด้วย

1.3 ด้านสังคม เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว เช่น กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว กลุ่มรักษาคั้งบางกะเจ้า กลุ่มรักษา

สิ่งแวดล้อม กลุ่มตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางน้ำผึ้งโฮมสเตย์ กลุ่มการเรียนรู้ด้านการเกษตรมีเรือนเพาะชำต้นไม้ขนาดชนิดหรือพันธุ์ไม้ที่หายาก บ้านรูปสมุนไพรมะพร้าว เป็นต้น

1.4 ด้านวัฒนธรรม ยังมีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่สืบทอดกันมา ทั้งประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง บ้านเรือนไทย ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“มีพื้นที่สีเขียว ทำให้เรามีปอดไว้หายใจ อากาศบริสุทธิ์มาก อยู่แล้วสบายใจ เข้า ๆ ก็ปั่นจักรยานออกกำลังกายหรือเข้าไปทำงานในสวน ไม่นั่งเฉยๆ เพลิน มีความสุข อายุลูกก็ 70 กว่าแล้วยังแข็งแรงอยู่เลยก็เพราะต้นไม้พวกนี้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

“ตั้งแต่มีตลาดบางน้ำผึ้ง รู้สึกมันคึกคัก ขายของกันวันเสาร์อาทิตย์รายได้เป็นกอบเป็นกำ คนมาซื้อของเยอะ คนที่นี้ก็มีอาชีพเกิดขึ้นใหม่มากมาย บางคนทำขนมมาขาย บางคนก็เอาผลผลิตทางการเกษตรมาขาย บางคนก็ทำสื่อเป็นโลโก้ เค้กคิมป์น้ำสมุนไพรมะพร้าวหรือปล้ำ มีประโยชน์มากมายดีมาก หรือถ้าจะมาพักผ่อนก็มีโฮมสเตย์หลายแห่ง ตลาดบางน้ำผึ้งทำให้คนมีรายได้และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“คนที่นี่ เริ่มพัฒนาไปพร้อม ๆ กับการมีพื้นที่สีเขียว มีกลุ่มการเรียนรู้เยอะแยะไปหมด เดินผ่านเห็นศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร มีพันธุ์ไม้หลายชนิดเลย รู้จักหมากผู้หมากเมียไหม เป็นไม้ดอกไม้ประดับไว้ตกแต่งบ้าน บ้านรูปสมุนไพรมะพร้าวเรียนรู้การผลิตรูป ถ้าอยากพักผ่อนและวิถีชีวิต คนที่นี้ก็พักที่โฮมสเตย์ริมแม่น้ำได้เลย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“วัฒนธรรมดั้งเดิม อย่างตักบาตรน้ำผึ้งหรือประเพณีสงกรานต์ ชุมชนบางน้ำผึ้งทำทุกปี ถึงจะไม่เหมือนเมื่อก่อนแต่ก็กำลังฟื้นฟูกันอยู่ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมไม่ให้หายไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

1.1 ด้านกฎหมาย กฎหมายที่ใช้บังคับในพื้นที่บางกะเจ้าในปัจจุบัน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่ดี มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว แต่กฎหมายบางข้อมีผลกระทบต่อการค้าและชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนหรือพื้นที่ใช้ประโยชน์ภายในบ้าน เช่น การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร ทำให้เกิดปัญหาในการสร้างบ้านหลายชั้น หรือขยายบ้านให้มีบริเวณกว้างมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวและญาติอยู่อาศัย ไม่สามารถสร้างได้ หรือกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25

บางครอบครัวมีพื้นที่จำนวนจำกัด การจัดสรรพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่อยู่อาศัยไม่มีความสมดุลระหว่างจำนวนพื้นที่จริงกับความเป็นไปได้ในการสร้างที่อยู่อาศัย ถ้าพื้นที่ของคนในชุมชนที่มีหลายไร่องามีความชัดเจนในการแบ่งพื้นที่สีเขียวกับพื้นที่อยู่อาศัย แต่ถ้ามีพื้นที่ที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบ้านได้ เพราะขนาดของพื้นที่น้อยเกินไป

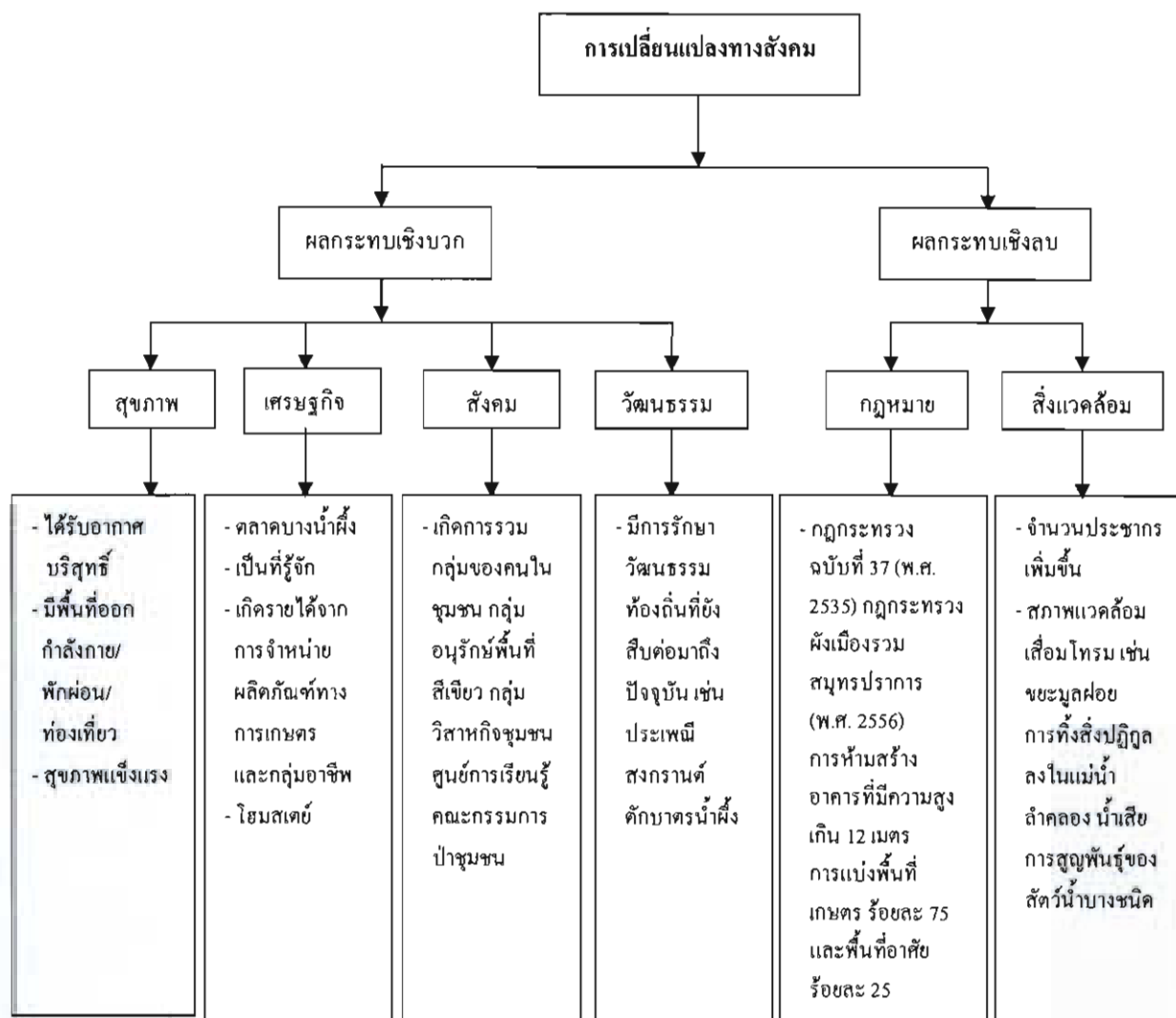
1.2 ด้านสิ่งแวดล้อม ผลกระทบจากการเป็นเมืองทำให้มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทั้งจากการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพ การท่องเที่ยว การประกอบธุรกิจส่วนตัว ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย การทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำคลองทำให้น้ำเสีย สัตว์น้ำนานาชนิดสูญหายไป ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“พื้นที่มีจำกัดเกินไป แต่สมาชิกเยอะ กฎหมายล๊อคไว้แบบเนี้ยทำให้คนไม่กล้าจะทำอะไรเลย ทั้งสร้างบ้าน ต่อเติมเพราะกลัวว่ามันผิด ความจริงกฎหมายตั้งใจควบคุมพวกนายทุน เพราะกลัวพื้นที่สีเขียวถูกบุกรุกและถูกซื้อไป แต่กลับกลายเป็นว่ากระทบพวกเราเอง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“สิ่งแวดล้อมเสียหายไปเยอะ เมื่อก่อนน้ำไม่ได้เป็นสีนี้ น้ำใสเห็นปลาเลย เวลาพายเรือเห็นกุ้ง หอย ปู ปลา เตี้ยวนี่น้ำเอามาใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้เลย มันเสียมีแต่เชื้อโรค คนมาอยู่เยอะก็เยอะ สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

“สภาพอากาศ น้ำ และเสียงก็เปลี่ยนไปบ้าง สภาพอากาศ อากาศก็เปลี่ยนแปลงร้อนขึ้น ด้านเสียงถ้าอยู่ริมแม่น้ำก็เสียงดังจากเรือ ถ้าอยู่ด้านในก็ไม่มีเสียงรบกวนมาก ขยะก็มากขึ้น น้ำเน่าเสีย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 34 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

2. ตำบลทรงคนอง

ผลกระทบเชิงบวก

2.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การกำหนดพื้นที่สีเขียวในตำบลทรงคนอง ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และมีสวนสาธารณะและพื้นที่ออกกำลังกาย สวนสาธารณะ เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป คนในชุมชนประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ร้านค้าปลีกย่อย รัฐวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น และราคาที่ดินในพื้นที่ตำบลทรงคนองสูงขึ้น เพราะมีผู้ประกอบการธุรกิจจำนวนมากให้ความสนใจ

2.3 ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชนทรงคนองทั้งการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยว และสวนสาธารณะ เช่น สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา และสวนป่าทรงคนอง หมู่ 2 (สวนป่าคน่อมเกล้า) และสวนป่าทรงคนอง หมู่ 1 มีคณะกรรมการป่าชุมชนทรงคนอง และชุมชน ร่วมกันพัฒนาให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติที่ทำให้เกิดการเรียนรู้สำหรับเยาวชน รวมทั้งการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และเป็นสถานที่ปลูกป่าของนักท่องเที่ยวและผู้ที่มีความสำคัญของธรรมชาติ

2.4 ด้านวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า ตำบลทรงคนอง มีวิถีชีวิตชาวมอญ การกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้วิถีชีวิตชาวมอญยังคงอยู่ ซึ่งสังเกตได้จากบ้านเรือนทรงไทย บ้านใต้ถุนโล่ง ใช้เป็นที่นั่งเล่นนอนเล่น ทำกิจกรรมส่วนรวมของครอบครัวหรือ ประเพณี สงกรานต์ และประเพณีแห่หงส์ชงตะขาบตามประเพณีของชาวมอญก็ได้รับการอนุรักษ์ไว้ เกิดพิพิธภัณฑ์มอญ วัดคันลัด ซึ่งเป็นที่รวบรวมประวัติความเป็นมาของชาวมอญ (ชาวมอญ) ประวัตินักคันลัด ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ พระเครื่องที่ขุดพบเมื่อร้อยโบสถ์เก่า และป่าช้าข้าง (สุสานข้าง) ถ้วยชามสังคโลกเก่าที่ขุดพบ และเครื่องใช้ไม้สอยสมัยโบราณที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชาวมอญจัดตั้งขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการแหงยวักกล้วยซึ่งต้องใช้ทักษะความชำนาญ เครื่องมือที่แหลมบางให้มีวีรร้อยลวดลายที่งดงามบนหวักกล้วย ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

ภาพที่ 35 การแทงหยวกกล้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ตอนเริ่มมาทำสวนป่าชุมชนก็เพราะชอบธรรมชาติ ทำแล้วมีความสุข ได้ออกกำลังกายด้วย สุขภาพแข็งแรง พวกเราเชิญชวนคนมาปลูกต้นไม้ เราก็จะเพาะต้นกล้าไว้ให้คนที่อยากมาปลูกที่สวนป่าชุมชน การเป็นพื้นที่สีเขียวช่วยให้เราสุขภาพดีทั้งกายและใจ ตอนเย็นๆ สองมาดู จะซี้จักรยานกันเป็นแถว ถ้าอายุเยอะก็จะเดินเล่นในสวนสาธารณะ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“เข้ามาทางหลังวัด เห็นถนนด้านหน้าใหม่ ร้านค้า ร้านอาหารเยอะกว่าแต่ก่อนมาก คนขายของกันเยอะ ยิ่งวันเสาร์อาทิตย์รถวิ่งไปวิ่งมาไม่หยุดเลย หลายคนมาจับจ่ายใช้สอย ทำให้คนที่นี้มีอาชีพเสริม นอกจากทำสวน เศรษฐกิจดีขึ้นถึงค่าครองชีพจะแพงแต่เราก็อยู่กันได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“สวนป่าชุมชนทรงคนองมีทั้งหมด 1, 2, 5 ถ้ารวมสวนป่าทั้งข้างบางกะเจ้าหรือพื้นที่สีเขียวก็พื้นที่กว่าไร่ เราจะมีแกนนำหรือกลุ่มอนุรักษ์ในการดูแล เราทำงานด้วยใจมาเป็นยี่สิบปีแล้ว โดยที่พวกเราไม่ได้อะไรเลยแต่ไม่ยอมให้พื้นที่สีเขียวหมดไป อยากให้เด็ก ๆ มีห้องเรียนธรรมชาติ ไม่อยากให้ซื้อต้นไม้ในหนังสือแล้วบอกว่าต้นไม้ชื่ออะไร ให้เขามาจับดิน จับใบไม้ ต้นไม้ เรียนรู้สัมผัสจริง คนที่มาเที่ยวเรา

ก็จะเชิญชวนให้เขามาปลูกป่า และบอกว่าปีหน้ามาดูต้นไม้ที่คุณปลูกนะ เขาจะได้อยากจะมาและช่วยกันดูแลต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“ชาวรามัญหรือชาวมอญมีวัฒนธรรมของเขา การเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้วิถีชีวิตเขายังคงอยู่ไม่โดนอิทธิพลจากสังคมเมือง ถึงแม้จะมีถนนหนทางเข้ามาแต่หมู่ 7, 8, 9 หรือคนในชุมชนก็ยังคงรักษาพิธีต่าง ๆ ไว้นะ ทั้งแห่หงส์ทรงตะขาบ สงกรานต์ สะบ้าทำให้เราโดดเด่น มีเอกลักษณ์ วันคืนถัดเป็นวัดมอญเก่าแก่สร้าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2349 เป็นวัดแรกของประเพณีแห่หงส์ทรงตะขาบ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

2.1 กฎหมาย กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนทรงคนอง โดยเฉพาะการสร้างบ้านเรือนและจำกัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตรและกฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 และพื้นที่ที่อยู่อาศัยร้อยละ 25 ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบเพราะประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีพื้นที่ไม่มากนัก การแบ่งพื้นที่สีเขียวหรือเกษตรกรรม ร้อยละ 75 เหลือพื้นที่ที่อยู่อาศัยเพียงร้อยละ 25 ทำให้พื้นที่เหลือน้อยจนไม่สามารถสร้างบ้านสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยได้

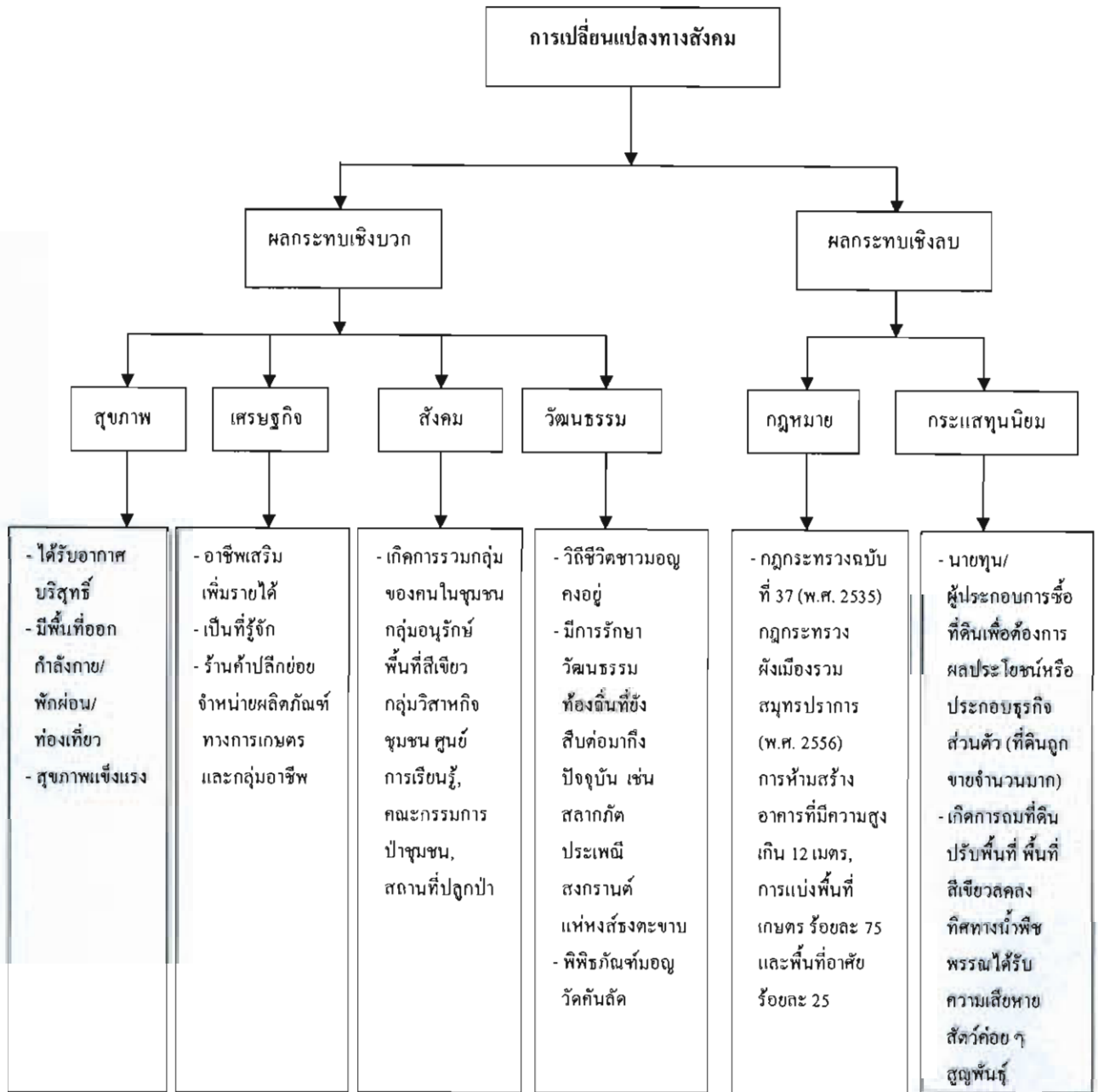
2.2 กระแสนิยม การมีโครงการสวนกลางมหานคร กำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้พื้นที่กระเพาะหมู หรือทุ่งบางกะเจ้า ได้รับความสนใจจากผู้คนภายนอกที่หลากหลาย ทั้งนายทุนผู้ประกอบการต่างๆ ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ก่อนจะมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534) พื้นที่กระเพาะหมูประสบปัญหาน้ำท่วมหลายครั้ง ทำให้พื้นที่ไม่ได้รับความสนใจจากคนภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่รองรับน้ำ แต่หลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534) และพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระราชดำริแก้ปัญหาน้ำท่วม และสร้างประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์ ทำให้มีผู้คนหลังไหลเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชน เนื่องจากปี พ.ศ. 2554 น้ำท่วมกรุงเทพมหานคร แต่ไม่ท่วมพื้นที่กระเพาะหมู ทำให้พื้นที่กระเพาะหมูถูกบุกรุกจากนายทุนและผู้ประกอบการในการซื้อที่ดินจากคนในพื้นที่ที่ขายที่ดินด้วยความสมัครใจ ปัจจุบันที่ดินถูกขายเป็นจำนวนมาก และคนภายนอกบางคนไม่มีความตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือไม่มีความรู้ในการจัดการพื้นที่เชิงอนุรักษ์ มีการถมที่ดินหรือปรับพื้นที่ทำให้ร่องสวน คุ คลองหายไป เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางน้ำพิชพรรณต่าง ๆ ได้รับความเสียหาย การถมที่ดินหรือปรับพื้นที่แต่ละครั้งต้อง โคนต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก ทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง และสัตว์นานาชนิดได้รับผลกระทบและค่อย ๆ สูญพันธุ์ ปัจจุบันมีการประกาศขายที่ดินจำนวนมาก ความเจริญทางวัตถุ นิยมและอำนาจเงินตราทำให้มีการบุกรุกพื้นที่สีเขียวมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ก่อนไม่มีใครมาบังคับเราเราจะอยู่อย่างไร ทำนา ก็ทำไป พอจะมาเป็นพื้นที่สีเขียว ยื่นข้อแม้ให้เราห้ามสร้างตึก ห้ามโน่นห้ามนี้ ห้ามสูงเกินยอดมะพร้าวณะ 12 เมตร สังคมภายนอกยื่นอะไรให้เราและเอาอะไรจากเรา กฎหมายฉบับนี้เราไม่คัดค้าน แต่ขอให้ทบทุนบางข้อ ที่เราคิดใจ พื้นที่สีเขียว 75 เปอร์เซ็นต์ พื้นที่สร้างบ้าน 25 เปอร์เซ็นต์ ฉันทันทีแค่นี้แล้วเป็นป่าเพื่อใคร ปลุกทำอะไรก็ได้ ปลุกป่า เต็มพื้นที่ตามที่คุณกำหนดมาให้ ต้องเสียค่าปุ๋ย บำรุงดิน ดูแลน้ำ แล้วได้ประโยชน์อะไร เพื่อหาข้อสรุป คุณอยากได้พื้นที่สีเขียวมรึ้น โอโหณ คนภายนอกหิบบนอะไร จะขยายครอบครัว ปลุกสร้างบ้านไม่ได้เลย คุณจะกำหนดสิทธิอะไรขนาดนี้ คนละครั้งกันใหม่ ความรู้สึกของชุมชน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“ไม่ได้แอนตี้กฎหมาย กฎหมายดีทำให้พื้นที่สีเขียวยังอยู่ไม่จั้นสวนป่าชุมชนทรงคนองคง ไม่เหลือแล้ว แต่บางข้อเท่านั้นที่เราไม่เห็นด้วย จะจำกัดอะไรควรดูชุมชนบ้าง ถ้าให้เขาดูแลป่า ก็ต้องให้พื้นที่เขาปลูกบ้านสร้างบ้าน ถ้าสร้างบ้านไม่ได้แล้วใครจะมาดูแลป่า” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“พื้นที่อนุรักษ์สีเขียว ห้ามสร้างอาคารพาณิชย์ มีข้อบัญญัติเขอะเขะ กรมที่ดินจะแจ้ง ถ้าจะซื้อต้องยอมรับ ราคาจึงไม่ขยับ ทำอุตสาหกรรม ทำธุรกิจไม่ได้ ราคาที่ดินผัดกับบริเวณรอบนอก 10 เท่า เช่น ราคาที่ดินบางนา พระโขนง ชองนนทบุรี ถนนตึก ราคาผัดกันถึง 10-50 เท่า แต่ก็ยังถูกบุกกรุกมาก สาเหตุที่ที่ดินถูกซื้อเป็นจำนวนมากในระยะนี้ เพราะว่าช่วงปี พ.ศ. 2554 ที่น้ำท่วมกรุงเทพฯ หมด ปรากฏว่ากระเพาะหมูไม่ท่วมเพราะบารมีของในหลวงมาตัดเป็นคลองลัดโพธิ์ ให้ขุดคลองน้ำไหลรอบกระเพาะหมู 18 กิโลเมตร พอตัดคลองลัดโพธิ์เหลือ 600 เมตร เดิมน้ำใช้เวลา 5 ชั่วโมง แต่เปิดคลองลัดโพธิ์ไม่กี่นาทีออกปากอ่าว ไม่ท่วมกระเพาะหมู เคยมีเหตุการณ์ น้ำท่วมใหญ่ ปี พ.ศ. 2526 กับ พ.ศ. 2538 แต่ปี พ.ศ. 2554 ประหลาดมาก พื้นที่ตรงนี้ไม่ท่วม เพราะคลองลัดโพธิ์ พระปรีชาของในหลวง ชาวกระเพาะหมูสำนึกบุญคุณของในหลวงมาก เหลือเกิน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์ 17 พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 36 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 37 ป้ายประกาศขายที่ดิน

3. ตำบลบางยอ

ผลกระทบเชิงบวก

3.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การกำหนดพื้นที่สีเขียวในตำบลบางยอ ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และมีพื้นที่ออกกำลังกาย สวนสาธารณะ เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

3.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และทำให้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามาศึกษาวิถีชีวิต และดำเนินธุรกิจในตลาดบางยอ ร้านค้า และธุรกิจขายปลีกเกิดขึ้นมากมาย ทั้งการนำผลผลิตจากเรือกวานไร่นำมาขาย หรือการทำอาหาร ขนมหวาน เพื่อจำหน่ายให้กับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้สนใจ หรือผู้มาเยี่ยมชม ก่อนให้เกิดรายได้แก่คนในชุมชนตำบลบางยอ เช่นเดียวกัน

3.3 ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชน ตำบลบางยอมีสวนป่าเกษตรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นที่อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของโครงการสวนกลางมหานคร จัดแบ่งพื้นที่ให้แก่สมาชิกได้ใช้ประโยชน์จากที่ดิน การรวมกลุ่มของวัยรุ่นในชุมชนให้ช่วยพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้เป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้หรือความร่วมมือของชาวบ้านช่วยกันพัฒนาวัดกองแก้ว ทำให้เกิดพระอุโบสถหลังใหม่ที่สร้างมีความงดงามและเกิดจากแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชน เหล่านี้เป็นผลกระทบเชิงบวกของการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มพัฒนาส่วนต่างๆ ในชุมชน ไม่ใช่เฉพาะพื้นที่สีเขียวเท่านั้น แต่โบราณสถานโบราณวัตถุยังคงอนุรักษ์ไว้เช่นกัน

3.4 ด้านวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าตำบลบางยอมีวิถีชีวิตการทำน้ำตาลมะพร้าวเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ คุณค่าของชาวสวนที่รักษาอาชีพดั้งเดิมไว้ให้คนรุ่นหลังมีโอกาสได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตวัฒนธรรมและการประกอบอาชีพของคนรุ่นก่อน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ลุงจีจกรยานตอนเย็น ๆ ทุกวัน อายุ 75 ปี แล้วยังแข็งแรงอยู่เพราะว่าออกกำลังกาย และอยู่กับธรรมชาติแบบนี้ เมื่อก่อนบ้านลุงมีหิ้งห้อยเต็มไปหมดเลย ตอนกลางคืนก็มาดูหิ้งห้อย ตอนเช้าตื่นนอนมีเสียงนกร้องเต็มไปหมด ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติทำให้บ้านร่มรื่น เย็นสบาย ลูก ๆ ก็อยู่ที่นั่นทั้งหมด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์ 19, พฤษภาคม 2558)

“เศรษฐกิจดีนะ อย่างผมธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ไปสร้างบ้าน ปรับคกแต่งสวน สร้างถนนหนทาง ล่าสุกมีคนให้ที่ดินทำสวนสาธารณะ ลานกีฬาให้ชุมชน ถ้าเศรษฐกิจไม่ดีทำไม่ได้หรอก มองดูซูชิร้านค้าเต็มไปหมด ร้านอาหาร เซเว่นอีเลฟเว่นเปิดเยอะ เพิ่งปิดไปแห่งหนึ่ง เพราะทำผิดกฎกระทรวงเขาให้สร้างไม่เกิน 200 ตารางเมตร แต่สร้างเกิน 250-260 ตารางเมตร เปิดวันเดียวปิดเลย พอคนรู้จักเยอะ ค้าขายก็จะดีตามไปด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์ 19, พฤษภาคม 2558)

“น้ำตาลมะพร้าว ที่บางยอก็มีคนทำอยู่ เพียงแต่อาจหาญได้ยากแล้ว 30 ปีก่อน ตอนพี่เป็นวัยรุ่นทำกันทุกบ้านเลย ทำไปขายในตลาด เอาไว้แลกสินค้ากัน ปัจจุบันไม่ค่อยมีคนทำ แต่บางครั้งก็อยากสอนลูกหลานให้รู้จักวิธีการทำ ก็ทำให้ดูบ้างบางโอกาส สอนลูกหลานให้ทำ เป็นจะได้เป็นภูมิปัญญาติดตัวไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

3.1 กฎหมาย กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบางยอ โดยเฉพาะการสร้างบ้านเรือนและจำกัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร และกฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรม ร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 25 ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าพื้นที่ใช้สอยหรือพื้นที่ปลูกบ้าน ร้อยละ 25 ของคนในชุมชนบางยอเกือบทั้งหมดละเมิดต่อกฎกระทรวง เนื่องจากการขยายครอบครัว มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้นทำให้ต้องขยายบ้าน

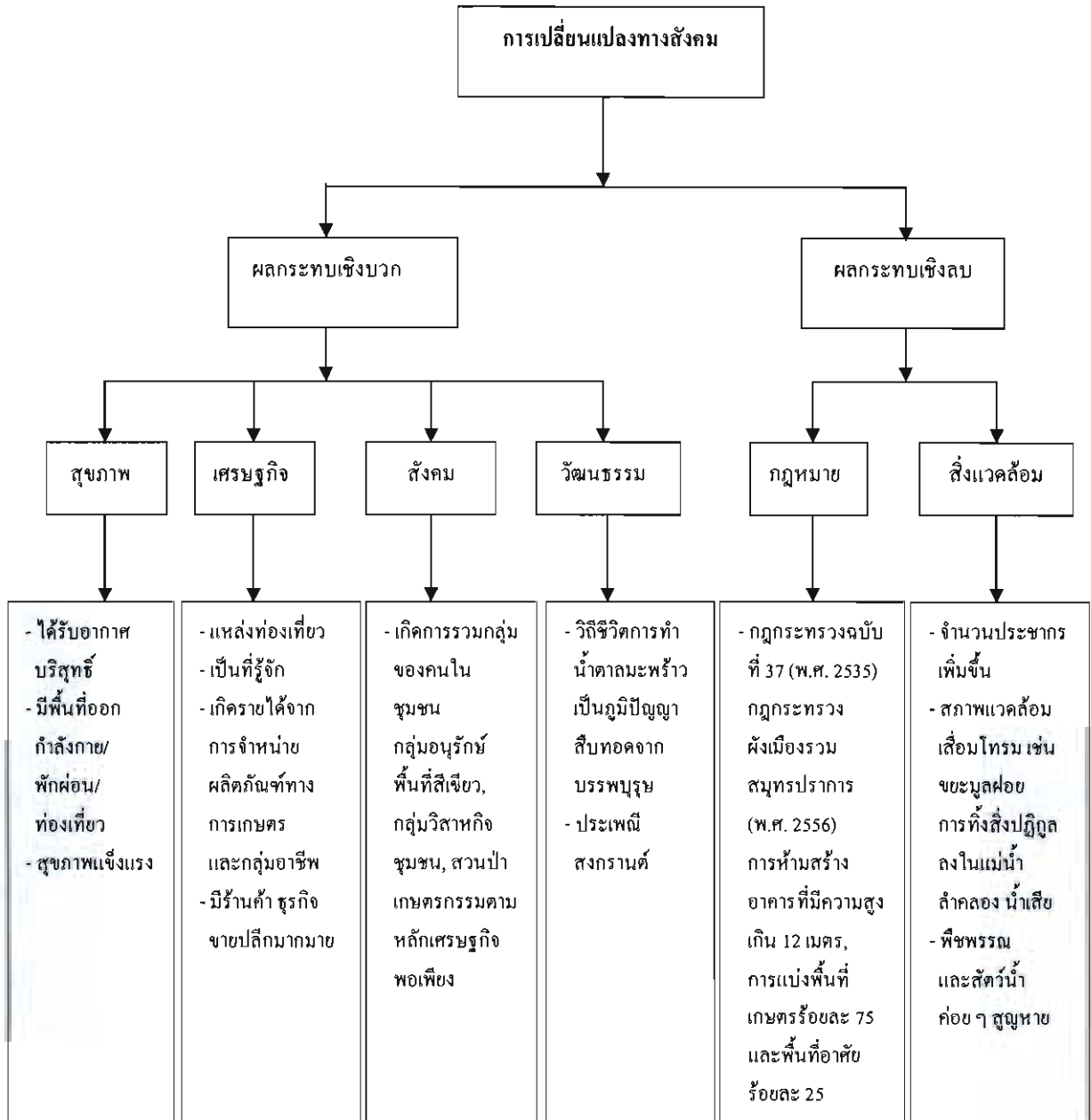
3.2 สิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าเมื่อมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศและยังอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ทำให้มีปัญหาขยะมูลฝอยจำนวนมาก และการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำลำคลองทำให้น้ำเน่าเสีย และเป็นแหล่งเชื้อโรค

สัตว์น้ำนานาชนิดค่อย ๆ สูญหายไปจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และการบุกรุกจากนายทุน หรือผู้ประกอบการในการซื้อที่ดินในบริเวณพื้นที่สีเขียว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“กฎกระทรวงปี พ.ศ. 2535 การก่อสร้าง 25 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ผิวดมเลยทั้งหมดเลยทั้งหมู่บ้าน มีลูก 2 คน แบ่งคนละ 100 วา คนละ 25 วา ปลุกบ้านได้ใหม่ อันนี้ก็ไม่ระบุเนื้อที่อีกมันต้องระบุร้อยละ 75 ร้อยละ 25 ของพื้นที่ขนาดเท่าไร กฎหมายคลุมเครือ อบต. บางขอ ผิดทั้งกระเพาะหมู ที่ดินน้อยอยู่แล้ว จะเอาที่ไหนปลุกบ้าน สร้างไป 170 กว่าหลังดับปลอกันก็เหมือนกันอย่างนี้ผิวดม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

“คนข้างนอกซื้อที่ดิน ชอบถมที่ดินให้สูง ๆ กลัวน้ำท่วม สร้างบ้านสวย ๆ ทำให้ทับร่องน้ำ ทับเรือสวนไร่นาเก่า ๆ เพราะเขาไม่คิดทำสวนอยู่แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ พืชพรรณ สัตว์น้ำที่อยู่ในเขตนั่นก็ตายหมด ทางระบายน้ำก็ไม่มี เปลี่ยนทิศทางการน้ำด้วย บางทีโค่นต้นไม้โพธิ์ต้นใหญ่ เห็นแล้วเสียดายต้องไปล้อมมาแล้วเอามาปลุกไว้ในวัด” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8, สัมภาษณ์ 19, พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 38 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางยอ อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

4. ตำบลบางกระสอบ

ผลกระทบเชิงบวก

4.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การกำหนดพื้นที่สีเขียวในตำบลบางกระสอบทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้สุขภาพดี และการมีพื้นที่ออกกำลังกาย สวนสาธารณะ เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

4.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น มีวิสาหกิจชุมชน ตำบลบางกระสอบมีไม้ประดับที่ขึ้นชื่ออยู่หลายประเภท ได้แก่ หน้าวัว ชวนชม อโกลนีมา ชวนชมได้ชื่อว่าเป็นกุหลาบทะเลทราย หน้าวัว ดอกมีสีส้มสวยงาม ส่วนอโกลนีมาเป็นราชาแห่งไม้ประดับ หรือสวนหมากแดงลูกกลมเป็นหมากแดง เป็นปาล์มตระกูลเดียวที่มีสีแดงสดดงามมาก เป็นไม้ประดับที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน บางกระสอบ นอกจากการเพาะกล้าไม้เพื่อจำหน่าย คนในชุมชนนิยมทำน้ำสมุนไพร ไร่ขายเสริมรายได้

4.3 ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชนบางกระสอบซึ่งเห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้แก่ สวนป่าชุมชนบางกระสอบ และสวนป่าลำพูนบางกระสอบ เพื่อดูแลรักษาป่าชายเลนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และทำให้สถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้กับผู้สนใจ

4.4 ด้านวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าตำบลบางกระสอบ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงสืบทอดกันมา คือ การแทงหยวกกล้วยและการตัดกระดาษสีให้เป็นรูปต่าง ๆ โดยคุณยงค์ หว่างปัญญา (ลุงพุ่ม) ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการตัดกระดาษสี พวงมะโหด จากคุณพ่อ เป็นศิลปะที่สื่อความเป็นไทยทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมผสมผสานความงดงามของสีส้มและลวดลายบนแผ่นกระดาษ ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้สืบทอดกันมา 20-30 ปี การกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบันและไม่เลือนหายไปกับการพัฒนาประเทศและสังคมเมือง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“วัน ๆ ผมทำสวนหมากแดงเพราะชอบมาก แต่ใช้ระยะเวลา 4-5 ปีกว่า จะเป็นไม้ประดับสวยงาม จึงปลูกอย่างอื่นด้วยทั้งผักสวนครัว มะนาว เพาะกล้าไม้ไว้จำหน่าย ตอนนี้ครอบครัวก็ทำน้ำใบเตยขาย ขายดีมาก ขายที่ตลาดบางน้ำผึ้งวันเสาร์อาทิตย์หรือใครโทรมาสั่งผมก็ทำแล้วเอาไปส่งขาย รายได้ดี” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“เรามีคณะกรรมการชุมชนเกิดการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน มีเครือข่ายและสมาชิกหลายคน โดยส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม กับเรื่องรายได้ของคนในชุมชน ผมก็มีการรวมกลุ่มไม้ประดับกับกลุ่มเกษตร พอใครมีอะไรก็จะบอกกัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“ลุงพุ่มกับลุงแถมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทั้งการตัดกระดาษสี พวงมะโหด หรือการแทงหยวกกล้วย เป็นศิลปวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ไว้ ลุงก็ถ่ายทอดให้นักเรียนและลูกชาย เพื่อให้ศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

4.1 กฎหมาย กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบางกระสอบ โดยเฉพาะการสร้างบ้านเรือนและจำกัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตรและกฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 25 ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าพื้นที่ใช้สอยหรือพื้นที่ปลูกบ้าน ร้อยละ 25 ของชุมชนบางกระสอบก็ได้รับผลกระทบจากกฎกระทรวงนี้ ทำให้คนที่เพิ่งสร้างบ้านต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบในการดำเนินการเพราะถ้าสร้างตั้งแต่ก่อนมีกฎกระทรวงจะได้รับการผ่อนผันทางกฎหมาย แต่ถ้าสร้างในช่วงเวลาออกกฎหมายแล้วแสดงให้เห็นว่ารู้กฎหมายแล้วยังกระทำผิดต้องรื้อ ถอนบ้านในทันที บางคนเห็นว่าเป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนในการดำเนินชีวิตในการสร้างที่อยู่อาศัยทั้ง ๆ ที่เป็นที่ดินของตนเอง

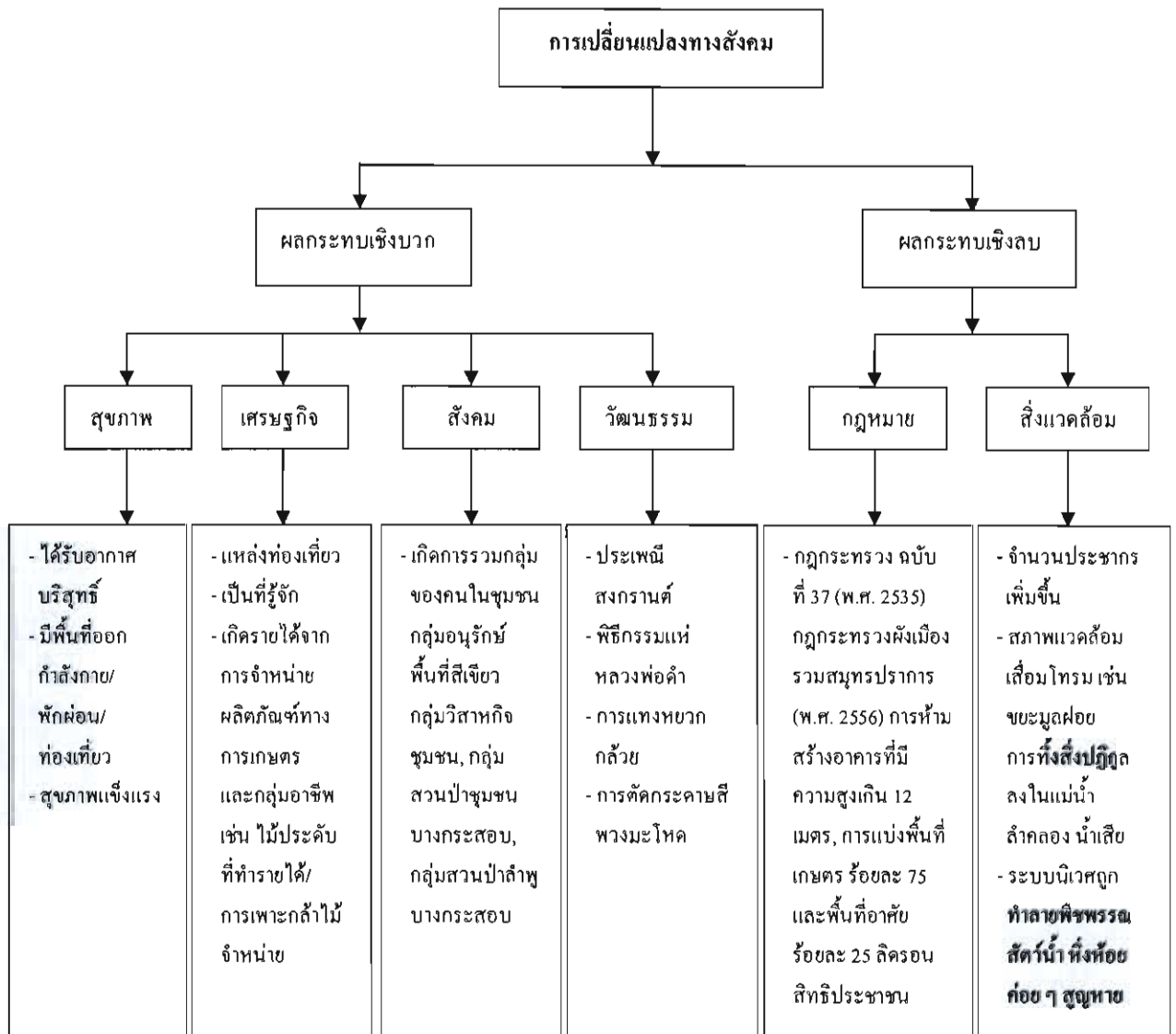
4.2 สิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าตำบลบางกระสอบมีพื้นที่ติดกับน้ำเจ้าพระยา มีระบบนิเวศแบบผสมผสาน ระบบนิเวศแบบป่าบึงน้ำจืดและป่าชายเลน มีพันธุ์ไม้นานาชนิดที่อยู่ริมตลิ่งแม่น้ำ เช่น ต้นจาก โกงกาง แสม ลำพู ตีนเป็ด ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของหิ่งห้อยแต่ปัจจุบันหิ่งห้อยกำลังค่อยสูญหายไปจากธรรมชาติที่เสื่อมโทรมลง คงจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“การสร้างบ้านก็มีผลกระทบ อยู่แล้ว ตอนแรกมีพื้นที่ 5 ไร่ 10 ไร่ แต่พอคนพวกนั้นมีลูกมีเดาก็แบ่งพื้นที่กันไป ทำให้พื้นที่พอแค่สร้างบ้านเท่านั้น ถ้าแบ่งพื้นที่สีเขียวร้อยละ 75 พื้นที่ปลูกบ้านร้อยละ 25 จะปลูกอย่างไร” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“สวนป่าลำพูบางกระสอบเกิดขึ้นเป็นพื้นที่อนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของโครงการสวนกลางมหานครเพราะเป็นที่อาศัยของหิ่งห้อย ช่วง 30 ปีก่อนหน้านี้นี้พื้นที่แห่งนี้มีหิ่งห้อยเยอะมากเหมือนสมุทรสงคราม สมุทรสาคร แต่ต่อมาไม่รู้หิ่งห้อยหายไปไหนหมด พอน้ำเสีย ต้นลำพูก็ตาย รากเน่า หิ่งห้อยก็วางไข่ไม่ได้ ทำให้ค่อย ๆ หายไป เพราะต้นลำพูเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของหิ่งห้อย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“ต้นไม้ใหญ่ อายุเป็นร้อยปีนั้นแหละต้นลำพู แต่คูรามันซิจจะตายแล้ว ความจริงต้นลำพู เป็นพืชที่มีลักษณะพิเศษของรากหายใจ มีรากที่แผ่กระจายเหมือนใยแมงมุม ยึดริมตลิ่งได้ดี และเป็นแหล่งอาหารของตัวอ่อนหิ่งห้อย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 39 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกระสอบ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

5. ตำบลบางกะเจ้า

ผลกระทบเชิงบวก

5.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การกำหนดพื้นที่สีเขียวในตำบลบางกะเจ้า ทำให้เกิดสวนศรีนครเขื่อนขันธ์เป็นสวนสาธารณะที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่บางกะเจ้า เป็นการผสมผสานลักษณะของสวนสาธารณะที่มีการจัดสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงาม ประกอบด้วยพันธุ์ไม้น้ำ พันธุ์ไม้ท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่ สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ปัจจุบันคนในชุมชนตำบลบางกะเจ้าจะไปเดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน พักผ่อนหย่อนใจ และเที่ยวชมธรรมชาติ

5.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น มีวิสาหกิจชุมชน จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชนเกษตรกรและกลุ่มอาชีพ นอกจากนี้สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างชื่อเสียงให้กับตำบลบางกะเจ้าเป็นที่รู้จักคนทั่วไป

5.3 ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชนบางกะเจ้าทั้งด้านการพัฒนา กลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพของคนในชุมชน และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เริ่มจากการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวแบบสวนบ้าน ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ส่วนบุคคล โรงเรียน วัด และตามพื้นที่สาธารณประโยชน์

5.4 ด้านวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าตำบลบางกะเจ้ามีศิลปวัฒนธรรม ประดิษฐ์หัวโขนจิว เป็นช่างประณีตศิลป์ที่ใช้ความรู้ ความสามารถ และทักษะกระบวนการช่างแบบไทยที่แสดงออกให้ประจักษ์ในรูปภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ในงานศิลปะแบบไทย และการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้ภูมิปัญญาเหล่านี้คงอยู่ ซึ่งถ้าไม่มีพื้นที่สีเขียวภูมิปัญญาอาจค่อย ๆ สูญหายไป ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ตั้งแต่มีสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ คนในชุมชนก็มีพื้นที่สีเขียวไว้พักผ่อน ออกกำลังกาย เราก็ไปเที่ยวพักผ่อนบ่อย ๆ ชอบบรรยากาศสวยดี ตอนนี้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวสวนศรีฯ กันมากทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีไปด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“ทำสวนมา 40 กว่าปีแล้ว มีความสุขเป็นอาชีพที่ทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่ เลยไม่รู้หรือว่าถ้าไม่ทำสวนจะไปทำอะไร แต่ร่างกายก็แข็งแรงดี ไม่เจ็บป่วย นอกจากดูแลสวนของกรมป่าไม้แล้วก็จะปลูกพืชผักสวนครัวไปขายในตลาด ปลูกมะนาวหน้าแล้งขายดีมาก มะม่วงหาวมะนาวโห่ มะม่วง มะเขืออยู่กับธรรมชาติมีความสุขไม่ต้องดิ้นรน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“แกนนำจะรวมตัวกันพัฒนาสวนศรีฯ รวมถึงช่วยเหลือเกษตรกรในด้านต่าง ๆ การรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาอาชีพและจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร จะได้ทำให้คนในชุมชนมีรายได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“ด้านศิลปวัฒนธรรมก็มีประดิษฐ์หัวโขนจิว เป็นภูมิปัญญาและต้องใช้ทักษะ ความประณีต ถ้าเป็นสังคมเมืองอาจหายไปแล้วก็ได้ ดินะที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ งานฝีมือเลยยังอยู่” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 14, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

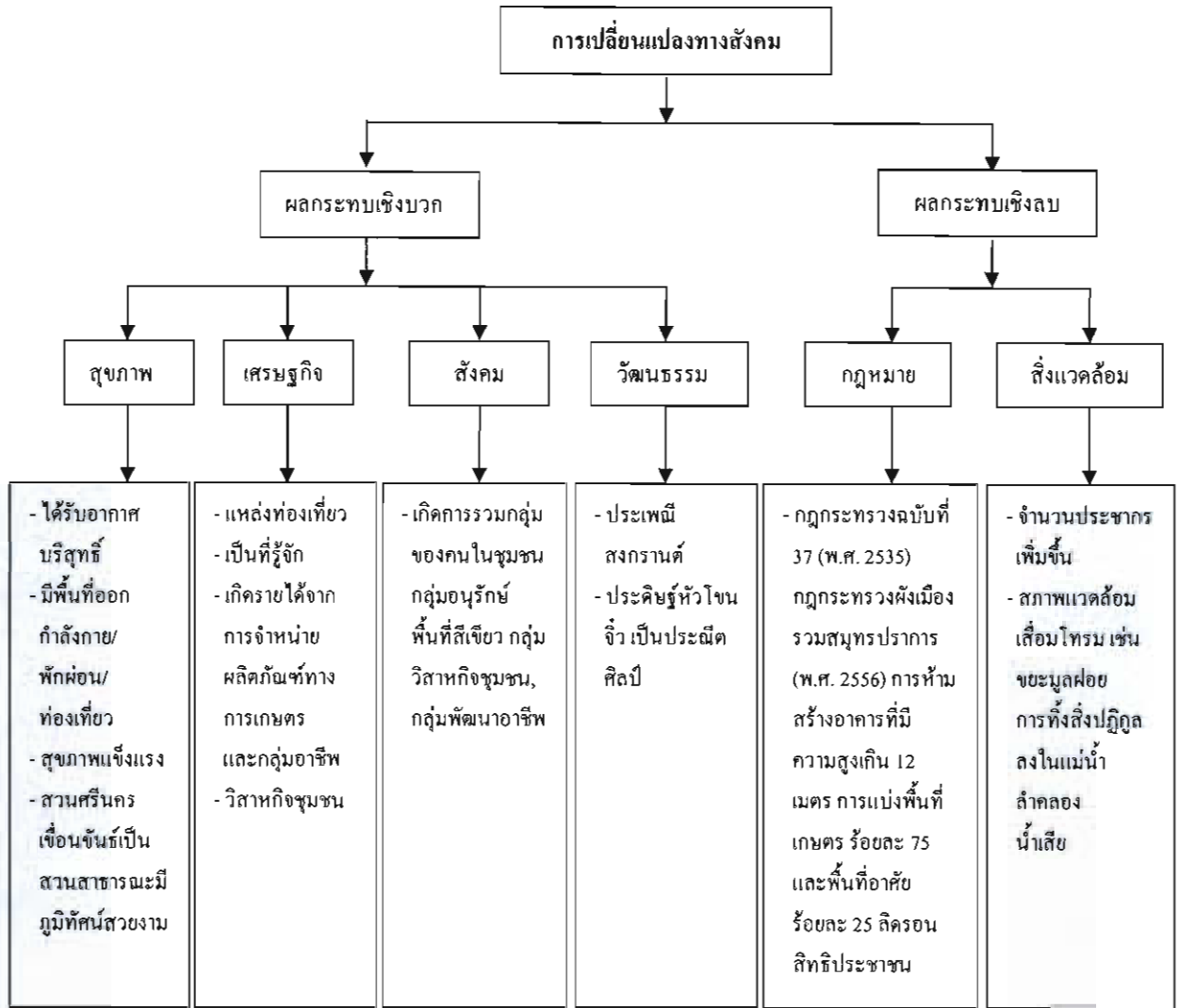
5.1 กฎหมาย กฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบางกะเจ้า โดยเฉพาะการสร้างบ้านเรือนและจำกัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร และกฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรม ร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 25 เพราะปัจจุบันการครอบครองที่ดินของคนในชุมชนเหลือปริมาณที่ดินน้อย ทำให้การแบ่งที่ดินเพื่อการเกษตรและพื้นที่ใช้สอยที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสม ประชาชนไม่มีพื้นที่สร้างบ้าน ซึ่งวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่แท้จริงเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวจากการถูกบุกรุกจากนายทุน แต่ทำให้เกิดผลกระทบกับประชาชนด้วย

5.2 สิ่งแวดล้อม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการเจริญเติบโตของประเทศและตำบลบางกะเจ้าอยู่ใกล้ชุมชนเมืองทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นมาก จำนวนประชากรจึงมากขึ้นทั้งคนไทย คนต่างด้าวเข้ามาประกอบอาชีพในชุมชน ทำให้ยากต่อการจัดการปัญหาเรื่องปริมาณขยะมูลฝอยและการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำลำคลอง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เมื่อก่อนพื้นที่เยอะไม่มีปัญหาแต่ปัจจุบันมันไม่เหลือ ถ้าต้องแบ่งพื้นที่อีกประชาชนก็เดือดร้อน ควรต้องมีการกำหนดให้ชัดเจน กลายเป็นว่ากฎหมายต้องการควบคุมคนกลุ่มหนึ่งแต่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งต้องโดนไปด้วยเพราะไม่รู้ช่องทางกฎหมาย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

“เห็นท่าเทียบเรือใหม่ ลูกสาวข้ามมาจากคลองเตย ขยะจากกรุงเทพฯ ก็ลอยมาขยะจากคนในชุมชนก็เยอะคนชอบทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง ทำให้น้ำเน่าเสีย แต่แต่ละปีผมต้องเกณฑ์คนไปเก็บขยะ ขุดลอกคลอง เพราะไม่อยากให้น้ำเหม็น คนต่างด้าวก็มาทำงานเยอะอย่างในสวนศรีฯ ก็จ้างแต่คนต่างด้าว เพราะคนไทยไม่ทำงานแบบนี้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 40 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

6. ตำบลบางกอบัว
ผลกระทบเชิงบวก

6.1 ด้านสุขภาพ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า การกำหนดพื้นที่สีเขียวในตำบลบางกะเจ้าทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และการมีพื้นที่ออกกำลังกาย สวนสาธารณะ เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อน หย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

6.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียว ทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น โดยเฉพาะการค้าขาย การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งผลผลิตทางการเกษตรและกลุ่มอาชีพ เช่น ฟาร์มเห็ด วิชาหกิจชุมชน ชมรมหมากผู้หมากเมีย ไม้ดอกไม้ประดับพระประแดง มะม่วงน้ำดอกไม้ของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและสวนเกษตรผสมผสาน

6.3 ด้านสังคม มีการรวมกลุ่มทางสังคมของคนในชุมชนบางกอบัว ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันเพื่อการประกอบอาชีพและการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว

6.4 ด้านวัฒนธรรม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าตำบลบางกอบัวมีกลุ่มศิลปะ ประติมากรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัสดุที่เหลือใช้ มาประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์หลายอย่างทั้งดงาม เช่น การทำดอกไม้ประดิษฐ์ การใช้กะลามะพร้าวประดิษฐ์เป็นสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลบางกอบัว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“สุขภาพแข็งแรงดี ยังทำสวนอยู่เลย บางทีเย็น ๆ ก็เดินเล่นแถวสวนสาธารณะหรือไปสวนศรีฯ มันไม่ไกล หรือปั่นจักรยานก็ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 17, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

“ป่าทำงานพัฒนาชุมชน เป็นแกนนำ รวมกลุ่มกันเพื่ออนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของบางกอบัว และเครือข่ายของคุ้มบางกะเจ้า ถ้าถามถึงกันก็รู้จักกันหมด วันนี้ก็ประชุมด้วยกันเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ส่งที่ตลาดบางน้ำผึ้งก็ได้ จะไปดูผลิตภัณฑ์ที่เอามาวางขายหน่อย เสาร์อาทิตย์เศรษฐกิจดี ขายของได้เยอะ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

“ต้องขอบคุณพื้นที่สีเขียว ถ้าเราไม่ได้กำหนด ศิลปะประติมากรรมพวกนี้คงไม่เหลือหรือจนถึงคนทำจะน้อยแต่ก็เป็นเอกลักษณ์ของคนบางกอบัว เรามีมะพร้าวเยอะเขาเลยใช้ประโยชน์จากกะลามะพร้าวเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ สวยงามใหม่ ดอกไม้ประดิษฐ์ก็มีนะเพื่อใครอยากตกแต่งบ้านราคาไม่แพงด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

ผลกระทบเชิงลบ

6.1 กฎหมาย กฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนบางกอบัว โดยเฉพาะการสร้างบ้านเรือนและจำกัดพื้นที่ใช้สอยภายในบ้าน การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร และกฎหมายที่เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรม ร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25 ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่า

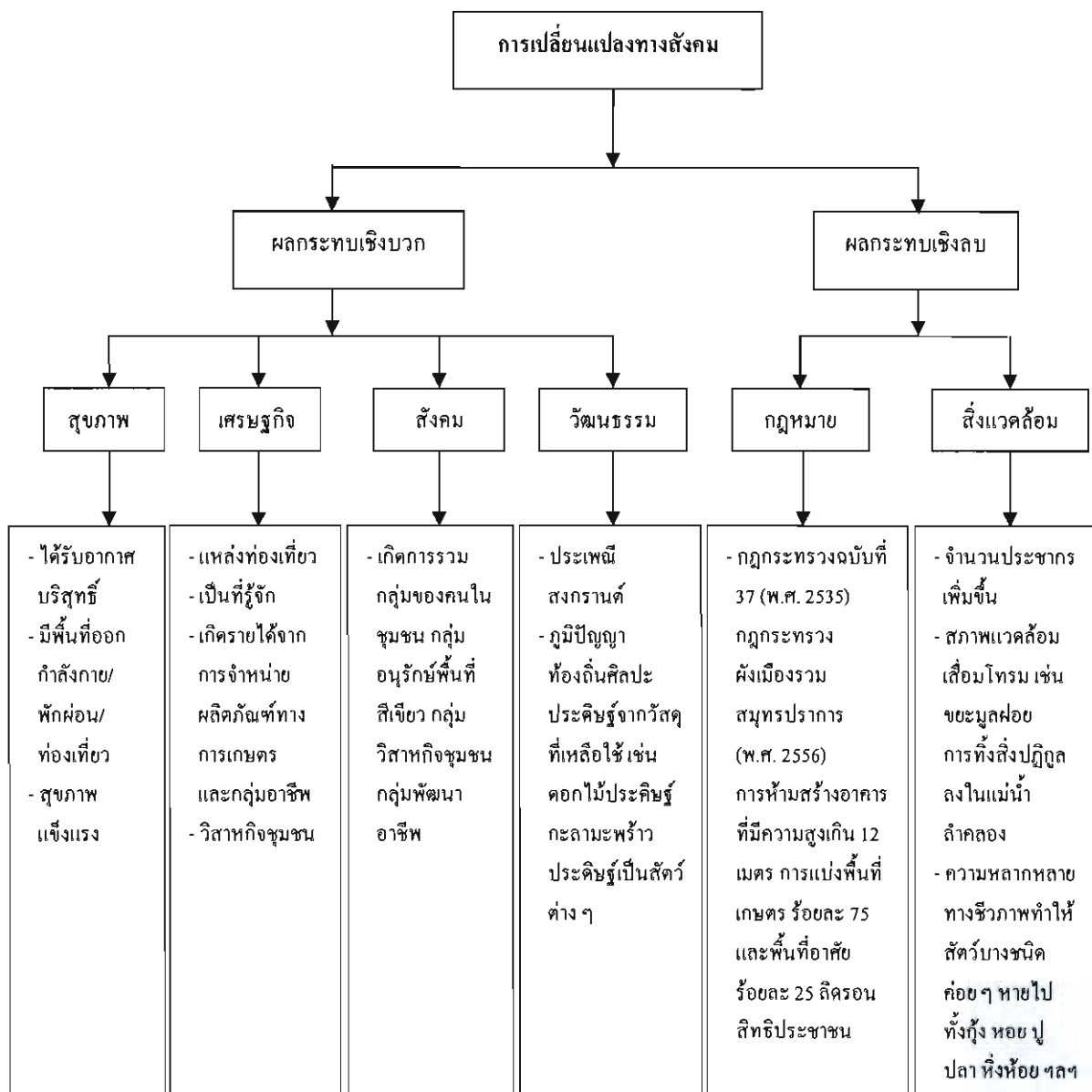
ส่วนใหญ่คนในชุมชนได้รับผลกระทบจากกฎหมายแบ่งพื้นที่ในการทำการเกษตรและสร้างที่อยู่อาศัย รวมถึงการสร้างอาคารสูงไม่เกิน 12 เมตร

6.2 สิ่งแวดล้อม มีประมาณขยะจำนวนมากทั้งจากภายนอกและภายใน เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้มีขยะลอยมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาประกอบบกับคนในชุมชนทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ ทำให้น้ำในลำคลองเน่าเสีย จึงมีปัญหาสิ่งแวดล้อมควรมีระบบจัดการขยะ การกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านพื้นที่ที่เป็นพักอาศัยของสัตว์นานาชนิด หรือพันธุ์ไม้ที่หายาก แต่เนื่องจากจำนวนประชาชนที่มากขึ้น สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ทำให้ในปัจจุบันความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์บางชนิดค่อย ๆ หายไป ทั้งกิ้ง หอย ปู ปลา หิ่งห้อย นก ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“กฎกระทรวงบังคับแบบนี้ ทำให้คนในชุมชนเดือดร้อน ที่ของเรา บ้านของเราแต่สร้างไม่ได้ ต่อเติมไม่ได้ มันไม่ใช่ บางทีก็รู้สึกว่ามันยุติธรรมแต่ข้ออื่นเห็นด้วยเพราะถ้าไม่กำหนดแบบนี้ก็คงถูกบุกรุกไปแล้ว” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 17, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2558)

“ตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรมที่มีโรงงานและสถานประกอบการจำนวนมาก ทำให้ประชาชนเข้ามาอาศัยและมีการตั้งบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่แหล่งชุมชนแออัด จากเดิมที่ชุมชนมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทคนขาดจิตสำนึกรับผิดชอบในสมบัติสาธารณะต่างๆ เนื่องจากความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เป็นใหญ่ มีการบุกรุกมุงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่ขาดการอนุรักษ์หรือการดูแลรักษา สิ่งแวดล้อม” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 18, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 41 แผนภูมิผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลบางกอบัว อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

สรุปผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษาทั้ง 6 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว เริ่มจากรัฐบาลได้กำหนดให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่สีเขียวเขตอนุรักษ์ชนบทและเกษตรกรรม ตามมติคณะรัฐมนตรี อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 โดยจัดซื้อที่ดินเพื่ออนุรักษ์ให้เป็นพื้นที่สีเขียว จำนวน 564 แปลง พื้นที่ 1,267 ไร่ และจัดสร้างสวนสาธารณะและพฤษศาสตร์ในที่ดินที่รัฐได้จัดซื้อ เนื้อที่ 148 ไร่ ประกอบด้วย สวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติ “ศรีนครเขื่อนขันธ์” ตำบลบางกะเจ้า เนื้อที่ 148-1-48 ไร่ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติฯ 80 พรรษา ตำบลทรงคนอง เนื้อที่ 38-0-46 ไร่ แปลงปลูกป่าภาครัฐ เนื้อที่ 289-0-20 ไร่ พื้นที่สีเขียวที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน (ป่าชุมชนเมือง) เนื้อที่ 355-0-13.2 ไร่ และพื้นที่สีเขียวอื่น ๆ เนื้อที่ 445-2-64.4 ไร่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากโครงการสวนกลางมหานครเพื่อให้พื้นที่ข้างกะเจ้าเป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้เกิดผลกระทบ ดังต่อไปนี้

ผลกระทบเชิงบวก

ด้านสุขภาพ โดยภาพรวมของทั้ง 6 ตำบล ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวในตำบลบางน้ำผึ้ง ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือการได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และมีพื้นที่ออกกำลังกาย เช่น เดินเล่น ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียว ทำให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป คนในชุมชนประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ร้านค้าปลีกย่อย รัฐวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น และราคาที่ดินในพื้นที่สูงขึ้น เพราะมีผู้ประกอบการจำนวนมากให้ความสนใจ

ด้านสังคม เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในหลาย ๆ ด้านก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ทั้งด้านการพัฒนากลุ่มเกษตรกรและกลุ่มอาชีพของคนในชุมชน และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว กลุ่มรักษาคู้งบางกะเจ้า กลุ่มรักษาสีงแควดล้อม

ด้านวัฒนธรรม ยังมีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น วิถีชีวิตชาวมอญ ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีแห่หงส์ตรงตะขามตามประเพณีของชาวมอญก็ได้รับการอนุรักษ์ไว้ เกิดพิพิธภัณฑ์มอญวัดคันลัด ซึ่งเป็นที่รวบรวมความเป็นมาของชาวมอญ (ชาวมอญ) เกิดจากการมีส่วนร่วมจัดตั้งขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมี

การสลักหยวกกล้วย การตัดกระดาษสีให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ พวงมะโหด เป็นศิลปะที่สื่อความเป็นไทย ทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมผสมผสานความงดงามของสีเส้นและลวดลายบนผืนแผ่นกระดาษ การกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบันและไม่เลือนหายไปกับการพัฒนาประเทศและสังคมเมือง

ผลกระทบเชิงลบ

กฎหมายที่ใช้บังคับในพื้นที่บางกะเจ้าในปัจจุบัน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กฎหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่กระเพาะหมู ทั้ง 6 ตำบลคือ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสงวน รักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคงพื้นที่เกษตรกรรม และวิถีชีวิตดั้งเดิม แต่กฎหมายบางข้อในกฎกระทรวง และพระราชบัญญัติควบคุมอาคารมีผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนในการประกอบกิจการหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร บางครอบครัวมีสมาชิกจำนวนมาก การสร้างบ้านหลายชั้นหรือขยายบ้านให้มีบริเวณกว้างขวางมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวและญาติอยู่อาศัย ไม่สามารถสร้างได้ หรือกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรม ร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25 บางครอบครัวมีพื้นที่จำนวนจำกัด การจัดสรรพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่อยู่อาศัยไม่มีความสมดุลระหว่างจำนวนพื้นที่จริง กับความเป็นไปได้ในการสร้างที่อยู่อาศัย ถ้าพื้นที่ของคนในชุมชนที่มีหลายไร่ อาจมีความชัดเจนในการแบ่งพื้นที่สีเขียวกับพื้นที่อยู่อาศัย แต่ถ้ามีพื้นที่ที่จำกัด ไม่สามารถสร้างบ้านได้ เพราะขนาดของพื้นที่น้อยเกินไป ดังนั้นควรระบุงบเขตของการแบ่งเนื้อที่ใช้สอยกับพื้นที่สีเขียวให้ชัดเจน ครอบครัวที่มีที่ดินน้อยควรแบ่งอย่างไร และกฎหมายว่าด้วยการห้ามจัดสรรที่ดินทุกประเภท เว้นแต่การจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวหรือการจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นช่องว่างของกฎหมายที่ทำให้นายทุนหรือผู้ประกอบการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและทำเกษตรกรรมในการหาผลประโยชน์ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกฎหมายในภาพรวมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสงวน รักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติคงพื้นที่เกษตรกรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม มีเพียงบางข้อของกฎหมายเท่านั้นที่ประชาชนเห็นว่าควรมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะข้อที่มีผลกระทบต่อคนในชุมชน เช่น การสร้างอาคารที่มีความสูงไม่เกิน 12 เมตร การแบ่งพื้นที่เกษตรกรรมกับพื้นที่อยู่อาศัย ไม่มีความสมดุล

สิ่งแวดล้อม พื้นที่กระเพาะหมู หรือคู้บางกะเจ้า ซึ่งครอบคลุมทั้ง 6 ตำบล เกิดการหลงไหลของผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจ ย้ายถิ่นเพื่ออยู่อาศัย ฯลฯ ทำให้พื้นที่กระเพาะหมูต้องรองรับปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงการได้รับอิทธิพลจากการเป็นสังคมเมือง รายล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรมจากกรุงเทพมหานคร และพื้นที่เมืองในจังหวัดสมุทรปราการ ทำให้เกิดผลกระทบ

ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ สิ่งปฏิกูลทิ้งตามแม่น้ำลำคลอง น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มลภาวะทางอากาศ และมลภาวะทางเสียงจากการสัญจรทางน้ำ ซึ่งผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เป็นวงจรที่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งพรรณ ไม่นานาชนิด แมลง นก สัตว์น้ำนานาชนิด และหิ่งห้อย กำลังจะสูญหายไปจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและการบุกรุกพื้นที่สีเขียว หรือการขาดจิตสำนึกในดูแลและรักษาสิ่งแวดล้อม

กระแสนิยม การมีโครงการสวนกลางมหานคร กำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้พื้นที่กระเพาะหมู หรือคู้งบางกะเจ้า ได้รับความสนใจจากผู้คนภายนอกที่หลากหลาย ทั้งนายทุน ผู้ประกอบการต่างๆ ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ก่อนจะมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534) พื้นที่กระเพาะหมูประสบปัญหาน้ำท่วมหลายครั้ง ทำให้พื้นที่ไม่ได้รับความสนใจจากคนภายนอก เนื่องจากเป็นพื้นที่รองรับน้ำ ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534) มีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม โดยการสร้างประตูระบายน้ำคลองลัดโพธิ์ ทำให้มีผู้คนหลังไหลเข้ามาจับจองพื้นที่ในชุมชน เนื่องจากปี พ.ศ. 2554 น้ำท่วมกรุงเทพมหานคร แต่ไม่ท่วมพื้นที่กระเพาะหมู ทำให้พื้นที่บุกรุกจากนายทุนและผู้ประกอบการในการซื้อที่ดินจากคนในพื้นที่ที่ขายที่ดินด้วยความสมัครใจ ปัจจุบันที่ดินถูกขายเป็นจำนวนมาก และคนภายนอกบางคนไม่มีความตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 42 น้ำเน่าเสีย ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีขยะลอยมาจำนวนมาก

ตารางที่ 6 สรุปผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ข้อมูลการศึกษา	ผลกระทบเชิงบวก
ด้านสุขภาพ	ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และการมีพื้นที่ออกกำลังกาย กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
ด้านเศรษฐกิจ	การกำหนดพื้นที่สีเขียวทำให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป คนในชุมชนประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ร้านค้าปลีกย่อย รัฐวิสาหกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น และราคาที่ดินในพื้นที่สูงขึ้น
ด้านสังคม	เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ทั้งด้านการพัฒนาภูมิทัศน์และกลุ่มอาชีพของคนในชุมชน และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว
ด้านวัฒนธรรม	ยังมีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น วิถีชีวิตชาวมอญ ประเพณีสงกรานต์และประเพณีแห่หงส์ทรงตะขาบตาม ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการแหงหยวกกล้วย การตัดกระดาษสีให้เป็นรูปต่าง ๆ พวงมะโหดเป็นศิลปะที่สื่อความเป็นไทย
ผลกระทบเชิงลบ	
กฎหมาย	กฎหมายที่ใช้บังคับในพื้นที่บางกะเจ้าในปัจจุบัน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กฎหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชน ได้แก่ การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร และกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัยร้อยละ 25
สิ่งแวดล้อม	การหลั่งไหลของคนจำนวนมากที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจ อยู่อาศัย พื้นที่รองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ สิ่งปฏิกูลทิ้งตามแม่น้ำลำคลอง น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มลภาวะทางอากาศ และมลภาวะทางเสียง
กระแสนิยม	การเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้เป็นที่รู้จักของคนภายนอกทั้งนายทุน ผู้ประกอบการต่างๆ ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ทำให้มีการซื้อขายที่ดิน ปัจจุบันที่ดินถูกขายเป็นจำนวนมาก และคนภายนอกบางคนไม่มีความตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การปรับตัวของคนในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว จากการศึกษาทั้ง 6 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว สามารถสรุปได้ 4 ประเด็น ตามทฤษฎีการปรับตัวของรอย ดังต่อไปนี้

1. การปรับตัวด้านร่างกาย

ผู้ให้ข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ส่วนมากมีการปรับตัวด้านร่างกายได้ดี เนื่องจากไม่พบว่า มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง คนในชุมชนกระเพาะหมูหรือคู้บางกะเจ้ามีวิถีชีวิตแบบชนบท ประชากรประกอบอาชีพทำสวน ปลูกพืชผสมผสานทั้งไม้ผล ปัจจุบันถึงแม้พื้นที่สีเขียวจะลดน้อยลง แต่คนในชุมชนก็ยังมียังมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เห็นได้จาก การเดิน การปั่นจักรยาน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ การออกกำลังกายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ หรือบริเวณสวนป่าของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เหล่านี้เป็น การปรับตัวด้านร่างกาย โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“อายุ 75 แล้ว แต่สูงยังแข็งแรง อยู่กับธรรมชาติ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมาก ตอนเช้าหรือเย็นลูกก็ปั่นจักรยานออกกำลังกาย บางทีก็พาหลานไปเที่ยวที่สวนศรีฯ มีความสุขและก็ได้รับอากาศบริสุทธิ์ เสาร์-อาทิตย์ลองไปดู คนในชุมชนอยู่ที่สวนศรีฯ สวนป่าชุมชนทั้งนั้นแหละ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

“ผมเป็นทหารเรือมาก่อน มาทำสวนค้อจากลูกกลม อายุ 64 แล้ว ยังไม่แก่ ทำสวนทุกวัน ถือว่าเป็นการออกกำลังกาย ผมปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป อยู่กับธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวเห็นแล้วสบายตา มีความสุข อยากให้เป็นแบบนี้ตลอดไป แต่ตอนนี้ก็เหลือน้อยแล้ว คนบุกรุกกันเยอะ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

2. การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าของประเทศ และการเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมค่อย ๆ สูญหายไป คนประกอบอาชีพทำสวนมีเพียงร้อยละ 20 คนส่วนใหญ่ทำงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม และประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 80 สังคมเมืองเข้ามาแทนที่สังคมชนบท ถึงแม้จะมีมติตามคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2520 ให้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว และมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร แต่กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ ควบคู่กับกระแสโลกยุคทุนนิยม ทำให้พื้นที่กระเพาะหมูหรือคู้บางกะเจ้าถูกบุกรุกพื้นที่สีเขียวจำนวนมาก ดังนั้นคนในชุมชนจึงต้องมีการปรับตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมในปัจจุบัน หลายคนต้องการมีชีวิตเหมือนในอดีต มีความสุขอยู่กับธรรมชาติ อยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องดิ้นรน แย่งชิงผลประโยชน์และอำนาจ

ทำให้สังคมเสื่อมโทรมลง ดังนั้นการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์หรือการปรับตัวด้านจิตใจจึงมีความสำคัญมากของคนในชุมชนพื้นที่สีเขียวที่ต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งความเจริญทางวัตถุ และความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ปรับตัวเองด้านจิตใจ ต้องรู้ทันกับปัจจุบันมากที่สุด ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งเรื่องที่ดีและไม่ดี ไม่ว่าจะสังคมเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน ถ้าเรายอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ชีวิตมีความสุข แต่ถ้าเราไม่ยอมรับมันก็มีแต่ทุกข์ สังคมเปลี่ยนไปเยอะ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนหมด ผมมีความสุขกับการปลูกหมากแดงถึงราคามันตกต่ำผมก็ปลุกมะนาวไว้ขายเพราะราคาดี แต่หมากแดงไม่มีระดับของผม ผมก็ปลูกอยู่ ต้องปรับตัวเองให้อยู่กับธรรมชาติให้ได้” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“มีความสุขกับพื้นที่สีเขียวอยู่แล้ว เพราะอากาศบริสุทธิ์ แต่ไม่มีอะไรอยู่กับเราตลอดไป ถ้าเราไม่รักษา สังคมเปลี่ยนคนก็เปลี่ยน ตัวเราเองก็เปลี่ยนเกิดขึ้นทุกวัน ต้องยอมรับและทำอะไรที่มีความสุขก็ทำ เป็นกลุ่มอนุรักษ์ ทำมาเป็น 10 ปี เห็นการเปลี่ยนแปลงทุกอย่าง บางอย่างก็เปลี่ยนได้ บางอย่างก็แก้ไม่ได้ ทำเท่าที่เราทำได้ ชีวิตจะมีความสุข (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2558)

3. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ เป็นการตอบสนองความต้องการและคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม คนในชุมชนพื้นที่กระเพาะหมู หรือคู้บางกะเจ้า ร้อยละ 80 มีความต้องการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวและวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ในปัจจุบันมีเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวจำนวน 7 เครือข่าย ในพื้นที่ 6 ตำบล ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว โดยมีสมาชิกประมาณ 200 คน การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว จำนวน 564 แปลง กระจายอยู่ตามตำบลต่าง ๆ ทั้ง 6 ตำบล มีศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ได้ประสานความร่วมมือกับชุมชนและทำกิจกรรมรณรงค์จนเกิดเครือข่ายในระดับชุมชนและบริเวณโดยรอบ มีตัวแทนแต่ละตำบลประกอบด้วย 7 กลุ่มเครือข่าย คือ เครือข่ายตำบลบางกะเจ้า เครือข่ายตำบลบางกอบัว เครือข่ายตำบลทรงคนอง เครือข่ายตำบลบางกระสอบ เครือข่ายตำบลบางยอ เครือข่ายตำบลบางน้ำผึ้ง และเครือข่ายรอบสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ บางส่วนได้ดำเนินการเข้าร่วมกับศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียว มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มตระหนักเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวมากขึ้นและเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ การเข้าร่วมแนวทางการประกาศเขตพื้นที่และมาตรการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่บางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ กิจกรรมดังกล่าวและการเกิดกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์เป็นตัวอย่างของการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนต่อการรักษาและอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“ผมเป็นผู้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลำพูนบางกระสอบ สมัยก่อนผมเห็นหิ้งห้อย เยอะแยะไปหมด ต่อมาอีก 2 ปีมันก็หายไป ผมเป็นนักถ่ายภาพสมัครเล่น ตอนนั้นรู้เพียงว่าจะปลูกลงต้นลำพูนเพื่อให้หิ้งห้อยกลับมา ไม่รู้อะไรเลย ชวนเพื่อน ๆ มาที่นี้ จะปลูกลงต้นไม้ให้หิ้งห้อยกลับมา แต่ความจริงมันไม่ใช่ การที่หิ้งห้อยไม่มาอยู่ที่นี้มันมีอะไรหลายอย่างมากกว่านั้น เลยเรียนรู้จึงพบว่า ส่วนหนึ่งที่มันไม่กลับมาเพราะน้ำเน่าเสีย ไม่มีอาหาร วางไข่ไม่ได้ เลยเริ่มทำเรื่องการอนุรักษ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เริ่มจากเพื่อนขยายวงกว้างออกไป ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 200 กว่าคนในพื้นที่ กระเพาะหมูที่ทำงานเชิงอนุรักษ์ เรามีตัวแทนแต่ละตำบล ทั้ง 6 ตำบล มีเครือข่าย กิจกรรมทำร่วมกัน 10-20 ปี ถ้าเราไม่เข้มแข็งป่าถูกบุกรุกมากกว่านี้ ถ้าเราไม่ทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเขาก็ไม่รู้ ถ้าเราไม่ทำห้องเรียนธรรมชาติ ก็จะไม่มีคนรุ่นใหม่สานต่อพวกเรา เราจึงต้องทำ” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2558)

“พี่มีหมวกหลายใบนับไม่ไหว ถ้าถามว่าทำเพื่ออะไร และเพื่อใคร พื้นที่สีเขียว พี่มีความสุขได้ทำกับเพื่อน ๆ และทำหน้าที่ของพี่ให้ดีที่สุด มีคนเข้ามาและช่วยดูแลสวนป่า ได้มาปลูกป่า ป่าเป็นห้องเรียนธรรมชาติให้กับเด็ก ๆ ในพื้นที่ โรงเรียนประถมที่นี้พาเด็กมาดูบ่อย โรงเรียนนานาชาติก็มา ให้เขาได้เรียนรู้ธรรมชาติจากของจริง ไม่ใช่เปิดตำราและบอกว่านี้คือต้นอะไร ถ้าเด็ก ๆ มาที่สวนป่าจะเห็นต้นกล้า รอกการปลูก รู้จักกับต้นไม้ชนิดต่าง ๆ ใช้ทำอะไร และมีประโยชน์อย่างไร พี่อยู่ได้ก็เพราะปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไป การอนุรักษ์ไม่ได้หมายความว่าเราจะล่าหลังแต่หมายถึงการพัฒนาที่ควบคู่กันไป” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 43 สวนป่าลำพูนบางกระสอบ

ภาพที่ 44 สวนป่าทรงคนอง

4. การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยให้ความรัก ความเคารพยกย่องและให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวและชุมชน สัมพันธภาพของครอบครัวและชุมชนค่อนข้างห่างเหิน และผูกพันกันน้อยลง เนื่องจากแต่ละคนมีภาระหน้าที่ บทบาทและการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน สังคมกลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน มีการต่อสู้ แข่งขัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของประเทศ ดังนั้นการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นจึงมีน้อยลง ส่วนใหญ่ต้องดูแลตนเองให้ได้ การช่วยเหลืออาจมีเฉพาะในกรณีญาติที่ใกล้ชิด การช่วยเหลือเกื้อกูลกันน้อยลง การยกย่องให้เกียรติเป็นไปในรูปของตำแหน่งทางสังคมมากกว่าการเคารพยกย่องให้เกียรติในการทำมาดีเหมือนสมัยก่อน ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์

“เมื่อก่อนเราเคารพผู้สูงอายุ เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ของคนในชุมชน ไม่ได้ไหว้เพราะเขามียศ มีตำแหน่งเหมือนในปัจจุบัน แต่เพราะท่านทำความดีจึงเป็นที่เคารพ เวลาทีมงานบุญจะมีผู้เฒ่าผู้แก่ มาดูแลช่วยจัดงาน และเป็นศูนย์รวมให้พวกเรา คอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาทำให้รู้สึกอบอุ่น ทุกคนในชุมชนก็มาช่วยกัน แต่ทุกวันนี้ต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยได้พึ่งพาใครหรอก ต้องอยู่ด้วยตัวเอง เพราะแข่งขันสูง จึงเป็นลักษณะตัวใครตัวมัน” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2, สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2558)

สรุปการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
การปรับตัวของคนในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวจากการศึกษาทั้ง 6 ตำบล ประกอบด้วย การปรับตัวด้านร่างกาย การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ และการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ดังนี้

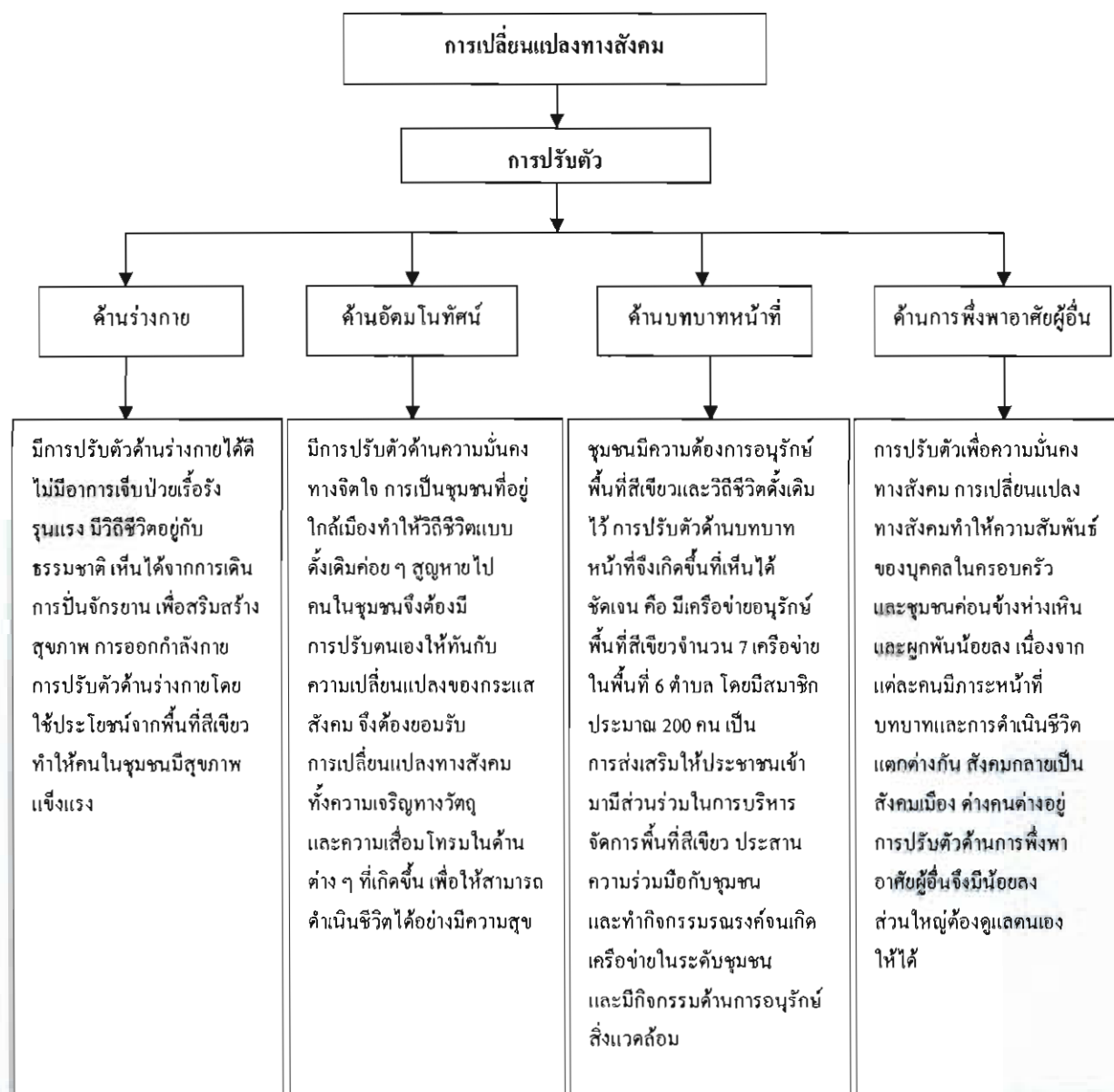
การปรับตัวด้านร่างกาย คนในชุมชนไม่มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เช่น การเดิน การปั่นจักรยาน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ การออกกำลังกายในสวนศรีนคร เขื่อนขันธุ์หรือบริเวณสวนป่าของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการปรับตัวด้านร่างกาย โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง

การปรับตัวด้านอัตรมาโนทัศน์ เป็นการปรับตัวด้านความมั่นคงทางจิตใจ คนในชุมชนจึงต้องมีการปรับตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมในปัจจุบัน หลายคนต้องการมีชีวิตเหมือนในอดีต มีความสุขอยู่กับธรรมชาติ อยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องดิ้นรน แข่งชิงผลประโยชน์ ดังนั้นการปรับตัวด้านอัตรมาโนทัศน์หรือการปรับตัวด้านจิตใจจึงต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งความเจริญทางวัตถุ และความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ คนในชุมชนมีเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวจำนวน 7 เครือข่าย ในพื้นที่ 6 ตำบล โดยมีสมาชิกประมาณ 200 คน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว ประสานความร่วมมือกับชุมชน และทำกิจกรรมรณรงค์จนเกิดเครือข่ายในระดับชุมชนและดำเนินการเข้าร่วมกับศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียว มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวมากขึ้นและเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์

การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่น เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวและชุมชนสัมพันธ์ภาพของครอบครัวและชุมชนค่อนข้างห่างเหิน และผูกพันน้อยลง เนื่องจากแต่ละคนมีภาระหน้าที่ บทบาทและการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน สังคมกลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน มีการต่อสู้ แข่งขัน ดังนั้นการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นจึงมีน้อยลง ส่วนใหญ่จึงต้องดูแลตนเองให้ได้

แผนภูมิการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 45 แผนภูมิการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้ศึกษาได้นำเสนอผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบ และการปรับตัวของคนในชุมชนทั้ง 6 ตำบล โดยการดำเนินการสนทนากลุ่ม มีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานคณะกรรมการชุมชนบางกะเจ้า 1 คน และรองประธานโครงการรักษ์บางกะเจ้า 1 คน ผู้แทนชุมชน ทั้ง 6 ตำบล ตำบลละ 1 คน ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว ผู้ประสานงานระหว่างตำบล 2 คน ผู้แทนบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) 1 คน ผู้แทนองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 1 คน ผู้แทนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 1 คน ผู้แทนมูลนิธิพลังที่ยั่งยืนและสถาบันลูกโลกสีเขียว 1 คน ผู้แทนกลุ่มบักทรี 1 คน และนายกสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย 1 คน การสนทนากลุ่มได้วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

จุดแข็ง

1. ชุมชนเป็นเขตพื้นที่สีเขียวทำให้ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ชุมชนจึงยังคงรักษาพื้นที่สีเขียวไว้ได้ในปัจจุบัน คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับพื้นที่สีเขียวและร่วมกันพัฒนาพื้นที่สีเขียว
2. ความเข้มแข็งของคนในชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว มีการรวมตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์กิ่งบางกะเจ้า คณะกรรมการป่าชุมชน ซึ่งมีตัวแทนของแต่ละตำบลทั้ง 6 ตำบล ในการร่วมแสดงความคิดเห็นและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว โดยมีเครือข่ายภาคประชาชนประมาณ 200 คน ในการดำเนินการ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ
3. มีพื้นที่การเกษตร ปัจจุบันพื้นที่การเกษตรลดน้อยลง แต่มีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ยังคงมีอาชีพเกษตรกรกรรม โดยนำผลผลิตทางการเกษตรจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชน
4. การเข้าถึงการศึกษา ชุมชนกิ่งบางกะเจ้าอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ทำให้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษา วิทยาการสมัยใหม่ รวมถึงเปิดโอกาสให้กับคนรุ่นใหม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น และบางส่วนก็นำความรู้มาใช้พัฒนาบ้านเกิด
5. เข้าถึงระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปา และน้ำบาดาล เกือบทุกครัวเรือนประชาชนมีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ ถนนสายหลัก สายรอง ทางเดินเท้า ครอบคลุมมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนสามารถติดต่อไปมาหาสู่กันได้อย่างสะดวกสบายขึ้น
6. มีสวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ชุมชนกิ่งบางกะเจ้ามีพื้นที่สีเขียวบางแห่งเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ป่าชุมชน สวนป่าเขตน้อมเกล้า สวนป่าลำพูบางกระสอบ สวนพฤกษชาติ

สวนศรินครเขื่อนจันทร์ ซึ่งทำให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ เช่น ออกกำลังกาย ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการ ทำให้ได้รับบรรยากาศที่สดชื่น สุขภาพกาย สุขภาพจิตดีขึ้น

7. มีศูนย์การเรียนรู้ในแต่ละตำบล ด้านการเกษตรและด้านอาชีพ ทำให้เกิดเครือข่าย ประสานความร่วมมือกัน นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางอาชีพและรายได้ ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป อาทิ ชุมชนบางน้ำผึ้ง มีตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และวิสาหกิจชุมชน มีศูนย์การเรียนรู้บ้านรูป ตำบลทรงคนอง มีศูนย์การเรียนรู้ป่าเขตน้อมเกล้า จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เยาวชนรู้จักพันธุ์ไม้นานาชนิด จัดกิจกรรมปลูกจิตสำนึกการรักษาสิ่งแวดล้อม กิจกรรมปลูกป่า นำต้นกล้ามาปลูกในพื้นที่สีเขียว ทำให้เกิดการพัฒนาด้านร่างกายและการพัฒนาคนในชุมชนในด้านการปลูกจิตสำนึก

8. การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแต่ละตำบลทั้ง 6 ตำบล มีองค์การบริหารส่วนตำบลที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม

จุดอ่อน

1. สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เนื่องจากประกอบอาชีพนอกพื้นที่ ทำให้ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2. สัมพันธภาพของคนในชุมชน ห่างเหินต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากประกอบอาชีพและการทำกิจกรรมภายในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหลักในการจัดกิจกรรม ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยลง

3. มีการย้ายถิ่น การแต่งงาน การประกอบอาชีพและการประสพภัยธรรมชาติน้ำเค็มยาวนาน ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย เป็นปัจจัยทำให้เกิดการย้ายถิ่นของคนในชุมชน

4. ภัยธรรมชาติ น้ำเค็มที่ยาวนาน ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดน้อยลง

5. การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเป็นพื้นที่ที่รู้จักของคนทั่วไป ทำให้คู่แข่งบางกะเจ้ามีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาขยะในเกือบทุกตำบล

6. แม่น้ำลำคลองเน่าเสีย จากปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้น ทำให้มีขยะ สิ่งปฏิกูลในแม่น้ำลำคลองเพิ่มมากขึ้น

7. การขายที่ดิน พื้นที่สีเขียวเป็นที่รู้จักทำให้มีผู้ประกอบการ นายทุนหรือบุคคลภายนอกให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันทำให้มีการขายที่ดินเพิ่มมากขึ้น

8. ประเพณีและวัฒนธรรม ปัจจุบันยังมีการสืบต่อด้านประเพณีและวัฒนธรรมแต่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนลดน้อยลง

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีดังต่อไปนี้

1. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าสู่สังคมเมือง ทำให้อาชีพเกษตรกรลดลงจึงควรสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตและการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร สนับสนุนเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สร้างสรรค์ การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรม สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ส่งเสริมการผลิตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม พัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมทางการเกษตร รวมทั้งสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.2 การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ต่อยอดสินค้าและบริการภายในชุมชนให้มีการสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร เพื่อสร้างหลักประกันรายได้ของเกษตรกรให้มีความมั่นคงและครอบคลุมเกษตรกรทั้งหมด ยกกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร สร้างแรงจูงใจให้เยาวชน เกษตรกรรุ่นใหม่ และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำทะเลหนุน น้ำท่วม

1.3 พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร ทั้งเรื่องการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรดินที่สืบเนื่องจากปัญหาน้ำกร่อย น้ำเค็ม และน้ำจืดให้มีความเหมาะสมกับผลผลิตทางการเกษตร บริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้น้ำภาคการเกษตร

1.4 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เพื่อสร้างความมั่นคง การพึ่งพาตนเองและสามารถเข้าถึงอาหารทุกครัวเรือน โดยการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีผ่านเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และแหล่งความรู้ในพื้นที่ เกิดการเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรด้วยกัน มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ

1.5 สนับสนุนบทบาทของเกษตรกร เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนการผลิตทางการเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตร การกัดเซาะที่อยู่อาศัยของประชาชนตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้ปัญหาน้ำทะเลหนุน น้ำท่วมทำให้เกิดการขยที่ดิน พื้นที่ทำการเกษตรลดน้อยลงควรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่ย้ายถิ่นและขยที่ดิน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 การพัฒนาระบบป้องกันน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม โดยการซ่อมแซมเขื่อนให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงฤดูน้ำทะเลหนุนหรือน้ำท่วม โดยการประสานงานกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 6 ตำบล ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการ โดยของบประมาณสนับสนุนเพื่อพัฒนาระบบป้องกันน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม

2.2 การซ่อมแซมถนนและสะพานเดินเท้าคอนกรีต ส่วนใหญ่พื้นที่ในชุมชนมีลักษณะเป็นร่องสวนเพื่อทำการเกษตร คูคลอง ทำให้มีสะพานเดินเท้าคอนกรีต ในพื้นที่ที่ถนนเข้าไปไม่ถึง แต่ปัจจุบันเกิดการชำรุด เสียหายจึงควรมีการซ่อมแซมถนนและสะพานเดินเท้าคอนกรีตอย่างเร่งด่วนเพื่อความปลอดภัยของประชาชน

2.3 การพัฒนาสวนสาธารณะและสวนป่าชุมชน การขยที่ดินทำให้พื้นที่สีเขียวลดลงควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาสวนสาธารณะและสวนป่าชุมชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในการดำรงชีวิต รวมทั้งเป็นสถานที่บริการนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งเสริมรายได้ในภาคบริการให้กับคนในชุมชน และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้สัมพันธ์ภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน มีการย้ายถิ่นและแยกครอบครัว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว พัฒนาศักยภาพครอบครัว โดยส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว

3.2 ฟื้นฟูวัฒนธรรมที่ดีในครอบครัว อาทิ ความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต การเคารพผู้สูงอายุควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม

3.3 ผลักดันให้ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีต่อครอบครัวและชุมชน

4. การพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีสงกรานต์พระประแดงและประเพณีประจําท้องถิ่นกำลังสูญหาย โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 สนับสนุนการปลูกฝังความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยอนุรักษ์และฟื้นฟู ประเพณีและวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น อาทิ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่งสังฆะชาบ ตักบาตรน้ำผึ้ง และพิธีกรรมแห่หลวงพ่อดำ เป็นต้น

4.2 สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการส่งเสริม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัด กิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน

4.3 สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 6 ตำบล ประสานความร่วมมือ ในการจัดประเพณีสงกรานต์และประเพณีแห่งสังฆะชาบ ซึ่งเป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของ คนในชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน และเกิดการแบ่งหน้าที่ ในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นต้น

5. การพัฒนาการศึกษา การเข้าถึง โอกาสทางการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนา เยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศในอนาคต จึงควรดำเนินการพัฒนา ให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นการศึกษาท้องถิ่นเพื่อเป็นการวางรากฐานการรักถิ่นฐาน ควบคู่ กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยให้สถาบันศาสนาเป็นผู้นำทางภูมิปัญญา โดยมีแนวทาง การดำเนินงาน ดังนี้

5.1 ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กในชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับภูมิสังคม โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพ ของผู้ดูแลเด็ก และการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพัฒนาการ ของเด็ก เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี

5.2 พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีความรู้ทางวิชาการ และสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็ง โดยพัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคม ทักษะชีวิต ท้องถิ่น และนันทนาการ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ใน ห้องเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในชุมชนที่มีป่าชุมชน ซึ่งเป็น ศูนย์การเรียนรู้และห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อฝึกทักษะในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดทั้งการจัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์

5.3 พัฒนาและเปิด โอกาสให้ประชาชนและชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ ทั่วไป อาทิ สถานศึกษา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ป่าชุมชน ศูนย์กีฬาและนันทนาการ รวมทั้งเปิดพื้นที่เวทีสาธารณะให้เป็นศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ โดยกระตุ้น ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่

5.4 พื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม โดยสนับสนุนให้สถาบันศาสนาจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา

6. การพัฒนาพื้นที่สีเขียว การกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้เกิดผลกระทบด้านบวก และด้านลบกับประชาชน การรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชนควบคู่กับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบ และการปรับตัวทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติ รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

6.2 สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และเกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดคู่วิสาหกิจชุมชนสนับสนุนการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ครบวงจร และยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิตและการบริการให้เป็นที่ยอมรับสามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น

6.3 สนับสนุนให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดพื้นที่สีเขียว เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ นำความคิดเห็นจากภาคประชาชนไปดำเนินงานทั้งในด้านการพัฒนาผังเมืองและการควบคุมอาคาร การจัดสรรที่ดินให้เป็นไปตามข้อบังคับทางกฎหมาย และส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ

7.1 การอนุรักษ์ พื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ป่าชุมชน และสวนสาธารณะ พัฒนาระบบฐานข้อมูล และการจัดการองค์ความรู้ให้เป็นเครื่องมือในการวางแผนและบริหารจัดการ ปรับปรุงระบบ

การบริหารจัดการที่ดินและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทรัพยากรป่าไม้ ปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

7.2 การยกระดับความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ และเครื่องมือในการบริหารจัดการเพื่อรองรับวิกฤตการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น รวมถึงพัฒนาศักยภาพชุมชนให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

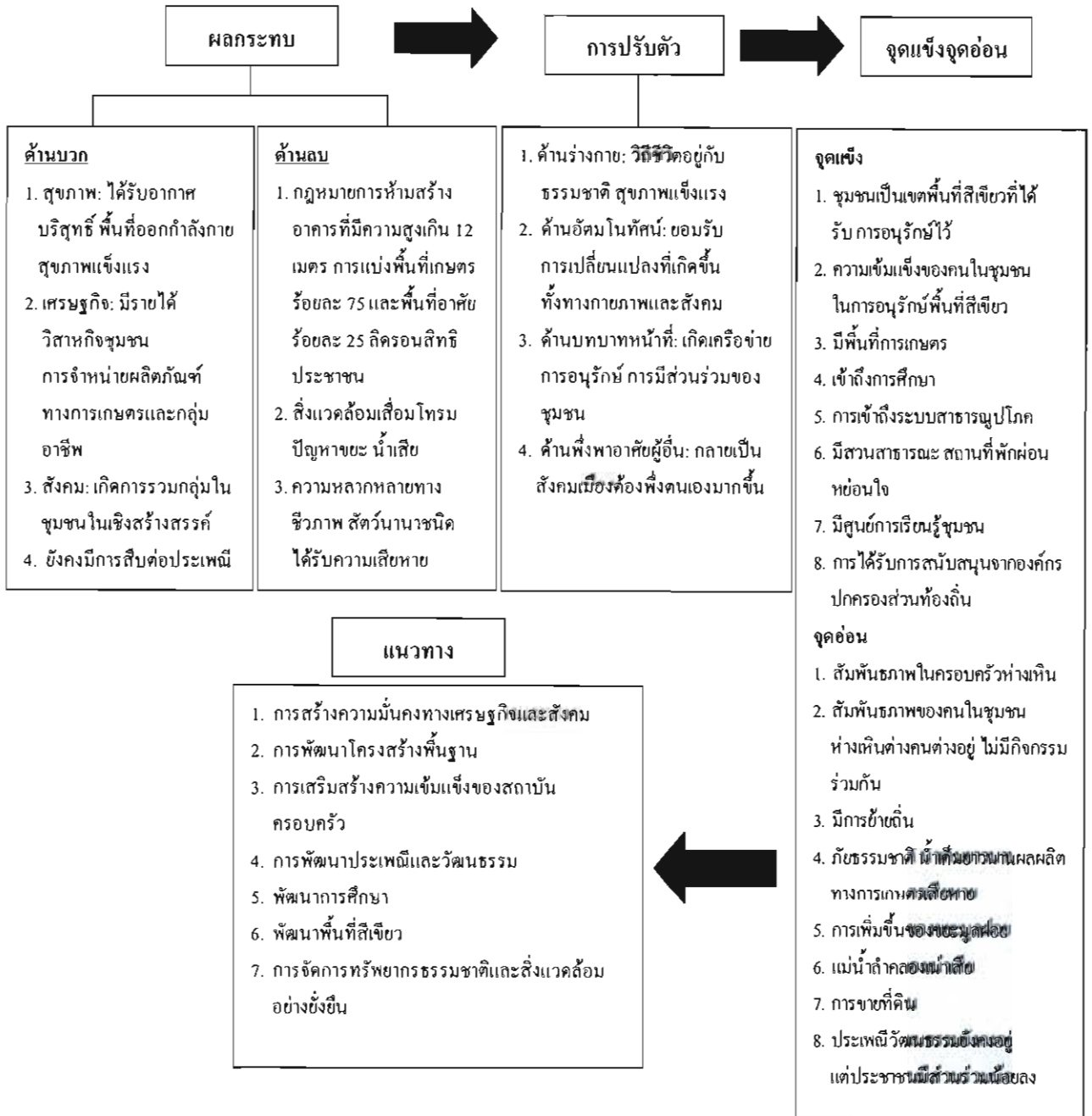
7.3 การควบคุมและลดมลพิษ มุ่งลดปริมาณขยะและน้ำเสีย เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะและน้ำเสียในชุมชน

7.4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ มุ่งส่งเสริมสิทธิและพัฒนาศักยภาพชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ปรับปรุงกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน พัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

7.5 ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้และมีการปลูกป่า โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เพิ่มขึ้นเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศที่จะเป็นฐานการผลิตด้านการเกษตรและอาหาร และใช้เป็นแหล่งช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

แผนภูมิแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ภาพที่ 46 แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ภาพที่ 47 สันทนาการ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว และการปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

1.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

คู้งบางกะเจ้า ประกอบด้วย 6 ตำบลคือ ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 18.91 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,818.75 ไร่ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 39,269 คน 11,722 ครัวเรือน และ 67 หมู่บ้าน มีอาณาเขตทิศเหนือตรงข้ามกับเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร ทิศใต้ตรงข้ามกับตำบลสำโรงใต้ ตำบลบางหญ้าแพรกและเขตเทศบาล อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ทิศตะวันออกตรงข้ามกับแขวงบางนา แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ทิศตะวันตกตรงข้ามกับ แขวงบางโพงพาง และแขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่เกิดจากการสะสมของดินตะกอนแม่น้ำ มีระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นที่ยารบ่มน้ำท่วมถึง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล การคมนาคมมีถนนสายหลัก 1 สาย คือ ถนนเพชรหิรัญ และมีท่าเทียบเรือทุกตำบล

1.2 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

วิถีชีวิตก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ และสวนมะพร้าว เพื่อทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ภายหลังประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 -6 (พ.ศ. 2510-2534) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนคู้งบางกะเจ้า โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 -5 (พ.ศ. 2520 -2529) เน้นการฟื้นฟู

เศรษฐกิจของประเทศปรับปรุง โครงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออก ยกฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยให้มีความมั่นคงก้าวหน้าไปสู่การเป็นประเทศกึ่งอุตสาหกรรม คนในชุมชนประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม ภายหลังกัมมิคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2534 อนุมัติโครงการสวนกลางมหานคร วิถีชีวิตกลายเป็นสังคมเมืองกึ่งชนบท วิถีชีวิตของคนในชุมชนกลับสู่สภาพเดิม ไม่ได้รับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพเกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน ก่อนปี พ.ศ. 2504 ประชากรอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลอง การคมนาคมทางน้ำและใช้เรือในการเดินทาง การสร้างบ้านยกคานสูง หรือใต้ถุน ภายหลังกมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลมีนโยบายก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ มีกำลังการผลิตพลังงาน ไฟฟ้า ถนน และการชลประทานทั่วประเทศ ทำให้มีการคมนาคมทางบกเพิ่มมากขึ้น คนในชุมชนใช้รถโดยสารสาธารณะ รถยนต์ส่วนบุคคล ภายหลังกมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534- ปัจจุบัน) ลักษณะบ้านเรือน ยกคาน ใต้ถุนสูงเหมือนเดิม เพียงแต่ทปูน เพื่อขยายห้องชั้นล่าง ลักษณะของบ้านถูกดัดแปลงเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ใช้การสัญจรทางบกมากกว่าทางน้ำ การสัญจรทางน้ำมีลักษณะเป็นท่าเรือข้ามฟาก ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี (พ.ศ. 2504-2509) ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกจำนวนมาก สัมพันธภาพในครอบครัวมีความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว ให้ความเคารพผู้สูงอายุในครอบครัว ภายหลังกมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2510) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก และนโยบายของรัฐบาลส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อแข่งขันกับต่างประเทศทำให้คนในชุมชนทำงานรับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรม สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน เพราะสมาชิกในครอบครัวไม่มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน ภายหลังกมีการมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง เพราะสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพนอกเขตพื้นที่ ทำงานเข้าไปเย็นกลับหรือบางครอบครัวเข้าบ้านพักและกลับมาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ส่วนใหญ่ในช่วงวันหยุดนักขัตฤกษ์หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวได้แก่ การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการรับประทานอาหารกลางวัน (ปิกนิก) กับครอบครัวในสวนสาธารณะ และสวนพฤกษชาติศรีนครเขื่อนขันธ์ หรือสวนป่าชุมชน ทำให้ครอบครัวกลับสู่สภาพเดิม เริ่มมีเวลาทำกิจกรรมร่วมกัน กลับมาพร้อมหน้าพร้อมตากันอีกครั้งสัมพันธภาพในครอบครัว

มีความสนิทสนมกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีความสัมพันธ์แบบบ้านใกล้เรือนเคียง ถ้ามีงานบุญ งานบวช งานแต่งงาน จะมาช่วยเหลือกัน ภายหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศ เน้นการผลิตด้านอุตสาหกรรม คนในชุมชนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม มากขึ้น สัมพันธภาพของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน กลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างทำงาน มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันน้อยลง ภายหลังจากมีโครงการส่วนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป มีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน ได้แก่ กลุ่มพัฒนาอาชีพ เกษตรกร กลุ่มพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การศึกษาของบุคคลในชุมชน ก่อนปี พ.ศ. 2504 สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงรัตน โกสินทร์ วัดเป็นศูนย์กลาง การศึกษาของชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนประชาชน การจัดการศึกษา วิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข เป็นวิชาพื้นฐาน การศึกษาที่วัด ครูผู้สอน ได้แก่ พระสงฆ์ให้ ความรู้ควบคู่กับหลักศีลธรรม การศึกษาที่บ้าน ได้แก่ บิคารมราคา สอนการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ ต่าง ๆ เช่น การทำน้ำตาลมะพร้าว (น้ำตาลปี๊บ) การขุดร่องสวน วิธีการปลูกผลไม้ การประกาศใช้ พระราชบัญญัติประถมศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2464 เพื่อให้ประชาชนเข้ารับการศึกษาด้านหน้า หลักสูตรสามัญศึกษาแบ่งการศึกษาเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษาชาย 4-5 ปี หญิง 3 ปี ระดับมัธยมศึกษา 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนกลาง 3 ปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี เน้นวิชาชีพมากขึ้น ต่อมาการใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และปรับปรุงหลักสูตร การศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่สำคัญ คือ มีการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี คนในชุมชน อายุ 70-80 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 50-60 ปี จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 7 เพราะเป็นการศึกษาภาคบังคับ ภายหลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2534) ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 แบ่งระบบการศึกษาเป็น 2 ระบบ ชัดเจน คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษาออกโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียน มี 4 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา คนในชุมชนที่มีอายุ 30-40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ถ้าครอบครัวไหนมีฐานะดีจะมีโอกาสศึกษาต่อในระดับ ที่สูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษา โดยบิคารมราคาจะพายเรือมาส่งบุตรหลานเพื่อมาศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานคร ภายหลังจากมีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) ระบบการศึกษาของไทยตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งตรงกับแผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีการจัดระบบ การศึกษาประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี (ระบบ 6-3-3)

เป็นระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศทำให้ปัจจุบันมีสถานศึกษาเพิ่มขึ้น คนในชุมชนบางส่วนศึกษาในฝั่งกรุงเทพมหานคร เพราะมีโอกาสดูและทางเลือกในการศึกษาและการประกอบอาชีพมากกว่าปัจจุบัน คนในชุมชนจบการศึกษาในระดับสูงขึ้น

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนภายหลังที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งสรุปได้ 4 ประเภท คือ 1) คติธรรม 2) เนติธรรม 3) วัตถุประสงค์ และ 4) สหธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจและหลักธรรมทางศาสนา กิ่งบางกะเจ้าเป็นชุมชนที่ได้รับอิทธิพลมอญเนื่องจากการอพยพของคนเชื้อสายรามัญ (มอญ) คนในชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และยึดมั่นในคำสั่งสอนของบรรพบุรุษ จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาและความเชื่อของบรรพบุรุษ ได้แก่ ความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อาทิ การบวช การโกนผมไฟ การตาย ซึ่งปัจจุบันยังคงมีอยู่ ส่วนความเชื่อเรื่องผีค้อย ๆ หายไป 2) เนติธรรม คือ จารีตประเพณี ชุมชนกิ่งบางกะเจ้าร่วมมือร่วมใจในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์พระประแดง ประเพณีแห่หงส์ธงตะขาบ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และประเพณีสลากภัต โดยร่วมจัดขบวนแห่สงกรานต์ การจัดขบวนรถบุปผาชาติ การจัดเตรียมอาหาร คาวหวานในงานพิธีต่าง ๆ เช่น การกวนกาดะแมะ หุงข้าวสงกรานต์ ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารประเทศ ให้กระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น โดยให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการชุมชน ปี พ.ศ. 2538 ประชาชนจึงมีบทบาทน้อยลงในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ เป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมจัดงาน 3) วัตถุประสงค์ กระบวนการสร้างสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน วัด แต่เดิมบ้านเรือนของคนมอญมีลักษณะคล้ายคลึงกับบ้านเรือนคนไทย คือ เป็นเรือนไม้เครื่องผูก ยกพื้นสูง หลังคาทรงจั่ว ใต้ถุนไม้ไผ่และไม้เนื้อแข็ง มีบันลมหลอมมุงหลังคาด้วยจอก มีนอกชาน เสาเรือนที่เป็นเสาหลักหรือเสาเอกของบ้านจะต้องเป็นที่ประดิษฐานผีบ้านผีเรือนตามความเชื่อของมอญ ปัจจุบันการสร้างบ้านเรือนแบบมอญยังมีให้เห็นในชุมชนกิ่งบางกะเจ้า โดยเฉพาะลักษณะบ้านเรือนไทย มีหลังคาทรงจั่ว ยกคานสูง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากบ้านที่ใช้วัสดุทำด้วยไม้เปลี่ยนเป็นบ้านกึ่งปูน วัดมอญคือ วัดคันลัด มีพระพุทธรูปประจำวัด คือ หลวงพ่อหินอ่อน (มณฑะเล) เป็นศิลปะแบบมอญ พระอุโบสถหลังเดิมก่ออิฐถือปูน หน้าบันมีงานกระเบื้องประดับ หลังคาไม่มีช่อฟ้า ใบระกา กำแพงแก้ว ต่อมาภายหลังได้เกิดการชำรุดหักพัง ปัจจุบันวัดคันลัดลักษณะทางกายภาพมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ได้แก่ ศาลาการเปรียญ

หลังเดิมเป็นศาลาไม้ ปัจจุบันได้รื้อไปแล้ว ศาลาการเปรียญหลังใหม่ใหญ่กว่าหลังเดิมก่ออิฐถือปูน ทั้งหลัง ในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา คนในชุมชนมีความศรัทธาในหลักธรรมคำสั่งสอนของ ศาสนาพุทธ ยังคงมีงานบวช งานศพ และการทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ 4) สหธรรม เป็นหลักปฏิบัติ ทางสังคม ได้แก่ การแต่งกายของชายชาวมอญ สวม เกล็ด หมายถึง ผ้านุ่ง สวมผ้าผืนยาวที่นุ่งเวลา ออกงานสำคัญ ส่วนเสื้อ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนกระบอก มีกระดุมผ้า การแต่งกายหญิง มอญ สวมผ้านุ่งของผู้ชาย แต่ลายของผู้หญิงละเอียดสวยงามมากกว่า ปัจจุบันชาวมอญจะแต่งกาย เช่นเดียวกับชาวไทยทั่วไป แต่ก็ยังคงมีลักษณะของการแต่งกายที่เป็นแบบดั้งเดิมของตนเองปรากฏ ให้เห็นอยู่บ้างตามแต่โอกาส ด้านอาหารการกินของมอญ อาหารประจำสำหรับชาวมอญที่ต้องมี ทุกมื้อขาดไม่ได้ คือ น้ำพริกชนิดต่าง ๆ จะกินกับผักสด ผักดองหรือผักต้ม ส่วนแกงกะทิพวกแกงคั่ว เป็นที่นิยม เช่น แกงจืดเหล็ก แกงคั่วลูกตาลกับถั่วเขียว แกงที่ไม่ใส่กะทิ ได้แก่ แกงเลียง ต้มเค็ม ใบบัวป๋อย แกงบอน ฯลฯ โดยเฉพาะแกงบอนจะนิยมทำเลี้ยงในงานบุญมากกว่าทำกินใน ชีวิตประจำวัน เพราะมีขั้นตอนการทำที่ยุ่งยาก ปัจจุบันอาหารการกินของชาวมอญยังคงมีอยู่ แต่ด้วยการประกอบอาชีพรับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรมทำให้คนในชุมชนประกอบอาหาร รับประทานเองน้อยลง ส่วนใหญ่มีการซื้ออาหารสำเร็จรูป ในคั้งบางกะเจ้าจะพบอาหารมอญได้ ในตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง และตลาดนัดของชุมชน

1.4 การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของชุมชนภายหลังที่มี โครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

อาชีพและรายได้ของคนในชุมชนก่อนมี โครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 ประชากรประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ปลูกพืชผสมผสาน และทำน้ำตาลมะพร้าวขาย ภายหลัง มีโครงการสวนกลางมหานคร การประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างใน โรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้เสริมจากการเป็นชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว มีผู้คนจำนวนมากหลังไหลเข้ามาเยี่ยมชมทรัพยากร ธรรมชาติ ภูมิทัศน์และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสถานที่ท่องเที่ยว ในชุมชนหลายแห่ง ได้แก่ สวนป่าชุมชนเมือง สวนป่าน้อยเม็กกล้า สวนป่าบางลำพู สวนป่าบางกระสอบ สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ ตลาดบางน้ำผึ้ง ทำให้ประชาชนมีช่องทางประกอบอาชีพเพิ่มรายได้จาก การจำหน่ายผลิตภัณฑ์และงานบริการต่าง ๆ

1.5 การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนภายหลังที่มี โครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)

ด้านสิ่งแวดล้อม ก่อนมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นสวนผลไม้ ที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนและเป็นป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แม่น้ำลำคลอง ไสสะอาด ไม่มีขยะมูลฝอย ไม่มีมลภาวะทางเสียง การจราจรไม่ติดขัด ระบบสาธารณูปโภคไม่มี

ไฟฟ้าและน้ำประปา ใช้ตะเกียงให้แสงสว่างและตักน้ำคลองไว้ใช้ในครัวเรือน และรอน้ำฝนไว้บริโภค ภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร พื้นที่บางส่วนของชุมชนคั้งบางกะเจ้าได้ดำเนินการสร้างสวนสาธารณะและสวนพฤกษชาติ “สวนศรีนครเขื่อนขันธ์” และมีการปรับปรุงพื้นที่ป่าชุมชนหลายแห่งที่รกร้าง ไม่ได้ทำประโยชน์ นำกลับมาพัฒนาใหม่ ได้แก่ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา สวนป่าชุมชนเมือง สวนป่าคนน้อยเกล้า สวนป่าลำพู่ สวนป่าบางกระสอบ สวนป่าชุมชนบางน้ำผึ้ง เป็นต้น ทำให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และห้องเรียนธรรมชาติสำหรับเยาวชนและนักท่องเที่ยว แต่สภาพแวดล้อมนอกเหนือจากพื้นที่สีเขียว กลับเสื่อมโทรมลง แม่น้ำลำคลองเน่าเสียจากปัญหาขยะมูลฝอย การทิ้งขยะลงแม่น้ำ จนเป็นแหล่งสะสมของเชื้อโรคและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง สัตว์น้ำนานาชนิด ได้แก่ ปลา กุ้ง หิ่งห้อยค้อย ๆ สูญพันธุ์ไป นอกจากนี้การมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่บางแห่งกลายเป็นชุมชนแออัด การจราจรคับคั่งจากจำนวนรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง ด้านสาธารณสุขปโภคมีความทันสมัย ไฟฟ้าและน้ำประปาหรือน้ำบาดาลเข้าถึงเกือบทุกครัวเรือน การคมนาคมทางบกใช้รถโดยสารสาธารณะ รถจักรยานยนต์ จักรยานหรือพาหนะส่วนบุคคล มีถนนสายหลักคือ ถนนเพชรหิรัญ และมีท่าเทียบเรือไว้ข้ามฟาก

2. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ทำให้เกิดผลกระทบ ดังต่อไปนี้

ผลกระทบเชิงบวก

2.1 ด้านสุขภาพ โดยภาพรวมของ 6 ตำบล ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้คนในชุมชนมีพื้นที่สีเขียวไว้ใช้ประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ด้านร่างกาย คือ การได้รับอากาศบริสุทธิ์ทำให้ดีต่อสุขภาพ และมีพื้นที่ออกกำลังกาย เช่น การเดินเล่น การออกกำลังกาย การปั่นจักรยาน ด้านจิตใจ คือ การมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

2.2 ด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่าการกำหนดพื้นที่สีเขียว ทำให้พื้นที่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป คนในชุมชนประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว มีร้านค้าปลีกย่อย วิชากิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น และราคาที่ดินสูงขึ้น เพราะมีผู้ประกอบการธุรกิจจำนวนมากให้ความสนใจ

2.3 ด้านสังคม เกิดการรวมกลุ่มของคนในชุมชนในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ทั้งด้านการพัฒนากลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพของคนในชุมชน

และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวโดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม เช่น กลุ่มอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว กลุ่มรักษาคู้งบางกะเจ้า กลุ่มรักษาสิงแวดล้อม

2.4 ด้านวัฒนธรรม ยังมีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น วิถีชีวิตชาวมอญ ประเพณี สงกรานต์ และประเพณีแห่ธงสี่รงค์ตาม ประเพณีของชาวมอญก็ได้รับการอนุรักษ์ไว้ เกิดพิพิธภัณฑ์มอญวัดคันลัดซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวมอญ (ชาวมอญ) จัดตั้งขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ ในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการแห่ หยวกกล้วย มีการทำพวงมะโหดโดยการตัดกระดาษสีให้เป็นรูปต่าง ๆ ซึ่งเป็นศิลปะที่สื่อความเป็น ไทยทั้งคุณค่าทางวัฒนธรรมผสมผสานความงดงามของสีต้นและลวดลายบนผืนแผ่นกระดาษ การกำหนดพื้นที่สีเขียว ทำให้วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน และไม่เลือนหายไปกับการพัฒนาประเทศและสังคมเมือง

ผลกระทบเชิงลบ

2.1 กฎหมายที่ใช้บังคับในพื้นที่บางกะเจ้าในปัจจุบัน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556 กฎหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่กะเพาะหมู ทั้ง 6 ตำบล คือ กฎกระทรวงฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มีผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนในการประกอบกิจการหรือในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในภาพรวม ได้แก่

2.1.1 การห้ามสร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 12 เมตร บางครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมาก การสร้างบ้านหลายชั้นหรือขยายบ้านให้มีบริเวณกว้างขวางมากขึ้น เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวและญาติอยู่อาศัย แต่ไม่สามารถทำได้

2.1.2 กฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ใช้ในการเกษตรกรรมร้อยละ 75 และพื้นที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25 บางครอบครัวมีพื้นที่จำนวนจำกัด การจัดสรรพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่อยู่อาศัย ไม่มีความสมดุลระหว่างจำนวนพื้นที่จริงกับความเป็นไปได้ในการสร้างที่อยู่อาศัย

2.2 สิ่งแวดล้อม การหลังไหลของผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจ ย้ายถิ่นเพื่ออยู่อาศัย ทำให้พื้นที่ต้องรองรับปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การได้รับอิทธิพลจากการเป็นสังคมเมือง รวยล้อมด้วยโรงงานอุตสาหกรรมจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล ทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ สิ่งปฏิกูลทิ้งตามแม่น้ำลำคลอง น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มลภาวะทางอากาศ และมลภาวะทางเสียงจากการสัญจรทางน้ำ ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 กระแสนิยม การมีโครงการสวนกลางมหานครกำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ทำให้พื้นที่ได้รับความสนใจจากผู้คนภายนอกที่หลากหลาย รวมทั้งนายทุน ผู้ประกอบการต่าง ๆ ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ปัจจุบันที่ดินถูกขายเป็นจำนวนมาก และคนภายนอกบางคน ไม่มีความตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว จากการศึกษา 6 ตำบล สามารถสรุปได้ 4 ประเด็น ตามทฤษฎีการปรับตัวของรอย ดังต่อไปนี้

การปรับตัวด้านร่างกาย คนในชุมชน ไม่มีอาการเจ็บป่วยเรื้อรังรุนแรง มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เช่น การเดิน การปั่นจักรยาน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ การออกกำลังกายในสวนศรีนคร เขื่อนจันทร์ หรือบริเวณสวนป่าของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการปรับตัวด้านร่างกาย โดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง

การปรับตัวด้านอ้อมโนทัศน์ เป็นการปรับตัวด้านความมั่นคงทางจิตใจ คนในชุมชน จึงต้องมีการปรับตนเองให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมในปัจจุบัน หลายคนต้องการมีชีวิตเหมือนในอดีต มีความสุขอยู่กับธรรมชาติ อยู่อย่างพอเพียง ไม่ต้องดิ้นรน แหยงชิงผลประโยชน์ ดังนั้นการปรับตัวด้านอ้อมโนทัศน์หรือการปรับตัวด้านจิตใจจึงต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งความเจริญทางวัตถุและความเสื่อมโทรมในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ คนในชุมชนมีเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวจำนวน 7 เครือข่าย ในพื้นที่ 6 ตำบล ซึ่งมีสมาชิกราว 200 คน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียว ประสานความร่วมมือกับชุมชน และทำกิจกรรมรณรงค์จนเกิดเครือข่ายในระดับชุมชนและดำเนินการเข้าร่วมกับศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียว มีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันคนในชุมชนเริ่มตระหนักเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวมากขึ้น และเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์

การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกัน เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมกลายเป็นสังคมเมือง ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน และผูกพันน้อยลง เนื่องจากแต่ละคนมีภาระหน้าที่ บทบาทและการดำเนินชีวิตแตกต่างกัน ต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน มีการต่อสู้แข่งขัน ดังนั้นการปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกันจึงมีน้อยลง

แนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยดำเนินการสนทนากลุ่ม มีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 16 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ได้แก่ ประธานคณะทำงานชุมชนบางกะเจ้า 1 คน และรองประธาน โครงการรักษ์บางกะเจ้า 1 คน ผู้แทนชุมชน ทั้ง 6 ตำบลตำบลละ 1 คน ประกอบด้วย ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลทรงคนอง ตำบลบางยอ ตำบลบางกระสอบ ตำบลบางกะเจ้า และตำบลบางกอบัว ผู้ประสานงาน 2 คน ผู้แทนบริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน) 1 คน ผู้แทนองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 1 คน ผู้แทนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 1 คน ผู้แทนมูลนิธิพลังที่ยั่งยืนและสถาบันลูกโลกสีเขียว 1 คน ผู้แทนกลุ่มบักทรี 1 คน และนายกสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย 1 คน ผลการสนทนากลุ่มทำให้มีแนวทางการบริหารจัดการชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ดังนี้

1. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าสู่สังคมเมือง ทำให้อาชีพเกษตรกรลดลง จึงควรสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร ทั้งการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตและการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน โดยการเพิ่มประสิทธิภาพ และศักยภาพการผลิตภาคเกษตร สนับสนุนเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สร้างสรรค์ การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรม สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ส่งเสริมการผลิตที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม พัฒนาและเสริมสร้างองค์ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เหมาะสมทางการเกษตร รวมทั้งสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

1.2 การพัฒนาส่งเสริมอาชีพ ต่อยอดสินค้าและการบริการภายในชุมชนให้มีการสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร เพื่อสร้างหลักประกันรายได้ของเกษตรกรให้มีความมั่นคงและครอบคลุมเกษตรกรทั้งหมด ยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร สร้างแรงจูงใจให้เยาวชน เกษตรกรรุ่นใหม่ และแรงงานที่มีคุณภาพเข้าสู่อาชีพเกษตรกร พัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำทะเลหนุน น้ำท่วม น้ำเค็ม

1.3 พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคการเกษตร ทั้งเรื่องการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรดินที่สืบเนื่องจากปัญหาน้ำกร่อย น้ำเค็ม และน้ำจืดให้มีความเหมาะสมกับ

ผลผลิตทางการเกษตร บริหารการจัดการน้ำอย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพในการใช้น้ำ
ภาคการเกษตร

1.4 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรด้วยระบบ
เกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เช่น เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เพื่อสร้าง
ความมั่นคง การพึ่งพาตนเองและสามารถเข้าถึงได้ทุกครัวเรือน โดยการถ่ายทอดความรู้
และเทคโนโลยีผ่านเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และแหล่งความรู้ในพื้นที่ เกิดการเชื่อมโยงระหว่าง
เกษตรกรด้วยกัน มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ

1.5 สนับสนุนบทบาทของเกษตรกร เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชนให้เข้า
มามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนการผลิตทางการเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงด้าน
รายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

2. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่
ผลผลิตทางการเกษตร น้ำกัดเซาะที่อยู่อาศัยของประชาชนตามริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกจากนี้
ปัญหาน้ำทะเลหนุน น้ำท่วมยังทำให้เกิดการขายที่ดิน พื้นที่ทำการเกษตรลดน้อยลง จึงควรมี
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ซึ่งทำให้ประชาชน
ไม่ย้ายถิ่นและขายที่ดิน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 การพัฒนาระบบป้องกันน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม โดยการซ่อมแซมเขื่อนให้สามารถ
ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพในช่วงฤดูน้ำทะเลหนุนหรือน้ำท่วม โดยการประสานงานกันระหว่าง
องค์การบริหารส่วนตำบล 6 ตำบลร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรปราการในการขอ
งบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาระบบป้องกันน้ำทะเลหนุน น้ำท่วม

2.2 การซ่อมแซมถนนและสะพานเดินเท้าคอนกรีต ส่วนใหญ่พื้นที่ในชุมชนมี
ลักษณะเป็นร่องสวนเพื่อทำการเกษตรและมีคูคลอง ทำให้มีสะพานเดินเท้าคอนกรีตในพื้นที่
ที่ถนนเข้าไปไม่ถึง แต่ปัจจุบันเกิดการชำรุดเสียหาย จึงควรมีการซ่อมแซมถนนและสะพานเดินเท้า
คอนกรีตอย่างเร่งด่วนเพื่อความปลอดภัยของประชาชน

2.3 การพัฒนาสวนสาธารณะและสวนป่าชุมชน การขายที่ดินทำให้พื้นที่สีเขียวลดลง
จึงควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาสวนสาธารณะและสวนป่าชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชน
ในการดำรงชีวิต รวมทั้งเป็นสถานที่บริการนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งเสริมรายได้
ในภาคบริการให้กับคนในชุมชน และเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การเปลี่ยนแปลงจากครอบครัว
ขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้สัมพันธภาพในครอบครัวค่อนข้างห่างเหิน มีการย้ายถิ่นและแยก
ครอบครัว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว พัฒนาศักยภาพครอบครัว โดยส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว การส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อลดช่องว่างระหว่างครอบครัว

3.2 พัฒนาวัฒนธรรมที่ดีในครอบครัว อาทิ ความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติมาใช้ในวิถีชีวิต การเคารพผู้สูงอายุควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมละจริยธรรม

3.3 ผลักดันให้ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนพื้นที่สาธารณะ ในการจัดกิจกรรมสร้างสัมพันธภาพอันดีต่อครอบครัวและชุมชน

4. การพัฒนาประเพณีและวัฒนธรรม ประเพณีสงกรานต์พระประแดงและประเพณีประจําท้องถิ่นกำลังสูญหาย โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 สนับสนุนการปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมประจําท้องถิ่น อาทิ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่หงส์ชงตะขาบ ตักบาตรน้ำผึ้ง เป็นต้น

4.2 สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน

4.3 สนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบล 6 ตำบล ประสานความร่วมมือในการจัดประเพณีสงกรานต์และประเพณีแห่หงส์ชงตะขาบ ซึ่งเป็นประเพณีประจําท้องถิ่นของคนในชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน และแบ่งหน้าที่ในการดำเนินการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นต้น

5. การพัฒนาการศึกษา การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนซึ่งจะเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศในอนาคต จึงควรดำเนินการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นการศึกษาท้องถิ่นเพื่อเป็นการวางรากฐานการรักถิ่นฐาน ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม โดยให้สถาบันศาสนาเป็นผู้นำทางภูมิปัญญา โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กทั้งในชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับภูมิสังคม โดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้ดูแลเด็ก และการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดี

5.2 พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีความรู้ทางวิชาการ และสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็ง โดยพัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคม ทักษะชีวิต ท้องถิ่น และนันทนาการ ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในห้องเรียนและการเรียนรู้นอกห้องเรียน เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ในชุมชนที่มีป่าชุมชนซึ่งเป็น ศูนย์การเรียนรู้และห้องเรียนธรรมชาติ เพื่อฝึกทักษะในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และรับฟังความเห็นของผู้อื่น ตลอดจนการจัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อสาธารณประโยชน์

5.3 พัฒนาและเปิด โอกาสให้ประชาชนและชุมชน ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ ทั่วไป เช่น สถานศึกษา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ป่าชุมชน ศูนย์กีฬาและนันทนาการ รวมทั้งเปิดพื้นที่เวทีสาธารณะให้เป็นศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ โดยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่

5.4 ฟื้นฟูบทบาทของสถาบันศาสนาในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม โดยสนับสนุนให้สถาบันศาสนาจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนให้มีศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา

6. การพัฒนาพื้นที่สีเขียว การกำหนดเป็นพื้นที่สีเขียวทำให้เกิดผลกระทบด้านบวก และด้านลบกับประชาชน การรับฟังข้อคิดเห็นจากประชาชนควบคู่กับการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผลกระทบและการปรับตัวจะทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

6.1 เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชน ในการจัดการปัญหาของชุมชน ด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง โดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่ และองค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมทั้งให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติ รวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

6.2 สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และเกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดสู่ วิสาหกิจชุมชนสนับสนุนการพัฒนา กลุ่มอาชีพที่ครบวงจร และยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิต และการบริการให้เป็นที่ยอมรับสามารถเข้าถึงตลาดได้ดียิ่งขึ้น

6.3 สนับสนุนให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดพื้นที่สีเขียว เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

นำความคิดเห็นจากภาคประชาชน ไปดำเนินงานทั้งในด้านการพัฒนาผังเมืองและการควบคุมอาคาร การจัดสรรที่ดินให้เป็นไปตามข้อบังคับทางกฎหมาย และส่งเสริมเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มุ่งบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ

7.1 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งรักษาและฟื้นฟูพื้นที่ป่าชุมชน และสวนสาธารณะ พัฒนาระบบฐานข้อมูล และการจัดการองค์ความรู้ให้เป็นเครื่องมือในการวางแผนและบริหารจัดการ ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการที่ดินและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทรัพยากรป่าไม้ ปรับปรุงและฟื้นฟูแหล่งน้ำ รวมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

7.2 การยกระดับความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน มุ่งพัฒนาองค์ความรู้ และเครื่องมือในการบริหารจัดการเพื่อรองรับวิกฤตการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น รวมถึงพัฒนาศักยภาพชุมชนให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

7.3 การควบคุมและลดมลพิษ มุ่งลดปริมาณขยะและน้ำเสีย เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะและน้ำเสียในชุมชน

7.4 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ มุ่งส่งเสริมสิทธิและพัฒนาศักยภาพชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ปรับปรุงกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาระบบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน พัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

7.5 ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกต้นไม้และมีการปลูกป่า โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เพิ่มขึ้นเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศที่เป็นฐานการผลิตด้านการเกษตรและอาหาร และใช้เป็นแหล่งช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

อภิปรายผล

จากการวิจัยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ภายหลังจากที่มีโครงการสวนกลางมหานคร (พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน) สามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวที่มีการเปลี่ยนแปลง 4 ประเด็น คือ

- 1) รูปแบบโครงสร้างทางสังคมของคนในชุมชนคั่งบางกะเจ้าเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกน้อยลง สอดคล้องกับคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของ เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะ (2548, หน้า 239) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบครอบครัวขยายเป็นระบบครอบครัวเดี่ยว
- 2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมเปลี่ยนแปลงจากการประกอบอาชีพทำสวนเพื่อการบริโภคเป็นการผลิตเพื่อการค้าขาย ในอดีตมีการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยไม่ต้องใช้มูลค่าของเงิน แต่ปัจจุบันตีมูลค่าของสิ่งของเป็นเงิน พฤติกรรมทางสังคมของการแลกเปลี่ยนผลผลิตในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยจึงหายไป มีการผลิตเพื่อการค้าเข้ามาแทนที่ได้แก่ ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง วิสาหกิจชุมชนสอดคล้องกับคำอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะ (2548, หน้า 239) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย
- 3) การเปลี่ยนแปลงสัมพันธภาพทางสังคมของคนในชุมชนคั่งบางกะเจ้าภายหลังมีโครงการสวนกลางมหานคร ปี พ.ศ. 2534 กำหนดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ความเจริญก้าวหน้าของการพัฒนาประเทศ ทำให้สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว และสัมพันธภาพของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะค่อนข้างห่างเหิน ไม่สนิทสนม ในอดีตประชาชนประกอบอาชีพทำสวน มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และเรียน โรงเรียนวัด ผูกพันกับครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกหลายคน และมีสัมพันธภาพกับคนในชุมชนในลักษณะบ้านใกล้เรือนเคียง แต่ปัจจุบันประชาชนประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม นิยมส่งบุตรหลานเรียนศึกษาต่อฝั่งกรุงเทพฯ สัมพันธภาพในครอบครัวและสัมพันธภาพคนในชุมชนค่อนข้างห่างเหิน เพราะต่างคนต่างประกอบอาชีพ สังคมเมืองแทนที่สังคมชนบท สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุภา ศิริสุวรรณนท์ (2551) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนประกอบอาชีพในชุมชน ศึกษาอยู่ในชุมชน เปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพและศึกษาต่อในชุมชนเมือง ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนเริ่มห่างเหิน
- 4) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คนในชุมชนคั่งบางกะเจ้า มีแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเสริม ทำให้มีรายได้จากการขายผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สอดคล้องกับ ทวีพร วรรณทวี (2556) ศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าในอดีตการค้าทางชีวิตของชุมชนบางน้ำผึ้งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ประกอบอาชีพทำสวนผักและผลไม้ ส่วนการซื้อขายสินค้า ประชาชนพายเรือนำของมาขายหรือแลกเปลี่ยนกันภายในต่อมามีการสร้าง

เงื่อนไขในโครงการพระราชดำริขึ้น ทำให้ไม่สามารถขายเรือไปขายของได้ ชาวบ้านได้ร่วมปรึกษากัน ก่อตั้งตลาดน้ำขึ้นมาในชุมชนเพื่อเป็นที่ระบายสินค้าจากผลผลิตทางการเกษตรออกไปสู่ตลาดบก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ตลาดน้ำบางน้ำผึ้งจึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดสมุทรปราการ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

2. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ สามารถแยกได้ 4 ประเด็น คือ

2.1 ผลกระทบจากกฎหมาย กฎหมายที่ใช้บังคับในพื้นที่บางกะเจ้าในปัจจุบัน ได้แก่ กฎกระทรวง ฉบับที่ 37 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสมุทรปราการ พ.ศ. 2556

2.2 ผลกระทบจากกระแสนิยม ทำให้พื้นที่คู่งบางกะเจ้า ได้รับความสนใจจากผู้คนภายนอก ซึ่งต้องการผลประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว ทำให้นายทุนและผู้ประกอบการเข้ามาซื้อที่ดินในชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยา เจตวงศ์ (2549) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมในกระแสนิยม: ศึกษากรณี ชุมชนตลาดสามชุก 100 ปี อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า กระแสนิยมมีการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจจากการพึ่งพาตนเอง มีวิธีการผลิตเพื่อการดำรงชีพสู่ระบบเศรษฐกิจแบบการค้า ที่มีวิธีการผลิตเพื่อค้าขาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตความเป็นอยู่จากชุมชนชนบทเป็น ชุมชนที่มีวิถีแบบชุมชนเมือง อีกทั้งการสร้างถนนทำให้วัฒนธรรมในการเดินทางเปลี่ยนจากทางน้ำ เป็นทางบก และความสะดวกในการขนส่งสินค้าและเดินทาง ทำให้วัฒนธรรมในการบริโภค เปลี่ยนแปลงไป

2.3 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เกิดการหลังไหลของผู้คนที่เข้ามาท่องเที่ยวแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบอาชีพหรือดำเนินธุรกิจ ย้ายถิ่นเพื่ออยู่อาศัย ทำให้พื้นที่ต้องรองรับ ปริมาณประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมถึงการได้รับอิทธิพลจากการเป็นสังคมเมืองที่อยู่ ใกล้กับโรงงานอุตสาหกรรมทำให้เกิดปัญหาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ ขยะ สิ่งปฏิกูลทิ้งตาม แม่น้ำลำคลอง น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม มลภาวะทางอากาศ และมลภาวะทางเสียง สอดคล้อง กับงานวิจัยของ พรนิภา อ่อนเกิด (2550) ศึกษาการขยายตัวของเมืองต่อวิถีชีวิตชุมชน ตำบลท่าทราย เขตเทศบาลนครนนทบุรี พบว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการขยายตัวของเมือง ได้แก่ ปัญหาแหล่งน้ำตามธรรมชาติเน่าเสีย ซึ่งเกิดจากการปล่อยน้ำทิ้งของบ้านเรือน หมู่บ้านจัดสรร และตลาด การสร้างถนน สร้างบ้านเรือนทับเส้นทางน้ำธรรมชาติ ทำให้คลองตื้นเขินและอุดตัน

2.4 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ทำให้ประเพณีและวัฒนธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนลดน้อยลง ในการจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น

สงกรานต์พระประแดง พิธีแห่หงส์ธงตะขาบ และงานบุญต่าง ๆ และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ชาวอมยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ อาทิ การโกนผมไฟ การไว้จุก งานบวช และงานศพ แต่ความเคร่งครัดทางวัฒนธรรมลดลงและมีวัฒนธรรมบางอย่างที่หายไป สอดคล้องกับ Karim and Hashim (2012) ได้ศึกษาผลกระทบของโครงการตั้งถิ่นฐานใหม่ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน Temuan พบว่า รูปแบบการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชุมชนได้รับผลกระทบบางส่วนต่อวิถีชีวิต การปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ลดลง เช่น งานแต่ง งานศพ

3. การปรับตัวของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีการปรับตัวใน 4 ลักษณะ คือ 1) การปรับตัวด้านร่างกาย ปัจจุบันถึงแม้พื้นที่สีเขียวจะลดน้อยลง แต่คนในชุมชนก็ยังมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เห็นได้จาก การเดิน การปั่นจักรยาน เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ การออกกำลังกายในสวนสรีนครเชื่อนขันท์ หรือบริเวณสวนป่าของชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เหล่านี้เป็น การปรับตัวด้านร่างกายโดยใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียวทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง 2) การปรับตัวด้านอัตรมาโนทัศน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมค่อย ๆ ไป จึงต้องปรับจิตใจให้ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน สอดคล้องกับคำอธิบายของ Coleman (1981) กล่าวว่า การปรับตัว คือ ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น แก่ตน ไม่ว่าจะปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ ด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่ 3) การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ คนในชุมชนคู้บางกะเจ้า ร้อยละ 80 มีความต้องการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวและวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ ดังนั้นคนในชุมชนจึงต้องมีการปรับตนเอง ด้านบทบาทหน้าที่กลายเป็นผู้อนุรักษ์พื้นที่สีเขียว มีเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวจำนวน 7 เครือข่าย ในพื้นที่ 6 ตำบลโดยมีสมาชิกประมาณ 200 คน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและลดการการถูกบุกรุกจากนายทุน สอดคล้องกับงานวิจัยของมณีวรรณ อินทปัญญา (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้ประโยชน์ของชุมชนอันเนื่องมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาการปลูกยางพารา กลุ่มบ้านอุดมสุข เมืองบาเจียงจะเลนสุก แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า ในอดีตเป็นชุมชนเกษตรกรรมและอาศัยป่าที่อยู่รอบชุมชน และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแผนใหม่ของรัฐ การส่งเสริมการลงทุนจากต่างชาติ ทำให้การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของชุมชนเปลี่ยนไป ชาวบ้านในชุมชนยอมขายพื้นที่ทางการเกษตร ให้กับบริษัทแล้วส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วิธีการผลิต อาชีพ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่นเดียวกับการรวมตัวของคนในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวไม่ต้องการให้พื้นที่เป็นของนายทุน และผู้ประกอบการจึงตั้งกลุ่มเครือข่ายในการอนุรักษ์ ทำให้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนจากการเป็นผู้อยู่อาศัยในชุมชนกลายเป็นผู้อนุรักษ์ 4) การปรับตัวด้านการพึ่งพาอาศัยกัน

มีน้อยลง เนื่องจากสังคมกลายเป็นสังคมเมือง ต่างคนต่างอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Muhammad (2014) ได้ศึกษาเวลา พื้นที่ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศปากีสถาน พบว่า การเพิ่มของประชากรที่ผ่านมาส่งผลในเรื่องความต้องการเกี่ยวกับที่ดินเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เกษตรกรจำนวนมากได้ละทิ้งพื้นที่เกษตรกรรมและเข้าสู่แรงงานทำให้เป็นสังคมเมือง มีผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ความแตกต่างระหว่างเพศและชนชั้นทางสังคม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พัดสะณี พูนวัน (2552) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้ที่อพยพอยู่พื้นที่จัดสรร เนื่องจากการพัฒนาเมืองปากเซ: กรณีศึกษาบ้านจัดสรรเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่า หลังจากที่ชาวบ้านอพยพมาอยู่ในพื้นที่จัดสรรของรัฐ พื้นที่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพหลัก และการปลูกพืชผักสวนครัว หน่ปลาที่เป็นอาชีพเสริม ทำให้ชาวบ้านต้องเปลี่ยนมาทำงานอาชีพรับจ้างทั่วไป ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเปลี่ยนจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ มาเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น ชาวบ้านต้องปรับตัวจากการพึ่งพาอาศัยกันด้านแรงงานน้อยลง และมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการศึกษา

องค์กรต่าง ๆ สถาบันการศึกษาควรส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางให้เยาวชนมีจิตสำนึกรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุกโรงเรียนควรจัดให้มีการส่งเสริมการจัดห้องเรียนธรรมชาติเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับเยาวชน หรือจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพรรณไม้ สัตว์นานาชนิดและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเยาวชนเป็นตัวแทนคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดจิตสำนึกของการรักษาพื้นที่สีเขียวต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านพัฒนาสังคม

1. มีการจัดกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นในแต่ละตำบล
2. ขยายเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์คั้งบางกะเจ้า และจำนวนสมาชิกให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว
3. ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในการออกกฎหมายและการจัดโครงการเชิงอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ควรจัดกิจกรรมให้เยาวชน “รักบ้านเกิด” โดยการประสานความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา กรมป่าไม้ ศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศน์ นครเขื่อนขันธ์ และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ เพื่อปลูกฝังเยาวชนรักบ้านเกิดทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาสภาพวิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการปรับตัวในการเป็นสังคมเมืองของคนในชุมชนเขตพื้นที่บางกะเจ้า
2. ศึกษาการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2552). รายงานการดำเนินงาน
โครงการสวนกลางมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมป่าไม้, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). พื้นที่สีเขียวตามแนว
พระราชดำริ. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลาโหม. (2556). การแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ.
เข้าถึงได้จาก http://www.sonsue.com/plan_000.php
- กลุ่มงานบริหารงานปกครอง. (2556). แผนพัฒนาอำเภอพระประแดง 4 ปี (พ.ศ. 2557-2560)
อำเภอพระประแดง. สมุทรปราการ: กลุ่มงานบริหารงานปกครอง อำเภอพระประแดง.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2556). แผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี
(พ.ศ. 2557-2560) จังหวัดสมุทรปราการ. สมุทรปราการ: กลุ่มงานยุทธศาสตร์
การพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ.
- กัลยา เจตวงษ์. (2549). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมในกระแสทุนนิยม: ศึกษา
กรณีชุมชนตลาดสามชุก 100 ปี อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี. ภาคนิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม,
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เกศสิรินทร์ แพทอง. (2546). การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญ
ของชาวมอญอำเภอพระประแดง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
พัฒนาสังคม, คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (2554). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น
(พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2547). การวิจัยเชิงคุณภาพทางมานุษยวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุภา ศิริสุวรรณนท์. (2551). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการโครงการ
และการประเมินโครงการ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- จันทร์เพ็ญ สันตวาจา. (2548). แนวคิดพื้นฐาน ทฤษฎีและกระบวนการพยาบาล. นนทบุรี:
โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก, ธนาพรเส.

- จำนงค์ อคติวัฒนสิทธิ์, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประไพร์ วิริยะสมบูรณ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์, สุดาภิรมย์แก้ว และสุรพันธ์ เพชรภาภา. (2548). *สังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำปาศรี เทพสง่า และคณะ. (ม.ป.ป.). *เรื่องน่ารู้คู่มือเมืองนครเขื่อนขันธ์*. ม.ป.ท.
- เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล และคณะกรรมการบริหารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (ม.ป.ป.). *มนุษยกับสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- คุณัญญา อายุวัฒน์ และภัทระ แสนไชยสุริยา. (2550). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ: กรณีศึกษาแรงงานย้ายถิ่น*. กรุงเทพฯ: การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2550 สมาคมนักประชากรไทย.
- ทวีพร วรรณทวี. (2556). *พัฒนาการทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. (2554). *การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม*. วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรพุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธวัชกร อินอุตร. (2549). *การปรับตัวจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของประชาชนตำบลแม่ดาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิตยระตี วงษ์สวัสดิ์. (2551). *การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากการตัดถนนนครอินทร์บริเวณส่วนต่อจากสะพานพระราม 5 บรรจบถนนกาญจนาภิเษก*. กรุงเทพฯ: รายงานการวิจัย วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- นิเทศ ดินตะกุก. (2551). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะพร วงษ์ศิริ. (2556). *ผลกระทบจากการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, โครงการบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. (2554). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2554, กรกฎาคม). *จังหวัดสมุทรปราการเมืองอุตสาหกรรมน่าอยู่ (วิดิทัศน์)*. สมุทรปราการ: ฝ่ายส่งเสริมอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมสมุทรปราการ.
- พรนิภา อ่อนเกิด. (2550). *การขยายตัวของเมืองต่อวิถีชีวิตชุมชน ตำบลท่าทราย เขตเทศบาลนครนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระพิมลธรรม แดงทอง. (2548). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. กรุงเทพฯ: ส่วนงานวิจัยและพัฒนา สถาบันวัฒนธรรมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). *แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัดสะณี พูวัน. (2552). *การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้ที่อพยพอยู่ที่พื้นที่จัดสรร เนื่องจากการพัฒนาเมืองปากเซ: กรณีศึกษาบ้านจัดสรรเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ภัสสรกรณ์ ลังกาฟ้า. (2553). *ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของการท่องเที่ยวในชุมชนหมู่บ้านดอยขุย จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: รายงานการวิจัย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนีวรรณ อินทปัญญา. (2552). *การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้ประโยชน์ของชุมชนอันเนื่องมาจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาการปลูกยางพารา กลุ่มบ้านอุดมสุข เมืองบาเจียงจะเลนสูง แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (ม.ป.ป.). *คู่มือประชาสัมพันธ์ “พื้นที่สีเขียวตามแนวพระราชดำริ”*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.
- ยุทธพงศ์ จันทรวรินทร์. (2550). *มนุษย์กับสังคม: ทฤษฎีและหลักประยุกต์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- รวีพรรณ สาลิผล. (2555). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย ตั้งแต่ 2475*. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- รุจิรงค์ แอกทอง. (2549). *การปรับตัวของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลนครปฐม จังหวัดนครปฐม*.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน, บัณฑิตวิทยาลัย,
 มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ลดาวลัย คำภา. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ. *วารสารเศรษฐศาสตร์สุโขทัยธรรมมาธิราช*, 6(2), 1-26.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2555). สถาปเจ้าฟ้าอุทุมพร และลูกหลานชาวโยดะยาในพม่า คุณหมอหิน
 มอง จี. *ศิลปวัฒนธรรม*, 34(1), 118-127.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). *จากปากน้ำถึงสมุทรปราการ เมืองหน้าด่านชายทะเล*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.lek-prapai.org>
- วิทยา บุญบงก์. (2548). *ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนตำบล
 แหลมตะลุงทุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505-2547*.
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย,
 มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2545). *หลักสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- สมโชติ อ๋องสกุล. (2548). *มอญในสยามประเทศ*. เชียงใหม่: ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา,
 คณะศึกษาศาสตร์ สำนักวิชาการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สราวุธ เปรูนาวิน. (2557). *ศึกษาการจัดการคุณภาพน้ำภายใต้บทบาทของผู้นำท้องถิ่นใน
 พื้นที่บางกะเจ้า จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,
 สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สาโรช เนติธรรมกุล. (2554). *ผลกระทบของวิสาหกิจชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 ในภาคใต้ตอนบนของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2504). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1* (พ.ศ. 2504-2509). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2510). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2* (พ.ศ. 2510-2514). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2515). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3* (พ.ศ. 2515-2519). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2520). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2525). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2530). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2535). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2540). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด (พ.ศ. 2555-2559)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ. (2556). *ประวัติจังหวัดสมุทรปราการ*. เข้าถึงได้จาก <http://province.m-culture.go.th/samutprakan/smk004.html>
- สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2546). *โครงการจัดทำแผนแม่บทและจัดการพื้นที่โครงการสวนกลางมหานคร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- สุคนธ์ สนธิ, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, อนุกุล หุ่นกิตติเวชกุล, พูลลาภ พลายมนต์, พัลวิธ ประพัฒน์ทอง, พนมวัลย์ วรกิติโอภาส และสมชาติ มีกลิ่นหอม. (2543). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสมุทรปราการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุนทรีย์ ธีร่า. (2552). *การปรับตัวทางสังคมของแรงงานชาวพม่าในเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อพัฒนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลทรงคนอง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระสอบ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางกะเจ้า.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางกอบัว.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ. (2557). *แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2557-2559)*. สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางยอ.
- อุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ. (2554). *แผนพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ*. สมุทรปราการ: อุตสาหกรรมจังหวัดสมุทรปราการ.
- Aguilera, D. C., & Mesick, J. M. (1982). *Crisis intervention: Theory and methodology*. St. Louis: C. V. Mosby.
- Arkoff, A. (1968). *Adjustment and mental health*. New York: McGraw-Hill.
- Bernard, H. W. (1970). *Mental health in the classroom*. New York: McGraw-Hill.
- Boudon, R. (1986). *Theories of social change*. Cambridge: Polity Press.
- Burton, I., Kates, R. W., & White, G. F. (1978). *The environment as hazard*. Oxford University Press.
- Coleman, J. C. (1981). Abnormal psychology. *Journal of Behavior. Medicine*, 4, 84-89.

- Coser, L. A. (1957). Social conflict and the theory of social change. *British journal of Sociology*, 8(5), 197-207.
- Coser, L. A. (1977). *Masters of sociological thought: Ideas in historical and social context*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Dahrendorf, R. (1990). General theories of social conflict, In *Sociobiology and Conflict*. pp. 5-7. Van der Dennen J. and Falger V. London: Chapman and Hall.
- Davis, K. (1949). *Human society*. New York: The Macmillan Company.
- Fairchild, H. P. (1955). *Dictionang of Sociology*. Ames, Ithaca: Little field, Adam & Co.
- Fred, R. D. (1991). *Concepts of strategic management* (3rd ed.). Singapore: Macmillan Publishing.
- Gilmer, B. H. (1975). *Applied psychology-adjustment in living and work*. New York: McGraw-Hill.
- Hafazah, A. K., & Amalina, H. H. (2012). *The effect of a resettlement scheme on the social-cultural changes of the temuan community*. Faculty of Architecture, Planning and Surveying Universiti Teknologi MARA, Shan Alam, Malaysia.
- Hagen, E. E. (1956). *The economic development of Burma*. Washington: National Planning Association.
- Hagen, E. E. (1962). *On the theory of social change*. Cambridge, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.
- Hagen, E. P. (1999). *Measurement and evaluation in psychology and education*. New York: John Wiley and Sons.
- Havighurst, R. J., & Peck, R. F. (1960). *The psychology of character development*. New York: John Wiley and Son.
- Henry, M., & James, B. Q. (1996). *The strategic process concept, contexts, cases* (3rd ed.). New Jersey: Prentice-Hall International.
- Henry, P. F. (1955). *Dictionary of sociology*. Ames, LA: Lettle field, Adam & Co.
- Hurlock, E. B. (1978). *Child development* (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Judith, R. G., & Associates. (1990). *Management and organizational behavior*. Needham Heights, Massachusetts: Allyn and Bacon.

- Karim, A. H., & Hashim, H. A. (2010). *The effect of a resettlement scheme on the social-cultural changes of the temuan community, Shah Alam*. Malaysia: Universiti Teknologi MARA.
- Lazarus, R. S. (1963). *Personality and adjustment*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Lazarus, R. S. (1969). *Pattern of adjustment and human effectiveness*. New York: McGraw-Hill.
- Marx, K. (1958). *Selected writings in sociology and social philosophy*. London: McGraw Hill.
- Marx, K. (1961). *Economic and philosophic: Manuscripts of 1844*. Moscow: Foreign Language Publishing House.
- McClelland, D. C. (1961). *The achievement society*. New York: The Free Press.
- McClelland, D. C. (1973). *Testing for competence rather than intelligence*. Retrieved from <http://www.ei.Haygroup.com>
- McClelland, D. C. (1999). Identifying competencies with behavioral-event interviews. *Psychological Science*, 9(5). Retrieved from http://www.eiconsortium.org/research/business_case_for_ei.htm Everett E. Hagen.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: The Tree Press.
- Moore, W. E. (1968). *Social change*. New York: The Macmillan, The Free Press.
- Muhammad, A. Z. M. (2014). *Time, space and social change in rural pakistan an ethnographic study of jhokwala village*. Lodhran District.
- Noreen, N. Z. A., Wan, H. A., Wan, H., & Nur, A. S. (2012). The effects of urbanization towards social and cultural changes among Malaysian settlers in the federal land development schemes (FELDA). *Johor Darul Takzim*. Universiti Teknologi MARA Johor, Segamat, 85009, Malaysia.
- Parson, T. (1951). *The structure of social action*. New York: Free Press.
- Parson, T. (1964). *The social system*. London: Free Press of Glencoe.
- Parson, T. (1965). *The social system*. New York: The Free Press.
- Parson, T., & Robert, F. B. (1955). *Family: Socialization and interaction process*. New York: The Free Press.
- Peck, R. F., & Havighurst, R. J. (1960). *The psychology of character development*. New York: John Wiley.
- Redfield, R. (1965). *The primitive word and its transformation*. Ithaca: Cornell University Press.

- Roger, E. (1969). *Modernization among peasants*. New York: Rinehart & Winston.
- Roy, M. (1976). *Applying behavior-analysis procedures with children and youth*. New York: Holt, Rinehart.
- Roy, S. C. (1999). *The Roy's adaptation model*. San Mateo, CA: Appleton and Lange.
- Speak, D. L. (1987). Health promotion activity in the well elderly. *Health Values*, 11, 25-30.
- Spencer, H. (1981). *The study of sociology*. New York: Appleton.
- Stephen, P. R. (1989). *Organization theory structure designs and applications* (3rd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
- Talcott, P. (1951). *The social system*. Glencoe: S. Press.
- Thorpe, C. T. (1953). *Manual of California test of personality*. New York: McGraw-Hill.
- Thorpe, L. P. (1955). *Child psychology and development*. New York: The Ronald Press.
- Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*, ed. Talcott Parsons, trans. A. M. Handerson and Talcott Parsons. New York: Oxford University Press.
- Weber, M. (1949). *The methodology of the social sciences berkeley*. New York: Free Press.
- Wiese, L. V. (1956). *The sociological study of social change*. Amsterdam: International Sociology Association.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ
- รายชื่อผู้ให้ข้อมูล
- รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูษงค์ เสนานุช อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
2. ดร. โกมล จันทวงษ์ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
3. นายมนัส รัสมิทัต สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ อดีตกำนันตำบลบางน้ำผึ้ง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล รายที่	อายุ	วุฒิการศึกษา	ตำแหน่ง
1	72	ปริญญาตรี	ปราชญ์จังหวัดสมุทรปราการด้านไม้ดอกไม้ประดับ
2	74	ปริญญาตรี	ประธานวิสาหกิจชุมชนบางน้ำผึ้งโฮมสเตย์
3	64	พม.	รองนายก อบต. บางน้ำผึ้ง
4	54	มศ.5	ประธานคณะกรรมการป่าชุมชนทรงคนอง
5	56	ม.3	อสม.
6	59	ปวช.	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลทรงคนอง
7	75	ม.8	คณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวกลุ่มรักษ์คู่ บางกะเจ้า (ตำบลบางยอ)
8	49	ปริญญาโท	กำนันตำบลบางยอ
9	58	ปริญญาตรี	ประธานเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวตำบลบางยอ
10	64	มศ.3	หมอดินอาสาตำบลบางกระสอบ
11	62	อนุปริญญาตรี	ผู้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลำพูบางกระสอบ
12	50	ม.6	รองประธานกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลำพูบางกระสอบ
13	57	ปริญญาตรี	กำนันตำบลบางกะเจ้า
14	49	ปริญญาตรี	สมาชิกสภา อบต. บางกะเจ้า
15	62	ป.4	ปราชญ์ชาวบ้านด้านสวนเกษตรผสมผสาน บางกะเจ้า
16	57	ปริญญาตรี	นายกสมาคมอาสาพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรปราการ บางกอบัว
17	49	ม.6	รองเลขาธิการกลุ่มรักษ์คู่บางกะเจ้า บางกอบัว
18	58	ม.6	กลุ่มอนุรักษ์คู่บางกะเจ้า

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลรายที่	ตำแหน่ง
1	ประธานคณะกรรมการชุมชนบางกะเจ้า 6 ตำบล
2	ผู้แทนชุมชนบางน้ำผึ้ง
3	ผู้แทนชุมชนบางกอบัว
4	ผู้แทนชุมชนทรงคนอง
5	ผู้แทนชุมชนบางกระสอบ
6	ผู้แทนชุมชนบางกะเจ้า
7	ผู้แทนชุมชนบางยอ
8	ผู้แทนบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และกลุ่ม ปตท.
9	ผู้แทนองค์กรธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
10	ผู้แทนสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
11	ผู้แทนมูลนิธิพลังที่ยั่งยืนและสถาบันลูกโลกสีเขียว
12	ผู้แทนกลุ่มบิกทรี
13	รองประธาน โครงการรักษ์บางกะเจ้า (ชุมชน 6 ตำบล)
14	ผู้ประสานงาน 6 ตำบล
15	ผู้ประสานงาน 6 ตำบล
16	นายกสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย

ภาคผนวก ข

- เครื่องมือในการวิจัย
- ประเด็นสัมภาษณ์

แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ

ประเด็นคำถาม

1. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนพระประแดง
 - 1.1 ประวัติความเป็นมา
 - 1.2 สภาพที่ตั้งและอาณาเขต
 - 1.3 ลักษณะการปกครอง
 - 1.4 ประชากร
 - 1.5 การคมนาคม
 - 1.6 ระบบสาธารณสุขไปรษณีย์
 - 1.7 การจัดการศึกษา
 - 1.8 ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
 - 1.9 วิธีการดำรงชีวิตและอาชีพ
 - 1.10 ผู้นำภูมิปัญญา
2. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม (ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)
 - 2.1 ระบบครอบครัว
 - 2.2 การตัดสินใจและการจัดการในครัวเรือน
 - 2.3 ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือน
 - 2.4 ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ
 - 2.5 ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน
 - 2.6 การย้ายถิ่นฐานของบุคคลในชุมชน
 - 2.7 การศึกษาของบุคคลในชุมชน
 - 2.8 ความขัดแย้งของบุคคลในชุมชน
 - 2.9 การตั้งบ้านเรือน
 - 2.10 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพื้นที่สีเขียว
 - 2.11 การแพร่ระบาดของยาเสพติด

3. การเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม (ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)
 - 3.1 การแต่งกาย
 - 3.2 การประกอบอาหาร
 - 3.3 ลักษณะบ้านเรือน
 - 3.4 ขนบธรรมเนียมประเพณี
 - 3.5 ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด มัสยิด โบสถ์
 - 3.6 กิจกรรมสันทนาการ
4. การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ (ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)
 - 4.1 อาชีพของบุคคลในชุมชน
 - 4.2 การใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ
 - 4.3 รายได้ของบุคคลในชุมชน
 - 4.4 การออมเงินของบุคคลในชุมชน
 - 4.5 ภาวะหนี้สินของบุคคลในชุมชน
 - 4.6 การทำธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดินที่อยู่ในเขตชุมชน
5. การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อม (ก่อนและหลังปี พ.ศ. 2534-ปัจจุบัน)
 - 5.1 สภาพอากาศ น้ำ และเสียง
 - 5.2 ขยะ และสิ่งปฏิกูล
 - 5.3 สุขภาพครัวเรือน
 - 5.4 สิ่งก่อสร้าง
 - 5.5 สาธารณูปโภค
 - 5.6 การเพิ่มพื้นที่สีเขียว (แต่ละชุมชน, ประเภทต้นไม้, การใช้ประโยชน์พื้นที่สีเขียว)
 - 5.7 การบังคับใช้กฎหมาย
 - 5.8 การประกาศเป็นพื้นที่คุ้มครอง (เฉพาะส่วน)
6. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเชิงบวกและลบ
 - 6.1 ระดับปัจเจกบุคคล
 - 6.2 ระดับครอบครัว
 - 6.3 ระดับชุมชน

7. การปรับตัวของบุคคลในชุมชน
 - 7.1 การปรับตัวด้านร่างกาย
 - 7.2 การปรับตัวด้านจิตใจ
 - 7.3 การปรับตัวในด้านบทบาทหน้าที่
 - 7.4 การปรับตัวในด้านการพึ่งพาระหว่างกัน
 - 7.5 การให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน
 - 7.6 การผ่อนคลายความเครียด

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....น.

การประกอบอาหาร

บันทึก.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

การปลูกบ้านเรือน

บันทึก.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
 วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....น.

การทำธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดิน

บันทึก.....

การเดินทาง

บันทึก.....

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
 วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....น.

การพบปะสังสรรค์

บันทึก.....

การทำบุญทางศาสนา

บันทึก.....

แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
 วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว

อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

วันที่.....เดือน.....ปี.....เวลา.....น.

พื้นที่สีเขียวของชุมชน

บันทึก.....

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สีเขียว

บันทึก.....

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ

(สำเนา)

ที่ ศธ 6621/ว 581

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

27 มีนาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูชงค์ เสนานุช

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. เค้าโครงฉบับย่อ	จำนวน 1 ชุด
	2. เครื่องมือ	จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวศรีพัชร์ ปั้นน้อย นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว 50820262 ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้าง เครื่องมือเพื่อการวิจัย มีความจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของ เครื่องมือ ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดียิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะ ได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) เชษฐ ศิริสวัสดิ์

(ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา ปฏิบัติการแทน

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน

ผู้อำนวยการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ 038-102067

โทรสาร 038-391043

(สำเนา)

ที่ ศธ 6621/ ว 581

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

27 มีนาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน ดร.โกมล จันทวงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. เก้าโครงฉบับย่อ จำนวน 1 ชุด
2. เครื่องมือ จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวศรีพักตร์ ปั้นน้อย นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว 50820262 ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิพนธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย มีความจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) เชษฐ ศิริสวัสดิ์

(ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา ปฏิบัติการแทน

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน

ผู้อำนวยการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ 038-102067

โทรสาร 038-391043

(สำเนา)

ที่ ศช 6621/ว 581

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

27 มีนาคม 2558

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เรียน นายมนัส รัสมิทัต

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. ค่าโครงการบับย่อ	จำนวน 1 ชุด
	2. เครื่องมือ	จำนวน 1 ชุด

ด้วยนางสาวศรีพัชร์ ปั่นน้อย นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรปรัชญาคุษุภบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม รหัสประจำตัว 50820262 ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิพนธ์เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียวอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย มีความจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ในการนี้คณะศึกษาศาสตร์ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือในการวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ลงชื่อ) เชษฐ ศิริสวัสดิ์

(ดร.เชษฐ ศิริสวัสดิ์)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา ปฏิบัติการแทน

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน

ผู้อำนวยการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม

โทรศัพท์ 038-102067

โทรสาร 038-391043

แบบรายงานผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

๑. ชื่อวิทยานิพนธ์

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ (ภาษาไทย) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนเขตพื้นที่สีเขียว
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ (ภาษาอังกฤษ) SOCIAL CHANGES OF GREEN AREA COMMUNITES IN
PHRAPRADAENG DISTRICT, SAMUTPRAKAN PROVINCE, THAILAND

๒. ชื่อ นิสิต นางสาวศรีหัตถ์ ปั้นน้อย

หลักสูตร ปรัชญาดุสิตบัณฑิต

รหัสประจำตัว ๕๐๘๒๐๒๖๒

สาขาวิชา

การศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะศึกษาศาสตร์

ภาคปกติ

ภาคพิเศษ

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย:

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณารายละเอียดวิทยานิพนธ์ เรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว
ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

๑) การเคารพในศักดิ์ศรี และสิทธิของมนุษย์ที่ใช้เป็นตัวอย่างการวิจัย

๒) วิธีการอย่างเหมาะสมในการได้รับความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมโครงการวิจัย

(Informed consent) รวมทั้งการปกป้องสิทธิประโยชน์และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๓) การดำเนินการวิจัยอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ก่อความเสียหายต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัยไม่ว่าจะเป็น
สิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มีมติเห็นชอบ ดังนี้

(✓) อนุมัติโครงการวิจัย

() ไม่อนุมัติ

๔. วันที่ให้การอนุมัติ:.....๒๔.....เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย